

Regeringens proposition

1996/97:3

Kulturpolitik

Prop.
1996/97:3

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 12 september 1996

Göran Persson

Marita Ulvskog
(Kulturdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen lägger regeringen fram förslag till en fortsatt långsiktig kulturpolitik. De kulturpolitiska målen förändras. Fokuseringen på yttrandefrihet, kulturell jämlikhet och mångfald består. Regeringen lyfter fram litteraturen och läsfrämjandet samt konstnärernas villkor.

En bibliotekslag föreslås bli införd. En ny stödform erbjuds kommunerna för inköp av litteratur till folk- och skolbiblioteken. En bokutredning kommer att tillsättas som skall analysera förhållandena på bokmarknaden och komma med förslag till ytterligare åtgärder på området som kan initieras under mandatperioden.

Konstnärernas villkor förbättras. Flera stödformer förstärks. Fortsatta åtgärder när det gäller bl.a. egenavgiftsproblematiken samt relationen mellan arbetsmarknadspolitiken och kulturpolitiken aviseraras.

Ett antal åtgärder för att förbättra förhållandena inom områdena dans, teater, musik, film, bildkonst samt arkitektur och formgivning föreslås. Genomgående betonas tillgängligheten för medborgarna. En särskild satsning på Norrlands Musik- och Dansteater görs samt på regionala resurscentrum för film och video, på länskonstnärer och regionala dansensembler. Regeringen avger för första gången en arkitekturpolitisk programförklaring.

Nuvarande grundbeloppssystem till regionala och lokala kulturinstitutioner reformeras och utvidgas. Systemet skall ge ökad flexibilitet. Inom ramen för

existerande anslag görs en omfördelning till riktade bidrag för t.ex. publikarbete och konstnärlig utveckling. En nyhet när det gäller regionala satsningar är tidsbegränsade nationella uppdrag för utveckling av utvalda verksamheter.

År 1998 blir kulturens år. Särskilda medel avsätts för Kulturhuvudstadsåret samt för Kultur i hela landet 1998 som skall komplettera kulturhuvudstadsprojektet.

Museernas roll när det gäller att motverka främlingsfientlighet och rasism markeras. Samtidskonsten lyfts fram genom satsningar på Moderna museet i Stockholm, Rooseum i Malmö och Bildmuseet i Umeå samt ett särskilt nationellt uppdrag till Malmö Konsthall. Ett samlat etnografiskt centralmuseum bildas i Göteborg.

Medierna är bland de viktigaste kulturbärarna. I propositionen förtydligas dagstidningsbegreppet. Distributionsstödet förstärks.

1	Förslag till riksdagsbeslut	7
2	Lagtext	9
2.1	Förslag till bibliotekslag	9
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (1992:318) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Kulturdepartementets verksamhetsområde	11
3	Ärendet och dess beredning	12
3.1	Kulturutredningen	12
3.2	Teaterutredningen, Museiutredningen och Internationella kulturutredningen	12
3.3	Andra utredningar och underlag av betydelse för propositionen	13
3.4	Relation till budgetpropositionen 1997	15
4	Utvärdering och inriktning	15
4.1	Tjugo års kulturpolitik	15
4.2	Ta till vara och utveckla	19
5	Mål för en nationell kulturpolitik	27
6	Konstnärernas villkor	31
6.1	Inriktningen på de framtida insatserna för konstnärerna	32
6.2	Visningsersättning	35
6.3	Bidrag till konstnärer	37
6.4	Inkomstgarantier och långtidsstipendier	38
6.5	Konstnärsnämndens organisation	39
6.5.1	Förslagsrätt till styrelser	39
6.5.2	Inrättande av ett internationellt ateljécentrum	41
6.6	Länskonstnärer	42
7	Litteraturen och språket	43
7.1	Inriktningen på de framtida insatserna för litteratur och språk	45
7.2	Biblioteksverksamheten regleras i lag	49
7.3	Ny stödform för inköp av litteratur till folk- och skolbibliotek	52
7.4	Läsfrämjande verksamhet för barn och unga	54
7.5	En bok för alla	55
7.6	Regeringens övriga förslag på litteraturområdet	56
8	Teater	57
8.1	Inriktningen på de framtida insatserna för teater	58
8.2	Nationalscenerna Operan och Dramaten	60
8.3	Nationellt uppdrag för barn- och ungdomsteater	63
8.4	Satsning på ungdomars eget skapande	64
8.5	Nationellt uppdrag inom området ungdomskultur	65
8.6	Regional teater	66

8.7	Svenska riksteatern	69
8.8	Fria teatergrupper	71
8.9	Samisk teater	72
8.10	Regeringens övriga förslag på teaterområdet	72
9	Dans	73
9.1	Inriktningen på de framtida insatserna för danskonsten . . .	74
9.2	Dansen i regionerna	75
9.3	Fria dansgrupper	76
10	Musik	77
10.1	Inriktningen på de framtida insatserna för musiken	79
10.2	Regional musikverksamhet	80
10.3	Svenska rikskonserter	83
10.4	Ett förstärkt lokalt arrangörsled	87
10.5	Nationellt uppdrag inom området musik	89
10.6	Regeringens övriga förslag på musikområdet	90
11	Film	91
11.1	Inriktningen på de framtida insatserna för filmen	93
11.2	Stöd till svensk filmproduktion m.m.	95
11.3	Stöd till filmkulturell verksamhet m.m.	96
11.4	Stöd till regionala resurscentrum för film och video	99
11.5	Nationellt uppdrag till regional och lokal filmverksamhet med tyngdpunkt på barn och ungdom	102
12	Arkitektur och formgivning	103
12.1	Inriktningen på de framtida insatserna för arkitektur och formgivning	104
12.2	Arkitekturmuseet	109
12.3	Röhsska museet	110
12.4	Övriga frågor på arkitektur- och formgivningsområdet . . .	110
13	Bild- och formkonst	113
13.1	Inriktningen på de framtida insatserna för bild- och formkonsten	115
13.2	Utställningsersättning	117
13.3	Statens konstråd	118
13.4	En bredare insats för konstnärlig gestaltning av den gemensamma miljön	121
13.5	Nämnden för utställningar av nutida svensk konst i utlandet (NUNSKU)	123
13.6	Nationellt uppdrag inom samtidskonsten	124
13.7	Slöjd för barn och ungdomar	125
14	Kulturarvet	126
14.1	Inriktningen på de framtida insatserna för kulturarvet	126
14.2	Handlingsprogram om kulturarv och främlingsfientlighet .	129
14.3	SESAM – öppna museisamlingarna	130

14.4	Museer och utställningar	133
14.4.1	Inriktningen på de framtida insatserna för museiområdet	134
14.4.2	Strukturen på museiområdet	136
14.4.3	Nationellt uppdrag till museiområdet	137
14.4.4	Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer	138
14.4.5	Statens sjöhistoriska museer	140
14.4.6	Statens försvarshistoriska museer	141
14.4.7	Ett samlat etnografiskt centralmuseum i Göteborg	142
14.4.8	Satsning på samtidskonsten – Moderna museet, Bildmuseet i Umeå och Rooseum i Malmö	143
14.4.9	Riksutställningar	145
14.4.10	Statliga utställningsgarantier	147
14.4.11	Icke-statliga kulturlokaler	150
14.4.12	Regeringens övriga förslag på museiområdet . . .	151
14.4.13	Kulturutredningens förslag om tidsbegränsade nationella uppdrag till museerna	151
14.5	Arkiv	152
14.5.1	Inriktningen på de framtida insatserna för arkivområdet	153
14.6	Kulturmiljö	155
14.6.1	Inriktningen på de framtida insatserna för kulturmiljöområdet	156
14.6.2	Ansvarsfördelningen inom kulturmiljöarbetet . . .	158
14.6.3	Bygghyttor, sysselsättning och utbildning	159
14.6.4	Industriminnen	161
15	Massmedier	162
15.1	Dagspress och taltidningar	164
15.1.1	Inriktningen på de framtida insatserna för dagspressen	165
15.1.2	Förändringar av dagstidningsbegreppet samt hu stödberättigade dagstidningar skall särskiljas . . .	167
15.1.3	Driftsstöd till dagspressen	170
15.1.4	Utvecklingsstöd till dagspressen	171
15.1.5	Distributionsstöd till dagspressen	172
15.1.6	Pressutredningen –94:s övriga förslag	177
15.1.7	Regeringens övriga förslag på dagspress- och taltidningsområdet	177
15.2	Radio och TV	178
15.2.1	Statens insatser inom radio- och TV-området . . .	178
15.2.2	Kulturutredningens förslag om radio och television	179
15.2.3	Svensk TV-produktion	180
15.2.4	Digital radio och TV	181
16	Vissa övergripande frågor	182
16.1	Mångkultur och internationellt samarbete	182

16.2	Informationssamhället och utredningen om "Kulturnät Sverige"	186
16.3.	Funktionshindrades kulturella möjligheter	188
16.3.1	Handlingsprogram för ökat deltagande i kulturlivet	189
17	Kulturåret 1998	191
18	Reformerat system för stöd till regional kulturverksamhet m.m. . .	195
18.1	Reformerat system för stöd till regional kulturverksamhet . .	195
18.1.1	Nuvarande bidragssystem	195
18.1.2	Reformerat bidrag till regional kulturverksamhet .	196
18.2	Fortsatt utveckling av mål och resultatdialogen	200
18.3	Statens kulturråd	203
19	Författningskommentar	206
Bilaga 1	Sammanfattning av Kulturutredningen	211
	Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde	229

Regeringen föreslår att riksdagen

1. antar regeringens förslag till
 - bibliotekslag,
 - lag om ändring i lagen (1992:318) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Kulturdepartementets verksamhetsområde,

2. godkänner det som regeringen förordar om
 - de nationella kulturpolitiska målen,
 - individuell visningsersättning (avsnitt 6.2),
 - utökat uppdrag för Konstnärsnämnden vad gäller det internationella konstnärsutbytet (avsnitt 6.5.2),
 - inrättandet av ett statligt stöd för verksamhet med länskonstnärer (avsnitt 6.6),
 - grunderna för ett nytt statligt stöd för inköp av litteratur till folk- och skolbiblioteken (avsnitt 7.3),
 - tidsbegränsat nationellt uppdrag till barn- och ungdomsteater (avsnitt 8.2.2),
 - inriktningen på Svenska Rikskonserters verksamhet (avsnitt 10.3),
 - tidsbegränsat nationellt uppdrag inom området musik (avsnitt 10.5),
 - tidsbegränsat nationellt uppdrag inom området ungdomskultur (avsnitt 10.6),
 - inrättande av ett bidrag till regionala resurscentrum för film och video (avsnitt 11.4),
 - tidsbegränsat nationellt uppdrag till regional och lokal filmverksamhet med tyngdpunkt på barn och ungdom (avsnitt 11.5),
 - att Röhsska museet skall få ett nätverksansvar för nutida konsthantverk och formgivning (avsnitt 12.4),
 - en vidgad uppgift för Statens konstråd (avsnitt 13.3),
 - att Nämnden för utställningar av nutida svensk konst i utlandet skall upphöra och att uppgifterna skall övertas av Statens konstmuseer, Moderna museet (avsnitt 13.5),
 - tidsbegränsat nationellt uppdrag inom området samtidskonst (avsnitt 13.6),
 - tidsbegränsat nationellt uppdrag inom museiområdet (avsnitt 14.4.3),
 - skiljande av Statens historiska museer från Riksantikvarieämbetet och inrättande som en egen ny myndighet (avsnitt 14.4.4),
 - sammanläggning av Marinmuseum i Karlskrona med Statens sjöhistoriska museer (avsnitt 14.4.5),
 - statligt övertagande av huvudmannskapet för Etnografiska museet i Göteborg och inrättande av en samlad etnografisk musei-

myndighet förlagd till Göteborg innefattande även Folkens museum-etnografiska, Medelhavsmuseet och Östasiatiska museet (avsnitt 14.4.7),

- inrättande av en ny myndighet som tar över Stiftelsen Riksutställningars verksamhet (avsnitt 14.4.9),
 - förändringar av dagstidningsbegreppet samt hur stödberättigade dagstidningar skall särskiljas (avsnitt 15.1.2),
 - övergångsregler för driftsstöd till dagspressen (avsnitt 15.1.3),
 - avveckling av utvecklingsstödet till dagspressen (avsnitt 15.1.4),
 - förändringar av reglerna för distributionsstöd till dagspressen (avsnitt 15.1.5),
 - riktlinjerna för ett enhetligt utformat bidragssystem för regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner, regionala museer, länsbibliotek, länskonstnärer samt regionala resurscentrum för film och video (avsnitt 18.1),
3. godkänner de ekonomiska förpliktelser för staten som följer av avtalet mellan staten och En Bok För Alla AB för perioden 1997–1999 (avsnitt 7.5),
4. medger att det allmänna bemyndigande att lämna utställningsgarantier som riksdagen tidigare har meddelat regeringen utvidgas i enlighet med förslaget (avsnitt 14.4.10).

2 Lagtext

Regeringen har följande förslag till lagtext.

2.1 Förslag till bibliotekslag

Härigenom föreskrivs följande.

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om det allmänna biblioteksväsendet.

2 § Till främjande av intresse för läsning och litteratur, information, upplysning och utbildning samt kulturell verksamhet i övrigt skall alla medborgare ha tillgång till ett folkbibliotek.

Folkbiblioteken skall verka för att databaserad information görs tillgänglig för alla medborgare.

Varje kommun skall ha folkbibliotek.

3 § På folkbiblioteken skall allmänheten avgiftsfritt få låna litteratur för viss tid.

Bestämmelsen hindrar inte att ersättning tas ut för kostnader för fotokopiering, porto och andra liknande tjänster. Inte heller hindrar den att en avgift tas ut i de fall låntagare inte inom avtalad tid lämnar tillbaka det som de har lånat.

4 § Ett länsbibliotek bör finnas i varje län.

Länsbiblioteket skall bistå folkbiblioteken i länet med kompletterande medieförsörjning och andra regionala biblioteksuppgifter.

För den kompletterande medieförsörjningen skall också finnas en eller flera lånecentraler.

5 § Inom grundskolan och gymnasieskolan skall det finnas lämpligt fördelade skolbibliotek för att stimulera skolelevernas intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material för utbildningen.

6 § Det skall finnas tillgång till högskolebibliotek vid alla högskolor. Dessa bibliotek skall inom de områden som anknyter till utbildning och forskning vid högskolan svara för biblioteksservice inom högskolan och i samverkan med landets biblioteksväsen i övrigt ge biblioteksservice.

7 § Kommunerna ansvarar för folk- och skolbiblioteksverksamheten.

Landstingen ansvarar för länsbiblioteken.

Staten ansvarar för högskolebiblioteken och lånecentralerna samt för sådan biblioteksverksamhet som enligt särskilda bestämmelser ankommer på staten.

8 § Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt funktionshindrade samt invandrare och andra minoriteter bl.a. genom att erbjuda

litteratur på andra språk än svenska och i former särskilt anpassade till dessa gruppers behov.

9 § Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade till deras behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning.

10 § Länsbibliotek, lånecentraler, högskolebibliotek och andra statliga forskningsbibliotek m.m. skall avgiftsfritt ställa litteratur ur de egna samlingarna till folkbibliotekens förfogande samt i övrigt samverka med folk- och skolbiblioteken och bistå dem i deras strävan att erbjuda låntagarna en god biblioteksservice.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:318) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Kulturdepartementets verksamhetsområde

Prop. 1996/97:3

Häri genom föreskrivs att det i lagen (1992:318) om överlämnande av förvaltningsuppgifter inom Kulturdepartementets verksamhetsområde skall införas en ny paragraf, 3 §, av följande lydelse.

3 §¹ Föreningen Bildkonst Upphovsrätt i Sverige (BUS) prövar frågor om individuell fördelning av statliga medel till bild- och formkonstnärer för att deras verk i offentliga institutioners ägo visas för allmänheten eller används på något annat allmännyttigt sätt.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997.

¹ Förutvarande 3 § upphävd genom 1994:305.

3 Ärendet och dess beredning

3.1 Kulturutredningen

Våren 1992 uttalade riksdagen att en kulturpolitisk utredning med parlamentarisk sammansättning borde tillsättas med huvuduppgift att utvärdera i vilken utsträckning 1974 års kulturpolitiska mål har uppfyllts (bet. 1991/92:KrU18, rskr. 1991/92:204).

I februari 1993 bemyndigade den dåvarande regeringen chefen för Kulturdepartementet att tillkalla en parlamentarisk kommitté med uppgift att utvärdera kulturpolitikens inriktning med utgångspunkt i 1974 års kulturpolitiska mål. Utredningen fick också i uppdrag att göra en samlad bedömning av vilka krav och utmaningar kulturpolitiken har att möta på längre sikt och att lämna förslag om mål för kulturpolitiken och åtgärder för att främja kulturlivet. Kommittén antog namnet Kulturutredningen (Ku 1993:03). Genom beslut den 15 december 1994 gav regeringen tilläggsdirektiv till Kulturutredningen.

Kulturutredningen överlämnade i augusti 1995 sitt slutbetänkande Kulturpolitikens inriktning (SOU 1995:84). Utredningens sammanfattning av betänkandet finns i bilaga 1. I november 1995 lämnades även utvärderingsrapporten Tjugo års kulturpolitik (SOU 1995:85) med en tabellbilaga.

Betänkandet har remissbehandlats. En sammanställning av remissinstansernas synpunkter finns publicerad i departementspromemorian Remissvar på Kulturutredningen (Ds 1996:23). Kulturdepartementet genomförde under perioden november 1995 – februari 1996 även en resande remiss till landets samtliga län. Departementet besökte gruppvis länen för diskussioner med företrädare för kommuner, landsting, kulturinstitutioner, fria konstutövare m.fl. Dokumentationen från de resande remisserna finns tillgänglig i Kulturdepartementet (dnr Ku95/2303/ESU).

Kulturutredningens slutbetänkande innehåller ett stort antal förslag. Kommittén betonar dessutom olika förhållanden inom kulturlivet utan att direkt koppla dessa till några konkreta förslag. Under beredningen av denna proposition har regeringen enbart behandlat de uttryckliga förslagen från utredningen. Förslagen är av varierande karaktär. I många fall avser de åtgärder som regeringen kan ta ställning till utan riksdagens särskilda prövning. I de fall regeringen redan har genomfört eller avser att genomföra sådana förslag lämnas uppgift om detta för riksdagens information.

En del av utredningens förslag bör enligt regeringen inte genomföras. Vissa av dessa kommenteras i anslutning till berörda områden i propositionen.

3.2 Teaterutredningen, Museiutredningen och Internationella kulturutredningen

I februari 1993 bemyndigade den dåvarande regeringen chefen för Kulturdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppgift att göra en översyn av Riksteaterns betydelse för teaterlivet och ansvarsfördelningen mellan Riks-

teatern och länsteatrarna (Ku 1993:04). Mot bakgrund av riksdagens senare uttalande vid behandlingen av övergripande kulturfrågor (bet. 1992/93:KrU17, rskr. 1992/93:249) beslutade regeringen att utredningen skulle arbeta som en kommitté med parlamentarisk sammansättning. Kommittén, som antog namnet Teaterutredningen, överlämnade i april 1994 betänkandet Teaterns roller (SOU 1994:52). Betänkandet har remissbehandlats.

I februari 1993 bemyndigades chefen för Kulturdepartementet även att tillkalla en särskild utredare med uppgift att göra en översyn av mål- och strukturfrågor m.m. inom det statliga och statsunderstödda museiväsendet (Ku 1993:05). Mot bakgrund av riksdagens senare uttalande vid behandlingen av övergripande kulturfrågor (bet. 1992/93:KrU17, rskr. 1992/93:249) beslutade regeringen att utredningen skulle arbeta som en kommitté med parlamentarisk sammansättning. Kommittén, som antog namnet Museiutredningen, överlämnade i april 1994 betänkandet Minne och bildning. Museernas uppdrag och organisation (SOU 1994:51). Betänkandet har remissbehandlats.

I maj 1993 bemyndigades chefen för Kulturdepartementet att tillkalla en kommitté med uppgift att göra en samlad bedömning av vilka följder som den ökade internationaliseringen, främst Europaintegrationen kan medföra inom kulturpolitiken (Ku 1993:07). Kommittén, som antog namnet Internationella kulturutredningen, överlämnade i februari 1994 betänkandet Vår andes stämma – och andras. Internationalisering och kulturpolitik (SOU 1994:35). Betänkandet har remissbehandlats.

I december 1994 överlämnade regeringen betänkandena från Teaterutredningen, Museiutredningen och Internationella kulturutredningen till Kulturutredningen. Till betänkandena hade då fogats remissvar och sammanställningar av dessa. Betänkandena och remissvaren skulle enligt direktiven bilda underlag för Kulturutredningens fortsatta överväganden. Remiss-sammanställningarna finns tillgängliga i Kulturdepartementet.

3.3 Andra utredningar och underlag av betydelse för propositionen

Följande ärenden har, utöver tidigare nämnda utredningar, utgjort underlag för propositionen:

Statliga utställningsgarantier (Ds 1995:79) utreder museernas försäkringsfrågor. Betänkandet har remissbehandlats.

Vårt dagliga blad – stöd till svensk dagspress (SOU 1995:37), Pressutredningen -94 berör den framtida presspolitiken. Betänkandet har remissbehandlats.

Distributionsstödet till dagspressen (Ds 1996:5) var resultatet av en utredning inom Kulturdepartementet, efter att Presstödsnämnden hemställt hos regeringen att distributionsstödet till dagspressen skyndsamt skulle utredas ytterligare. Rapporten har remissbehandlats.

Konst i offentlig miljö (SOU 1995:18) handlar om inriktning och organisation av statens insatser för konst i offentlig miljö m.m. Betänkandet har remissbehandlats.

Konstnärrens villkor (SOU 1990:39) utreder de statliga insatserna för att förbättra konstnärsskapets villkor. Betänkandet har remissbehandlats. Remissammanställningen finns tillgänglig i Riksdagens protokoll 1990/91:100, bil. 10.2.

Regional framtid (SOU 1995:27) diskuterar förslag om den offentliga verksamhetens uppbyggnad och indelning på regional nivå. Betänkandet har remissbehandlats.

Omprövning av statliga åtaganden (SOU 1995:93) utreder lämplig form för finansiering av framtida verksamheter som fortlöpande är beroende av statligt stöd men som inte bör bedrivas i myndighetsform. Några av de frågor i betänkandet som berör Kulturdepartementets ansvarsområde tas upp i denna proposition, övriga frågor bereds vidare inom departementet.

Rapporter från Riksantikvarieämbetet (RAÄ) diskuterar fördjupade riktlinjer för ansvarsfördelningen inom kulturmiljövården (*dnr Ku 94/3458/K* och *dnr Ku 95/772/Ka*). Rapporterna har remissbehandlats.

Kulturutredningens särskilda delbetänkande (*Ku 95/908/Ka*) lämnar förslag om Sjöhistoriska museets lokalisering. Betänkandet har remissbehandlats.

Handläggningen av stödet till icke-statliga kulturlokaler (dnr Ku 95/1636/Ka) är en utredning inom Kulturdepartementet om icke-statliga kulturlokaler. Utredningen har remissbehandlats.

Kommunala kulturutgifter i Stockholms-, Göteborgs- och Malmöregionerna (dnr Ku 95/2106/Ko) är en rapport som har utarbetats inom Kulturdepartementet.

En skrivelse från riksdagens revisorer (*dnr Ku 96/308/ESU*) berör Kulturutredningens förslag angående museer och teatrar .

Inför ett svenskt kulturnät. IT och framtiden inom kulturområdet (SOU 1996:110) är ett delbetänkande från Kulturnät Sverige – IT-utredningen som innefattar en kartläggning av kulturinstitutionernas IT-användning och planerade IT-projekt samt förslag till en övergripande IT-strategi för kulturområdet.

Statligt stöd för inköp av litteratur till folk- och skolbibliotek (Ku96/1221/Ko) är en promemoria som bildade underlag för en hearing i ämnet den 20 augusti 1996.

Samtliga remissammanställningar finns tillgängliga i Kulturdepartementet, utom där annat anges.

Som underlag för denna proposition behandlar regeringen även de fördjupade anslagsframställningarna (FAF) och årsredovisningarna (ÅR) från myndigheter och institutioner inom Kulturdepartementets ansvarsområde.

Regeringens samlade förslag till statsbudget för budgetåret 1997 presenteras i budgetpropositionen (prop. 1996/97:1). Där behandlas samtliga anslag under Kulturdepartementet inom utgiftsområdena 1 och 17.

I denna proposition lämnar regeringen förslag om mål för en nationell kulturpolitik och inriktning för olika verksamheter inom kulturpolitikens område samt förslag om vissa nya stödformer.

4 Utvärdering och inriktning

4.1 Tjugo års kulturpolitik

Med införandet av 1974 års kulturpolitik blev kulturen i högre grad än tidigare en gemensam angelägenhet för hela landet. Genom att sätta upp mål för kulturpolitiken visade staten sin viljeinriktning. Målen kom också att snabbt anammas på alla nivåer i samhället och utgöra grunden för ett konkret reformarbete. De åtta målen sammanfattades i följande punkter:

- *Kulturpolitiken skall medverka till att skydda yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för att denna frihet skall kunna utnyttjas,*
- *kulturpolitiken skall ge människor möjligheter till egen skapande aktivitet och främja kontakt mellan människor,*
- *kulturpolitiken skall motverka kommersialismens negativa verkningar inom kulturområdet,*
- *kulturpolitiken skall främja en decentralisering av verksamhet och beslutsfunktioner inom kulturområdet,*
- *kulturpolitiken skall i ökad utsträckning utformas med hänsyn till efter-satta grupperns erfarenheter och behov,*
- *kulturpolitiken skall möjliggöra konstnärlig och kulturell förnyelse,*
- *kulturpolitiken skall garantera att äldre tiders kultur tas till vara och levandegörs,*
- *kulturpolitiken skall främja ett utbyte av erfarenheter och idéer inom kulturområdet över språk- och nationsgränserna.*

1974 års reform innebar att synen på kultur vidgades. De kulturpolitiska ambitionerna riktades också mot skolan, arbetslivet, boendemiljön, förskolan och vården. Även regionalpolitiken har efter hand fått ett tydligare kultur-innehåll.

Ett av inslagen i 1974 års kulturpolitiska beslut var att precisera ansvars-fördelningen mellan staten, landstingen och kommunerna. Grundvalen för samhällets kulturpolitiska insatser skulle vara primärkommunernas stöd till kulturverksamhet. Verksamheter som var för stora för en enskild kommun och som i stället lyfts upp på länsplanet skulle landstingen, inte staten, an-

svara för. Statens insatser skulle inrikta sig på att stimulera kulturverksamheten i landet och inte att reglera den.

Inom delar av massmedieområdet, framför allt radion och televisionen, har styrmedlen utgjorts av lagar och tillståndsvillkor. Huvuddelen av de statliga anslagen och bidragen inom kulturområdet har lämnats som årliga verksamhetsbidrag till regionala och lokala kulturinstitutioner, fria grupper och enskilda konstnärer, stöd inom vissa branscher, folkbildning, kulturmiljövård m.m.

Statens uppgift skulle också vara att svara för kunskapsutveckling, information och opinionsbildning. Den centrala rollen i detta arbete har centrala myndigheter som Statens kulturråd, Riksantikvarieämbetet och Riksarkivet haft.

Utvecklingen

Ytterst handlar medborgarnas deltagande i kulturlivet om individens val. Men det är det offentligas ansvar att bidra till att medborgarna har reella möjligheter att vara kulturellt aktiva. Hur väl de gångna tjugo årens kulturpolitik levt upp till målen är svårt att exakt fastställa.

Enligt Kulturutredningens utvärderingsrapport har nätet av regionalt verkande kulturinstitutioner stärkts sedan år 1974. Det har t.ex. tillkommit 12 regionala teatrar och 4 kammarorkestrar. Den dåvarande regionmusiken har fått en regional styrning. Sammanlagt finns det i dag regionalt verkande kulturinstitutioner på 37 orter. Majoriteten av dessa ligger i residensstäder som ofta har mer än en kulturinstitution. Många har fått närmare till en eller flera kulturinstitutioner. År 1973 hade 1,3 miljoner medborgare utanför storstäderna en teaterinstitution i sin kommun. Tjugo år senare är det drygt 1,8 miljoner. Antalet medborgare utanför storstadsområdena som har en symfoni- eller kammarorkester på nära håll har ökat från 550 000 till närmare 1 miljon.

Nätet av lokala kulturinstitutioner – folkbibliotek, lokala museer, konsthallar samt den kommunala musikskolan – har också stärkts betydligt under perioden, inom ramen för kommunernas ansvar. De senaste åren har dock inskränkningar gjorts i bl.a. bibliotekens bokbussverksamhet och uppsökande verksamhet. Likaså har vissa inskränkningar skett i den kommunala musikskolan.

De konstarter och genrer som saknar institutioner eller har svag institutionell förankring har i allmänhet fått arbeta med betydligt mindre resurser än de institutionsstarka konstarterna. Det gäller bild- och formkonst, dans, jazz, folkmusik, kammarmusik och körmusik.

Den geografiska spridningen av teater- och dansföreställningar, konserter och utställningar genom turnéer respektive vandringsutställningar har förändrats sedan år 1974. Riksteaterns utbud har halverats, delvis på grund av att teaterns fyra regionala ensembler fått regionala huvudmän. De regionala och lokala teaternas turnéverksamhet har ökat, men inte alls i samma omfattning. De fria teater- och dansgrupperna har blivit fler och ökat utbudet

av turnéföreställningar. Länsmusiken har tagit över turnéansvaret från Rikskonserter. Riksutställningars utställningsdagar har halverats sedan slutet av 1970-talet samtidigt som de regionala museerna har fått bättre förutsättningar att också arbeta med vandringsutställningar.

Antalet konstnärer inom alla konstarter har ökat med ca 40 procent. De konstnärliga utbildningarna har också utvecklats liksom andra utbildningar inom kulturområdet som t.ex. kulturmiljövården.

På radio- och TV-området fanns år 1974 tre radiokanaler och två TV-kanaler, alla inom ramen för den TV-avgiftsfinansierade public service-verksamheten. Nu finns fyra rikstäckande kanaler inom Sveriges Radio men också ett stort antal reklamfinansierade lokalradiostationer samt föreningsdriven närradio. Det finns fortfarande två public service-kanaler inom Sveriges Television men också en svensk reklamfinansierad TV-kanal som når i stort sett hela den svenska publiken. Vidare finns det ett tiotal TV-kanaler som kan tas emot via kabelnät eller parabol och som är särskilt riktade till den svenska marknaden, ett stort antal utländska TV-kanaler samt ett antal lokal-TV-kanaler.

År 1973 fanns det 20 orter i landet med dubbel utgivning av dagspress. Tjugo år senare har det minskat till 18 orter. Den periodiska pressen, inklusive kulturtidskrifterna, är dock mycket mångsidig.

Under perioden har det skett en viss ökning av bokutgivningen. Bokklubbsverksamheten har expanderat medan antalet boklådor minskade under periodens första del.

Fonogramutgivningen har tiodubblats. Antalet premiärvisade filmer på biograf har minskat något. Det totala antalet biografer är i stort sett oförändrat, däremot är fler koncentrerade till de större orterna genom multibiograferna. Utbudet av film på video är spritt över hela landet.

Folkbildningsarbetet och amatörverksamheten stärktes ekonomiskt under periodens första del. Under senare år har bidragen från stat och kommun totalt sett minskat. Andelen studiecirkel i estetiska ämnen har ökat, liksom antalet kulturprogram. Studieförbunden och deras kulturprogramverksamhet svarar ofta för en stor del av det totala kulturutbudet i små och medelstora kommuner. Verksamheten har ökat kraftigt i omfattning. Många mindre kommuner har utformat sin kulturpolitik utifrån samarbetet med studieförbunden och väljer att ge stöd till dem i stället för att driva egen programverksamhet.

Kulturverksamhet har blivit vanligare i flera miljöer: på arbetsplatser, i boendemiljöer och inom vården. Kulturverksamheten är inte längre så tydligt bunden till institutioner och evenemang. Genom de fria teater-, dans- och musikgruppernas verksamhet har kulturen i högre grad etablerats utanför institutionerna.

Arrangörsledet har utvecklats. Det gäller som tidigare nämnts studieförbundens arrangörsverksamhet, men också Riksteaterns lokalföreningar, konstföreningsrörelsen och andra kulturföreningar.

Publikarbetet har däremot inte varit prioriterat eller framgångsrikt. Statens Kulturråd har påpekat att framför allt institutionernas publikarbete i hög grad

inriktats på de aktiva och välmotiverade medborgarna. Institutionerna avsätter i allmänhet mycket begränsade resurser för sitt publikarbete. Litteraturfrämjandet har lagts ned. Konstfrämjandet har upphört men rekonstruerats i Folkrörelsernas Konstfrämjande. Också skådebanerörelsen har brottats med stora svårigheter.

Intresset för historia och kulturmiljövård har ökat och bl.a. tagit sig uttryck i "Gräv-där-du-står"-verksamhet, samling kring arbetslivsmuseer och engagemang i hembygdsrörelsen och i olika opinionsgrupper. Kulturmiljöns roll som resurs i samhället och för den enskilde har blivit tydligare. Frågorna har också integrerats i samhällsplaneringen och i miljö-, regional-, arbetsmarknads- och jordbrukspolitiken.

På en del områden har den kulturella verksamheten ökat utan stöd från det offentliga. Det gäller framför allt det breda utbudet av musik i alla former. Det har även under perioden växt fram en hel flora av specialtidsskrifter. Videomarknaden har också expanderat.

Ungefär tre miljoner svenskar deltar varje år i någon form av skapande verksamhet, i studiecirklar eller annan bildningsverksamhet. Sammanlagt blir det ca 20–30 miljoner besök i folkbildningens regi. Ungefär 6 miljoner människor besöker minst en gång om året någon kulturinstitution eller något kulturevenemang som konsert, teaterföreställning eller biobesök. Många av dem är regelbundna besökare. Nästan alla tar del av massmedieutbudet, de flesta dagligen.

Internationella jämförelser

Internationellt sett ligger Sverige på en hög nivå när det gäller delaktighet i kulturlivet. Några exempel från Kulturutredningens utvärderingsrapport: Cirka 60 procent av befolkningen besöker under ett år bibliotek. Motsvarande siffra för Frankrike är 23 procent, för Nederländerna 20 procent och för Storbritannien 52 procent. Danmark har lika höga besökssiffror som Sverige, medan Finland ligger högre, eftersom två tredjedelar av befolkningen besöker bibliotek någon gång under ett år.

Närmare 45 procent av den svenska befolkningen har varit på teater minst en gång under det gångna året. Motsvarande siffra för Island är 50 procent, för Finland 45 procent, för Danmark 31 procent och för Norge 26 procent. I Frankrike är siffran 14 procent.

Svenska kulturinstitutioner har en hög kvalitet och hävdar sig väl vid internationella jämförelser. På folkbiblioteksområdet tillhör vi de ledande nationerna. Teatertätheten är totalt sett hög, särskilt i förhållande till befolkningsstorleken. Svensk teater, särskilt barnteatern, och svenska orkestrar hävdar sig väl i internationella sammanhang. Vi har ett antal museer av hög internationell klass. Våra långa traditioner på arkivens och kulturmiljövårdens område och deras utveckling med bl.a. ett brett kulturmiljöperspektiv, gör att Sverige också där ligger på en hög internationell nivå.

Folkbildningen är unik för Norden och bredden på föreningsverksamheten i övrigt saknar motsvarighet i många andra länder.

Hur svensk kulturpolitik och kulturverksamhet värderas internationellt framgår av Europarådets studie från år 1989 (Kulturpolitik i Europa 2:2, Statlig kulturpolitik i Sverige, Rapport från en europeisk expertgrupp). I kapitlet Slutsatser säger examinatorerna:

"För en utomstående iakttagare är kanske det mest betydelsefulla som uppnåtts kulturlivets enastående sociala bredd. I det avseendet kan Sverige nog ligga 10 procentenheter framför den stora klungan andra länder. Den starka betoningen av barns tillgång till kultur hänger samman med detta. Genom övertygande och samarbete med kommuner och landsting har en större omvandling av de regionala kulturinstitutionernas struktur genomförts. Kostsamma ansträngningar har gjorts att ge ekonomiskt stöd till yrkesverksamma konstnärer. Den professionella verksamheten ligger på en mycket hög nivå. Sverige ligger nära toppen i den europeiska ligan vad gäller antal teatrar och orkestrar i förhållande till befolkningens storlek.

Det kanske inte kommer som en överraskning att examinatorerna lägger särskild vikt vid den möjlighet som skapas för Sverige på kulturområdet genom utvecklingen i Europa i ett vidare perspektiv. Vi är medvetna om att statsmakterna redan tagit itu med frågan. För att möta den utmaningen, måste konsten få en viktigare roll, utan att den särskilda omsorgen om de breda sociala målsättningarna överges. Inför denna stora uppgift bör statsmakterna inleda en omfattande dialog med kulturlivet och uppmana till större uppslutning kring kulturen över hela landet. Liknande möjligheter öppnas för många länder. Mycket resurser har redan satsats av Sverige och mycket har redan uppnåtts. Strävan att fördjupa svenskarnas upplevelser av kultur kommer att innebära flera risker och mer osäkerhet, men examinatorerna är övertygade att utbytet i längden blir bestående."

4.2 Ta till vara och utveckla

Kulturutredningens utvärderingsrapport ger en kort sammanfattning av omvärldsfaktorer som påverkat människors liv. Familjebilden har förändrats. Kvinnorna har gått ut i arbetslivet. Ensamhushållen har blivit flera samtidigt som ungdomar bor kvar hos sina föräldrar längre än tidigare. 13 procent av alla landets hushåll är idag invandrarhushåll. Arbetsmarknaden är under omvandling. Informationstekniken har förändrat arbetsvillkoren och skapat nya förutsättningar men också problem. Arbetslösheten är hög. Sverige har blivit medlem av EU.

Hur människors kulturvanor påverkats av samhällsförändringarna är svårt att fastställa, likaså vad kulturpolitiken betytt. Kulturutredningens utvärderingsrapport konstaterar dock att totalintrycket av de analyser som gjorts är att aktivitetsnivån på kulturområdet generellt är hög i Sverige. Samtidigt påpekas att de skillnader i kulturvanor som finns mellan olika befolkningsgrupper

tycks bestå, med ett undantag. Vi får fler kulturaktiva äldre och medelålders. Ett annat tydligt resultat från utvärderingsrapporten är att människors utbildningsnivå är den viktigaste enskilda grunden för deras deltagande i kulturlivet.

Utgångspunkten för regeringens överväganden i denna kulturproposition är att grundtankarna från 1974 års proposition fortfarande står sig. Däremot behöver kulturpolitiken utvecklas på vissa områden för att effektivare nå de uppsatta målen, och i vissa fall anpassas till en förändrad verklighet.

Kultur i hela landet

Den statliga insatsen för att bredda kulturutbudet har hittills bestått i att fördela statliga resurser över landet. I första hand har stödet gått till kulturinstitutioner på regional nivå och till kulturverksamhet inom studieförbunden. På det sättet har regionala kulturcentrum kunnat skapas i ett antal större städer, men även i många mindre samhällen har kulturlivet blivit mer mångsidigt och rikare. Detta har skett genom ett succesivt uppbyggnadsarbete i samspel mellan stat, landsting och kommuner.

I denna proposition föreslås förändringar i syfte att göra stödsystemet smidigare. Dessutom föreslås generella insatser av nytt slag för att främja hela landet. Det statliga stödet till regional verksamhet utsträcks till filmområdet och till dansområdet, biblioteksstödet förstärks väsentligt och verksamhet med länskonstnärer införs i stor skala.

När kulturlivet betraktas ur ett lokalt perspektiv kommer ofta nya frågeställningar i centrum. Hittills har kulturpolitiken oftast diskuterats sektorsvis. Också denna kulturproposition presenterar sina förslag sektorsvis. Det behövs självfallet en kulturpolitik som tar hänsyn till såväl de olika konstarternas som kulturarvsområdets speciella behov. Men detta får inte innebära en isolering mellan olika konstområden eller kulturarvsverksamheter. Kulturpolitiken måste också anpassas till att behoven skiftar mellan storstäder, huvudorter i regionerna, småstäder och landsbygdssamhällen.

Det lokala kulturlivet är i dag betydligt mer mångfacetterat än för tjugo år sedan. I kommunerna finns mångåriga erfarenheter av att stödja, stimulera och organisera kulturaktiviteter. På många håll finns vilja och kraft att ge sig i kast med både riskabla och innovativa projekt. Mångfalden och valmöjligheterna har ökat. Kvalificerad kultur kan nås på många olika vägar.

Staten, landsting och kommuner har dock i dag begränsade möjligheter att öka de ekonomiska insatserna för att initiera utveckling och förändring. I stället krävs det nya arbetsformer som bättre utnyttjar befintliga resurser.

Massmedierna förmedlar ett nästan oöverskådligt utbud av underhållning, kultur, information m.m. och konkurrerar med det traditionella kulturlivet om människors uppmärksamhet. Men detta medieutbud kan aldrig ersätta ett lokalt kulturliv där människor deltar och själva skapar.

Utbildningsnivån har generellt höjts. Vi har heller aldrig tidigare haft så många unga människor med gedigen konstnärlig utbildning som idag, och

aldrig så många framstående unga artister. Vi har en mångfald av invandrare som bär med sig olika kulturer. Människor är dessutom mer kompetenta i samhällsfrågor än någonsin tidigare.

Men det finns också en hotbild. De ekonomiska klyftorna har ökat, arbetslösheten och segregationen passiviserar människor.

Kulturpolitiken måste inrikta sig på att både bejaka människors nya krav på kulturen och verka för att ingen ställs utanför

Det är i den lokala miljön som idéer och initiativ skall födas. Det offentliga ansvaret för att stimulera en utveckling bygger främst på kommunerna, men även staten har ett ansvar. Det statliga kulturstödet består till övervägande del av medel som skall användas lokalt. Därför är det naturligt att staten ägnar intresse åt vad som sker, hur resurserna används, vad som är utvecklingsbart och vad som kan behöva mönstras ut för att en utveckling skall främjas.

Avsikten är inte att öka den statliga styrningen över det lokala kulturlivet. Tvärtom måste statens ambitioner vara att främja ett kulturliv som i allt väsentligt utformas under lokalt ansvar. Det krävs emellertid ett engagemang från centralt håll för den lokala utvecklingen. Under Kulturåret 1998 kommer regeringen att stödja ett projektarbete vars syfte är att hävda kulturen i hela landet

Folkbildningen

I flertalet kommuner är studieförbunden, tillsammans med föreningslivet och folkbiblioteken, de viktigaste arrangörerna av kulturprogram. Det är regeringens uppfattning att folkbildningen och särskilt studieförbunden med sin breda verksamhet behöver spela en än mer aktiv och förnyande roll i kulturpolitiken. Genom sin estetiska verksamhet bidrar folkbildningen till att förverkliga målet att ge alla möjlighet till eget skapande. Det gäller inte minst inom musik, scenisk konst, bild- och formkonst, slöjd och konsthantverk. Folkbildningen når bättre än många andra kulturaktörer ungdomar, funktionshindrade, invandrare och kortutbildade. Ofta är det inom folkbildningen som människor får den första kontakten med kulturen, som ger upphov till ett intresse för att söka fördjupad kontakt med kulturverksamheter inom andra områden.

Folkbildningens verksamhet är mycket omfattande. Under 1994/95 genomfördes ca 142 000 kulturprogram via studieförbunden som samlade ca 14 miljoner besökare och engagerade ca 833 000 medverkande kulturarbetare. Folkbildningen som arrangör och beställare är därmed också en betydelsefull försörjningskälla för professionella kulturutövare.

Det är regeringens uppfattning att folkbildningen bör kunna spela en central roll i arbetet med att hävda kulturens plats i hela landet

Kulturutredningen föreslår i sitt betänkande att regeringen ger nationella uppdrag till vissa institutioner eller verksamheter som har metoder för utveckling och förnyelse inom en konstriktning, genre eller verksamhetsform. Regeringen har tagit fasta på detta och avser att ge nationella uppdrag till *Malmö konsthall, Backa barn- och ungdomsteater i Göteborg, Film i Väst i Alingsås, Stiftelsen Falun Folkmusikfestival, Rosteriet i Luleå* och *Arbetets Museum Norrköping*.

Det konkreta innehållet i varje uppdrag beskrivs närmare under respektive verksamhetsområde. Grundtanken med de nationella uppdragen är att ta tillvara kunnande och idéer från hela landet som kan ge vitalitet åt kulturlivet i stort.

De nationella uppdragen är tidsbegränsade till tre år.

Barn och unga

I denna proposition är barns och ungas rätt till både eget skapande och deltagande i kulturlivet ett genomgående tema. Det är av stor vikt att alla kulturinstitutioner och kulturverksamheter tar denna rätt på allvar.

Barn och unga är inte någon enhetlig grupp. De har olika uppväxtvillkor, föräldrar med olika intressen och olika ekonomiska förutsättningar. Också barn och unga skapar sin egen kultur som vuxenvärlden måste respektera och kommunicera med.

Barn och ungdomar har olika behov. Barn måste tidigt få ta del av ett brett kulturutbud och stifta bekantskap med litteratur, konst, musik och historia med stöd av engagerade vuxna. Kulturen blir på det sättet ett viktigt redskap i barnets utveckling. Ungdomar däremot har redan skaffat sig kulturella preferenser där de ofta inte bara vill vara kulturkonsumenter utan också kulturproducenter. En kulturpolitik för unga människor måste därför också ta sin utgångspunkt i deras eget skapande och kreativa förmåga

Språket är av stor betydelse för barn och unga. Satsningar på litteratur och läsande för dessa grupper är också ett av de prioriterade områdena i denna proposition.

Det mångkulturella samhället

På kort tid har den svenska befolkningens etniska sammansättning förändrats. På senare tid har dock en ökande social segregering med etniska inslag konstaterats. Ett utanförskap på arbetsmarknaden och permanent bidragsberoende är en problematisk verklighet för många. Den höga arbetslösheten i landet är en orsak till detta, men inte den enda. Diskriminering, okunskap och främlingsfientlighet möter invandrade människor när de söker kontakt med det svenska samhället. Invandrarpolitiska kommittén konstaterar att negativa attityder till invandrare främjas av en rad i sig påverkbara faktorer. Till dessa hör bristande kontakter över etniska gränser, låg utbildning, lågt förtroende

för politiker och för invandringspolitiken, begränsade erfarenheter av andra länder, upplevd maktlöshet och bristande självkänsla. Kulturen och kulturpolitikens betydelse för ett genuint mångkulturellt samhälle, där människor med olika kulturell bakgrund kan leva tillsammans och ge impulser åt varandra, kan aldrig överskattas.

Idag lever en knapp miljon människor i Sverige som är invandrade från andra kulturer och 700 000 personer som är födda i Sverige men har minst en förälder som är invandrad. Majoriteten bor i de tre storstadsområdena samt i Västmanland och Södermanland.

Dessa människor besitter en mångfald av både religiösa och kulturella erfarenheter och kunskaper som är alltför litet synliga i kulturlivet i Sverige. Det är få kulturinstitutioner som lämnar plats för och lyckas synliggöra den mångfald av kulturarv och uttryck som idag finns samlad i landet. Invandrade kulturarbetare har svårt att hävda sig i det svenska kulturlivet.

Regeringens avsikt att utreda organisationsform och verksamhetsinriktning för etablering av ett Världskulturhus på Södra Teatern i Stockholm från och med Kulturåret 1998 är ett initiativ som skall ge invandrarkulturen en egen arena. Regeringen avsätter också vissa medel i 1997 års budget, att fördelas till kulturinstitutioner som vill arbeta aktivt med frågor som rör kulturarv och främlingsfientlighet.

Kulturen och arbetsmarknaden

Kulturen har ett egenvärde och bör i första hand inte betraktas ur ett nyttoperspektiv. Men det hindrar inte att kulturen förvisso kan vara nyttig. De sysselsättningsinsatser som gjorts under de senaste åren inom kulturområdet är ännu inte utvärderade. Flera tecken tyder dock på att kultur har en strategisk betydelse för övergången från industrisamhälle till informationssamhälle. Det finns därför skäl att anta att kulturarbetsmarknaden rymmer flera expansiva framtidsbranscher. Erfarenheter från andra länder är också mycket positiva; där industrin tappar mark har medvetna satsningar på kultur inneburit många nya arbetstillfällen. Insatser för att uppmuntra och utveckla kulturellt skapande bland t.ex. unga människor kan också bidra till att fler jobb skapas.

Kulturområdet påverkas i hög grad av arbetsmarknadspolitikerna. De arbetsmarknadspolitiska insatser som gjorts genom åren, riktade särskilt till kulturområdet, har givit många och goda resultat. Det gäller inte minst de regionalpolitiska effekterna.

Kulturen är sysselsättningsintensiv och verkar över hela landet. Den är initiativskapande och ger stora effekter vid sidan av att den ger arbetstillfällen. Kulturområdets arbetsmarknad engagerar också i hög grad kvinnor och ungdomar. Regional utveckling, särskilda insatser för kvinnor, glesbygdsutveckling, småföretagssatsningar och kvalificerad turism använder ofta kultur och kulturarvet som instrument. I många fall finns också en koppling till god miljöhuskållning.

Inom delar av kulturområdet har det sedan länge etablerats ett bra samarbete mellan arbetsmarknadsföreträdare och kulturinstitutioner. Sysselsättningsinsatsen SESAM, som syftar till att ge unga akademiker fotfäste i museivärlden och arkiven är ett exempel. I byggnadsvården har arbetslösa byggnadsarbetare och hantverkare kunnat vidareutbilda sig för en byggmarknad som i dag i hög grad handlar om att varsamt ta hand om äldre byggnader.

I dag har kommunerna en stor frihet att forma en arbetsmarknadspolitik som är anpassad efter lokala behov och resurser. Då finns det också möjligheter att, på ett helt annat sätt än tidigare, integrera kulturen i utvecklingsarbetet.

Det har länge varit en kulturpolitisk ambition att samhällets åtgärder i första hand skulle inriktas mot att öka arbetstillfällena för konstnärer, och att öka användningen av konstnärliga verk. Regeringens ambition är att utreda förutsättningarna för en omställning av konstnärspolitiken så att möjligheten till arbete och ersättning för utfört arbete stärks. Regeringen föreslår också att konstnärernas villkor skall förbättras genom förstärkning av existerande stödformer

Vidare har regeringen för avsikt att utreda förhållandena på den konstnärliga arbetsmarknaden med syfte att finna former för att bättre anpassa de arbetsmarknadspolitiska åtgärderna till kulturpolitiska målsättningar.

Massmedier och ny informationsteknik

Massmedierna kan inte ersätta levande kulturevenemang, men de kan göra kulturupplevelser tillgängliga för människor oberoende av tid och rum. Även den som aldrig besöker en teater eller konsertsal kan få del av föreställningar via radio och TV, eller genom högklassiga musikinspelningar. Genom massmedierna kan publiken överallt få uppleva de yppersta artisterna.

I regeringens proposition (1995/96:161) En radio och TV i allmänhetens tjänst, som nyligen antogs av riksdagen (bet. 1995/96:KrU12, rskr 1995/96:297) understryks vikten av att programföretagen i sin roll som bärare av det nationella kulturarvet vidgar och fördjupar sitt kulturansvar. Programföretagen skall stimulera till debatt kring viktigare samhälls- och kulturfrågor, bevaka och granska händelser och utveckling på kulturlivets olika områden och i samspel med det övriga kulturlivet stimulera och förmedla olika kulturaktiviteter. Programmen skall spegla kulturlivet i olika delar av landet. Programföretagen skall också öka samarbetet med kulturinstitutionerna i syfte att öka antalet utsändningar av föreställningar och evenemang.

Regeringen vill också i denna proposition understryka kulturinstitutionernas ansvar att finna samarbetsformer med televisionen och radion som möjliggör överföring av kulturevenemang från hela landet.

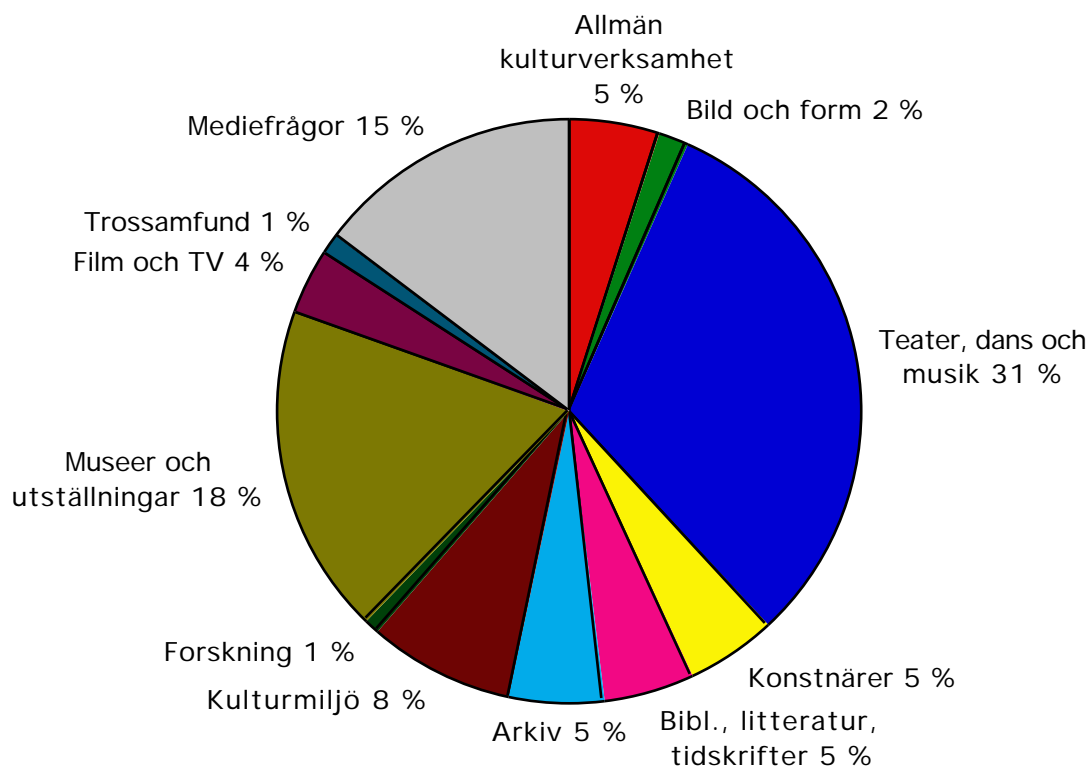
Den tekniska utvecklingen har påverkat förutsättningarna för både kulturell delaktighet och konstnärligt skapande. Med förbättrade lagringsmetoder och distributionssätt kommer stora mängder information att kunna göras till-

gängligt på folkbibliotek eller i enskilda hem. Dator teknik och förenklad inspelningsteknik förenklar arbetsprocessen inom t.ex. musikskapande. Ny teknik ger också förutsättningar för helt nya konstater, t.ex. verk som sprids i form av cd-rom eller via Internet. Likaså ger ny teknik nya grupper möjlighet att vara kulturellt aktiva, samtidigt som det finns risk för nya klyftor mellan äldre och yngre, mellan män och kvinnor eller mellan olika yrkesgrupper.

Regeringen föreslår i budgetpropositionen för år 1997 (prop. 1996/97:1, utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning) att ett särskilt anslag anvisas universitetsdatanätet SUNET. Förslaget innebär att SUNET skall få en vidgad roll som möjliggör anslutning för statliga museer, läns museer och biblioteksområdet. Vad gäller den nya tekniken och kulturen har regeringen en pågående utredning, Kulturnät Sverige – IT-utredningen (Dir. 1995:129), som lämnar sitt betänkande under hösten 1996. Efter sedvanlig remissbehandling avser regeringen att återkomma till riksdagen med förslag till åtgärder.

Statens kulturutgifter

Statens utgifter för kulturområdet under utgiftsområde 17. Kultur, medier, trossamfund och fritid föreslås uppgå till totalt 3 996 miljoner kronor under år 1997. Därutöver föreslås under utgiftsområde 1. Rikets styrelse medel för presstöd samt radio- och TV-frågor på 685 miljoner kronor. Sammanlagt finns för hela kulturområdet 4 681 miljoner kronor för år 1997. Av detta är 132 miljoner kronor medel för varaktiga reformer samt 94 miljoner kronor för engångssatsningar. För åren 1998 och 1999 beräknar regeringen att den sammanlagda budgeten för kulturområdet kommer att uppgå till 4 752 miljoner kronor resp. 4 851 miljoner kronor.

Procentuell fördelning på verksamhetsområden*Finansiering av radio och TV*

Vid sidan av de ändamål som finansieras över statsbudgeten finansieras radio och TV i allmänhetens tjänst med TV-avgiftsmedel. För kalenderåret 1997 föreslås att ca 4,8 miljarder kronor (1994 års prisläge) anvisas för verksamheten.

Erfarenheterna av 1974 års mål för den statliga kulturpolitiken har varit positiva. Målen har haft stor betydelse för utvecklingen på såväl nationell som regional och lokal nivå. De har fungerat som gemensamma referensramar för statens, landstingens och kommunernas insatser och givit kulturpolitiken styrka. För att hävda kulturen och kulturens behov av resurser också i framtiden föreslår regeringen mål för en nationell kulturpolitik även fortsättningsvis.

Regeringens förslag: Målen för kulturpolitiken skall vara att:

- värna yttrandefriheten och skapa reella förutsättningar för alla att använda den,
- verka för allas möjlighet till kulturupplevelser och eget skapande,
- motverka kommersialismens negativa verkningar och främja kulturell mångfald, konstnärlig förnyelse och kvalitet,
- bevara och bruka kulturarvet,
- främja internationellt kulturutbyte och möten mellan olika kulturer inom landet.

Kulturutredningens förslag: Kulturutredningen föreslår följande mål för kulturpolitiken: Kulturen ger människan glädje, insikter, många uttrycksmöjligheter och ett rikare liv. Kulturpolitiken skall därför

- värna yttrandefriheten och ge reella yttrandemöjligheter,
- verka för delaktighet och stimulera till eget skapande, främja konstnärlig och kulturell förnyelse och kvalitet, ta ansvar för kulturarven och främja ett positivt bruk av dem,
- ge kulturen förutsättningar att vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft i samhället.

Remissinstanserna: Remissopinionen är blandad. Många stödjer kulturutredningens förslag medan andra föreslår kompletteringar. *Statens kulturråd* vill att ett internationaliseringsmål och ett bildningsmål kompletterar utredningens förslag. *Riksantikvarieämbetet* föreslår att utredningens förslag till mål relateras till politikområdena konstarterna, kulturarvet och massmedierna. Flera remissinstanser anser att 1974 års mål om att motverka kommersialismens negativa verkningar, samt att kulturpolitiken i ökad utsträckning skall utformas med hänsyn till eftersatta grupper, bör behållas.

Skälen för regeringens förslag: I det följande utvecklas vissa skäl för vart och ett av förslagen till mål för en nationell kulturpolitik:

I 1974 års kulturpolitiska mål hade värnandet av yttrandefriheten en central roll. I regeringens nya förslag till mål för en nationell kulturpolitik sätts yttrandefriheten i främsta rummet. Skälen är uppenbara. En mångfald röster och en fri debatt är inte bara en förutsättning för en levande demokrati utan också för ett rikt kulturliv.

I Sverige är yttrandefriheten grundlagsfäst. Varje medborgare är fri att meddela upplysningar eller uttrycka tankar, åsikter och känslor. Det är en central kulturpolitisk uppgift att värna denna frihet och skapa reella förutsättningar för alla att använda den. Den konstnärliga friheten skall garanteras genom en kulturpolitik som stödjer utan att styra det konstnärliga innehållet.

En reell yttrandefrihet kräver att alla har tillgång till ett språk, till kunskaper och information. Den kräver också att det finns en mångfald arenor som är lättillgängliga för människor oberoende av social tillhörighet, kön, yrke, geografisk belägenhet, etniskt ursprung eller funktionshinder. För att den rätt till kulturell yttrandefrihet som slås fast i FN:s barnkonvention skall kunna realiseras krävs att också barn och unga har tillgång till språkliga och kulturella verktyg.

Sedan 1974 har människors faktiska yttrandemöjligheter ökat genom bl.a. en höjd utbildningsnivå och en snabb utveckling inom massmedieområdet. I denna utveckling finns också risker för att yttrandefriheten hotas genom maktkoncentration och ökat kommersiellt beroende.

En kulturpolitisk uppgift av betydande vikt är att på nationell och internationell nivå verka för att teknik- och medieutvecklingens möjligheter till kunskapsspridning, idéutbyte och konstnärlig utveckling tas till vara. Skadlig maktkoncentration skall motverkas och distributionskanalerna skall vara öppna. Den nya informationstekniken skall göras tillgänglig för så många som möjligt och säkras för fritt meningsutbyte.

I ett snabbt föränderligt massmedielandskap är det av vitalt kulturpolitiskt intresse att det finns en stark dagspress där olika åsikter är företrädade, liksom att det allmänna tar ansvar för en självständig och kvalitetsinriktad radio och television i allmänhetens tjänst.

Jämlikhetsmålet

Kulturpolitiken skall verka för alla människors möjlighet och lust att vara en del av kulturlivet, att uppleva kultur och ägna sig åt eget skapande.

De hinder som gör att många människor och grupper fortfarande står främmande för kulturlivet måste brytas ned. Kulturinstitutionernas arbete måste breddas och i större utsträckning utgå från ovana deltagares villkor. Samverkan med folkbildning, föreningsliv, amatörorganisationer, nätverk och eldsjäljar måste utvecklas. Erfarenhetsutbytet mellan professionella och amatörer bör stimuleras ytterligare.

Förutsättningen för kulturell jämlikhet skapas hos den unga människan. Kulturpolitiken skall bidra till att den kulturella stimulansen i förskola och skola stärks.

Kulturpolitiken skall främja ett rikt kulturutbud i hela landet och skapa möjligheter för kulturutbyte mellan olika regioner. Alla skall ha möjlighet att uppleva kultur och ägna sig åt eget skapande oberoende av var de bor. Statliga kulturinstitutioner med nationella åtagande måste bli tillgängliga för människor i hela landet. Kulturarbetare skall ha arbetsmöjligheter över hela landet. I uppgiften att nå många människor, individer och grupper som i dag inte har tillgång till ett brett kulturutbud, har radio och TV i allmänhetens tjänst en viktig roll som kulturbärare. Den nya informationstekniken bör utnyttjas för att göra kulturen tillgänglig oberoende av avstånd i tid och rum.

Mångfaldsmålet

Kulturell mångfald är en förutsättning för ett rikt kulturliv. Genom att undanröja hinder för skapande och stödja och stimulera kulturutövare och kulturella uttryck över ett brett fält skall kulturpolitiken verka för mångfald.

Arbetsvillkoren för yrkesverksamma konstnärer påverkar vitaliteten och mångfalden inom hela kulturlivet. Den kulturpolitiska uppgiften är att skapa bästa möjliga förutsättningar för det yrkesmässiga konstnärliga arbetet. Experimentell och nydanande konst är, i likhet med grundforskning, avgörande för framtida expansion och kvalitet, men sällan kommersiellt lönsam. Därför skall även nya kulturella uttryck och mindre etablerade kulturutövare stimuleras och stödjas.

Sedan 1974 års kulturpolitiska mål formulerades har förutsättningarna för kommersiell kulturverksamhet förändrats, framför allt på grund av utvecklingen inom massmedieområdet. Kommersialismens negativa verkningar avspeglar sig i likriktning, förytligande och centralisering, men också i växande klyftor mellan olika människor och grupper. Kulturpolitikens uppgift är att motverka dessa negativa verkningar på kulturens alla områden. Det är av särskild vikt att barn och unga har alternativ till det kommersiella kulturutbudet. Ungdomars egna mötesplatser och skapande bör sättas främst.

Kvalitet, särskild konstnärlig kvalitet, är inget statiskt. Konstnärlig förnyelse bygger ofta på att nyskapande konstnärer bryter mot rådande kvalitetsuppfattningar. I strävan efter kvalitet är gediget kunnande liksom alternativ till slentrianmässig och schablonartad kulturproduktion av särskild vikt.

Kulturarvsmålet

Vårt historiska arv är en del av vår samtid. Kulturarvet omfattar den fysiska kulturmiljön liksom de konstnärliga uttrycksformerna och språket. Staten har, tillsammans med bl.a. kommuner, kulturinstitutioner, folkbildning, före-

ningsliv och enskilda, ett ansvar för att spåren efter tidigare generationer tas till vara, vårdas och visas.

Historisk kontinuitet bidrar till människors identitet och trygghet. I tider av snabba samhällsförändringar är tillgången till kunskap om kulturarvet av särskild betydelse. Muséerna skall inte bara bevara utan också aktivt medverka till att människor engageras att utnyttja sitt kulturarv. Det gäller i hög grad barn och unga vars öppenhet inför intryck från olika delar av världen stimuleras om de äger en egen historisk identitet. Det gäller också dem med flykting- och invandrabakgrund som skall kunna bära med sig sitt kulturarv och infoga det i sina liv i Sverige.

Kulturarvet är inte neutralt. Det är ett kulturpolitiskt ansvar att synliggöra såväl klasskillnader som könsskillnader och skillnader mellan stad och land. Det är också ett kulturpolitiskt ansvar att motverka försök att utnyttja kulturarvet i diskriminerande syften och att i internationella sammanhang delta i arbetet för att skydda det gemensamma kulturarvet.

Internationaliseringsmålet

Internationaliseringen ställer nya krav på kulturpolitiken. Det är en självklar kulturpolitisk uppgift att bidra till att människor med olika etnisk och kulturell bakgrund kan mötas och ge impulser åt varandra. Integration skall stimuleras, främlingsfientlighet och rasism bekämpas. Det är också en viktig uppgift att skapa utrymme för den mångetniska och mångkulturella generation som inte passar in i traditionell kategorisering av kulturell och etnisk identitet. I blandningen av olika kulturella bakgrunder och uttrycksformer finns förutsättningar för nytt skapande och ny kvalitet.

Sverige behöver ett intensivare kulturutbyte, då det vidgar möjligheten till kulturell förnyelse. Samtidigt kräver det särskilda insatser för att kulturella uttryck förankrade i svensk verklighet och svenska värderingar på ett effektivt sätt skall kunna konkurrera med det massiva kulturutbudet från andra länder.

Det nordiska kultursamarbetet är fortsatt av hög prioritet. Nya samarbetsområden som Östersjöområdet, Barentsområdet m.fl. blir allt viktigare även kulturpolitiskt.

Den kulturpolitiska uppgiften i EU är att arbeta för det gemensamma, men också för det genuint svenska som språket och offentlighetsfrågorna. Unionsfördragets stadgande av att kulturdimensionen skall beaktas inom unionens alla verksamhetsområden är en kulturpolitisk uppgift att förverkliga både i Sverige och inom EU.

Uppgiften på global nivå är bl.a. att hävda kulturens roll i världssamhället, framhäva kulturens betydelse för människors välbefinnande och frihet och underlätta kulturkontakter över alla gränser.

Konstnärerna och medborgarna är ömsesidigt beroende av varandra. Utan fritt skapande och självständiga konstnärer förtvinar ett samhälle. Utan publik blir konstnärens uttryck den ropandes röst i öknen. Men mötet mellan konstverk och publik är sällan ett möte som kan inordnas under marknadens lagar om tillgång och efterfrågan och mycket få konstnärer kan leva av sitt arbete på marknadens villkor.

De konstnärpolitiska ambitioner som formulerades för tjugo år sedan hade som mål att så långt möjligt åstadkomma samma ekonomiska villkor för konstnärer som för andra jämförbara grupper i samhället. Detta uttrycktes i fyra huvudprinciper:

De offentliga insatserna skulle inriktas på att öka antalet arbetstillfällen för konstnärer och öka efterfrågan på konstnärliga verk. Konstnärernas försörjning skulle i största möjliga utsträckning baseras på ersättning i direkt anslutning till deras arbete. Staten skulle gå in med direkta insatser för att stödja och stimulera konstnärlig verksamhet. Utformningen av konstnärspolitiken skulle ske i samråd med konstnärernas organisationer.

Dessa konstnärpolitiska principer har tillämpats ända sedan dess. Hur effektiva de varit är svårt att exakt fastställa. Det kraftigt ökade intresset för konstnärliga utbildningar är dock en tydlig signal om att kulturpolitiken lyckats stimulera det konstnärliga skapandet.

Många konstnärer lever under ytterst knappa ekonomiska villkor. Det gäller alla kategorier. Arbetslösheten är stor i många konstnärsgupper, även om det gängse arbetslöshetsbegreppet inte alltid går att tillämpa i detta sammanhang. Vid slutet av 1980-talet hade arbetslösheten på femton år, mer än fördubblats bland teateranställda och musiker, trots att de sista åren av detta decennium präglades av högkonjunktur. Under 1990-talet har arbetslösheten bland dessa konstnärsgupper ökat ytterligare för att 1995 uppgå till över 20 procent. För de konstnärer som är fria yrkesutövare, som t.ex. bild- och formkonstnärer och tonsättare, innebär minskningen av uppdrag eller beställningar en allt svårare inkomst- och arbetssituation.

Att förbättra de yrkesverksamma konstnärernas ekonomiska villkor är av vital betydelse för att det kulturpolitiska målet om mångfald skall kunna uppfyllas. Konstnärlig mångfald, förnyelse och kvalitet förutsätter professionella kulturutövare som kan leva på sitt arbete och fullt ut ägna sig åt fritt och självständigt skapande.

Ambitionen är att ta konstnärernas kunnande i anspråk inom hela samhällslivet. Principen om att konstnärernas försörjning i största möjliga utsträckning skall baseras på ersättning i direkt anslutning till deras arbete skall gälla.

Detta betyder dock inte att de direkta stödinsatserna har spelat ut sin roll. Behovet av längre sammanhängande arbetsperioder är en förutsättning för konstnärligt skapande. Selektiva stödformer bör på sikt kompletteras med och växlas mot fler generella former. Principen om samråd med konstnärernas organisationer vid utformning och utveckling av konstnärspolitiken kvarstår.

Insatserna för att stärka de professionella konstnärerna skall också i framtiden vila på de två huvudprinciperna: ersättning för utfört arbete och direkta stödinsatser.

6.1 Inriktningen på de framtida insatserna för konstnärerna

Regeringens bedömning: Statens insatser bör syfta till att

- skapa förutsättningar för ett aktivt kulturliv som ger arbete och försörjning åt konstnärerna och rika kulturupplevelser för medborgarna,
- skapa sådana villkor för de professionella konstnärerna att de kan basera sin försörjning på ersättning för utfört konstnärligt arbete,
- anpassa regelverken på alla politikområden så att rimlig hänsyn tas till konstnärernas speciella förhållanden,
- ge möjlighet till konstnärligt förnyelse och utvecklingsarbete genom olika former av direkt konstnärsstöd,
- förbättra möjligheterna till internationellt konstnärligt utbyte.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen lägger fram ett antal förslag som förbättrar konstnärernas villkor. Flera stöd- och ersättningsformer förstärks. Bl.a. föreslår regeringen att en individuell visningsersättning för bild- och formkonstnärer införs samt att möjligheterna att erhålla utställningsersättning ökar.

Samtidigt vill regeringen betona att huvudlinjen måste vara att konstnärerna skall kunna leva på ersättningen för sitt arbete och att bidragen endast skall ses som ett komplement. Fortsatta åtgärder krävs därför för att uppnå denna målsättning.

De upphovsrättsliga och offentlighetsrättsliga ersättningsformerna kommer att utvecklas och utformas så att konstnärerna i högre grad verkligen kan försörja sig på det egna arbetet. Det är också nödvändigt att egenavgiftsproblematiken samt problem som har sin grund i relationen mellan arbetsmarknadspolitik och kulturpolitiken får sin lösning.

En särskild utredare kommer att analysera möjligheterna att korrigera de ekonomiska belastningar som berör egenföretagande konstnärer. Uppdraget skall vara avslutat under år 1997 så att förslag kan föreläggas riksdagen under våren 1998.

Vidare kommer förhållandena på den konstnärliga arbetsmarknaden att utredas. Syftet är att finna former för att bättre anpassa de arbetsmarknads- politiska åtgärderna till de kulturpolitiska målsättningarna. Också detta uppdrag skall vara slutfört under år 1997 så att förslag kan lämnas till riksdagen under våren 1998.

Regeringen har, i avvaktan på att utredningarna lägger fram sina förslag, avsatt särskilda medel för ytterligare reformer för att förbättra konstnärernas villkor.

Arbetsmarknadspolitiska, skattepolitiska och socialpolitiska åtgärder kan få oväntade och drastiska konsekvenser för konstnärerna. Det bör därför vara ett övergripande konstnärspolitiskt mål att rimlig hänsyn tas till konstnärernas speciella förhållanden inom varje politikområde innan man väljer att lösa problemen inom kulturpolitikens ram.

Den *upphovsrättsliga lagstiftningen* är av grundläggande betydelse för konstnärerna. Dels handlar den om konstnärers rätt att få ekonomisk kompensation när deras verk nyttjas av andra, dels handlar den om konstnärens rätt att motsätta sig kränkande användning eller förändring av verket sedan det övergått i annans ägo. Upphovsrätten har således både en ekonomisk och ideell betydelse för konstnären.

En utvecklad upphovsrättslig lagstiftning ökar konstnärernas möjlighet till försörjning och stimulerar därmed konstnärligt skapande.

Den digitala tekniken innebär både nya och ökade möjligheter till utnyttjande av konstverk. Regeringen ser det som mycket viktigt att noggrant följa den tekniska utvecklingen ur ett upphovsrättsligt perspektiv och kontinuerligt överväga en anpassning av den upphovsrättsliga lagstiftningen.

Upphovsmännens rättigheter har nyligen stärkts. Den 1 januari 1996 infördes ersättning till konstnären vid vidareförsäljning av konstverk s.k. följerätt (*droit de suite*). Samtidigt förlängdes den upphovsrättsliga skyddstiden från femtio till sjuttio år.

För närvarande pågår ett arbete inom regeringskansliet med förslag om upphovsrättslig ersättning vid spridning av tomband för att i viss mån kompensera upphovsmännen för tillåten privatkopiering av deras verk. Vidare pågår arbete med att införa regler om ändring av bestämmelserna för avbildande av konstverk som är permanent placerade på eller vid allmän plats. Resultatet av dessa arbeten presenteras under innevarande år.

Regeringen avser också tillkalla en särskild utredare med uppgift att utreda huruvida följerätten (*droit de suite*) bör kombineras med en offentligrettslig avgift på vidareförsäljning av konstverk som saknar upphovsrättsligt skydd. Utredaren skall även överväga former för ersättning för biblioteksutlåning av ljudupptagningar av litterära och musikaliska verk. Utredaren skall arbeta snabbt så att förslag kan föreläggas riksdagen våren 1998.

Huvudlinjen måste vara att som redan har framhållits professionella konstnärer kan grunda sin försörjning på ersättning för utfört arbete. En vidareutveckling av de upphovsrättsliga ersättningarna är därför mycket angelägna. Ytterligare förändringar av konstnärernas villkor erfordras dock om de mål regeringen har för konstnärspolitiken skall kunna uppnås. Förslag till system som ger generella förbättringar av konstnärernas villkor har lagts fram vid flera tillfällen. I betänkandet *Konstnärernas villkor* (SOU 1990:39) presenterades bl.a. ett förslag om inrättandet av en *egenavgiftsfond* som var inriktat på att korrigera vissa negativa skattekonsekvenser för konstnärer som var egenföretagare och därigenom ge dem bättre möjligheter att försörja sig på sitt arbete. Denna fråga har även behandlats av Kulturutredningen. Regeringen lägger i denna proposition fram förslag som innebär att de

selektiva bidragen till konstnärerna förstärks. Samtidigt anser regeringen att ytterligare ansträngningar måste göras för att hitta system som generell förbättrar konstnärerens villkor och som gör det möjligt för dem att ha kontinuitet i det konstnärliga skapandet. En särskild utredare kommer därför att tillkallas med uppgift att analysera hur konstnärerna missgynnas av olika regelverk samt lämna förslag till hur problemen kan lösas. Ett viktigt underlag för utredarens arbete är det utredningsarbete som redan har gjorts. Uppdraget skall vara avslutat under år 1997 så att förslag kan föreläggas riksdagen våren 1998.

Arbetsmarknadspolitiken har efterhand kommit att bli allt viktigare ur kulturpolitisk synpunkt. De arbetsmarknadspolitiska åtgärderna för konstnärer bör därför anpassas till de kulturpolitiska målen så långt det är möjligt. I dag finns det särskilt inrättade kulturarbetsförmedlingar vars uppgift är att lösa de speciella frågor som är förknippade med de särskilda förhållanden och villkor som råder för konstnärerna på arbetsmarknaden.

I syfte att studera de arbetsmarknadspolitiska stödets förhållande till och betydelse för de konstnärspolitiska målsättningarna avser regeringen att tillsätta en utredning. Utredningen skall dels studera hur det arbetsmarknadspolitiska stöd- och bidragssystemet påverkar kulturområdet i dag, dels lämna förslag till hur systemet kan effektiviseras och bättre anpassas till de särskilda förhållanden som gäller för konstnärernas arbetsmarknad och till de kulturpolitiska målen. Uppdraget skall redovisas under 1997.

De *konstnärliga utbildningarnas* kvalitet och omfattning är av betydelse för konstnärernas arbete och utvecklingsmöjligheter. Regeringen föreslår i budgetpropositionen för år 1997, utgiftsområde 16, bl.a. ökade utbildningsinsatser för design- och arkitekturområdena, elektronisk musikkomposition, skådespelare samt förstärkning av medlen till konstnärligt utvecklingsarbete.

Ersättningar till konstnärer bör även i fortsättningen kompletteras med stöd till det konstnärliga skapandet i form av *bidrag och stipendier*. I den konstnärliga processen är nyskapande och experimentlust grundläggande, liksom möjligheten att utveckla smala genrer eller uttrycksformer. Genom bidrag och stipendier får konstnärer möjlighet att under viss tid och med ekonomisk trygghet ägna sig uteslutande åt det konstnärliga skapandet, oavsett om efterfrågan är säkrad. Det är en självklar uppgift för Konstnärsnämnden att i sin bidragsgivning vara lyhörd för nya konstnärliga strömningar och uttryck. Regeringen vill dessutom betona att Konstnärsnämnden i likhet med övriga myndigheter skall uppmärksamma jämställdhetsaspekter i sin verksamhet.

Regeringens avsikt är att avsevärt förstärka och utveckla stödinsatserna i nuvarande former för att skapa förutsättningar för utveckling och nyskapande av hög konstnärlig kvalitet. Regeringen lägger i det följande och i budgetpropositionen för år 1997 bl.a. förslag om mer än en fördubbling av antalet långtidsstipendier, samt vissa förstärkningar av övriga selektiva bidragsformer.

Sverige behöver synas i världen och våra konstnärer är viktiga ambassadörer. Det finns i dag en internationell arbetsmarknad inom flertalet konstarter. Det är viktigt att öka konstnärernas möjligheter till kontakt och utbyte med det internationella konstlivet och dess konstnärer. Det vidgar den enskilde konstnärens arbetsmarknad, det är utvecklande för svenskt konstliv och det ger Sverige en starkare ställning som kulturnation.

I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att konstnärsområdet förstärks med 30 miljoner kronor år 1997. Därutöver ökas författarnas ersättning för utlåning av deras verk genom bibliotek med 2 öre till 96 öre per lån. För år 1999 beräknar regeringen en ökning med 34 miljoner kronor.

6.2 Visningsersättning

Regeringens förslag: Viss del av visningsersättningen åt bild- och formkonstnärer skall fördelas individuellt till ersättningsberättigade konstnärer. Mottagare av denna del av ersättningen utses av Bildkonst Upphovsrätt i Sverige (BUS).

I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att visningsersättningen åt bild- och formkonstnärer förstärks med 5 miljoner kronor samt att 10 miljoner kronor avskiljs för individuell visningsersättning.

Kulturutredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Opinionen är i huvudsak positiv. *Konstnärsnämnden* instämmer i förslaget och framhåller vikten av att man tydligare än hittills skiljer mellan statliga ersättningar och statliga bidrag. Nämndens uppgift bör vara att fördela bidrag, BUS bör fördela den individuella delen av visningsersättningen. *BUS* anser sig vara väl lämpat att hantera ersättningen både praktiskt och administrativt. *Konstnärernas Riksorganisation (KRO)* och *Centrum för konst och hantverk* anser att beloppets storlek bör fastställas genom förhandling.

Riksdagens tidigare överväganden: Frågan om visningsersättning till konstnärer, för offentligt exponerade verk som inte längre är i konstnärens ägo, behandlades i prop. 1975/76:135 om den statliga kulturpolitiken 3. Där konstaterades att ett eventuellt framtida system delvis skulle komma att likna bibliotekersättningen. Staten skulle avsätta medel till en fond, som skulle utgöra ersättning för nyttjande av konstverk som konstnärerna sålt till offentliga organ och institutioner. Bildkonstnärerna skulle själva ha ett avgörande inflytande över fondens användning.

Vid riksdagens behandling av denna punkt i propositionen framhölls de praktiska svårigheterna att konstruera ett beräkningssystem (bet. KrU,

75/76:35, rskr. 1975/76:335). Riksdagen fann det önskvärt att frågan studerades ingående, för att så snart som möjligt finna ett lämpligt system. Det förslag som sedermera antogs av riksdagen (prop. 1981/82:100 bil.12, prop. 1981/82:128, bet. KrU 1981/82:30, rskr. 1981/82:360) innebar att visningsersättning fr.o.m. budgetåret 1982/83 skulle lämnas som en klumpsumma till konstnärskollektivet. Medlen skulle tillföras en fond, kallad Sveriges bildkonstnärnsfond, knuten till Konstnärnsämnden med uppgift att fördela visningsersättningen.

Våren 1995 väcktes ett antal motioner om en prövning av möjligheten att införa individuell visningsersättning via BUS. Med anledning av motionerna uttalade riksdagen (bet. 1994/95:KrU21, rskr. 1994/95:285) att regeringen borde se över reglerna om visningsersättning.

Skälen för regeringens förslag: Visningsersättningen utgör en ersättning till bild- och formkonstnärer för att deras verk i offentlig ägo visas för allmänheten eller används på annat allmännyttigt sätt. Ersättningen anvisas i form av ett fast årligt belopp som tillförs Sveriges bildkonstnärnsfond. Visningsersättningen får användas dels till ändamål som syftar till att ge yrkesverksamma konstnärer ekonomisk och arbetsmässig trygghet, dels för andra ändamål som berör verksamhet inom bildkonstens område. Bildkonstnärnsfonden och dess styrelse, som ingår i myndigheten Konstnärnsämnden, beslutar om medlens fördelning.

Budgetåren 1987/88–1992/93 fördelade styrelsen för Sveriges bildkonstnärnsfond en del av visningsersättningen som en standardiserad ersättning till alla konstnärer med ett visst antal verk i offentlig ägo. Ersättningen uppgick budgetåret 1992/93 till 3 000 kr per år och konstnär. Styrelsen valde dock att på följande budgetår avskaffa denna individuella visningsersättning med hänvisning till att ersättningsnivån var låg. Ersättningen ansågs därför sakna ekonomisk betydelse för konstnären samtidigt som det var dyrt att administrera utbetalningarna. Dessutom fanns ingen kvalitetsbedömning kopplad till ersättningen.

Konstnärerna och konstnärnsorganisationerna har varit kritiska till att den individuella visningsersättningen avskaffades. De har menat att den individuella visningsersättningen fungerade som ett erkännande av den enskilde konstnärens konstnärskap. Dessutom anser konstnärnsorganisationerna att en individuell visningsersättning är i linje med den ersättningsprincip som ligger till grund för medelstildelningen till konstnärer.

Regeringen finner att konstnärernas krav på individuell ersättning är berättigat. Dessutom innebär den årliga ersättningen ett inte oväsentligt ekonomiskt tillskott för många konstnärer.

Vad gäller kvalitetsbedömningen är det rimligt att utgå från att en offentlig institution gör en sådan bedömning när den köper sitt konstverk. De administrativa kostnaderna bör kunna minska genom effektivisering av hanteringen.

Regeringen tillstyrker Kulturutredningens förslag att en del av den nuvarande visningsersättningen fr.o.m. budgetåret 1997 fördelas individuellt till konstnärer inom bild- och formområdet. Regeringen anser det lämpligt att mottagare av den individuella visningsersättningen utses av den ideella före-

ningen Bildkonst Upphovsrätt i Sverige (BUS) som utgör bildkonstnärernas upphovsrättsliga serviceorganisation. Medlen för den individuella visningsersättningen betalas ut av Konstnärsnämnden eller annan lämplig myndighet. Det ankommer på regeringen att meddela nödvändiga föreskrifter om medlens utbetalning och fördelning.

Regeringens förslag om medelsfördelning är en förvaltningsuppgift som innebär myndighetsutövning. På grund härav har ett förslag till lag om ändring i lagen (1992:318) om överlämnande av förvaltningsuppgift inom Kulturdepartementets verksamhetsområde upprättats. Innebörden av ändringen är sådan att ett yttrande av lagrådet skulle sakna betydelse.

Regeringen föreslår i budgetpropositionen för år 1997 att visningsersättningen ökas med 5 miljoner kronor samt att 10 miljoner kronor avskiljs för individuell fördelning.

6.3 Bidrag till konstnärer

Regeringens förslag: I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att bidragen till konstnärer förstärks med 6 miljoner kronor för att ge fler yrkesverksamma konstnärer möjlighet att utveckla sitt konstnärskap.

Kulturutredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: En stor majoritet av remissinstanserna är positiva till förslaget.

Riksdagens tidigare överväganden : Konstnärsnämnden inrättades år 1976 (prop. 1975/76:135, bet. 1975/76:KrU35, rskr. 1975/76:355) med uppgift att handha ärenden om bidrag till konstnärer. Bidragen har efter hand utökats och kompletterats med riktade insatser för vissa konstnärsgupper.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen delar utredningens uppfattning att de individuellt riktade stöden är verkningsfulla instrument för att förbättra villkoren för konstnärligt arbete. Regeringen anser att Konstnärsnämndens nuvarande bidragsgivning bör behållas och att bidragen förstärks.

Enligt gällande stödordningar skall stöd ges till yrkesverksamma konstnärer som dokumenterat arbete av god konstnärlig kvalitet. Vid fördelningen skall hänsyn tas också till de sökandes ekonomiska förhållanden. Bidragen skall vara tillräckligt stora för att ge mottagaren möjlighet att ägna sig åt sin konst. Både unga och mer etablerade konstnärer skall stödjas. Bidrag skall utgå till konstnärer som är bosatta i olika delar av landet och som företräder olika genrer, stilar och tekniker.

Regeringen anser, liksom utredningen, att de selektiva bidragen skall anpassas och utformas på ett sådant sätt att de kan möta sådana förändringar i samhällsutvecklingen som påverkar konstnärernas villkor. Det ankommer i första hand på den bidragsgivande myndigheten, Konstnärsnämnden, att

ansvara för den fortlöpande anpassningen av bidragsformer och belopp till de aktuella behoven inom olika konstarter.

Snabba omvärldsförändringar kan drabba vissa utsatta konstnärsgupper särskilt hårt. Detta bör särskilt beaktas i Konstnärsnämndens avvägning mellan skilda konstnärsgruppers behov. Regeringen noterar i detta sammanhang en av Konstnärsnämnden nyligen presenterad rapport om svenska tonsättares under senare tid kraftigt försämrade inkomstmöjligheter.

Regeringen föreslår i budgetpropositionen för år 1997 (prop. 1996/97:1) att Konstnärsnämnden tillförs 6 miljoner kronor för ökad bidragsgivning.

6.4 Inkomstgarantier och långtidsstipendier

Regeringens förslag: I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen en förstärkning av stödet till långtidsstipendier med 7 miljoner kronor. Antalet långtidsstipendier ökas därmed till 102 vilket är mer än en fördubbling. Inkomstgarantierna behålls i nuvarande form och omfattning.

Kulturutredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. Kulturutredningen föreslår dock en kraftigare förstärkning av långtidsstipendierna än regeringen.

Remissinstanserna: En stor majoritet av de remissinstanser som har uttalat sig i frågan är positiva till förslagen. Av dem som ger förslagen sitt stöd framhåller *Konstnärsnämnden* att stipendierna och garantierna skall ses som kompletterande bidragsformer och inte som alternativa. *Konstnärliga och Litterära Yrkesutövares Samarbetsnämnd* (KLYS) föreslår att en utvidgning av inkomstgarantisystemet utreds, där en eventuell övergång från erhållande av långtidsstipendier till erhållande av inkomstgaranti prövas.

Riksdagens tidigare överväganden: Riksdagen fattade beslut om att inrätta statliga inkomstgarantier för konstnärer år 1976 (prop. 1975/76:135, bet. 1975/76:KrU35, rskr. 1975/76:355). Dessa ersatte de s.k. konstnärbelöningar som införts 1964 (prop. 1964:1 bil. 10, bet. 1964:SU8, rskr. 1964:8).

Avsikten var att tydliggöra bidragets primära syfte att skapa ekonomisk trygghet i det konstnärliga arbetet och att tona ner bidragets karaktär av hedersbevisning. Inkomstgarantin betalas ut med maximalt fem basbelopp per år, bidraget minskas dock med innehavarens årsinkomst upp till ett basbelopp och med 75 procent av årsinkomsten i övrigt vilket gör att bidraget garanterar en lägsta inkomstnivå. Inkomstgarantin beviljas konstnärer som står för konstnärlig verksamhet av hög kvalitet och stor betydelse för svenskt kulturliv.

De tioåriga långtidsstipendierna kom till år 1991 som ett komplement till inkomstgarantierna (prop.1990/91:100 bil 10, bet. 1990/91:KrU21, rskr. 1990/91:230). Långtidsstipendier lämnas, till skillnad från inkomstgaran-

tierna, som ett årligt fast belopp (tre basbelopp) under högst tio år. I dag finns 45 långtidsstipendier.

Skälen för regeringens förslag: I likhet med Kulturutredningen anser regeringen att inkomstgarantierna bör fortsätta att ges i nuvarande form och omfattning. Inkomstgarantiens lämplighet som stödform har tidigare ifrågasatts. Garantin har ansetts binda bidragsmedel på ett hårdare sätt än andra insatser. Dessutom bygger kriterierna för tilldelning på tidigare konstnärliga prestationer, vilket försvårar en utvärdering och uppföljning av bidragsgivningen.

Ett framstående konstnärskap innebär inte automatiskt en tryggad ekonomi. Också de mest etablerade konstnärerna har ojämna och tidvis mycket låga inkomster. Regeringen anser därför att inkomstgarantin innebär både ett erkännande av ett betydelsefullt och framstående konstnärskap, och en ekonomisk grund för att upprätthålla ett konstnärskap av hög kvalitet.

Långtidsstipendier och inkomstgarantier är delar i ett samverkande stödsystem. Regeringen har, utifrån Konstnärsnämndens utvärderingar, konstaterat att långtidsstipendierna väl fyller sitt syfte. De ger aktiva konstnärer som dokumenterat konstnärlig verksamhet av god kvalitet en ekonomisk och arbetsmässig trygghet. Konstnärernas organisationer framhåller det betydelsefulla i att stipendierna är långsiktiga och därmed ger konstnärerna arbetsro. Stipendieformen möjliggör en löpande utvärdering av hur stipendiet använts.

Regeringen föreslår i budgetpropositionen för år 1997 att långtidsstipendiernas antal ökas med 57 till sammanlagt 102 stipendier.

6.5 Konstnärsnämndens organisation

6.5.1 Förslagsrätt till styrelser

Regeringens bedömning: Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS) bör få förslagsrätt beträffande fem ledamöter i Konstnärsnämndens styrelse. Vidare bör bildkonstnärsgesällskapen få förslagsrätt beträffande sju ledamöter i Sveriges bildkonstnärsfonds styrelse.

Kulturutredningens förslag: Utredningen har inga förslag om Konstnärsnämndens organisation.

Remissinstanserna: *Konstnärsnämnden* motsätter sig en direkt representation av konstnärsgesällskapen. Nämnden anser att synpunkter kan inhämtas på annat sätt, t.ex. genom kontakt med enskilda konstnärer och organisationer. Ett flertal konstnärsgesällskap vill återfå den representation de tidigare haft i nämndens beslutande organ.

Riksdagens tidigare övervägande: Konstnärsnämnden inrättades år 1976 (prop. 1975/76:135, bet. 1975/76:KrU35, rskr. 1975/76:355) med uppgift att handha ärenden om bidrag till konstnärer.

Konstnärsnämndens inre organisation har ändrats ett antal gånger sedan 1976. Nuvarande organisation gäller sedan år 1988. Konstnärnsorganisationernas inflytande har varit en central fråga vid de omorganisationer som gjorts. Senast i samband med budgetbehandlingen våren 1995 uttalade sig riksdagen i denna fråga (prop. 1994/95:100 bil. 12, bet.1994/95:KrU21, rskr. 1994/95:285).

Skälen för regeringens bedömning: För närvarande leds Konstnärsnämnden av en styrelse med tretton ledamöter. Dessutom finns fyra handläggande organ nämligen Styrelsen för Sveriges bildkonstnärnsfond, Arbetsgruppen för upphovsmän på musikområdet, Arbetsgruppen för musiker och sångare samt Arbetsgruppen för scen- och filmkonstnärer. Ledamöterna i såväl styrelsen som i de handläggande organen utses av regeringen.

Regeringen redogjorde i prop. 1994/95:100 bil.12 för sin avsikt att minska detaljstyrningen av Konstnärsnämndens arbete genom att överlåta åt nämnden att ordna sin inre organisation. I fortsättningen skulle enbart Konstnärsnämndens styrelse utses av regeringen. Riksdagen hade ingenting att invända häremot men menade att det fanns anledning att, innan beslut togs, se över reglerna om hur ledamöterna i Konstnärsnämndens styrelse utses och – om resultatet av översynen så föranleder – återkomma till riksdagen i frågan (bet. 1994/95:KrU21 rskr. 1994/95:285).

Såsom anfördes i föregående budgetproposition anser regeringen att en minskad detaljstyrning av organisationen ökar Konstnärsnämndens möjlighet att bedriva och utveckla en rörlig och effektiv stödverksamhet. Regeringen finner därför att det bör överlåtas på Konstnärsnämndens styrelse att bestämma vilka bidragsfördelande organ som förutom Sveriges bildkonstnärnsfond skall finnas inom nämnden och hur dessa organ skall vara sammansatta.

Regeringen anser det dock angeläget att fördelningen av ersättningar och bidrag till konstnärer vilar på ett samförstånd mellan nämnden och de konstnärliga yrkesutövarnas organisationer. Genom den avsedda omorganisationen utvidgas Konstnärsnämndens handlingsfrihet. Det är därför rimligt att konstnärnsorganisationerna har inflytande över sammansättningen av Konstnärsnämndens styrelse. Styrelsen bör i fortsättningen bestå av elva ledamöter som utses av regeringen. Av dessa utses fem efter förslag av KLYS.

När det gäller styrelsen för Sveriges bildkonstnärnsfond anser regeringen att det finns principiella motiv för att behålla dess särställning inom Konstnärsnämnden. Regeringen bör därför även i fortsättningen utse ledamöterna i fondstyrelsen. Denna bör, som hittills, bestå av tretton ledamöter. För att ge konstnärnsorganisationerna ett medinflytande bör dock organisationerna ges förslagsrätt beträffande sju ledamöter. Sålunda bör tre ledamöter utses efter förslag av KRO, två efter förslag av Sveriges Konsthantverkare och Industriformgivare (KIF), en efter förslag av Svenska tecknare och en efter förslag från Svenska Fotografernas förbund.

Det ankommer på regeringen att i förordning meddela föreskrifter om Konstnärsnämndens och Sveriges bildkonstnärsfonds organisation. De nya föreskrifterna avses börja gälla den 1 januari 1998.

6.5.2 Inrättande av ett internationellt ateljécentrum

Regeringens förslag: Konstnärsnämnden får ett utökat uppdrag inom det internationella konstnärsutbytet.

I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att Konstnärsnämndens förvaltningsanslag förstärks med 3 miljoner kronor för att utveckla det internationella ateljécentrumet i Stockholm.

Kulturutredningens förslag: Överensstämmer till stora delar med regeringens förslag. Utredningen föreslår dessutom att Nämnden för Utställningar av Nutida Svensk Konst i Utlandets (NUNSKU) verksamhet övertas av Konstnärsnämndens internationella ateljécentrum IASPIS.

Remissinstanserna: En övervägande majoritet av remissinstanserna ställer sig positiva till en utveckling av det internationella konstnärsutbytet.

Skälen för regeringens förslag: Konstnärsnämnden har tagit initiativ till inrättandet av ett internationellt ateljécentrum IASPIS (International Artists' Studio Program in Stockholm). Verksamheten startar hösten 1996 i Konstakademiens lokaler i Stockholm.

IASPIS skall utveckla ett utbyte med de internationella ateljécentrum som står öppna för svenska konstnärer i andra länder. IASPIS skall också erbjuda ateljéstipendier till utländska bildkonstnärer samt administrera Bildkonstnärsfondens ateljéprogram utomlands. Verksamheten skall både tillhandahålla ateljéer och hålla utställningar, organisera föreläsningar och seminarier. Inom IASPIS ställs ateljéer till förfogande också för svenska konstnärer. Konstnärsnämnden har i sin fördjupade anslagsframställning begärt att medel anslås för verksamheten.

Kulturutredningen har föreslagit att myndigheten NUNSKU:s verksamhet införlivas i IASPIS. Regeringen förordar under avsnittet Bild och form att NUNSKU:s verksamhet övertas av Moderna Museet.

Regeringen anser att etableringen av IASPIS är väl ägnat att vitalisera det internationella utbytet på bildkonstområdet. Samtidigt tillskapas en vital mötesplats för svenskt och internationellt konstliv i Sverige. Regeringen finner att inrättandet av IASPIS innebär en delvis ny inriktning på Konstnärsnämndens verksamhet. Regeringen tillstyrker den nya inriktningen.

Regeringen föreslår att Konstnärsnämndens förvaltningsanslag ökas med 3 miljoner kronor med anledning av att IASPIS inrättas. Regeringens förslag till medelsanvisning redovisas i budgetpropositionen för år 1997 (prop. 1996/97:1).

Regeringens förslag: Ett statligt stöd inrättas för verksamhet med länskonstnärer i syfte att höja kvaliteten inom amatörkulturen och stimulera barns och ungdomars intresse för konst och kultur.

I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att stödet tillförs 5 miljoner kronor, motsvarande 20 nya länskonstnärer.

Kulturutredningens förslag: Överensstämmer till övervägande del med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Ett stort antal instanser ser positivt på förslaget. Remissinstanserna framför dock skilda uppfattningar om tjänsternas funktion, kompetensprofil och beteckning.

Riksdagens tidigare överväganden: Efter förslag i 1990 års budgetproposition beslöt riksdagen att inleda en försöksverksamhet med länskonstnärer (prop. 1989/90:100, bet. 1989/90:KrU17, rskr., 1989/90:219). Avsikten var att låta professionella konstnärer verka som inspiratörer och handledare för att förstärka kvaliteten inom amatörkulturen.

Verksamheten skulle ges möjlighet till stor variation i fråga om ämnesområden och organisatoriska lösningar. En prövning av huvudmännens projekt skulle ske i varje enskilt fall. Utifrån dessa riktlinjer gavs Kulturrådet uppgiften att närmare utforma verksamheten.

Skälen för regeringens förslag: Sedan budgetåret 1990/91 har Statens kulturråd lämnat bidrag till ett antal treåriga försöksprojekt med länskonstnärer. Syftet med verksamheten har varit att höja kvaliteten inom amatörkulturen och att ge konstnärer en utvecklingsmöjlighet genom att arbeta som pedagoger och inspiratörer. Projekten har fungerat särskilt väl inom dansområdet, där regionala och lokala resurser kunnat samordnas, vilket lett till en positiv utveckling.

I dagsläget bedrivs verksamhet i sju län med stöd från Kulturrådet. I Norrbottens län har huvudmännen för en länsdanskonsulent nyligen beslutat att fortsätta verksamheten utan statligt stöd efter den treåriga försöksperioden. Regeringen anser att erfarenheterna från den hittills bedrivna verksamheten med länsdanskonsulenter är så goda att den bör permanentas och utökas till fler konstområden. Länskonstnärernas arbete bör även i fortsättningen vara att sprida, stimulera och öka kunskapen om konst och kultur. Den pedagogiska delen av arbetet bör företrädesvis inriktas mot barn och ungdom i skolor och på fritidsgårdar samt till amatörorganisationer och föreningsliv.

Verksamheten bör ha som övergripande mål att utveckla kontakten mellan konstnärer, beslutsfattare, organisationer m.m. Särskilt betydelsefull är uppbyggnaden av sådana kontaktnät för konstområden med svagt utvecklade regionala strukturer, t.ex. dans- och bild- och formkonstområdena.

I likhet med utredningen anser regeringen att det vore värdefullt om länskonstnär befattningar med denna inriktning kunde få ökad spridning i landet.

Statens kulturråd bör därför tillföras medel för stöd till ytterligare 20 länskonstnär befattningar. Tillsammans med de medel som Kulturrådet redan disponerar för sådana ändamål under sitt utvecklingsanslag beräknar regeringen ett totalt stödbelopp om 6,7 miljoner kronor för totalt 27 tjänster. Tjänsterna skall tillsättas på högst tre år. Huvudmännen bör tillskjuta ett lika stort belopp. Statens kulturråd bör även i fortsättningen ansvara för bedömningen av lämpliga projekt, som kan initieras av olika huvudmän. Det statliga stödet bör permanentas och ingå i det nya enhetliga stödsystemet för regional kulturverksamhet som redovisas i kapitel 18.

Regeringens förslag till medelsanvisning redovisas i budgetpropositionen för år 1997.

7 Litteraturen och språket

Den svenska litteraturpolitiken har sedan lång tid byggt på att avgiftsfritt göra litteraturen tillgänglig för hela befolkningen via biblioteken och att ersätta författarna för detta via den s.k. biblioteksersättningen.

De svenska folkbiblioteken expanderade kraftigt under 1970-talet. Biblioteken har aktivt arbetat med att göra boken tillgänglig för så många som möjligt genom uppsökande verksamhet på daghem, arbetsplatsbibliotek, sjukhusbibliotek och satsning på bokbussar. Det är i huvudsak kommunerna själva som finansierar sina folkbibliotek. I dag finns det också ett länsbibliotek i varje län som finansieras av landstingen, med ekonomiskt stöd från staten. Den senaste 20-årsperioden har staten också systematiskt stött folkbibliotekens utvecklingsarbete.

Staten ansvarar även för ett antal forskningsbibliotek och tre lånecentraler, ett depåbibliotek och en invandrarlånecentral.

De olika biblioteken ingår i ett nätverk som samverkar för att kostnadsfritt ge medborgarna ökad tillgång till böcker och information. Bibliotekens inköp av böcker svarar för ungefär fem procent av bokförlagens totala försäljning av allmänlitteratur. Övriga nittiofem procent säljs framför allt via bokhandel och bokklubbar.

Under 1970-talet infördes statliga bidrag till förlag och bokhandel. Till förlagen utgår utgivningsstöd för enskilda boktitlar och Statens kulturråd prövar och fördelar utgivningsstödet. Kulturtidskrifter har möjlighet att söka både produktionsstöd och utvecklingsstöd från Statens kulturråd. Stöd till bokhandeln fördelas av Bokbranschens Finansieringsinstitut AB och utgår i form av lån till investeringar (kreditstöd), sortimentsstöd, stöd till rådgivning samt katalogdatorstöd. En Bok För Alla AB får verksamhetsbidrag för att föra ut kvalitetslitteratur till ett lågt pris och samtidigt arbeta med läsfrämjande insatser för barn och ungdom. Staten lämnar också bidrag för utgivning av en klassikerserie för skolbruk.

Genom Talboks- och punktskriftsbiblioteket samt Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur har staten tagit ett ansvar för att litteratur och

information för funktionshindrade utvecklas, produceras och förmedlas. Statligt stöd utgår även till Sveriges Dövas Riksförbund för produktion av videogram på teckenspråk i syfte att göra kultur och nyheter tillgängliga för döva.

Den litteraturpolitiska ambitionen år 1974 var att sprida kvalitetsboken till alla, inte minst till eftersatta grupper. För att stimulera en bred utgivning av svensk litteratur och debatt infördes också stöd till produktion av kvalitetslitteratur och kulturtidskrifter.

Litteraturpolitiken har varit framgångsrik. Sverige har i dag en bred årlig utgivning av allmänlitteratur och kulturtidskrifter, ca 5 000 boktitlar och ca 1 000 tidskrifter. Bokbranschen har dock förändrats. År 1970 avreglerades bokmarknaden genom att systemet med fasta bokpriser avskaffades och fri prissättning på böcker började tillämpas. I samband med avregleringen slöts ett s.k. fackbokhandelsavtal som innebar att fackbokhandeln i hela landet tillförsäkrades ett brett sortiment av böcker genom ett system med abonnemang och rabatter. År 1992 upphörde detta avtal och de statligt stödda titlarna har inte längre samma automatiska distribution ut till fackbokhandeln som tidigare.

Under de senaste tjugo åren har också ett antal bokklubbar växt fram, framförallt inom de stora bokförlagen. Bokklubbarna har i dag nästan en fjärdedel av bokmarknaden.

Utlåningen av böcker visade en vikande kurva under 1980-talet. Idag lånas det 10 miljoner färre volymer än för tio år sedan, trots att antalet besökare på biblioteken ökat. Det senaste året har dock kurvan vänt och utlåningen ökar igen, med några oroande undantag. Utlåningen av barnböcker har minskat kraftigt, samtidigt som försäljningen av barnböcker minskade med en fjärdedel under perioden 1990–1994, och denna minskning fortsätter. Både ungdomslitteraturen och kvalitetslitteraturen för vuxna visar minskade försäljningssiffror. Många kulturtidskrifter har ekonomiska problem och svårigheter att nå ut.

1990-talet har inneburit ekonomiska problem för kommunerna. Biblioteken har tvingats spara. Inköp av böcker och kulturtidskrifter har minskat. De avgiftsfria lånen har ifrågasatts. Öppettiderna har minskat. Under den senaste treårsperioden har närmare 100 mindre biblioteksenheter och bokbussar lagts ned. Den uppsökande verksamheten har i många kommuner helt eller delvis upphört. Daghem och föräldrar tar i minskad utsträckning med barnen till biblioteken. Idag gör 3–9-åringar färre besök på ett bibliotek än motsvarande åldersgrupp för tio år sedan. Många skolbibliotek har försämrats i kvalitet, både vad gäller bokbestånd och tillgänglighet.

Under 1990-talet har informationstekniken utvecklats snabbt. Det är av stor betydelse att folkbiblioteken satsar både resurser och engagemang på att bygga ut den delen av sin verksamhet. Teknikskifte och ekonomisk knapphet har dock drabbat biblioteken samtidigt och detta har ibland förskjutit fokus från litteraturen och läsandet till annat.

Litteraturpolitiken under de gångna tjugo åren har sannolikt bidragit till att Sverige har en läsande befolkning. Men varje ny generation måste vinnas för litteraturen. Språk är makt och de ungas möjligheter att vara med och forma

det framtida samhället förutsätter att de har tillgång till ett levande språk. Att tillförsäkra barn och ungdomar rätten till språkliga och kulturella verktyg är ett av de föreslagna övergripande kulturpolitiska målen. För att kunna åstadkomma detta krävs det ytterligare satsningar inom litteraturpolitikens område.

7.1 Inriktningen på de framtida insatserna för litteratur och språk

Regeringens bedömning: Statens insatser bör syfta till att

- stimulera en bred utgivning av kvalitetslitteratur,
- öka tillgången till och intresset för litteratur i hela landet,
- medverka till att barn och ungdom har tillgång till litteraturen,
- på kulturens område stödja en informationsteknik i allmänhetens tjänst,
- värna kulturtidskriften,
- värna det svenska språket.

Skälen för regeringens bedömning: När det statliga litteraturstödet infördes år 1975 var det i en tid av ökande bokpriser, minskat antal publicerade debutanter och svårare villkor på bokmarknaden för en bred utgivning av kvalitetslitteratur. Litteraturstödet är ett produktionsstöd, som betalas ut först när boken är utgiven. Stödets införande resulterade ganska snart i både en breddad utgivning och att antalet små och mellanstora förlag ökade. Det är framförallt inom områden som lyrik, svenska debutantverk och utländsk skönlitteratur utanför det engelska språkområdet som de mindre förlagen har vidgat den svenska bokutgivningen.

För att tillförsäkra allmänheten tillgång till aktuell kvalitetslitteratur är den mindre bokhandeln av stor betydelse. På mindre orter är den ofta det enda bokförsäljningsstället. De undersökningar Bokbranschens Finansieringsinstitut AB (BFI) har gjort visar att sortimentstödet som infördes år 1985 och katalogdatorstödet från år 1992 varit betydelsefulla för mindre bokhandlare. De har med stödets hjälp kunnat erbjuda sin kundkrets ett brett boksortiment och en fullständig beställningsservice. BFI konstaterar också att utan kreditstödet hade bokhandelsbeståndet varit betydligt mindre än idag. 200 lån till investeringar under de arton år kreditstödet funnits har förhindrat nedläggningar, underlättat överlåtelser och nyetableringar samt möjliggjort nödvändiga flyttningar och renoveringar av butiker. BFI har samtidigt noterat att det finns tecken på ökande ekonomiska svårigheter för de minsta servicebokhandlarna under senare år.

Genom En bok för alla har kvalitetslitteratur till lågt pris nått nya läsargrupper som inte vanligen utnyttjar de traditionella försäljningskanalerna (se vidare avsnitt 7.5).

Inom ramen för litteraturstödet har Statens kulturråd gett ut en serie klassisk litteratur för skolans behov. Denna har totalt, sedan starten år 1985,

sålts till skolorna i ca 835 000 exemplar. Serien kommer sammanlagt att uppgå till 100 titlar under år 1996. Regeringen bedömer att klassikerserien har stor betydelse för tillgången till kvalitetslitteratur i skolan och att det är angeläget att serien kan lagerhållas och marknadsföras under ännu en period.

Regeringen gör i likhet med Kulturutredningen, BFI och Statens kulturråd bedömningen att utgivningsstödet och bokhandelsstödet haft stor betydelse för tillgången till och bredden på kvalitetslitteraturen. Dessa stöd är dock inte tillräckliga för att nå de litteraturpolitiska målen. Regeringen ser med oro på det minskade läsandet bland barn och ungdomar. För att unga människor skall kunna erövra litteraturens värld och förstå språkets möjligheter krävs ett utökat engagemang. Samtidigt är det angeläget att inte bara staten främjar utvecklingen på området. Regeringen har därför med tillfredsställelse noterat att det finns ett intresse såväl hos bokbranschen som författarna att bidra med ökade insatser för att stimulera till läsande och ökat intresse för litteraturen.

Bibliotekslag och nytt stöd för inköp av litteratur

För många människor är tillgången till litteratur och information helt beroende av om det finns bibliotek. Skol- och folkbibliotekens roll kan därför inte nog betonas. Biblioteken fungerar, utöver låneverksamheten, också som lokalt viktiga kulturinstitutioner. Där erbjuds ett forum för debatt och möten med författare och andra kulturellt aktiva. Det statliga bidraget till den regionala biblioteksverksamheten (länsbibliotek och lånecentraler) har bidragit till en väl utbyggd fjärrlånekedja. Varje medborgare kan därmed ha en god tillgång till böcker och information oavsett bostadsort.

Regeringen föreslår en förändring av bidragen till regionala kulturinstitutioner fr.o.m. år 1997 (se avsnitt 18). Den framtida bidragsgivningen till regional biblioteksverksamhet bör utformas enligt de nya reglerna.

Biblioteksverksamheten är av central kulturpolitisk betydelse. Samhällets ansvar för biblioteken måste tydliggöras. Regeringen anser därför att biblioteksverksamheten bör lagregleras (se avsnitt 7.2). I det sammanhanget vill regeringen betona vikten av att biblioteken kan erbjuda medborgarna ett rikt utbud av kvalitetslitteratur i hela landet. Regeringen avser därför att introducera ett nytt stöd till skol- och folkbiblioteken för inköp av litteratur (se avsnitt 7.3).

Kulturtidskrifter

Kulturtidskrifternas karaktär är experimentell och nyskapande. Ofta är upplagorna små, men till skillnad från boken behövs inget betydande kapital för att starta en tidskrift. Det innebär också att utgivare av kulturtidskrifter i huvudsak är enskilda eller grupper. Utseendet kan variera från en enkel stenciltidskrift till etablerade tidskrifter med avancerad formgivning, kvalificerad essäistik och ett brett bevakningsområde. Alla nivåer och kombinationer finns representerade, vilket innebär att alla kan vara delaktiga.

Kulturtidskrifterna fyller en viktig funktion för yttrandefriheten och demokratin. Det är också i kulturtidskrifternas hägn som skribenter, författare, illustratörer, fotografer och formgivare skaffar sig ett namn. Där får de chansen att publicera sig. Kulturtidskrifterna är på det sättet en plantskola för unga kulturarbetare.

Regeringen bedömer att det statliga stödet i form av produktionsstöd och utvecklingsstöd har stor betydelse för mångfalden i utbudet. Det finns idag ca 1 000 kulturtidskrifter i Sverige. Drygt 200 är rikstäckande och marknadsförs genom en årlig kulturtidskriftskatalog som finansieras huvudsakligen med statliga bidrag. Katalogen distribueras bl.a. till landets folkbibliotek. Den är ryggraden i alla strävandena att nå en större läsekrets.

Utvecklingen visar att tidskrifterna utnyttjas allt mer i bibliotekens upplysnings- och informationsarbete och i skolundervisningen. Bibliotekens prenumerationer har dock efter år 1994 minskat. Det innebär att kulturtidskrifternas redan små upplagor minskar ytterligare.

Många kulturtidskrifter har i dag stora ekonomiska problem och det finns en rik flora av kulturtidskrifter som av olika skäl står utanför det statliga stödssystemet. Kulturtidskrifterna har svårigheter att nå sin läsekrets och passar inte in i etablerade distributionsnät. Portokostnaderna är höga.

Regeringen bedömer att kulturtidskrifternas situation närmare bör kartläggas. En kartläggning bör särskilt ta hänsyn till kulturtidskrifternas särart och inkludera en redogörelse för problem och tänkbara lösningar.

En utredning om boken och kulturtidskriften

Kulturutredningen har bl.a. föreslagit att regeringen skall överväga införande av kultur moms på litteraturområdet och överväga åtgärder om bredden i bokutgivningen minskar. Kulturutredningen pekar i detta sammanhang på en rad olika problem för boken, exempelvis förändringar i förlagsstruktur och bokdistribution. Utredningen betonar att förändringarna kan påverka den enskildes möjligheter att ta del av ett brett utbud av litteratur. Remissopinionen är splittrad och från bokbranschens parter finns olika syn på bokmarknadens tillstånd och vilka åtgärder som bör införas.

Även om det finns en bred kvalitetsutgivning av litteratur tyder mycket på att den inte når ut till människor på det sätt som är önskvärt. Den statliga litteraturpolitiken etablerades i en tid då situationen på den svenska bokmarknaden såg annorlunda ut än i dag. Sedan dess har de statliga åtgärderna i stort sett varit oförändrade. Flera skäl talar för att en översyn behöver göras.

För riksdagens information kan nämnas att regeringen har för avsikt att tillsätta en utredning, där förhållandena på bokmarknaden kartläggs och de statliga insatserna prövas. I denna skall även kulturtidskrifternas situation belysas. Uppdraget skall redovisas sommaren 1997.

Den tekniska utvecklingen har inneburit att de funktionshindrade på ett helt annat sätt än för tjugo år sedan har tillgång till litteratur. Arbetet med att öka och förbättra produktionen av ett specialanpassat medieutbud för funktionshindrade har fungerat väl. Talboks- och punktskriftsbibliotekets (TPB) och Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur (LL-stiftelsen) produkt- och metodutveckling innebär att tillgången till litteratur förbättrats avsevärt och att nya läsare nås. Regeringen anser i likhet med Kulturutredningen att de statliga insatserna är väl motiverade. TPB är den största kulturinstitutionen för funktionshindrade. Bibliotekets arbete har bl.a. resulterat i att man är först i världen med att presentera en digital talbok. Detta utvecklingsarbete kan leda till att det runt om i världen införs ett nytt talboksmedium.

LL-stiftelsen har veckoutgivning av en nyhetstidning, 8 SIDOR. Stiftelsen ger också ut ca 25 lättlästa böcker per år. Genom den läsombudsverksamhet som LL-stiftelsen utvecklat tillsammans med Riksförbundet för utvecklingsstörda barn och ungdomar når nyheter och information i allt större utsträckning nya läsare.

Genom medieverksamheten vid Sveriges Dövas Riksförbund (Dövas TV) sker en programproduktion av kultur och nyheter på teckenspråk för döva. Programmen sänds i Sveriges Television samt distribueras på videokassett. Utbudet av program på teckenspråk har under 1990-talet avsevärt utökats och kvalitetsmässigt förbättrats. Regeringen bedömer att verksamheten har stor betydelse för dövas tillgång till kultur och nyhetsinformation.

Svenska språket

Svenska språknämndens uppgift är att främja gott språkbruk. Nämndens språkforskning och gratis rådgivning till skolor, myndigheter och allmänhet är av stor vikt.

Svenska språknämnden och Svenska Akademien m.fl. har uttryckt en oro för vad som kan hända med språket i framtiden. Oron gäller framför allt hur medie- och IT-samhället kan komma att förändra villkoren för det skrivna ordet och för språkbruket. De ställer sig också frågan vad det ökade europasamarbetet innebär för svenska språket.

Svenska språkets ställning är en viktig kulturfråga. Regeringen bedömer att åtgärder bör vidtas för att stärka dess ställning. För riksdagens information vill regeringen redovisa sin avsikt att ge Svenska språknämnden i uppdrag att utarbeta förslag till ett handlingsprogram för att främja språket.

I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att litteraturområdet förstärks med 30 miljoner kronor, varav 5 miljoner kronor som engångsansvisning. För år 1999 beräknar regeringen ytterligare en ökning med 30 miljoner kronor. Detta reformutrymme avsätts i avvaktan på resultatet av aviserat utredningsarbete på området.

Regeringens förslag: En bibliotekslag införs.

Kulturutredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget. Många remissinstanser har dock synpunkter på utformningen av de olika bestämmelserna i lagen.

Skälen för regeringens förslag: Frågan om en bibliotekslag har diskuterats under hela 1900-talet. Senast frågan behandlades utförligt var i prop. 1984/85:141 om litteratur och folkbibliotek. Regeringen avvisade då tanken på en bibliotekslag.

Alla remissinstanser, med ett fåtal undantag, har nu tillstyrkt förslaget till en bibliotekslag. De som avstyrker förslaget anser att frågorna inte behöver göras till föremål för lagstiftning och att förslaget strider mot principen om den kommunala självstyrelsen.

Under de senaste åren har allmänhetens biblioteksservice förändrats på många håll i landet. Folkbibliotekens bokanslag har minskats. Den uppsökande verksamheten har reducerats, vilket i första hand drabbat barn, äldre och funktionshindrade. Många kommuner har ändrat organisationen av biblioteksväsendet. Några har prövat alternativa driftsformer. Grundläggande principer, som rätten till avgiftsfria lån, tillgänglighet för alla och kommunalt driftsansvar, har ifrågasatts.

Regeringen anser det angeläget att vissa bärande principer inom biblioteksområdet lagfästs. Regeringen föreslår därför att en bibliotekslag införs.

Lagen syftar främst till att garantera avgiftsfria boklån och ett väl fungerande nationellt nätverk som binder ihop de olika biblioteken. I lagen anges även att varje kommun skall ha folkbibliotek. Likaså anges målen för biblioteksverksamheten. För att tydliggöra kommunernas ansvar för en bra biblioteksservice åt barn och ungdomar lyfts detta ansvar fram särskilt i lagen. Det nationella nätverket berör både den statliga och den kommunala verksamheten. I lagen anges även ansvarsfördelningen mellan den biblioteksverksamhet som staten, landstingen och kommunerna driver.

Det skall även i fortsättningen vara en kommunal angelägenhet att lägga fast omfattningen av folkbiblioteksverksamheten. Någon statlig detaljstyrning skall inte förekomma. Regeringen anser därför inte att förslaget till bibliotekslag innebär ett ingrepp i det kommunala självstyret. Däremot innebär förslaget ett skydd för folkbiblioteken, och en garanti för att medborgarna kostnadsfritt för den enskilde och oavsett bostadsort får god tillgång till kultur och information. Regeringen vill i detta sammanhang framhålla att det är naturligt att kommunerna med skäliga tidsmellanrum utvärderar folk- och skolbibliotekens verksamhet och därvid följer upp om målen för verksamheten uppnåtts. Det ankommer på kommunerna att själva bestämma i vilken form detta skall ske. Regeringen anser det värdefullt om modellen för denna uppföljning och

utvärdering tas fram i en dialog mellan staten och företrädare för kommunerna.

Folkbiblioteken fungerar som lokala kulturinstitutioner och erbjuder vid sidan av den traditionella biblioteksverksamheten även en allmän kulturverksamhet. Det är viktigt att påpeka att kommunernas ansvar för folkbibliotekens uppgifter och deras roll i det lokala kulturlivet inte minskar därför att en lag införs.

Lagen omfattar hela det offentliga biblioteksväsendet. Flera remissinstanser, bl.a. Sveriges allmänna biblioteksörening och några länsbibliotek, har påpekat att bibliotekslagen även bör gälla för sjukhusbiblioteken. Ett sjukhusbibliotek är dock inte ett enhetligt begrepp. De offentliga sjukhusbiblioteken drivs av olika huvudmän. Ett stort antal sjukhusbibliotek, framför allt de som vänder sig till patienter, är filialer till folkbiblioteken. Vid vissa sjukhus finns forskningsbibliotek som är filialer till högskolebiblioteken. I vissa fall drivs sjukhusbiblioteken av landstinget. Detta innebär att sjukhusbiblioteken ingår i det offentliga biblioteksväsendet och alltså omfattas av lagen.

Flera länsbibliotek har påpekat att Kulturutredningens förslag bör kompletteras med en bestämmelse där det framgår att varje kommun skall ha ett folkbibliotek med fackutbildad personal. Regeringen anser naturligtvis att det är angeläget att det finns biblioteksutbildad personal på folkbiblioteken. Detta är också nödvändigt för att uppfylla målen i bibliotekslagen. En sådan fråga bör dock inte regleras i lag. En allmän lagregel om att verksamheten skall hålla hög kvalitet fyller inte heller någon funktion. Kommunerna bör själva få bestämma i sådana frågor.

Den föreslagna bestämmelsen om avgiftsfrihet tar endast sikte på litteratur. Informationssökning i databaser m.m. regleras inte i lagen. Många har synpunkter på att avgiftsfriheten endast skall omfatta boklån. De menar att avgiftsfriheten också bör omfatta utnyttjandet av medier och informationstjänster på biblioteken. Att begränsa avgiftsfriheten till enbart litteratur är enligt många ett föråldrat synsätt.

Regeringen vill understryka vikten av åtgärder som främjar tillgängligheten till databaser och nätverk inom biblioteksverksamheten. Samtidigt är detta en komplicerad och ekonomiskt svåröverblickbar fråga som det i nuvarande läge inte är lämpligt att lagstifta om. I regeringens proposition 1995/96:125, angående åtgärder för att bredda och utveckla användningen av informationsteknik, fäster regeringen stor vikt vid läns-, folk- och skolbibliotekens utveckling. Regeringen påpekar att risken för informationsklyftor ökar i samband med utvecklingen av IT. Det behövs därför insatser som ger alla medborgare möjlighet att använda IT. I det sammanhanget menar regeringen att läns- och folkbiblioteken bör ges förutsättningar att vara informationscentraler och förmedlare av IT-kunskap. Regeringen framhåller också det nationella intresset i att läns- och folkbiblioteken får tillgång till Internet t.ex. genom SUNET. SUNET är ett datornät som i första hand betjänar universitetet och högskolorna. Regeringen föreslår i budgetpropositionen för år 1997 under utgiftsområde 16. Utbildning och universitetsforskning att det övergångsvis skall finnas ett särskilt utvecklingsstöd för anslutning till SUNET av huvud-

bibliotek och länsbibliotek. Syftet är att ge dessa bibliotek bättre tillgång till nätverk och databaser för att på det sättet erbjuda biblioteksbesökarna möjlighet att söka information. En uppgradering av SUNET kommer att ske och ett nytt anslag förs upp i statsbudgeten för budgetåret 1997. Enligt förslaget skall staten genom Högskoleverket i samarbete med Kungliga Biblioteket och Statens kulturråd erbjuda berörda kommuner normalt högst en 2 Mbit/s-anslutning till SUNET av huvudbibliotek och länsbibliotek men också läns museerna. Staten satsar engångsvis sammanlagt 62 miljoner kronor. Högskoleverket skall bekosta anslutningen samt svara för alla förbindelser och all behövlig utrustning inom SUNET. Detta statliga erbjudande förutsätter att berörda kommuner åtar sig att själva svara för alla kostnader som är förenade med deras deltagande när statens stöd upphör efter två år.

Regeringen beräknar i budgetpropositionen medel till Kungliga Biblioteket för utveckling av LIBRIS, som är Kungliga Bibliotekets administrativa biblioteksinformationssystem, till att bli ett modernare bibliotekssystem. Databaserna i detta system skall kunna användas avgiftsfritt.

Vad gäller frågan om avgiftsfrihet för informationsteknik på biblioteken avvaktar regeringen slutbetänkande från utredningen Kulturnät Sverige hösten 1997 (se avsnitt 16.2).

Kungliga Biblioteket anser att avgiftsfriheten för boklån skall avse hela det offentliga biblioteksväsendet. Ett av skälen till regeringens förslag om en bibliotekslag är att garantera avgiftsfria boklån i kommunerna. Det har inte framkommit något motsvarande behov av lagstiftning för andra bibliotek. När det gäller statliga bibliotek behöver inte en sådan fråga regleras i lag eftersom avgiftsfrihet kan regleras i instruktioner m.m.

Vid sidan om folkbiblioteken finns det länsbibliotek som skall hjälpa biblioteken i länet med bl.a. fjärrlån. Av praktiska skäl var alla länsbiblioteken ursprungligen inordnade under värdkommunens huvudmannaskap. Under senare år har man på många håll gått ifrån den ordningen. Numera drivs hälften av länsbiblioteken direkt av respektive landsting. På andra håll regleras den regionala biblioteksverksamheten i avtal mellan landsting och värdkommunen.

Kulturrådet och ett flertal länsbibliotek har påpekat att länsbiblioteken bistår folkbiblioteken i länet med både kompletterande medieförsörjning, utbildning, rådgivning och utvecklingsstöd. De menar att detta bör framgå av lagtexten. Riksdagen beslutade år 1985 (prop.1984/85:141, bet. 1984/85:KrU21, rskr. 1984/85:392) att länsbiblioteken skulle ges möjlighet att ta ett större ansvar för sina huvuduppgifter. I dessa ingår att för kommunernas räkning tillhandahålla kompletterande medieförsörjning, rådgivning, information och fortbildning samt specialtjänster. Det statliga stödet till länsbiblioteken ökade samtidigt kraftigt. Regeringen föreslår, i enlighet med remissinstansernas synpunkter, att bibliotekslagen kompletteras med en bestämmelse som anger att länsbiblioteken skall bistå folkbiblioteken. Biståndet skall inte bara vara kompletterande medieförsörjning utan även andra regionala biblioteksuppgifter.

Flera remissinstanser anser att regeln om den s.k. lånekedjan bör vara ömsesidig. Den borde inte bara omfatta lån till folkbiblioteken utan också mellan biblioteken. De anser dessutom att avgiftsfriheten bör omfatta lån mellan alla bibliotek, och inte bara fjärrlån till folkbiblioteken. Lagen syftar emellertid, i första hand, till att garantera avgiftsfria lån av böcker på folkbiblioteken. Förslaget syftar inte till att reglera andra ekonomiska förhållanden inom biblioteksväsendet. Vidare kan en kommun inte genom sitt folkbibliotek åläggas att arbeta utanför kommunens gränser. Det finns därför, enligt regeringens mening, inte tillräckliga skäl att bygga ut regleringen av lånekedjan på det sätt som föreslagits.

Lagförslaget redovisas närmare i kapitel 19 Författningskommentar.

7.3 Ny stödform för inköp av litteratur till folk- och skolbibliotek

Under våren 1996 utarbetades en promemoria på Kulturdepartementet med förslag om en ny stödform för inköp av litteratur till folk- och skolbibliotek. En hearing om förslaget hölls den 20 augusti 1996. Promemorian och synpunkterna vid hearingen ligger till grund för förslagen i detta avsnitt och finns tillgänglig på Kulturdepartementet (dnr Ku96/1221/Ko).

Statsbidrag skall, enligt promemorians förslag, kunna ges till landets alla kommuner för inköp av litteratur till folk- och skolbibliotek. Syftet med statsbidraget är att bidra till att tillgången på litteratur vid folk- och skolbiblioteken förbättras till främjande av intresset för läsning och litteratur. Statsbidraget skall i första hand användas för inköp av utgivna titlar som erhållit statligt litteraturstöd. Statens kulturråd föreslås få i uppgift att pröva frågor om statsbidraget. Till ansökan om statsbidrag föreslås kommunen foga en skriftlig plan i vilken fastställts hur kommunen skall stimulera barns och ungdomars intresse för att läsa böcker. En annan förutsättning för statsbidrag skall vara att kommunen, under det år som bidraget betalats ut, av egna medel ökat sina bokanslag med en fjärdedel av det belopp som kommunen erhållit som statsbidrag.

Regeringens förslag: Ett statligt stöd införs fr.o.m. år 1997 för inköp av litteratur till folk- och skolbibliotek. Målgruppen skall vara barn och unga. I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att 25 miljoner kronor anvisas för det nya stödet.

Promemorians förslag: Överensstämmer i stort med regeringens förslag.

Synpunkter på promemorians förslag: Flertalet deltagare vid hearingen gav sitt stöd för regeringens förslag om ny stödform för inköp av litteratur till folk- och skolbiblioteken. Kritik mot förslaget framfördes dock på två punkter. Flera deltagare hade invändningar mot att bidraget skulle vara

bundet till litteratur som erhåller statligt utgivningsstöd. Vidare fanns invändningar mot kravet att kommunen skulle tvingas öka sina bokanslag.

Skälen för regeringens förslag: Sverige har en barnlitteratur i världsklass. Men trots att utgivningen av bra barn- och ungdomsböcker är god, läser barn och ungdomar allt mindre. Hösten 1995 gav regeringen Statens kulturråd i uppdrag att se över barnbokens ställning. Kulturrådets rapport visar att försäljningen av barn- och ungdomsböcker minskade med en fjärdedel mellan åren 1990–1994. Samtidigt minskade utlåningen av barn- och ungdomsböcker vid landets bibliotek. Minskningen är mest framträdande bland de yngsta barnen och bland barn till lågutbildade föräldrar. År 1990 nådde bibliotekens uppsökande verksamhet drygt 70 procent av förskolorna och fritidshemmen. År 1993 nåddes bara 54 procent och i 20 kommuner hade den uppsökande verksamheten helt lagts ned.

Många barn och ungdomar har fått en försämrad tillgång till böcker. Orsakerna är flera, bl.a. hushållens och den offentliga verksamhetens knappare ekonomiska resurser. Vi vet att läsande och läsförståelse är intimt kopplade till social bakgrund. Vi vet att föräldrars intresse och stimulans, tillgång till böcker i hemmet och läsning för nöjes skull, har starka samband med barns läsförmåga. Samtidigt köper folk- och skolbiblioteken i dag in allt färre böcker. För fem år sedan köpte biblioteken in 980 000 volymer barn- och ungdomsböcker. Förra året var de nere i 680 000 volymer. Bibliotekens öppethållande och programverksamhet har också minskat. Dessutom står hela biblioteksväsendet mitt uppe i en förändringsprocess och förväntas inom en snar framtid också att fungera som viktiga informationscentrum. Det finns ingen motsättning mellan boken och den nya tekniken. Läskunnighet och läsförståelse är däremot en förutsättning för att barnen skall kunna tillgodogöra sig de nya medierna och den nya tekniken.

Trots svårigheterna finns det många eldsjäljar på enskilda skolor och bibliotek som hittar vägar att arbeta med barn och böcker. Åtskilliga kommuner har också klarat att hävda biblioteksverksamheten. Ändå är utvecklingen oroande. En utveckling med sjunkande litteraturförsäljning och utlåning hotar dessutom både den breda utgivningen av kvalitetslitteratur och på sikt det svenska språket och yttrandefrihetens reella innehåll.

I samband med att en bibliotekslag införs bör staten göra särskilda insatser för att öka tillgången till litteratur vid folk- och skolbiblioteken och i samband med detta stimulera till läsaktiviteter i ökad utsträckning. Målgruppen skall vara barn och unga.

Regeringen föreslår att ett nytt statsbidrag införs fr.o.m år 1997 för inköp av litteratur till folk- och skolbiblioteken. Statsbidraget erbjuds alla kommuner, dock med vissa villkor. Bidraget skall användas för inköp av litteratur för barn och ungdomar. Tyngdpunkten skall följaktligen ligga på barn och ungdomstitlar. Det utesluter dock inte att viss litteratur för vuxna kan ingå, bl.a. av det skälet att ungdomar också läser vuxenlitteratur. Regeringen gör bedömningen att det bör stå varje kommun fritt att bestämma vilka titlar som skall köpas in. Ett villkor för bidrag skall vara att kommunen inte minskar sina egna bokanslag. Promemorians förslag i denna del bör alltså inte följas.

Kommunen skall till ansökan foga en skriftlig redogörelse där det framgår hur kommunen skall stimulera barns och ungdomars intresse för att läsa böcker. Kommunerna bör i ansökan visa på olika former för läsaktiviteter och hur samhällets olika verksamheter på litteraturområdet kan samverka. Det kan, utöver samarbetet mellan bibliotek, skola och barnomsorg, innebära att exempelvis den lokala bokhandeln, folkrörelserna, föreningsliv, föräldrar-grupper m.fl. engageras. Skälen till det senare villkoret är att få fler barn och ungdomar att läsa böcker. Dessutom kan redogörelsen från kommunerna bli ett gott instrument vid utvärderingen av stödets effekter.

Statens kulturråd fördelar, efter ansökan, stödet.

Regeringen föreslår i budgetpropositionen för år 1997 att 25 miljoner kronor anvisas för inköp av litteratur till folk- och skolbibliotek.

7.4 Läsfrämjande verksamhet för barn och unga

Regeringens förslag: I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att 5 miljoner kronor anvisas engångsvis för läsfrämjande verksamheter för barn och unga.

Skälen för regeringens förslag: I det föregående har regeringen redovisat förslag om att ett nytt statligt stöd för inköp av litteratur till folk- och skolbibliotek införs fr.o.m. år 1997. Målgruppen är barn och unga.

Statens kulturråd ansvarar för de statliga insatserna inom litteraturområdet i dess helhet. Deras arbete berör dock i första hand förlag, kulturtidskrifter och folkbibliotek. Därutöver fördelar rådet efter ansökan projektbidrag m.m. till en rad skilda ändamål på kulturområdet. (Jfr budgetpropositionen för år 1997, anslaget A 2. Bidrag till allmän kulturverksamhet, utveckling samt internationellt kulturutbyte och samarbete.)

I samband med att statligt stöd för inköp av litteratur till folk- och skolbibliotek införs bör staten göra särskilda insatser för att främja läsning bland barn och ungdomar. Särskilda medel bör därför finnas tillgängliga för Kulturrådet att disponeras för bidrag till litterära ändamål.

Bidragen skall avse läs- och skrivfrämjande projekt/kampanjer eller enstaka arrangemang som t.ex. litteraturläger m.m. för barn och unga. För att få ett så stort genomslag som möjligt krävs också ett brett engagemang från föreningslivet. Folkbildningsförbund och föräldraföreningar, folkrörelser som t.ex. fackföreningsrörelsen, ungdomsorganisationer, idrottsrörelsen och de konstnärliga centrumbildningarna, kooperativ och kulturföreningar m.fl. ideella föreningar skall kunna söka bidrag för aktiviteter vars mål är att förmedla litteraturen och språket till barn och unga.

I detta sammanhang bör nämnas att regeringen erfarit att författare, förläggare och bokhandel planerar ett flertal aktiviteter som skall främja barns och ungdomars läsande. Regeringen föreslår i budgetpropositionen för år

1997 att ett engångsbelopp på 5 miljoner kronor ställs till Kulturrådets disposition för läsfrämjande verksamheter för barn och ungdom.

Prop. 1996/97:3

7.5 En bok för alla

Verksamheten med utgivning och spridning av kvalitetslitteratur till lågpris för barn och ungdomar regleras genom ett avtal mellan staten och företaget En Bok För Alla AB. Regeringen uppdrog i maj 1995 åt Statens kulturråd att genomföra en fördjupad prövning av verksamheten med En bok för alla.

Kulturrådets prövning, som redovisades i rådets anslagsframställning för 1997–1999 bil. 8, En bok för alla, ligger till grund för regeringens förslag.

Regeringens förslag: En Bok För Alla AB skall under perioden 1997–1999 erhålla statliga medel. I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att 8,2 miljoner kronor anvisas för verksamheten med En bok för alla.

Statens kulturråds förslag: Överensstämmer i stort med regeringens förslag. Inriktningen bör enligt Kulturrådets förslag ändras så att läsfrämjande verksamhet till barn och ungdomar betonas starkare. Därutöver att en omfördelning mellan barnboks- och ungdomsboksutgivningen sker så att barnboksutgivningen ökar.

Skälen för regeringens förslag: Staten stödjer utgivningen av En bok för alla sedan år 1976. År 1979 utökades den med en serie för barn och ungdomar. Den årliga utgivningen omfattar 20 vuxenböcker, 10 böcker för barn och lika många för ungdomar. En bok för alla ger också ut egenproducerade antologier. Flera sagosamlingar och lyrikantologier för barn och ungdomar har kommit ut i stora upplagor. I statens uppdrag till En Bok För Alla AB ingår också att arbeta läsfrämjande.

En bok för alla sprids via bokombud på arbetsplatser och i föreningar. En bok för alla går också att prenumerera på. Till skillnad från andra bokklubbar har den en stor geografisk spridning. Den högsta siffran för antalet prenumeranter redovisas för regioner utanför storstadsområdena.

Regeringen bedömer, i likhet med Statens kulturråd, att verksamheten är av stor betydelse för spridningen av litteraturen. Det låga priset, titelbredden, utgivningens kvalitet och det etablerade varumärket har samverkat till en bred och väl förankrad läsfrämjande verksamhet. Priset innebär att skolor har råd att köpa klassuppsättningar och att även människor med låga inkomster kan inhandla egen litteratur. Kvaliteten i bokutgivningen innebär att böckerna finner köpare också bland dem som inte behöver se till priset. Det finns därför starka skäl att ge fortsatt statligt stöd till förlaget för produktion och läsfrämjande verksamhet.

Verksamheten En bok för alla regleras genom avtal mellan staten och förlaget. Nuvarande avtal löper ut den 31 december 1996. För att ge bolaget

nödvändiga planeringsförutsättningar har ett nytt avtal för tiden den 1 januari 1997 – den 31 december 1999 träffats mellan staten och En Bok För Alla AB. Det nya avtalet innebär inga förändringar för verksamhetens inriktning. Riktlinjerna skall således även fortsättningsvis vara att utgivningen skall avse tidigare utgiven svensk och till svenska översatt barn- och ungdomslitteratur samt skönlitteratur för vuxna. Dessutom skall bolaget åta sig att sprida En bok för alla i stora upplagor till ett lågt pris och till en omfattning av lägst femton och högst tjugo titlar per år inom vardera kategorin utgivning för vuxna och utgivning för barn och ungdomar. Avgörande för utgivningen skall i första hand vara kvaliteten. Avtalet innebär att verksamheten för budgetåret 1997 tilldelas ett anslag på 8,2 miljoner kronor på statsbudgeten, med förbehåll för riksdagens godkännande, och att bidraget för de följande åren beräknas enligt den praxis som gäller för statliga bidragsanslag.

7.6 Regeringens övriga förslag på litteraturområdet

Med ledning av ingivna årsredovisningar och anslagsframställningar har regeringen gjort en samlad resultatbedömning av de olika stödformerna på litteraturområdet. Dessa bedömningar har sammanvägts med den utvärdering som Kulturutredningen har gjort och de synpunkter som har lämnats av remissinstanserna. Regeringen har gjort den bedömningen att det statliga stödet på litteraturområdet har haft god effekt. Ytterligare insatser är dock motiverade. Förslag om införandet av en bibliotekslag, ett nytt statsbidrag för inköp av litteratur på bibliotek, att särskilt utveckla läsfrämjande verksamhet för barn och unga och en fortsatt utgivning av En bok för alla har redovisats i det föregående. I övrigt gör regeringen bedömningen att oförändrade bidrag bör utgå för litteraturstöd, stödet till kulturtidskrifter och bokhandel i avvaktan på den aviserade litteraturutredningen. Anslag till regional biblioteksverksamhet, Talboks- och punktskriftbiblioteken, Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur samt till Sveriges Dövas Riksförbund för produktion av videogram skall utgå i stort sett oförändrat. Oförändrade medel skall vidare utgå till Svenska språknämnden och Sverigefinska språknämnden.

Regeringens slutsats är att insatserna bör förstärkas för att säkerställa tillgång till litteratur på biblioteken och främja läsning bland barn och ungdomar. I övrigt bör de statliga stödformerna förbli i stort sett oförändrade. Regeringens förslag till medelsanvisningar redovisas i budgetpropositionen för år 1997.

Under 1960- och 1970-talen stod teatern i centrum för den kulturpolitiska debatten. Många unga teaterarbetare var kritiska mot institutionsteatrarna. De ansågs för hierarkiska, för isolerade från samhället och en bredare publik samt fast i gamla speltraditioner och mönster.

Diskussionen på teaterområdet banade väg för en ny kulturpolitik. Teatern skulle spridas i hela landet och vara en angelägenhet för alla. Riksdagen beslutade också utifrån 1974 års kulturpolitiska mål att regionala teatrar skulle skapas. Syftet var att göra teatern tillgänglig för alla. Riksteatern var den kraft med vars hjälp teatern skulle nå ut i regionerna och där etablera sig som region- eller länsteatrar. Teaterföreningar, bildningsförbund, m.fl. var de kanaler som skulle användas för att aktivt engagera publiken. Målet var att alla medborgare skulle ha tillgång till teater av hög kvalitet.

Idag uppgår statens bidrag till teater till cirka en miljard kronor per år, vilket motsvarar ungefär en fjärdedel av den statliga kulturbudgeten. Antalet teatrar har i det närmaste femdubblats och regionala teatrar finns i de flesta län. Teaterutbudet har fått en betydligt större bredd än tidigare. Sverige har en tätposition i världen när det gäller barn- och ungdomsteater, både till kvalitet och kvantitet.

Utvecklingen har varit gynnsam men även problematisk. Antalet besökare per år har minskat för all teater inklusive den kommersiella teatern. Teaterbesöken utanför storstadslänen har gått ned med cirka 40 procent sedan år 1970. Samtidigt går fler människor i dag på teater än för tjugo år sedan, men inte lika ofta. Det innebär att teatern, trots allt, har breddat sin publik. Siffrorna visar också stora regionala variationer.

Internationella jämförelser visar att problemen med vikande publiksiffror är desamma i andra jämförbara länder. Teatern konkurrerar i dag på en underhållningsmarknad som har växt lavinartat de senaste decennierna. Att teatern finns som en möjlighet till kreativt tänkande, skaparglädje och gestaltning av livserfarenheter hos många människor visar dock inte minst det faktum att antalet människor som engagerar sig i amatörteaterverksamheten är fler i dag än för tjugo år sedan. Amatörteatern visar också en kontinuerligt ökande publik. Många professionella teatrar har också i ökad utsträckning vidgat sitt verksamhetsfält och arbetar aktivt tillsammans med amatörteatern.

Att teatern har en potentiell publik som inte kommer till föreställningarna i dag visar även tittarsiffrorna för Sveriges Televisions dramasändningar. Trots sjunkande tittarsiffror kan SvT:s teater visa en intresserad och avsevärt bredare publik än den som besöker teatrarna.

Regionaliseringen av teatern är ett faktum, men teatern har ännu inte blivit en teater för alla. I enlighet med de mål som regeringen föreslagit för kulturpolitiken bör arbetet nu föras vidare.

Regeringens bedömning: Statens insatser bör syfta till att

- efterfrågan på teater ökar,
- spridningen på teater ökar och tillgängligheten förbättras,
- teaterutbudet är allsidigt och håller hög kvalitet,
- barn och ungdomar får tillgång till teater av hög kvalitet,
- regional teater utvecklas,
- nationalscenernas ställning i hela landet stärks.

Skälen för regeringens bedömning: Under de senaste 20 åren har antalet besök på statsunderstödda institutionsteatrar och vid fria teatergruppers föreställningar minskat från knappt fyra miljoner besök per år till ca 2,8 miljoner besök per år. Statens insatser skall inriktas på att öka människors intresse för och tillgång till teater. Staten skall, tillsammans med regionerna, verka för en utveckling av arrangörsledet vilket bl.a. innebär att stimulera nya arrangörsstrukturer och stödja arbetet med att öka människors delaktighet i och tillgång till teatern.

Ett fortsatt huvudsyfte med statens insatser skall vara att nå så många människor som möjligt med teater, oavsett var de bor, oavsett utbildningsbakgrund, oavsett personlig ekonomi. För att nå de grupper som i dag inte har tillgång till teater, inte vågar sig till teatern eller inte har möjlighet att ta sig till teatern krävs ett nytänkande både från statens, regionernas och teatrarnas sida.

Det måste tydligt markeras att det är en uppgift för teaterinstitutionerna, inklusive nationalscenerna, att turnera. Men det är också angeläget att teatrarna utvecklar samarbetsformer med resenäringen, med arbetsplatser, med folkbildningen, med skolor och andra som kan medverka till att människor får ökade möjligheter att se teater i hela landet.

Staten skall också medverka till att det finns förutsättningar för att teaterproduktionen sprids via radio och TV. I enlighet med 1996 års riksdagsbeslut (bet. 1995/96:KrU12, rskr. 1995/96:297), skall Sveriges Television, Sveriges Radio och Sveriges Utbildningsradio öka samarbetet med kulturinstitutionerna i syfte att öka antalet utsändningar av föreställningar och evenemang. Ett viktigt kulturförmedlande uppdrag för televisionen och radion är att öka antalet samarbetsprojekt med kultur- och musikinstitutioner i hela landet.

Statlig och annan offentlig finansiering skall vidare bidra till att biljettpriserna hålls på en rimlig nivå. Även människor med låga inkomster skall ha råd att gå på teater.

För att teatern skall kunna upprätthålla allsidighet och hög kvalitet behöver den, liksom alla konstarter, ständigt förnyas och utsättas för utmaningar och provokationer. Kvalitet är ett subjektivt begrepp, men diskussioner och ifrågasättanden är en viktig del i konstarternas förnyelse. Statens insatser

skall främja en förnyelse inom teatern genom att stödja utvecklingsarbete och experiment.

Frågan om teaterns förnyelse är nära förbunden med frågan om anställningsformer inom teatern. Det finns en konflikt mellan arbetsgivarnas behov av en rörlig teaterarbetarkår och de anställdas behov av trygghet och rimliga arbetsförhållanden. Ansvar för denna fråga ligger hos arbetsmarknadens parter. Staten skall dock, via bl.a. utredningsinsatser, medverka till att finna lösningar som tillmötesgår såväl teaterledningarnas krav på flexibilitet som de anställdas krav på trygghet. Regeringen kommer inom kort att tillsätta en utredning som skall se över de arbetsmarknadspolitiska medlen inom kultursektorn. Inriktningen på detta utredningsarbete redovisas närmare i avsnittet om konstnärernas villkor.

Kulturrådets barnteaterstatistik visar stadigt sjunkande besöksiffror de senaste åren. Detta betyder inte att det spelas mindre barnteater i landet än tidigare. Kulturrådets statistik är beräknad på institutionsteatrarna samt de grupper som haft någon form av statligt stöd under spelåret. För att få detta stöd är kvalitet ett kriterium. Statistiken tyder på att den kvalitativa barnteatern är på stark nedgång. Förskolan och skolan beställer nu allt mer av lokala amatörteatergrupper. Skälen är ofta bristande ekonomiska resurser, men också brist på kunskap hos bl.a. många av de enskilda förskolor och skolor som numera själva skall ta ansvar för att barn och ungdom får ta del av teaterupplevelser i skolan. Barn väljer inte själva att gå på teater. Det är vuxnas initiativ och val som styr den erfarenhet de får av teatern. Om barn inte får möta engagerande teater av hög kvalitet i förskolan och skolan väcks inte den unga generationens teaterintresse vilket kan skada teaterlivet på längre sikt.

Ungdomar däremot väljer själva sin kulturkonsumtion. Positiva teaterupplevelser från skolan är viktigt. Men lika viktigt är, att i ungdomars liv konkurrerar teatern med en kommersiell marknad med ett mycket stort utbud av varierande kvalitet. Därför måste ungdomar engageras och entusiasmeras särskilt. Teatern måste angå dem, annars kommer de inte dit. Det är en central uppgift för teaterinstitutionerna och teaterarbetarna att förmedla teaterkonstens uttrycksmöjligheter till den unga generationen.

Staten skall medverka till att stärka sådan barn- och ungdomsteater som har kvalitet.

Statens insatser för teatern i regionerna skall, liksom hittills, stödja regionernas egna initiativ. Regeringen lämnar i kapitel 18 i denna proposition ett förslag till nytt regionalt bidragssystem. De regionala bidragen skall syfta till att utveckla den teater som etablerats i regionerna. Regeringen kommer bl.a. att förstärka stödet till de regionteatrar som turnerar. Regionalt förstärks även skådespelarutbildningen genom ett ökat stöd för skådespelarutbildning vid Högskolan i Luleå.

Landets nationalscener, Operan och Dramaten, är en angelägenhet för hela nationen. Staten har ett ansvar för att dessa scener kan fungera som nationella och internationella föredömen inom teater, musikteater och dans. Staten har

också ett ansvar för att dessa scener i ökad utsträckning blir tillgängliga för hela svenska folket.

Regeringens satsningar på bl.a. regional teater innebär sammantaget att det ekonomiska stödet till teatersektorn ökar något under den kommande treårsperioden.

8.2 Nationalscenerna Operan och Dramaten

Regeringens bedömning: Uppdraget till nationalscenerna Operan och Dramaten står fast. Det innebär bl.a. att Operan och Dramaten bör vara de i Sverige ledande institutionerna inom sina konstområden, vara föredömen för andra scener, vårda och främja det nationella kulturarvet inom sina konstområden, nå en stor och bred publik, ha en bred repertoar samt kunna hävda sig i jämförelse med de främsta scenerna utomlands. Inom ramen för sitt uppdrag bör nationalscenerna verka för att i ökad utsträckning bli tillgängliga för hela svenska folket.

Kulturutredningens förslag: Utredningen diskuterar inte nationalscenernas uppdrag. Däremot föreslår utredningen att stockholmsregionen skall finansiera en del av nationalscenernas verksamhet. Utredningen menar vidare att nationalscenerna skall öka antalet nationella turnéer och höja sina biljettpriser. Utredningen föreslår också att Operan övertar huvudmannskapet för Södra teatern i Stockholm från Riksteatern.

Remissinstanserna: *Operan* och *Dramaten* har i sina remissvar redogjort för sin syn på nationalscensbegreppet.

Flertalet remissinstanser, däribland *Kulturrådet*, *Stockholms stad*, *Riksrevisionsverket* och *Statskontoret* är kritiska till Kulturutredningens förslag vad gäller Operans och Dramatens finansiering.

Dramaten är negativ till att höja biljettpriserna. Det motverkar ambitionen att fler människor skall ha möjlighet att delta i kulturlivet. Enligt *Dramaten* är det främst som basresurs på hemmaplan och genom täta kontakter med publik och ensembler i regionerna som man bäst sköter sitt uppdrag som nationalscen. Inte heller *Operan* vill höja sina biljettpriser, eftersom risken för publikbortfall ökar.

Riksdagens tidigare överväganden: Genom 1993 års riksdagsbeslut fastställdes mål för Operans och Dramatens verksamheter (bet. 1992/93 KrU:20, rskr. 1992/93:315). De mål som nu föreslås för nationalscenerna ansluter i allt väsentligt till de tidigare förslag som behandlats i riksdagen.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen behandlar i det följande Operans och Dramatens uppdrag samt vissa frågor om deras finansiering.

Uppdraget till Operan och Dramaten som nationalscener bör i allt väsentligt stå fast. Regeringen redogör nedan för innebörden av detta uppdrag.

Nationalscenerna är hela nationens angelägenhet. De skall vara föredömen för andra teatrar i Sverige när det gäller förnyelse, utveckling och konstnärlig kvalitet inom sina respektive områden, vilket för Operan innebär konstområdena opera och balett och för Dramaten dramatisk teater.

Nationalscenerna skall ha en bred repertoar. De skall gestalta både svenska och utländska klassiker och modern svensk och utländsk dramatik, opera och balett. Nationalscenerna har viktiga uppgifter både som kulturbärare och som nyskapare. Det skall synas också på våra nationalscener att vi lever i ett mångkulturellt samhälle. Scenerna skall vara öppna för nya impulser och ta upp ämnen som är angelägna för många människor. I det sammanhanget har scenerna också ett ansvar för att både beställa och spela ny svensk dramatik, opera och dans.

Det nationella kulturarvet inom drama, dans och musikteater är inte en gång för alla givet. Forskningen synliggör oavbrutet bortglömd dramatik, t.ex. dramatik skriven av kvinnor, och andra verk inom teaterns område som speglar andra erfarenheter än de som i dag presenteras som vårt kulturarv på teaterns område. Våra nationalscener, som skall vårda och främja det nationella kulturarvet inom sina områden, skall också vara öppna för den nya kunskap som forskningen tillför.

Inom nationalscenernas uppdrag ligger att bevara och utveckla de hantverkstraditioner som rymts inom ramen för en nationalteater. I Dramatens uppdrag ingår även att vårda och främja det svenska språket.

Nationalscenerna skall nå en stor och bred publik. Både Operan och Dramaten hade under spelåret 1994/95 en publikökning med 23 000 respektive 69 000 besök. Det är en positiv utveckling. Hittills gjorda undersökningar visar dock att nationalscenernas publik i stor utsträckning utgörs av välutbildade människor från Storstockholmsområdet. Enligt regeringen bör publikarbetet inriktas på såväl social som geografisk spridning.

I sitt arbete med att bredda publiken och nå ut med nationalscenernas konst i hela landet behöver teatrarna arbeta med många olika metoder – samarbete med teaterföreningar, researrangörer, turistnäring, arbetsplatser, skolor, folkföreningar, folkbildningen, regionala och lokala arrangörer och särskilt radion och televisionen.

Mot bakgrund av den nationella finansieringen och den stora efterfrågan som finns på Operans och Dramatens uppsättningar ute i landet, är det en självklar uppgift för nationalscenerna att, i rimlig omfattning, genomföra turnéer och gästspel. Fler TV- och radiosändningar skapar också möjligheter för de boende utanför Stockholm att ta del av nationalscenernas uppsättningar. Antalet televisionsproduktioner – transmittningar eller studioöverföringar – bör öka.

Nationalscenerna skall genom hög kvalitet och bevarad nationell egenart kunna hävda sig i jämförelse med de främsta scenerna utomlands och i det internationella samarbetet.

Enligt Kulturutredningens förslag skall Operan överta huvudmannskapet för Södra teatern i Stockholm från Riksteatern. Regeringen är emellertid inte beredd att föreslå en sådan lösning. Av Operans fördjupade anslagsframställning framgår att ett sådant övertagande kräver att Södra teatern byggs om för att passa Operans verksamhet och att en sådan ombyggnad inte ryms inom ramen för Operans nuvarande anslag.

Finansieringen av Operan och Dramaten

Enligt Kulturutredningen bör Stockholmsregionen bidra med en del av finansieringen av nationalscenerna Operan och Dramaten. I den debatt som följde på avlämnandet av Kulturutredningens slutbetänkande ifrågasattes vissa statistiska uppgifter som utredningen använde för att belysa kultursatsningarna i storstadsregionerna och som ligger till grund för förslaget.

Mot denna bakgrund fann Kulturdepartementet det angeläget att närmare granska sakuppgifterna i utredningsbetänkandet och tillsatte i november 1995 en arbetsgrupp med uppgift att utreda kultursatsningarna i Stockholm, Göteborg och Malmö. Enligt arbetsgruppens rapport Kommunala kulturutgifter i Stockholms-, Göteborgs- och Malmöregionerna (dnr Ku95/2106/KO) satsar Stockholms stad mindre på kultur än de båda andra storstadskommunerna, även om mönstret är väsentligt mer likartat mellan de nämnda städerna jämfört med den statistik som Kulturutredningen använde. Regeringen anser dock att Stockholms lägre kulturutgifter inte skall tas till intäkt för att staten skall vidta just en sådan åtgärd som att minska det statliga stödet till landets gemensamma nationalscener och kräva att staden skall delfinansiera dem. För de båda nationalscenerna ställer riksdag och regering upp övergripande mål som har sin utgångspunkt i att scenerna skall vara hela nationens angelägenhet. Regeringen är därför inte beredd att föreslå en regional medfinansiering av de båda nationalscenerna.

Kulturutredningen föreslår också att Operan och Dramaten skall höja sina biljettpriser. Det finns inga breda undersökningar vad gäller publikens pris-känslighet. Dramaten har dock gjort egna undersökningar som pekar på att ökade intäkter via höjda biljettpriser motverkas av ökade kostnader för marknadsföring.

Institutionerna bör kontinuerligt följa publikintresset och med detta som bas bedöma om prisökningar är möjliga. Ett alltför högt biljettpris i tider när många människor har en ytterst ansträngd ekonomi motverkar också ambitionen att våra nationalscener skall vara tillgängliga för alla oavsett inkomst. Operan och Dramaten skall, utifrån de kulturpolitiska mål som satts upp för deras verksamhet, självständigt bedöma när det finns möjlighet att höja biljettpriserna.

I samband med diskussionen om biljettpriser förtjänar det att nämnas att nationalscenerna begagnar sig av andra möjligheter att finansiera sin verksamhet utöver statsanslagen. Samarbetsprojekt med andra kulturinstitutioner och med företag är exempel på detta. Regeringen är positiv till detta och ser det som en möjlighet för institutionerna att finansiera sådant som normalt inte

ryms inom ramen för statsanslagen, exempelvis gästspel från utlandet och utlandsturnéer.

Prop. 1996/97: 3

Bidrag till Operan och Dramaten

Regeringens förslag till medelstildelning avseende bidrag till Operan och Dramaten, liksom övergripande mål för teatrarna, redovisas i budgetpropositionen för år 1997.

8.3 Nationellt uppdrag för barn- och ungdomsteater

Regeringens förslag: Ett tidsbegränsat nationellt uppdrag för barn- och ungdomsteater inrättas.

Regeringen avser att för perioden 1997–1999 ge uppdraget till Backa teater i Göteborg. I budgetpropositionen för år 1997 föreslås att 1 miljon kronor anvisas för uppdraget.

Kulturutredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: En övervägande del av de remissinstanser som kommenterat frågan, bl.a. *Kulturrådet*, *ett flertal kommuner* och *länsteaterföreningar* stödjer utredningens förslag om att ett nationellt uppdrag för barn- och ungdomsteater bör inrättas.

Skälen för regeringens förslag: Trots den stora satsning som staten, landsting och kommuner gör på teatern i Sverige har teater för barn och ungdomar en relativt låg prioritet och status inom teaterområdet.

Regeringen föreslår därför ett rullande nationellt uppdrag för att stärka barn- och ungdomsteaterns ställning i teaterlivet. Det nationella uppdraget skall vara att värna om hög konstnärlig kvalitet och åstadkomma förnyelse både vad gäller form och innehåll. Det finns ett betydande behov av kunskapsutveckling inom detta område och det finns ett stort intresse för att förnya teaterns former med genreröverskridande verk, där man arbetar med allt från tal, dans och musik till multimedia. Med stöd i det nationella uppdraget skall teatern kunna svara för seminarier och utbildning och på olika sätt inspirera både andra teatrar och kulturansvariga i skolan och förskolan.

Det nationella uppdraget skall tilldelas en teater för en treårsperiod och skall därefter föras vidare. Uppdraget kopplas till en befintlig teater vars huvudman ser ett sådant uppdrag som en tillgång för verksamheten i sin helhet och som står för hög konstnärlig kvalitet och förnyelse när det gäller teater för unga människor.

Det bör ankomma på regeringen att utse innehavare av uppdraget. Kulturrådet får till uppgift att följa upp och utvärdera uppdraget samt lämna förslag

till regeringen om vilken institution som skall få överta uppdraget inför en ny treårsperiod.

För perioden 1997–1999 föreslår regeringen, i likhet med Kulturutredningen, att det nationella uppdraget ges till Backa Teater i Göteborg.

I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att ett årligt bidrag på 1 miljon kronor anvisas för genomförandet av det nationella uppdraget för barn- och ungdomsteater.

8.4 Satsning på ungdomars eget skapande

Regeringens bedömning: Statens kulturråd disponerar 3 miljoner kronor under en treårsperiod för insatser som främjar ungdomars eget skapande. Denna verksamhet bör fortsätta. Medel för att främja ungdomars eget skapande kommer under år 1998 att finnas inom ramen för Kultur i hela landet-projektet. Vidare har regeringen i budgetpropositionen för år 1999 för avsikt att föreslå att Kulturrådets medelsram för detta ändamål ökas med 9,4 miljoner kronor.

Skälen för regeringens bedömning: Genom skolan, kyrkans ungdomsverksamhet, studieförbunden och stödet till det övriga föreningslivet gör samhället betydande insatser för att utveckla ungdomars kulturella intressen. Många ungdomar nås dock inte av dessa insatser eller anser inte att den organiserade verksamheten tillgodoser deras intressen och behov. För dem är det viktigt med alternativa mötesplatser, där deras spontana skaparbehov kan utvecklas i nya banor på deras egna villkor.

Det är angeläget att ungdomar får samhällets stöd för att skapa egna kreativa miljöer och utveckla nya konstnärliga uttrycksformer. Sedan budgetåret 1993/94 disponerar Kulturrådet ett utvecklingsanslag på 3 miljoner kronor för att under en treårsperiod göra insatser som främjar ungdomars eget skapande. Stöd skall framför allt lämnas till verksamhet som genomförs direkt i ungdomarnas vardagsmiljö. Kulturrådet kommer att i sin anslagsframställning för år 1998 att lämna en samlad redovisning av tre års arbete. Efter vad regeringen har erfarit är erfarenheterna så goda att Kulturrådet bör få fortsätta med verksamheten.

Det är en central kulturpolitisk uppgift att ta vara på och utveckla ungdomars skaparintresse. Eftersom skaparbehovet oftast tar sig uttryck i experiment med musik är detta ett område som särskilt bör uppmärksammas. Även inom andra konstformer, bl.a. teater och dans, är det viktigt att fånga upp och utveckla ungdomars lust att skapa och uttrycka sig. Det gäller att etablera kontakter över hela landet för att hitta bra projekt och locka fram nya initiativ. Det gäller att stimulera kommunernas intresse och engagemang. Framför allt bör kommunerna se som sin uppgift att ställa lämpliga lokaler till ungdomarnas förfogande. Det gäller också att få ideella organisationer och studieförbund att göra nya insatser. Regeringen vill i detta sammanhang också

hänvisa till vad som anförs under avsnitt 17 om en särskild satsning på ungdomars eget skapande under Kulturåret 1998. Inom ramen för projektet Kultur i hela landet kommer frågorna att lyftas fram under år 1997 och 1998. Regeringen är vidare för sin del beredd att förorda en kraftig förstärkning av Kulturrådets medelsram för stöd till ungdomars kulturskapande fr.o.m. år 1999. Preliminärt räknar regeringen med en utgiftsökning på 9,4 miljoner år 1999 för detta ändamål.

8.5 Nationellt uppdrag inom området ungdomskultur

Regeringens förslag: Ett tidsbegränsat nationellt uppdrag inrättas inom området ungdomskultur.

Regeringen avser att för perioden 1997–1999 ge uppdraget till Kulturskolan Rosteriet i Luleå. I budgetpropositionen för år 1997 föreslås att 1 miljon kronor anvisas för uppdraget.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen har i föregående avsnitt förordat en kraftigt ökad insats i syfte att främja ungdomars eget skapande. På några håll i landet bedrivs kulturverksamhet – i form av kulturskolor eller liknande – där ungdomar får genomföra kulturprojekt efter egna idéer under professionell ledning. Där arbetar man med sång, musik, dans, talteater, bild, film och video, ibland renodlat men ofta i ovanliga kombinationer. Med ungdomarnas egen idérikedom som grund åstadkoms inte sällan produktioner av hög konstnärlig halt. Genom att var och en i en grupp får en uppgift under eget ansvar lockas det fram talanger som var dolda både för omgivningen och den unga människan själv. Samtidigt som ny spännande kultur skapas får ett antal ungdomar ett tidigare inte upplevt självförtroende.

Kulturrådets stödjande arbete på detta område skulle sannolikt få större effekt om det bedrevs utifrån ett antal goda exempel. Regeringen föreslår därför att Kulturrådets bidragsgivning kompletteras med ett rullande nationellt uppdrag för ungdomskultur av samma karaktär som de som i denna proposition föreslagits för bl.a. barn- och ungdomsteater. Uppdraget skall tilldelas en institution för en treårsperiod och därefter föras vidare. I uppdraget skall ingå att sprida kunskaper och erfarenheter och därigenom inspirera till att liknande verksamhet startar på andra håll. Detta kan ske t.ex. genom turnerande eller genom att institutionen tar emot studiebesök för längre eller kortare tid. Uppdraget skall även ge möjlighet att genomföra särskilda utvecklingsprojekt.

Det bör ankomma på regeringen att utse innehavare av uppdraget. Kulturrådet får till uppgift att följa upp och utvärdera uppdraget samt lämna förslag till regeringen om vilken institution som skall få överta uppdraget inför en ny treårsperiod.

För perioden 1997–1999 avser regeringen att ge det nationella uppdraget inom ungdomskultur till Kulturskolan Rosteriet i Luleå. Kulturskolan

Rosteriet är en ideell förening, vars verksamhet är inriktad på ungdomar med särskilda behov. Rosteriet har ett nära samarbete med Norrbottensteatern. Regeringen anser att Rosteriets speciella filosofi att utgå från ungdomars personliga känslor och erfarenheter i verksamheten är värd att utveckla och sprida.

I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att ett årligt bidrag på 1 miljon kronor anvisas för genomförandet av det nationella uppdraget för ungdomskultur.

8.6 Regional teater

Regeringens förslag: Det statliga stödet till regional teaterverksamhet förstärks. Detta möjliggör för staten att stödja uppbyggnaden av Norrlands Musik och Dansteater från och med år 1997.

Inom ramen för stödet till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner skall en viss del av stödet avsättas för riktade tidsbegränsade insatser i syfte att bl.a. öka antalet regionala turnéer och för att intensifiera teaternas publikarbete. De särskilda medlen skall vid ingången av år 1999 motsvara sex procent av anslaget.

Kulturutredningens förslag: Vad gäller omfördelningen inom ramen för anslaget till regionala teater-, dans-, och musikinstitutioner överensstämmer Kulturutredningens förslag delvis med regeringens förslag. Kulturutredningen föreslår att tjugo procent av de fasta bidragen till länsteatrarna görs om till rörliga grundbidrag som efter prövning fördelas av Statens kulturråd till bl.a. de länsteatrar som turnerar och till regional musikteater.

Remissinstanserna: Remissopinionen är delad när det gäller förslaget om turnerande regional teater. En del instanser är positiva till förslaget om ett ökat antal turnéer i sig men anser i likhet med bl.a. *Kulturrådet* att ett ökat stöd till regionteatrar som turnerar inte skall ske på bekostnad av det grundstöd som finns i dag.

Liknande synpunkter om att ett ökat stöd inte får ske på bekostnad av det befintliga stödet framförs vad gäller förslaget till ökad satsning på regional musikteater.

Riksdagens tidigare ställningstaganden: År 1974 beslutade riksdagen att införa ett stödsystem för regionala teater- och dansinstitutioner (prop. 1974:28, bet. 1974: KrU15, rskr. 1974:248). Sedan dess har inga större förändringar gjorts i det sk. grundbeloppssystemet. Efterhand har riksdagen fattat beslut om att ansluta fler teatrar till grundbeloppssystemet. Under de senaste tre åren har ett flertal motioner framförts om en stärkning av den regionala musikteatern. Utskottet har avstyrkt dessa med hänvisning till det då pågående arbetet med Teaterutredningen och Kulturutredningen.

Skälen för regeringens förslag: Regeringens förslag innebär att det statliga stödet till regional teater skall öka. Vidare förordar regeringen

omprioriteringar inom ramen för statens stöd till regional teater. Nedan redovisas dessutom regeringens förslag till hur länsteatrarna skall integreras i det nya regionala bidragssystemet och de särskilda utvecklingsmedel som skall avsättas inom detta system.

Ökat stöd till regionala teaterinstitutioner

De kulturpolitiska mål som regeringen föreslår motiverar en ökad satsning på regionala teaterinstitutioner. Ett huvudsyfte med statens insatser på teaterområdet skall vara att sprida teatern i landet och nå nya grupper utanför storstäderna. Än så länge är musikteatern och dansteatern i stor utsträckning storstadsföreteelser. Regeringen föreslår i budgetpropositionen för år 1997 mot denna bakgrund en ökning av det statliga stödet till regionala teaterinstitutioner. Regeringen kommer också fortsatt att uppmärksamma frågan om regional balans.

Ökningen av det statliga bidraget till regionala teaterinstitutioner skall ses som ett led i regeringens målsättning att sprida kulturen ytterligare i landet. Av de reformmedel som frigörs har regeringen beräknat 6 miljoner kronor för uppbyggnaden av Norrlands Musik och Dansteater (NMD). I kapitel 9 nedan återkommer regeringen även när det gäller ökat bidrag till vissa regionala dansinstitutioner.

NMD representerar ett nytänkande när det gäller samarbete mellan kulturinstitutioner. I det förslag till verksamhet som presenterats av interimstyrelsen för NMD ingår Norrlandsoperan i Umeå, Norrdans i Härnösand, en planerad kyrkoopera i Piteå och en planerad barnopera i Östersund. Verksamheten vid institutionerna kommer att planeras och turnéläggas gemensamt. Hela Norrland kommer på sikt att få tillgång till kvalificerad opera och dans till en sannolikt lägre kostnad än om institutionerna administrerades separat.

Inrättandet av NMD är angeläget, inte minst för att uppnå en bättre regional spridning av musikteater och dans. Därför bör staten medverka till att uppbyggnaden av NMD kan påbörjas från och med år 1997. Regeringen ser dock i första hand NMD som ett regionalt åtagande. Ett statligt stöd bör därför lämnas inom ramen för det ordinarie bidragssystem som kommer att gälla för regionala teater-, dans- och musikinstitutioner fr.o.m. år 1997.

Riktade insatser inom ramen för det nya regionala bidragssystemet

Regeringen redovisar i kapitel 18 i denna proposition sitt förslag till reformerat system för stöd till regional kulturverksamhet. Enligt förslaget skall det statliga bidraget, liksom i det nuvarande bidragssystemet, vara förenat med krav på ekonomisk motprestation från de regionala huvudmännens sida. Andelen statligt stöd varierar mellan olika regionala teatrar. I genomsnitt är statens bidrag cirka 25 procent av den regionala teaterns totala omslutning. Även om en viss flexibilitet bör kunna medges i kravet på motprestation i det

nya bidragssystemet, förutsätter regeringen att huvudmännens insats motsvarar merparten av de totala offentliga bidragen.

Inom ramen för detta reformerade stödsystem skall, enligt förslaget, medel avsättas för riktade tidsbegränsade insatser. Nedan redovisar regeringen sin syn på hur de riktade bidragen bör användas för att utveckla den regionala teatern.

Under senare år har de regionala teatrarna ökat antalet föreställningar utanför hemorten. Antalet föreställningar utanför hemlänet har också ökat. Regeringen ser självfallet detta som en positiv utveckling. För att ytterligare öka länsteaternas regionala ansvarstagande kan det, i synnerhet för teatrar i län med långa avstånd, behövas ett ökat stöd för turnéer.

Antalet teaterbesök har minskat under en följd av år, mycket beroende på ett sviktande publikintresse. Teaterns uppsökande verksamhet har minskat. Både den uppsökande verksamheten och andra insatser från teaterns sida för att fånga in en publik bör öka. Ett sätt att långsiktigt utveckla nya publikgrupper är bl.a. att ge större möjligheter för barn och ungdomar att delta i teaterverksamhet. Även teaterföreningarnas och Skådebanans verksamheter för kulturovana grupper bör kunna förbättras.

Publikarbetet har hittills i första hand riktats till de aktiva och välmotiverade grupperna. För att nå mindre teatervana människor behöver både teaterföreningar och teaterarbetare tänka i nya banor. Samarbetet mellan de fasta teatrarna och Skådebanorna kan utvecklas, likaså samspelet mellan Skådebanorna och Riksteaterns regionala och lokala föreningar. Grunden för ett ökat samarbete har nyligen lagts genom en överenskommelse mellan Riksskådebanan och Riksteatern.

Teatrarna behöver också satsa mer på att inspirera och utbilda de lokala arrangörerna och ge dem ett ökat stöd i publikarbetet. Särskild omsorg bör läggas vid att vinna de unga, både genom samverkan med förskola och skola och genom att uppsöka ungdomar i den miljö de känner sig hemma i. Researrangemang som är inriktade på kulturaktiviteter är en resurs som bör kunna utvecklas ytterligare. Enligt en enkät från bussresearrangörsföreningen (BRA) arrangerade olika bussföretag paketresor där ca 300 000 besök på teatern förmedlades. Institutionsteatrarna och researrangörerna bör kunna finna former för att utveckla detta samarbete.

Utöver att stödja regionala turnéer och ett intensifierat publikarbete bör de riktade bidragen kunna användas för att öka de regionala teatrarnas samarbete med andra konstområden, fria grupper och med amatörteatern.

Från och med år 1997 skall Statens Kulturråd årligen avsätta två procent av anslaget så att de särskilda medlen vid ingången av år 1999 motsvarar sex procent av anslaget.

Statens kulturråd fördelar, efter ansökan, de särskilda medlen.

Regeringen vill understryka att de riktade bidragen inte befriar teatrarna från det turné- och publikansvar som de har inom ramen för sina ordinarie anslag. Bidragen skall ses som en extra stimulans för de teatrar som utträttat ett turné- och publikarbete utöver det normala.

Regeringens förslag till medelsanvisning avseende bidrag till regionala teater- och dansinstitutioner redovisas i budgetpropositionen för år 1997.

Prop. 1996/97: 3

8.7 Svenska riksteatern

Regeringens bedömning: Statens uppdrag till Riksteatern står fast. Inom ramen för detta uppdrag bör dock Riksteatern ytterligare utveckla och förstärka sin arrangörs- och publikorganisation samt ge större utrymme för samarbete med andra producenter.

Kulturutredningens förslag: Överensstämmer delvis med regeringens. Kulturutredningen föreslår att Riksteatern skall minska omfattningen av egenproducerad teater i de tre storstadsområdena och produktionen av musikteater. Kulturutredningen förordar vidare en utveckling av Riksteaterns specialensembler.

Remissinstanserna: Vad gäller Kulturutredningens förslag är remissopinionen delad. *Riksteatern* anser inte att det finns några besparingar att hämta genom att minska utbudet av teaterföreställningar i storstäderna eftersom dessa produktioner också sprids i resten av landet. Föreställningarna i storstäderna görs för att använda ledig kapacitet i en specifik produktion som annars skulle blivit outnyttjad.

Kulturutredningens förslag om en minskad produktion av musikteater, bemöts av *Kulturrådet* med att Riksteaterns produktion av talteater och musikteater bör minska i takt med att dess roll som arrangör och publikorganisation blir starkare. Än så länge behövs dock Riksteaterns insatser, både som ett komplement till regional musikteater och som en garant för regional spridning. *Riksteatern* menar att en utbyggnad av regional musikteater inte skulle innebära en minskning av Riksteaterns utbud, utan snarare en förändring. *Svenska teaterförbundet* anser att Riksteaterns kulturpolitiska uppgift är viktig. Riksteaterns produktioner kan inte ersättas av andra.

En majoritet av remissinstanserna är positiva till Kulturutredningens förslag om Riksteaterns specialensembler.

Riksdagens tidigare överväganden: Riksteaterns verksamhet har behandlats av riksdagen vid ett flertal tillfällen under senare år (jfr prop. 1994/95:100 bil. 12, bet. 1994/95:KrU22, rskr. 1994/95:286).

Skälen för regeringens förslag: Riksteaterns roll håller på att förändras i länen. De lokala arrangörernas beställningar av teaterns föreställningar har minskat under senare år. Publiktillströmningen till Riksteaterns föreställningar varierar över åren. Den senaste säsongen har publiken ökat men i ett längre perspektiv har Riksteatern tappat publik. En förklaring till denna utveckling är att teaterföreningar och andra arrangörer har mindre pengar att röra sig med. Ett annat skäl kan vara att Riksteatern medvetet sökt sig till mindre orter och mindre föreställningslokaler. En del av förklaringen är dock att den regionala teaterverksamheten successivt byggts ut och att

andra teaterinstitutioner därmed – i enlighet med intentionerna i den nationella kulturpolitik som fasställdes 1974 – tagit över en del av Riksteaterns publik.

De förändrade förutsättningarna för Riksteatern motiverar, enligt regeringens uppfattning, en viss tyngdpunktsförskjutning i villkoren för statens stöd till teaterns verksamhet. Det grundläggande uppdraget kvarstår. Men Riksteatern bör i framtiden ytterligare utveckla och förstärka arrangörs- och publikorganisationen. På samma sätt bör Riksteatern i större utsträckning ge utrymme för samarbete med andra producenter. Riksteaterns effektiva turnéorganisation och kontaktnät ute i landet bör vara en tillgång för bl.a. fria grupper liksom för Operan och Dramaten när det gäller samarbete och turnéer. Riksteatern har också inlett ett visst sådant samarbete.

Vidare bör Riksteatern ytterligare utveckla och förstärka sitt teaterfrämjande arbete i syfte att finna nya vägar att nå människor som vanligen inte besöker teaterföreställningar och för att öka efterfrågan på teater. Det är en utveckling som bör drivas vidare. När det gäller Riksteaterns föreställningar i storstadslänen får de, med undantag för de specialinriktade verksamheterna (t.ex. Cullbergbaletten och Tyst Teater), inte ske på bekostnad av turnéföreställningar.

Regeringen vill i det här sammanhanget gärna betona att Riksteatern redan delvis anpassat sig till de förändrade förutsättningar i regionerna som beskrivits ovan. En minskad efterfrågan på Riksteaterns föreställningar har bl.a. mötts med en utvidgning av antalet arrangörsföreningar knutna till Riksteatern, en satsning på framträdanden på mindre orter, samt på den s.k. teatermobilen. Allt i syfte att nå ut till en ny publik. I takt med förändringarna i samhället har Riksteatern också startat nya specialinriktade verksamheter t.ex. det mångkulturella projektet Shikasta.

Den tyngdpunktsförskjutning i Riksteaterns verksamhet som regeringen föreslår är således redan delvis påbörjad. Graden och takten i det förändringsarbetet bör till stor del kunna avgöras i fortlöpande diskussioner mellan Riksteatern och dess föreningar å ena sidan och mellan Riksteatern och regeringen å den andra.

Riksteaterns specialinriktade verksamheter (Cullbergbaletten, Unga Riks, Tyst Teater, mångkulturella projekt m.m.) uträttar ett värdefullt arbete. Dessa verksamheter har ett nationellt intresse. Regeringen lägger särskild vikt vid att satsningar gjorts för att olika invandrare skall få ta del av och medverka i Riksteaterns utbud, genom olika mångkulturella teater- och dansprojekt.

Som redovisats i avsnitt 8.2 ovan är regeringen inte beredd att föreslå en lösning som innebär att Operan tar över huvudmannskapet för Södra teatern i Stockholm från Riksteatern. Regeringen har i stället för avsikt att ge en utredning i uppdrag att se över vissa frågor i samband med inrättandet av ett Världskulturhus (se avsnitt 16 i denna proposition). En utgångspunkt för utredaren är att Världskulturhuset lokaliseras till Södra Teatern och att det statliga bidrag som i dag lämnas till Riksteatern för verksamheten vid Södra Teatern, i stället överförs till Världskulturhuset som en del av finansieringen för dess verksamhet. Regeringen avser att återkomma till riksdagen med ett

förslag i frågan under våren 1997. Tills vidare bör huvudmannskapet för Södra teatern kvarstå hos Riksteatern.

Regeringens förslag till medelsanvisning avseende bidrag till Riksteatern, liksom övergripande mål för teatern, redovisas i budgetpropositionen för år 1997.

8.8 Fria teatergrupper

Regeringens förslag: I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att stödet till fria teatergrupper förstärks.

Kulturutredningens förslag: Överensstämmer i stort med regeringens förslag.

Riksdagens tidigare överväganden: Riksdagen har på förslag av regeringen ökat det statliga stödet till fria teatergrupper varje år sedan 1992, med undantag för innevarande budgetår (jfr prop.1994/95:100 bil. 12, bet. 1994/95:KrU22, rskr. 1994/95:286).

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser instämmer i förslaget. *Kulturrådet m.fl.* menar att stödet inte skall ersätta arrangörernas ansvar. Några remissinstanser menar vidare att landsting och kommuner bör ta ett större ekonomiskt ansvar för de fria teatergrupperna.

Skälen för regeringens förslag: De fria teatergrupperna spelar en stor roll i det svenska teaterlivet. Många av dem turnerar över hela landet och medverkar till ett levande teaterutbud utanför regionhuvudorterna. De fria grupperna svarar för mer än hälften av det totala utbudet av den statligt stödda barn- och ungdomsteatern i landet. Under spelåret 1994/95 spelade 58 statsbidragsbeviljade fria teatergrupper för sammanlagt 629 000 besökare.

De fria grupperna fungerar också som konstnärliga alternativ till teaterinstitutionerna. Samhället får mycket teater i förhållande till de bidrag som betalas ut. En ökning och koncentration av de statliga bidragen ger bättre överlevnads- och utvecklingsmöjligheter åt de fria teatergrupperna.

Bland de fria teatergrupperna är möjligheterna att turnera med vuxenteater i det större formatet begränsade. Grupperna saknar i många fall pengar och arrangörernas kännedom om utbudet är litet.

De statliga teaterinsatserna bör syfta till ett brett och mångsidigt utbud av teater av hög kvalitet. En ökad satsning på fria grupper, som ger dem bättre möjligheter att turnera och marknadsföra sig, ser regeringen som en viktig del av insatserna på teaterområdet.

Kulturrådet har redovisat sina planerar på att ta fram en modell för hur ett särskilt turnéstöd till fria grupper med inriktning på barn- och ungdomsteater skulle kunna organiseras. Regeringen ser positivt på detta. Samtidigt vill regeringen understryka vikten av att regionala och lokala arrangörer tar sin del av det ekonomiska ansvaret.

För att möjliggöra en satsning på de fria teatergrupperna föreslår regeringen i budgetpropositionen för år 1997 att anslaget Bidrag till vissa teater-, dans- och musikändamål ökas med 5 miljoner kronor. Medlen skall även användas för satsningar på fria dansgrupper (se även avsnitt 9.3).

8.9 Samisk teater

Kulturutredningen föreslår att en samisk teaterinstitution inrättas. Planer på att bilda en fast samisk teaterinstitution har funnits allt sedan den första samiska teatern, Dálvádis, lades ner år 1990. Från statens sida anvisas årligen ett samlat anslag för kulturella ändamål till Sametinget, som i sin tur fördelar anslaget. För innevarande år bidrar Sametinget med ca 1,5 miljoner kronor till samisk teaterverksamhet. Beslut har även fattats att medel skall utbetalas via EU:s strukturfonder Mål 6 för uppbyggnad av en samisk teater.

Regeringen bedömer, i likhet med Kulturutredningen, att en etablering av en fast samisk teaterinstitution är av stort intresse. I dagsläget är regeringen emellertid inte beredd att förorda en ökning av det statliga bidrag som redan ges via Sametinget till en samisk teaterverksamhet. En förutsättning för ytterligare statligt engagemang är bl.a. att frågan om en regional eller lokal huvudman för den samiska teatern kan klargöras. Enligt vad regeringen har erfarit har flera olika kommuner och län i Norrland uttryckt intresse för att, inom sina respektive kommuner och län, etablera en samisk teater.

För riksdagens information kan nämnas att regeringen, mot denna bakgrund, avser att ge Sametinget i uppdrag att undersöka förutsättningarna för att etablera en fast samisk teaterinstitution.

8.10 Regeringens övriga förslag på teaterområdet

Med ledning av ingivna årsredovisningar och anslagsframställningar har regeringen gjort en samlad bedömning av institutionerna och de olika stödformerna på teaterområdet. Dessa bedömningar har sammanvägts med den utvärdering som Kulturutredningen har gjort och de synpunkter som lämnats av remissinstanserna. Förslag om förändring av institutionernas verksamhet och vissa stödformers inriktning har redovisats i det föregående. I övrigt har regeringen gjort den bedömningen att det statliga stödet på teaterområdet fyller en viktig funktion och har haft goda effekter på utvecklingen. Staten bör lämna fortsatt stöd till bl.a. Vadstena-akademien, Drottningholms slottsteater, Marionetteatern, Skådebanan och till centrala teaterorganisationer. Statens kulturråd bör även fortsättningsvis disponera medel för projektstöd och andra utvecklingsinsatser på teaterområdet. Regeringens slutsats är att insatserna i denna del bör förbli i huvudsak oförändrade.

Regeringens förslag till medelsanvisningar redovisas i budgetpropositionen för år 1997.

I början av 1970-talet, när den nya kulturpolitiken initierades, var dansen ett relativt litet konstområde i Sverige. Dans kunde i princip bara ses i våra tre storstäder och det innebar att majoriteten av svenska folket då aldrig hade sett en dansföreställning.

Statens satsning på dansen under den senaste tjugoårsperioden har varit relativt begränsad. En exakt beräkning är svår att göra eftersom dansen inte tidigare redovisats som ett självständigt konstområde i förhållande till musikteatrarnas övriga verksamhet. För de poster som går att särskilja uppgick det statliga stödet till 37 miljoner kronor budgetåret 1994/95. Operan uppskattar sin kostnad för dansen till 115,6 miljoner kronor under budgetåret 1994/95. En uppskattning, som tar hänsyn till osäkerheten i sifferunderlaget vad gäller övriga regionala dansinstitutioner visar att statens stöd till dans inte överstiger 200 miljoner kronor.

Dansen blev aldrig en del av den regionalisering av kulturpolitiken som påbörjades år 1974. I dag finns det sex fasta dansensembler som har någon form av institutionsanknytning; Operabaletten i Stockholm, balettensembeln vid GöteborgsOperan, Cullbergbaletten inom Riksteatern och Östgötabaletten samt danskompanierna Skånens Dansteater och Norrdans i Härnösand som nyligen har etablerats. Dessutom turnerar Riksteatern, förutom Cullbergbaletten, ett antal dansföreställningar varje år.

Ett antal fria dansgrupper finns också. De spelar ungefär 30 procent av sina föreställningar ute i landet och resten i storstäderna. Dansens Hus i Stockholm och ett par mindre scener i Göteborg, Malmö och Stockholm ger kontinuerligt dansföreställningar av såväl svenska som utländska grupper.

Dansen har haft små möjligheter att få fotfäste i hela Sverige. Trots de begränsade resurser som existerat för dansen har den dock utvecklats till en spännande konstform, där Cullbergbaletten är det mest påtagliga exemplet med sina stora internationella framgångar.

Statens insatser är en förutsättning för mycket av danskonsten i Sverige. Det gäller särskilt de fria grupperna och de regionala institutionernas dansensembler. 60 procent av de fria gruppernas intäkter är statligt stöd.

Dansens Hus har betytt mycket för danslivet. Som gästspelsscen har den skapat möjligheter för fria dansgrupper och regionala ensembler att spela inför en stor och kräsen publik. Dansens Hus har också tagit emot många internationella gästspel av hög klass.

Operan är den enda institution i Sverige som har kapacitet att sätta upp klassiska baletter i full skala. Utan statligt stöd skulle många av de klassiska baletterna försvinna ur repertoaren.

Dans som kommunikation och som fysiskt uttrycksbehov är en grundläggande del av människors liv. Över 70 procent av svenska folket anger att de tycker om att dansa. Folkdansen har en bred förankring hos befolkningen. Avståndet till klassisk balett kan tyckas långt, men i framför allt den unga generationen finns ett starkt intresse för nya dansformer, från jazzdans till fri

dans. Dansen är en konstform som fått en ny publik, nya utövare och former via popmusiken, och den moderna ungdomskulturen.

Det är därför, inte minst med tanke på de nya dansformernas betydelse för de unga generationerna, nödvändigt att, också i den statliga kulturpolitiken, markera dansen som en självständig konstform och göra dansen tillgänglig i hela landet.

9.1 Inriktningen på de framtida insatserna för danskonsten

Regeringens bedömning: Statens insatser bör syfta till att

- ge danskonsten en regional förankring
- utveckla intresset för dansen som konstform
- stödja ett brett dansutbud av hög kvalitet samt främja dansens förnyelse och utveckling

Skälen för regeringens bedömning: Dansen har en liten publik i förhållande till övrig scenkonst. Sedan början av 1980-talet har dock publiken ökat från ca 180 000 till 250 000 besökare per år vid de fem teater- och dansinstitutionerna i landet (Norrdans hade inte etablerats vid mättillfället). Nitton fria dansgrupper hade 1994/95 47 000 betalande åskådare. Av de drygt 500 föreställningar som genomfördes kunde 247 ses i Stockholm, 49 i Malmö och 93 i Göteborg. De län utanför storstadsområdena som kunde visa upp flest antal dansföreställningar med de fria dansgrupperna var Kalmar län med 26 föreställningar och Örebro län med 18 föreställningar. I fyra län visades ingen professionell dansföreställning alls av dessa fria utövare.

En av orsakerna till att den professionella dansen har en liten publik, är att spelplatserna är få och koncentrerade till storstäderna. Dessutom är arrangörsledet på dansområdet svagt utvecklat i landet.

Inriktningen på statens framtida insatser skall vara att tillvarata, utveckla och stödja den växtkraft som kännetecknar dansen i dag. Staten skall under de närmaste åren öka sitt stöd till dansområdet, framför allt gentemot regionerna. Sammantaget beräknas stödet till regionala dansensembler öka med 7 miljoner kronor fr.o.m. år 1997. Vidare ökas stödet till fria dansgrupper.

Danskonsten skall tillförsäkras en regional förankring. Platser utanför Stockholmsområdet, där det finns en institutionsstruktur och där dansen är på frammarsch, skall stärkas. Avsikten är att dessa regionala centrum dels skall sprida dansen i sina egna regioner, dels ta emot gästspel från andra regioner och från fria dansgrupper.

Arrangörsledet utanför storstadsregionerna behöver stärkas. Likaså behöver möten uppmuntras mellan professionella dansutövare/koreografer och den stora grupp ungdomar, framför allt flickor, som vill använda dansen som

uttrycksmedel i amatörsammanhang. Den professionella dansutbildningen skall stärkas genom ökade resurser till Danshögskolan.

Staten skall, tillsammans med andra offentliga och privata finansiärer, bidra till ett brett utbud av dans av hög konstnärlig kvalitet. Kvaliteten säkras bäst genom att en diskussion om dansen hålls levande och att vitaliteten och förnyelsekraften i dansen kan utvecklas. Staten skall därför främja förnyelse genom att också stödja nytänkande och experiment inom dansområdet.

9.2 Dansen i regionerna

Regeringens förslag: I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen en förstärkning av stödet till regionala dansensembler med 7 miljoner kronor för att förbättra förutsättningarna för kontinuerlig dansverksamhet i regionerna. Dansens Hus föreslås få ett visst ökat stöd för att kunna ge regionala danskompanier fler speltillfällen.

De medel som avsätts för riktade, tidsbegränsade insatser inom ramen för stödet till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner skall även kunna användas för att bl.a. öka antalet regionala dansturnéer och för att intensifiera danskompaniernas publikarbete.

Kulturutredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: I stort sett samtliga remissinstanser som har uttalat sig i frågan stödjer förslaget om en ökad satsning på regionala dansensembler, däribland *Kulturrådet*, *Danscentrum* och *Dansens Hus*.

Kulturrådet är, i likhet med majoriteten av de remissinstanser som kommenterat förslaget, positiva till en ökning av antalet länsdanskonsulenter.

Flertalet remissinstanser är positiva till förslaget att ge Riksteatern ett uppdrag att sprida danskonsten i landet. *Riksteatern* och *Teatrarnas riksförbund* menar att ett sådant uppdrag inte får gå ut över Riksteaterns ordinarie produktion.

Skälen för regeringens förslag: Regeringens förslag innebär att det statliga stödet till regionala dansinstitutioner skall öka. En förstärkning av de regionala institutionerna är särskilt angelägen när det gäller dansen. Jämfört med teatern är dansens infrastruktur otillräckligt utbyggd. Antalet spelplatser är få och arbetsmarknaden är liten. Arrangörsnätet är outvecklat och turnékostnaderna är höga. Det är en viktig statlig, regional och kommunal uppgift att medverka till att dansens produktions- och arrangörsled förstärks utanför storstadsområdena. Därför föreslår regeringen i budgetpropositionen för år 1997 att stödet till regionala dansensembler ökar med 7 miljoner kronor från och med år 1997. Dessa medel skall under år 1997 användas för engångs-satsningar för Östgötabaletten (3 mkr.), Skånes Dansteater (1,3 mkr.) och Norrdans (2,7 mkr.).

För att kunna profilera de regionala dansensemblerna i Stockholmsområdet och därmed ge dem större möjligheter till en ökad publik, såväl på hemmascenen som på turné, bör Dansens Hus medverka till att regionala danskompanier får fler speltillfällen på Dansens Hus. För att kunna genomföra detta bör Dansens hus få ett visst ökat bidrag. I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att anslaget till Dansens Hus ökar med 250 000 kronor.

Inom ramen för det nya regionala bidragssystemet skall vidare medel avsättas för olika riktade, tidsbegränsade insatser. Syftet med de riktade insatserna, liksom villkoren vad gäller den regionala delfinansieringen av dansinstitutionerna, är densamma som för regional teater (se avsnitt 8.6).

Försöksverksamheten med länsdanskonsulenter är, enligt regeringens bedömning, en framgång. Treåriga konsulenttjänster har inrättats i sju län. Staten bidrar med hälften av kostnaderna (löner, vissa verksamhetsmedel m.m.). Länsdanskonsulenterna har samordnat regionala och lokala initiativ och fått igång projekt både bland amatörer och de professionella. Länsdanskonsulenterna har i sina län ökat intresset för dans.

Det är viktigt att länsdanskonsulenterna har professionell bakgrund inom dans. Det räcker inte med ett allmänt intresse och erfarenhet av amatörverksamhet. Bäst är om konsulenten har kunskap om både det professionella och amatörverksamhet. Det är väsentligt att regionens särdrag och traditioner inom dansen uppmärksammas.

Under avsnittet Konstnärernas villkor föreslår regeringen en breddad verksamhet med länskonsulenter inom olika konstområden, däribland dans. I budgetpropositionen för år 1997 lämnar regeringen närmare förslag till medelsanvisning.

Kulturutredningen har föreslagit att Riksteatern ges ett särskilt uppdrag att främja dans. Regeringen är för närvarande inte beredd att förordna ett sådant uppdrag. De satsningar som görs på regionala danskompanier samt det utökade stödet till länsdanskonsulenter bör i ett första steg vara tillräckliga för att tillförsäkra en ökad regional spridning av danskonsten. Till detta skall läggas att Riksteatern redan idag organiserar turnéer med Cullbergbaletten och andra dansensembler i landet.

9.3 Fria dansgrupper

Regeringens förslag: I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen en förstärkning av stödet till fria dansgrupper.

Kulturutredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag.

Riksdagens tidigare överväganden: Riksdagen har på förslag av regeringen varje år sedan 1992 ökat bidragen, med undantag för innevarande

budgetår (jfr prop. 1994/95:100 bil.12, bet. 1994/95:KrU22, rskr. 1994/95:286).

Prop. 1996/97:3

Remissinstanserna: Det stora flertalet remissinstanser instämmer med förslaget. *Kulturrådet* menar att staten inledningsvis skall ta ett stort ansvar för fria grupper, men att regionerna efterhand förutsätts ta ett betydande ekonomiskt ansvar. Kulturrådet efterlyser också ett ökat samarbete mellan fria grupper och institutionerna.

Skälen för regeringens förslag: Det fria danslivet står för en viktig del av den konstnärliga utvecklingen inom dansen. Där finns möjlighet till nytänkande, både för unga och mer etablerade dansare och koreografer.

Budgetåret 1994/95 fördelade Statens kulturråd drygt åtta miljoner kronor till det fria danslivet. Stödet gick till 20 koreografer i form av projektstöd, turnéstöd eller årligt stöd. I många fall beviljas bara en mindre del av sökta belopp. Detta gör det svårt för grupperna att genomföra projekten såsom de var tänkta från början. För att möjliggöra en satsning på de fria dansgrupperna föreslår regeringen i budgetpropositionen för år 1997 att anslaget Bidrag till vissa teater-, dans och musikändamål ökas med 5 miljoner kronor. De utökade medlen skall även kunna användas för satsningar på fria teatergrupper (se även avsnitt 8.8).

10 Musik

Till följd av den tekniska utvecklingen och utvecklingen på massmedieområdet har tillgången till musik ökat påtagligt under de senaste tjugo åren. Genom radio, TV, skivor och band finns numera näst intill obegränsade möjligheter att lyssna på musik var helst man bor. Att ta del av ett varierat utbud av direkt framförd musik är dock alltför svårt, om man inte bor i en större stad.

Trots konkurrensen från andra fritidsaktiviteter har amatörmusicerandet i grupp fortfarande en i internationell jämförelse unik bredd. Att utveckla nya former av musik är en viktig del av dagens ungdomskultur.

Det professionella musiklivet är numera väl förgrenat. Större orkestrar med statliga och kommunala bidrag finns i de flesta län. I likhet med teatrarna har orkestrarna dock fått känna av konkurrensen från medieutbudet genom vikande publiksiffror.

Utvecklingen inom musiklivets kommersiella del präglas av en ökad mångfald i utbudet samtidigt som genrer med smalt publikunderlag har fått allt hårdare villkor.

Antalet frilansmusiker har vuxit starkt sedan 1970-talet.

Fonogrammarknaden genomgick stora förändringar under 1970- och 1980-talen. Utgivningen domineras i dag av en handfull multinationella företag.

Inom den statliga kulturbudgeten avsätts ca 435 miljoner kronor till musikändamål. Medlen går till 11 regionala symfoni- och kammarorkestrar,

20 länsmusikinstitutioner och den centrala musikinstitutionen Svenska rikskonserter. Musikaliska akademien får ett årligt stöd till verksamheten. Under ett antal år har akademien disponerat särskilda medel för utgivning av den musikhistoriska fonogramantologin Musica Svecia. Härutöver ges bidrag till fria musikgrupper, arrangerande musikföreningar, musiklivets intresseorganisationer och till centrumbildningar. Produktions- och distributionsstöd lämnas till mindre skivbolag. Projektbidrag ges till festivaler, gästspel och utvecklingsverksamhet. Inom museiområdet finns Statens musiksamlingar, vars verksamhet har stor betydelse för musiklivet.

Sedan mitten av 1970-talet har insatserna främst inriktats på att stödja uppbyggnaden av musiklivets regionala struktur. Staten har medverkat till att symfoni- och kammarorkestrar av hög professionell klass nu finns på många orter i landet. År 1988 bildades 20 länsmusikorganisationer med landstingen som huvudmän men med staten som huvudsaklig finansiär. Över hälften av de statliga musikanslagen går till länsmusiken.

Sammantaget har länsmusiken utvecklats långsammare och mer ojämnt än väntat. Regeringen anser likväl att den har förutsättningar att på sikt bli den dynamiska kraft i det regionala musiklivet som avsågs med reformen.

Enligt riksdagens beslut skulle länsmusiken fungera i samspel med den centrala musikinstitutionen Svenska rikskonserter, vars roll skulle vara samordnande och kompletterande. Samarbetet har inledningsvis haft svårt att finna de rätta formerna, men det finns nu tecken på att utvecklingen är på rätt väg.

Statens stöd till det fria musiklivet kompletterar de insatser som görs på regional och lokal nivå. Genom de samlade offentliga bidragen får fria musikgrupper och enskilda frilansmusiker lättare att klara sig på en allt kärvare marknad. De lokala arrangörsföreningar som vuxit fram med statligt och kommunalt stöd har bidragit till att bredda musikutbudet på mindre orter. Kulturrådets projektbidrag har medverkat till att utvecklingsprojekt och musikproduktion inom s.k. smala genrer kunnat komma till stånd.

Det är svårt att bedöma hur det svenska musiklivet skulle ha sett ut utan samhällets stöd. De insatser som görs bidrar otvetydigt till mångfald och stimulerar till utveckling. Resurserna måste nu organiseras på ett bättre sätt, så att det starka musikintresse som finns i hela landet kan beredas möjligheter att utvecklas.

Regeringens bedömning: För att alla skall få del av ett varierat musikutbud av hög kvalitet och möjligheter till eget musikutövande bör statens insatser syfta till att

- ett vitalt lokalt musikliv utvecklas i hela landet,
- regionala musikinstitutioner blir en resurs i det lokala musiklivet,
- lokal arrangörsverksamhet stimuleras,
- ökad samverkan kommer till stånd mellan musikinstitutioner och musiklivet i övrigt,
- statsunderstödda musikinstitutioner håller en hög professionell nivå,
- goda arbetsbetingelser skapas för professionella musiker,
- mångfalden i musikutbudet vidmakthålls,
- barns och ungdomars musikutövande och musikskapande stimuleras.

Skälen för regeringens bedömning: Statens insatser på musikområdet bör ytterst syfta till att ge alla samma möjlighet att utöva, skapa och lyssna till musik, oavsett bostadsort, oavsett livsbetingelser eller utbildningsbakgrund. Musikintresset skall stimuleras och utvecklas både genom ett rikt professionellt musikutbud och genom att förutsättningar skapas för amatörmusicerande av god kvalitet.

I strävandena att utveckla det lokala musiklivet är de tjugo länsmusikinstitutionerna samt de professionella symfoni- och kammarorkestrarna en viktig resurs. I dessa institutioner finns en utvecklingspotential både när det gäller att vidga verksamhetsradien i det egna länet och att finna nya samverkansformer över länsgränserna. Staten bör i samverkan med huvudmännen verka för att så sker. De fria musikgrupperna inom olika genrer utgör ett viktigt komplement till institutionerna. Det är angeläget att även frilansmusiker och fria grupper ses som en resurs i den regionala musikplaneringen.

Ett fungerande arrangörsled är en annan förutsättning för ett mångsidigt musikutbud. Utanför de större städerna svarar främst kyrkan, studieförbunden och andra folkrörelseorganisationer för utbudet av musikprogram. Även om folkrörelsernas program är av stor betydelse för det lokala musiklivet är det för mångfalden viktigt att det på mindre orter finns även andra arrangörer som svarar för ett kvalitetsutbud, t.ex. jazzklubbar och kammarmusikföreningar. Insatserna för att stärka det lokala arrangörsledet bör öka.

Kvalitet i musikutbudet kräver att en hög professionell nivå upprätthålls inom institutionerna och av enskilda musiker. Staten bör inom ramen för konstnärspolitiken verka för att musiker och tonsättare ges goda arbetsbetingelser och möjligheter till konstnärlig utveckling.

Ett musikutbud för alla förutsätter mångfald. Staten bör verka för att skilda musikformer, musikkulturer och musik med särskilda funktioner för individer och grupper kan komma till uttryck. Särskilda insatser kan t.ex. behövas

för att sprida nyskapad musik inom s.k. smala genrer eller främja bruket av det musikaliska arvet i form av äldre svensk musik, folkmusik och musiktraditioner som förts hit från andra länder och kulturer. Sådana insatser är också ägnade att uppväga den västerländska konstmusikens dominans i stora delar av musiklivet. Att få till stånd korsbefruktande möten mellan musiklivets olika delar är en viktig uppgift.

Många ungdomar ägnar sig i dag åt nya former av musik, där olika genrer och olika länders musik blandas på ett ofta ganska respektlöst sätt. Musikinstitutionerna bör ta fasta på ungdomars spontana intresse för eget musikskapande men också stimulera till ännu större bredd och öppenhet för olika sorters musik.

Sett i förhållande till regionernas egna satsningar gör staten en större regional insats på musikområdet än på något annat konstområde. Statens insats bör även i fortsättningen ligga på en hög nivå, men regeringen anser det rimligt med en viss omfördelning av resurser till andra konstområden.

Regeringen räknar med att totalt ca 410 miljoner kronor skall finnas disponibelt för musikändamål i statsbudgeten år 1999.

10.2 Regional musikverksamhet

Regeringens bedömning: Regeringen kommer att överlägga med Landstingsförbundet om att införliva bidraget till länsmusiken i ett reformerat bidragssystem för regional kulturverksamhet.

Regeringen avser att i budgetpropositionerna för åren 1998 och 1999 föreslå att bidraget till länsmusiken minskar med 30 miljoner kronor för år 1998 och med ytterligare 30 miljoner kronor för år 1999.

Kulturutredningens förslag: Överensstämmer delvis med regeringens bedömning. Utredningen föreslår att bidraget till länsmusiken successivt minskas till hälften av nuvarande stöd. En betydande del av de frigjorda medlen återförs till länsmusiken i form av selektiva bidrag som fördelas av Statens kulturråd. Bidraget till symfoni- och kammarorkestrarna skall ligga kvar på ungefär nuvarande nivå. Ett enhetligt stödsystem skall gälla för länsmusiken och symfoni- och kammarorkestrarna. Stödet skall utformas enligt nya regler för stöd till regional kulturverksamhet.

Remissinstanserna: Statens kulturråd m.fl. instanser är positiva till ett enhetligt stödsystem för regional musikverksamhet, medan bl.a. vissa *kommuner, orkesterinstitutioner* och *fackliga organisationer* har invändningar.

De flesta remissinstanser som uttalat sig i frågan motsätter sig en minskning av bidraget till länsmusiken.

Kulturrådet, Göteborgs kommun m.fl. understryker vikten av en fortsatt utbyggnad av orkesterinstitutionerna.

Riksdagens tidigare överväganden: Den statliga regionmusiken tillkom år 1971 genom en omorganisation av militärmusiken (prop. 1970:31,

bet. 1970:SU21, rskr. 1970:282). År 1984 fattade riksdagen principbeslut om att överföra huvudmannaskapet för regionmusiken till landstingen (prop. 1984/85:1, bet. 1984/85:KrU7, rskr. 1984/85:53). Våren 1986 godkände riksdagen de ekonomiska förpliktelserna i en mellan staten och Landstingsförbundet träffad överenskommelse om det ändrade huvudmannaskapet (prop. 1985/86:114, bet. 1985/86:KrU22, rskr. 1985/86:330). I överenskommelsen ingick att statens bidrag till länsmusiken skulle fastställas genom årliga överläggningar mellan staten och Landstingsförbundet.

Nuvarande grundbeloppsbaserade statsbidrag till symfoni- och kammarorkestrar inrättades efter förslag i 1974 års kulturproposition (prop. 1974:28, bet. 1974:KrU15, rskr. 1974:248).

Skälen för regeringens bedömning: Statens bidrag till regional musikverksamhet lämnas dels i form av länsmusikbidrag till 23 landsting och Gotlands kommun, vilka årligen förhandlas med Landstingsförbundet, dels i form av grundbelopp som Kulturrådet fördelar till för närvarande elva symfoni- eller kammarorkestrar. Sammanlagt uppgår statens stöd till de regionala musikinstitutionerna till ca 326 miljoner kronor.

Länsmusiken

Det organisatoriska och arbetsmässiga sambandet mellan den regionala musikverksamhetens olika delar är numera på många håll så stort, att det inte längre kan anses motiverat med två bidragsformer. Kulturutredningen har därför förordat att den statliga bidragsgivningen till regional musikverksamhet i framtiden lämnas inom ramen för ett enhetligt system. Remissinstanserna är till övervägande del för förslaget. Även regeringen finner att såväl praktiska som principiella skäl talar för en enhetlig bidragsordning.

I kapitel 18 av denna proposition föreslår regeringen en förändring av systemet för bidragen till regionala kulturinstitutioner. En enhetligt utformad bidragsgivning till den regionala musikverksamheten bör enligt regeringens mening ingå i det reformerade stödsystemet.

Den nuvarande formen för stödet till länsmusiken tillkom år 1986 efter förhandlingar med Landstingsförbundet om ändrat huvudmannaskap för dåvarande regionmusiken. Frågan om en ny stödform bör därför bli föremål för överläggningar med Landstingsförbundet innan frågan föreläggs riksdagen. Regeringen kommer inom kort att inleda sådana överläggningar med förbundet och återkommer till riksdagen med förslag i nästa års budgetproposition.

Staten gör en större regional insats på musikområdet än på något annat konstområde. Regeringen anser att det bör skapas en jämnare balans mellan de insatser som staten gör regionalt på olika konstområden. Ett förstärkt stöd bör därför lämnas till sådana konstformer som har en svag eller ojämn geografisk spridning. I denna proposition föreslås bl.a. regionala satsningar på konstformer som tangerar musikområdet, nämligen musikteater och dans. Regeringen finner också starka motiv för en ökad satsning på musikens

lokala arrangörsled och på särskilda åtgärder för att främja ungdomars eget skapande. Enligt regeringens mening bör den avsedda jämnare fördelningen av de statliga insatserna åstadkommas bl.a. genom en omfördelning av resurser från länsmusikstödet. Stödet till länsmusiken bör därför minska med 60 miljoner kronor, vilket motsvarar knappt 25 procent av det samlade statsbidraget.

1986 års överenskommelse medger en minskning av statsbidraget, men huvudmännen har rätt att anpassa verksamheten efter detta. Regeringen är således medveten om att det minskade bidraget kan leda till att verksamhet dras ner. Samtidigt vill regeringen betona att de övriga förslagen i denna proposition innebär att den samlade statliga satsningen på regional och lokal kulturverksamhet får en betydligt större bredd än hittills.

För att ge huvudmännen planeringsutrymme bör anslagsminskningen ske först fr. o. m. år 1998 och ske i två steg. Anslagsminskning bör således ske med 30 miljoner kronor år 1998 och med ytterligare 30 miljoner kronor år 1999. Förslag om detta kommer att föreläggas riksdagen i budgetpropositionerna för åren 1998 och 1999.

Regeringen anser också att en viss omfördelning av stödet bör ske mellan landstingen. Sedan överläggningarna mellan regeringen och Landstingsförbundet avslutats kommer Statens kulturråd att få i uppdrag att överlägga med de enskilda landstingen i syfte att kartlägga verksamhetens omfattning och inriktning. Kulturrådet bör under arbetets gång samråda med bl.a. Landstingsförbundet.

Kulturrådets kartläggning samt resultatet av regeringens överläggningar med Landstingsförbundet om länsmusikstödet utformning kommer att ligga till grund för regeringens förslag till riksdagen inför år 1998.

Bidraget till länsmusiken för år 1997 fastställs enligt nu gällande ordning. Regeringen har den 27 juni 1996 – under förutsättning att riksdagen anvisar erforderliga medel – godkänt en överenskommelse med Landstingsförbundet om att statsbidraget till länsmusiken för år 1997 skall vara sammanlagt 252 920 000 kr. Fördelningen av totalbeloppet mellan enskilda landsting är i stort sett densamma som tidigare år.

Regionala och lokala symfoni- och kammarorkestrar

Kulturrådet har i sitt remissvar över Kulturutredningen och i sin fördjupade anslagsframställning för åren 1997–1999 förordat en viss utbyggnad av stödet till de regionala och lokala symfoni- och kammarorkestrarna. Regeringen är för närvarande inte beredd att ge prioritet åt en ökning av detta stöd. I budgetpropositionen för år 1997 föreslås således en reellt oförändrad bidragsnivå. Den nyordning som i kapitel 18 föreslås för stödet till regionala kulturinstitutioner fr.o.m. år 1997 innebär bl.a. att pris- och löneomräkningen schabloniseras. Detta påverkar dock inte den totala bidragsnivån annat än marginellt.

Beträffande symfoni- och kammarorkestrarna har Statens kulturråd i sin årsredovisning pekat på en viss minskning av antalet genomförda konserter och en låg turnéfrekvens inom landet. Däremot uppvisas en genomgående hög andel barn- och ungdomskonserter, även om andelen varierar stort mellan orkestrarna. Regeringen anser att det finns skäl att ställa större krav på orkestrarna vad gäller bl.a. konsertverksamhet utanför hemorten och samverkan med det övriga musiklivet. Det ankommer på Statens kulturråd att beakta detta vid utformningen av bidragsvillkoren.

För att ge symfoni- och kammarorkestrarna ytterligare incitament till att öka sin tillgänglighet anser regeringen att en viss andel av bidraget bör avsättas för riktade, tidsbegränsade insatser. Denna andel bör vara 2 procent år 1997 och öka till 4 procent år 1998 och 6 procent år 1999. De avsatta medlen bör fördelas av Kulturrådet efter särskild ansökan. Som framgår av kapitel 18 och av kapitlet för respektive område föreslår regeringen att motsvarande avsättning görs inom ramen för stöden till regionala och lokala teater- och dansinstitutioner samt till regionala museer.

Regeringens förslag till medelsanvisningar för år 1997 redovisas i budgetpropositionen.

10.3 Svenska rikskonserter

Regeringens förslag: Svenska rikskonserterers produktionsverksamhet skall inte minska. Rikskonserter skall planera sin produktion i samråd med länsmusiken. Rikskonserter skall inte ha någon ensemble för blåsmusik. Rikskonserterers fonogramverksamhet fortsätter i oförändrad omfattning.

Kulturutredningens förslag: Överensstämmer med regeringens förslag endast vad gäller ansvaret för blåsmusiken. Rikskonserterers produktionsmedel skall minskas och till väsentlig del disponeras av en inom Rikskonserter upprättad arbetsgrupp, som fördelar medlen efter ansökan från länsmusiken och andra arrangörer. Rikskonserterers huvudmannaskap för Stockholms blåsarsymfoniker upphör. Fortsatt statligt stöd till orkestern förutsätter att Landstinget i Stockholms län tar över huvudmannaskapet. Särskilt stöd till Rikskonserterers fonogramutgivning (Caprice) skall inte lämnas. Medlen förs samman med det allmänna stöd som Statens kulturråd fördelar till fonogramproduktion.

Remissinstanserna: Förslaget att Rikskonserterers produktionsmedel delvis skall fördelas som bidrag till musikproduktion i länen avvisas av ett stort antal remissinstanser, bl.a. flera *länsmusikinstitutioner*. Dock anser *Statens kulturråd* m.fl. att Rikskonserterers uppgifter bör få en tydligare avgränsning.

Vad gäller förslaget om Stockholms blåsarsymfoniker är remissopinionen splittrad.

Uredningens förslag vad gäller Caprice kritiserar av många med motiveringen att det skulle innebära nedläggning av en för musiklivet mycket värdefull skivutgivning.

Riksdagens tidigare överväganden: I 1984 års principbeslut om ändrat huvudmannaskap för regionmusiken ingick att en ny central musikinstitution skulle ersätta det tidigare verksamma Institutet för rikskonserter (prop. 1984/85:1, bet. 1984/85:KrU7, rskr. 1984/85:53). I anslutning till den ekonomiska uppgörelsen om regionmusiken beslöt riksdagen (prop. 1985/86:114, bet. 1985/86:KrU22, rskr. 1985/85:330) att stiftelsen Svenska rikskonserter skulle inrättas fr.o.m. den 1 januari 1988. Efter en organisationsutredning angavs närmare riktlinjer för verksamheten i 1987 års budgetproposition (prop. 1986/87:100 bil. 10) och lämnades av riksdagen utan erinran (bet. 1986/87:KrU14, rskr. 1986/87:208).

Skälen för regeringens förslag: Regeringen behandlar i det följande frågor om Rikskonserter roll i musiklivet, blåsmusikverksamheten och fonogramverksamheten.

Svenska rikskonserter roll i musiklivet

Den roll Svenska rikskonserter tilldelades i samband med länsmusikreformen byggde på ett nära och omfattande samarbete med de 20 länsmusikorganisationerna. När landstingen år 1988 övertog den statliga regionmusiken hade denna ännu inte funnit sin form som civil musikinstitution. Under de åtta år som gått har länsmusikorganisationerna var för sig utvecklat sin verksamhet såväl organisatoriskt som innehållsmässigt. I dag har länsmusiken på de flesta håll hittat verksamhetsformer och en musikalisk inriktning som svarar mot regionens behov och särart. I denna utvecklingsprocess har Svenska rikskonserter uppgift som samarbetspartner inte varit problemfri. Rikskonserter har t. ex. haft svårt att tydliggöra sin samordnande och kompletterande roll. Dess utbud av musikproduktioner har på många håll i stället uppfattats som konkurrerande. Länsmusikens företrädare i olika delar av landet har dock under hand till regeringen framhållit att samarbetet förbättrats under senare tid. Många remissvar ger samma intryck.

Kulturutredningen hävdar att länsmusikens önskvärda roll som motor i det regionala musiklivet förstärks om väsentliga delar av Rikskonserter produktions- och utvecklingsverksamhet i fortsättningen bedrivs ute i länen. Huvuddelen av de medel som Rikskonserter disponerar för musikproduktion och utvecklingsarbete bör därför enligt utredningen fördelas efter ansökan från länsmusiken och andra arrangörer. Rikskonserter egenverksamhet skulle i fortsättningen väsentligen inriktas på det internationella musikutbytet och på service till föreningslivet.

Mot bakgrund av vad remissinstanserna anfört i dessa frågor drar regeringen dock den slutsatsen att vissa produktionsuppdrag inte rimligen kan åläggas de regionala musikinstitutionerna och att Rikskonserter därför har en viktig kompletterande uppgift att fylla som musikförmedlare på den svenska

marknaden. Det står emellertid klart att Rikskonserters uppgifter måste preciseras så att det framtida samarbetet med framför allt länsmusiken grundas på en tydlig ansvarsfördelning. Det ankommer på regeringen att i stadgar och verksamhetsmål noga markera att Rikskonserters roll är samordnande och kompletterande. Den konkreta innebörden av detta är att Rikskonsorter svarar för produktioner som är angelägna men som inte naturligt kan anses falla inom länsmusikens uppdrag som regional musikproducent. Det kan gälla orkesterturnéer som omfattar flera län, gästspel i utlandet, produktioner av experimentell karaktär och lansering av oetablerade musiker eller tonsättare. Det kan också gälla satsningar inom musikgenrer som av olika anledning har svårt att beredas utrymme i länens musikplanering.

Rikskonsorter har hittills bedrivit delar av sin produktionsverksamhet genom egna ensembler. En angelägen uppgift för Rikskonsorter är att bereda frilansmusiker arbetstillfällen. Som framgår av det följande förordar regeringen att Rikskonserters uppdrag att driva en egen blåsmusikensemble upphör. En målsättning för Rikskonsorter bör vara att driva sin verksamhet utan fasta ensembler.

Vid sidan av sin musikförmedlande uppgift bör Rikskonsorter liksom hittills ge stöd och service till rikstäckande intresseorganisationer inom olika genrer. En annan uppgift som väl lämpar sig för Rikskonsorter är samordnad marknadsföring av svenska musikfestivaler.

Statens kulturråd har i sitt remissyttrande över Kulturutredningens betänkande föreslagit att Rikskonsorter får ett särskilt ansvar på kammarmusikområdet. Av skäl som kommer att redovisas i det följande avstyrker regeringen Kulturutredningens förslag om ett stöd till genreprofilerade centra. Inte heller Rikskonserters verksamhet bör låsas vid ett genreinriktat uppdrag. Rikskonsorter bör själv få bedöma i vilken mån insatser skall göras utifrån olika genrens behov. En viktig uppgift för Rikskonsorter är dock att stödja tillkomsten av ny svensk musik genom kompositionsbeställningar, konsertproduktioner och informationsinsatser. I det sammanhanget kan det finnas anledning för Rikskonsorter att göra särskilda insatser för kammarmusiken.

Såväl Kulturutredningen som Statens kulturråd har förordat en minskning av Rikskonserters anslag mot bakgrund av att en del av Rikskonserters hittillsvarande musikutbud i fortsättningen bör kunna produceras ute i länen. Regeringen har i det föregående angivit vad den anser vara en rimlig statlig insats på den regionala nivån och är följaktligen inte beredd att härutöver förorda en överföring av medel från Rikskonsorter.

Det är ytterst angeläget att det framtida samarbetet mellan Rikskonsorter och länsmusiken grundas på en klar rollfördelning och en samsyn i dessa frågor. Därför räcker det inte med att precisera parternas respektive uppgifter i stadgar och målformuleringar. Rikskonsorter och länsmusiken måste också finna former för en systematisk samplanering av sin årsproduktion. Regeringen har erfarit att ett fortlöpande samråd mellan Rikskonsorter och länsmusiken håller på att etableras bl.a. inom ramen för en referensgrupp. Regeringen kommer att noga följa hur samarbetsformerna utvecklas och fortlöpande meddela Rikskonsorter sin syn på detta.

I beslutet om att inrätta stiftelsen Svenska rikskonserter ingick att dåvarande Stockholms blåsmusik skulle vara en enhet inom stiftelsen. Beslutet, som innebar att orkestern blev kvar under statligt huvudmannaskap, byggde bl.a. på förutsättningen att denna skulle utnyttjas av försvaret och för andra statsceremoniella behov samt att försvarsmakten skulle ta del i verksamhetens finansiering. Vidare förutsattes att orkestern skulle utnyttjas för musiklivet i Stockholms län och att den även skulle turnera i hela landet med symfonisk blåsmusik.

Fr.o.m. budgetåret 1994/95 tillgodoser försvarsmakten sitt behov av tjänstemusik på annat sätt. Behovet av musik i övriga statsceremoniella sammanhang är enligt regeringens bedömning för oregelbundet för att motivera en fast orkester enbart för detta ändamål. Orkestern har under senare år utvecklat en symfonisk repertoar under namnet Stockholms blåsar-symfoniker. Det allmänna musiklivets efterfrågan på symfonisk blåsmusik har visat sig begränsad. Det gäller särskilt ute i landet, där länens eget musik-utbud numera är omfattande och varierat. Regeringen finner således inte några vägande skäl för att behålla en av staten helfinansierad civil blåsorkester. Regeringen föreslår att Rikskonserter befrias från uppdraget att svara för ceremoniell och civil blåsmusik genom en egen ensemble.

Fonogramverksamheten

Svenska rikskonserters fonogramutgivning på märket Caprice går tillbaka till 1960-talet, då stiftelsens föregångare Institutet för rikskonserter fick särskilda medel för fonogramverksamhet. Under 30 års tid har Caprice-utgivningen fyllt en viktig funktion som komplement till annan fonogramutgivning främst vad gäller ny musik, jazz, folkmusik och musik för barn.

Sedan år 1982 (prop. 1981/82:128, bet. 1981/82:KrU30, rskr. 1981/82:360) disponerar också Statens kulturråd ett anslag för stöd till fonogramutgivning. Stödet ger möjlighet till fortsatt närvaro på marknaden för mindre svenska fonogrambolag med konstnärligt värdefull produktion. Till utgivningsstödet är kopplat ett särskilt distributionsstöd, som huvudsakligen lämnas till distributionsföretaget Compact Distribution AB (CDA).

Våren 1994 beslöt riksdagen (prop. 1993/94:100 bil. 12. s. 127 f.f., bet. 1993/94:KrU86, rskr. 1993/94:286) om en ökad samordning mellan Svenska rikskonserters fonogramverksamhet och det övriga fonogramstödet. Rikskonserters Caprice-utgivning skulle i huvudsak avse ny svensk musik och fonogram med i Sverige verksamma men oetablerade artister. Kulturrådet skulle svara för stöd även till annan utgivning av kvalitetsfonogram. Till följd härav överfördes 1,5 miljoner kronor från Rikskonserters anslag till Kulturrådets fonogramstöd. Detta stöd uppgår i dag till ca 7,5 miljoner kronor, medan Rikskonserters anslag till Caprice är på drygt 4 miljoner kronor.

Utvecklingen på fonogrammarknaden präglas av en allt större företagskoncentration. Mot den bakgrunden har Kulturutredningen sett det som

angeläget att staten i första hand bidrar till att bevara och öka antalet fria fonogramproducenter och till att bredda utgivningen. Utredningen har föreslagit att Rikskonserters fonogramutgivning i fortsättningen sker på samma villkor som gäller för övriga fonogramproducenter.

En bred remissopinion har dock invänt mot förslaget med hänvisning till att det i praktiken innebär nedläggning av Caprice. Ett antal remissinstanser, varav några med direkt anknytning till fonogrambranschen, framhåller att det för de små bolagen så viktiga distributionsbolaget CDA, där Caprice är en stor kund, skulle drabbas hårt om Caprice lades ner. Andra instanser pekar på att Caprice-utgivningen ger viktiga arbetstillfällen för tonsättare och frilansmusiker. Statens kulturråd förordar att Rikskonsorter får fortsätta med sin fonogramutgivning, men att verksamheten begränsas.

Regeringen delar i grunden utredningens uppfattning om betydelsen av att ett större antal fonogramproducenter ges möjlighet att verka på marknaden. Detta talar för att de statliga medel som ges till Rikskonsorter för Caprice skulle fördelas på flera mottagare. Det är dock inte realistiskt att räkna med att Caprice skall kunna drivas vidare under väsentligt ändrade ekonomiska förutsättningar. Remissinstansernas farhågor att Caprice kommer att försvinna från marknaden, med en rad negativa följdverkningar, är därför inte ogrundade.

Regeringen finner därför att Rikskonsorter även i fortsättningen bör förfoga över särskilda medel för fonogramverksamhet. Rikskonsorter bör dock sträva efter att på ett ännu tydligare sätt än förut anpassa fonogramutgivningen till inriktningen på sin övriga verksamhet. Regeringen förutsätter också att Rikskonsorter och Statens kulturråd aktivt arbetar för att samordna sina insatser på fonogramområdet. Kulturrådet bör som hittills inrikta sin bidragsgivning på små svenska bolags utgivning av kulturpolitiskt angelägna fonogram inom ett brett fält av genrer.

Bidrag till Svenska rikskonsorter

Regeringens förslag till medelsanvisning avseende bidrag till Svenska rikskonsorter redovisas i budgetpropositionen för år 1997.

10.4 Ett förstärkt lokalt arrangörsled

Regeringens bedömning: I stället för att inrätta genreinriktade stödformer bör staten lägga ökad vikt vid insatser ägnade att förstärka musiklivets arrangörsled. I budgetpropositionerna för år 1998 och år 1999 har regeringen för avsikt att föreslå att ytterligare 4,8 miljoner kronor anvisas vardera året för ökat stöd till arrangerande musikföreningar och förstärkta insatser i övrigt för det fria musiklivet. Därmed nästan fördubblas det nuvarande arrangörsstödet.

Kulturutredningens förslag: Överensstämmer delvis med regeringens bedömning. Länsmusiken tillförs ett särskilt genreprofilerat stöd, som fördelas av Statens kulturråd. Stöd bör också kunna ges till profilerade centra inom vissa genrer. Ett starkare arrangörsled behövs för att bidragen till orkestrar och fria musikgrupper skall få full effekt.

Remissinstanserna: Remissopinionen är splittrad i frågan om genreinriktade stöd. Eftersom förslagen är kopplade till en neddragning av bidragen till länsmusiken har *Landstingsförbundet*, de flesta av *länsmusikstiftelserna* samt många *kommuner och landsting* haft invändningar. *Statens kulturråd* m.fl. ställer sig tveksamma till administrativa överbyggnader i form av genreprofilerade centra. Invändningar på andra grunder framförs av *Musikaliska akademien*. Positiva till förslagen är bl.a. *Svenska Jazzriksförbundet*, *Sveriges Körförbund*, *Sveriges spelmäns riksförbund*, *Musik i Väst* och *Östgötamusiken*.

Betydelsen av ett förstärkt arrangörsled för svaga musikgenrer bekräftas av ett stort antal remissinstanser.

Skälen för regeringens bedömning: Utredningens tankar om riktade stödinsatser för att främja utvecklingen inom olika genrer har mötts av blandade reaktioner från remissinstansernas sida.

Enligt regeringens mening finns redan i dag goda möjligheter att med befintlig statlig bidragsgivning tillgodose olika genrers behov. Inom ramen för det samlade stödet till regional musikverksamhet bör t.ex. ett län eller flera län i samverkan kunna utveckla en genreprofil utifrån lokala musiktraditioner och andra särskilda förutsättningar.

Som tidigare anförts är det en viktig del av Rikskonserters uppdrag att göra kompletterande insatser för genrer som inte ges tillräckligt utrymme i länsmusikens utbud.

Företrädare för jazzmusiken, kammarmusiken, folkmusiken och körlivet har hos Kulturutredningen framfört önskemål om stöd för att främja utvecklingen inom respektive genre. I remissvar och under beredningen av denna proposition har liknande önskemål och synpunkter framförts till regeringen, bl.a. har ett flertal konkreta åtgärdsförslag kommit från företrädare för blåsmusiken i skilda delar av landet. Regeringen anser att det är en naturlig uppgift för Statens kulturråd att uppmärksamma skilda genrefrågor i samband med fördelningen av bidrag på musikområdet.

I avsnitt 10.5 föreslår regeringen att ett tidsbegränsat nationellt uppdrag införs på musikområdet. Detta uppdrag är allmänt formulerat. Beroende på hur uppdraget fördelas kan det givetvis också få en gynnsam effekt på utvecklingen inom en viss musikgenre.

Vid bidragsfördelningen till musiklivets arrangörs- och intresseorganisationer har Kulturrådet särskild anledning att pröva behoven inom skilda genrer. I sitt remissvar framhåller Kulturrådet att det svenska musiklivet överlag är väl organiserat och att det inom vissa genrer, t.ex. jazzen och körlivet, finns en rad rikstäckande organisationer som tar till vara sina medlemmars intressen. Det är alltså inte bristande organisation som är orsaken till svårigheterna inom vissa genrer. Däremot har flera genrer en svag ställning inom de

stora musikinstitutionerna, vilket gör att de är särskilt beroende av ett fungerande lokalt arrangörsled för att hävda sig på musikens arbetsmarknad.

Kulturrådet ger för närvarande ett årligt stöd till arrangerande musikföreningar på sammanlagt ca 11 miljoner kronor. Detta är ett obetydligt belopp i jämförelse med statens satsningar på de stora musikinstitutionerna. De arrangerande musikföreningarna spelar en viktig roll för att ett varierat musikutbud av god kvalitet skall kunna erbjudas på mindre orter. Det är främst tack var dessa föreningar som musikens s.k. smala genrer kan göra sig gällande även där. Stödet till arrangerande musikföreningar bör följaktligen öka. Härutöver bör Kulturrådet ges viss möjlighet att i andra former stödja det fria musikkivet. Regeringen utgår från att den kommunala insatsen på dessa områden även i fortsättningen är omfattande. För ökade statliga insatser avser regeringen att beräkna ett utrymme i statsbudgeten för åren 1998 och 1999 på sammanlagt 9,6 miljoner kronor. Detta är nära en fördubbling av det nuvarande arrangörsstödet.

10.5 Nationellt uppdrag inom området musik

Regeringens förslag: Ett tidsbegränsat nationellt uppdrag inrättas inom området musik.

Regeringen avser att för perioden 1997–1999 ge uppdraget till Stiftelsen Falun Folkmusik Festival. I budgetpropositionen för år 1997 föreslås att 1 miljon kronor anvisas för uppdraget.

Skälen för regeringens förslag: Såväl inom musikinstitutioner som inom det fria musikkivet pågår det på många håll i landet en intressant och angelägen utvecklingsverksamhet. Det kan gälla rent musikaliska experiment, men det kan också vara fråga om utåtriktad verksamhet såsom publikarbete i nya former eller tvärkulturell samverkan. Mycket av det som pågår är av så stort kulturpolitiskt värde att erfarenheterna bör få en bred spridning.

Inom ramen för de utvecklingsmedel som Statens kulturråd disponerar finns möjlighet att fånga upp och stödja angelägna initiativ. För att ge ytterligare stimulans till såväl konstnärligt utvecklingsarbete som kulturspridande verksamhet i olika former föreslår regeringen att ett tidsbegränsat uppdrag införs inom området musik. I likhet med övriga nationella uppdrag som föreslås i denna proposition bör uppdraget ges för tre år, varefter det förs vidare till en ny innehavare. Det bör ankomma på regeringen att utse innehavare av uppdraget. Statens kulturråd bör som i övriga fall svara för uppföljning och utvärdering av uppdraget samt föreslå nya innehavare. Vissa av de andra nationella uppdrag som föreslagits har fått en särskild inriktning. Regeringen finner att mångfalden inom musikområdet bäst gynnas om uppdragets inriktning kan omprövas i samband med att ny innehavare utses.

Regeringen har i det föregående betonat vikten av att i kulturlivet ta till vara och utveckla de möjligheter som det mångkulturella samhället erbjuder. Musiken har en särskild betydelse i mötet mellan olika kulturer.

Stiftelsen Falun Folkmusik Festival är landets för närvarande mest betydande centrum för etnisk musik från hela världen. Vid sidan av den årliga festivalen driver stiftelsen en löpande verksamhet med kurser, konferenser och musikläger för ungdom. Enligt regeringens bedömning bidrar verksamheten i hög grad till en ökad medvetenhet om det mångkulturella samhällets positiva sidor. Regeringen avser därför att ge Stiftelsen Falun Folkmusik Festival ett nationellt uppdrag att utveckla sin verksamhet under perioden 1997–1999. Stiftelsen skall under denna tid särskilt inrikta sig på att sprida kunskap och erfarenheter till institutioner och organisationer med en bred förankring i samhället, t.ex. skolor, amatörorganisationer, länsmusikinstitutioner, studieförbund och invandrarorganisationer. Stiftelsen bör samverka med bl.a. Svenska rikskonserter.

I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att 1 miljon kronor per år anvisas för uppdragets genomförande.

10.6 Regeringens övriga förslag på musikområdet

Med ledning av ingivna årsredovisningar och anslagsframställningar har regeringen gjort en samlad resultatbedömning av de olika stödformerna på musikområdet. Dessa bedömningar har sammanvägts med den utvärdering som Kulturutredningen har gjort och de synpunkter som lämnats av remissinstanserna. Förslag om förändring av vissa stödformers inriktning eller omfattning har redovisats i det föregående. I övrigt har regeringen gjort den bedömningen att det statliga stödet på musikområdet fyller en viktig funktion och har haft goda effekter på utvecklingen. Staten bör därför lämna fortsatt stöd till bl.a. fria musikgrupper, utgivning och spridning av fonogram och noter samt till Musikaliska akademien. Statens kulturråd bör även fortsättningsvis disponera medel för projektstöd och andra utvecklingsinsatser på musikområdet. Regeringens slutsats är att insatserna bör förbli i huvudsak oförändrade.

Regeringens förslag till medelsanvisningar redovisas i budgetpropositionen för år 1997.

11 Film

Med drygt ett sekel bakom sig är filmen ännu en jämförelsevis ung konstform. Filmen skiljer sig från övriga konstarter genom att samtidigt vara både en konstform och – per definition – ett massmedium. Filmkonsten har på ett unikt sätt vuxit fram i ett nära, ibland konfliktfyllt, samspel med en kommersiell medieindustri. Mer än vad som gäller för någon annan konstform har filmkonstens villkor och utveckling varit direkt beroende av ekonomiska faktorer och av den tekniska och mediala utvecklingen.

Sverige har under den senaste tjugoårsperioden i jämförelse med övriga europeiska länder upprätthållit en hög nationell filmproduktion. Mellan 20 och 25 långfilmer produceras i Sverige varje år. Den svenska filmen har också en stor andel av hemmamarknaden, en av de största i Europa. Filmproduktion, distribution och visning av film på biograf domineras av två helintegrerade medieföretag, Svensk Filmindustri och Sandrews. TV-företagen – främst Sveriges Television och TV4 – har fått en allt viktigare roll som filmproducenter eller finansiärer. Flertalet filmer görs numera i form av samproduktioner, ofta över nationsgränserna.

Utbudet av film har totalt sett ökat kraftigt. Filmen är numera den konstform som näst musiken når flest människor. Istället för att gå på bio ser dock flertalet människor film på video och framförallt på TV. Från det att televisionen introducerades i Sverige minskade antalet biografbesök per år markant, från ca 80 miljoner år 1956 till drygt 20 miljoner år 1973. De senaste åren har biopubliken stabiliserats runt ca 15 miljoner besök per år.

Antalet biografialonger har halverats sedan televisionens inträde. Sedan mitten av 1980-talet har minskningen hejdats. I dag finns det drygt 1 100 salonger i landet. Biografialongerna har dock koncentrerats till flerduksbiografer i tätorter.

Det ideella engagemanget kring filmen är starkt i Sverige. Mycket tack vare ideella visningsorganisationer och filmstudieföreningar kan kvalitetsfilm ses på duk även utanför tätorterna. Tillgången till aktuell film på biograf, i synnerhet kvalitetsfilm med osäkra kommersiella förutsättningar, är ändå ofta otillfredställande utanför större tätorter. Även tillgången till kvalitetsfilm på video är ofta bristfällig, främst utanför större tätorter.

Biobesöken har minskat mest bland de unga, även om de alltså går mer på bio än vuxna. För ungdomar fungerar biografen även som en social mötesplats. För de små barnen är dock dagens utbud begränsat till ett fåtal USA-producerade animerade filmer per år. Bland såväl barn som ungdomar växer intresset för eget skapande med rörliga bilder. Möjligheterna att själv göra film har ökat tack vare enkel och billig videoteknik. Sedan mitten av 1980-talet har landsting och kommuner på flera ställen i landet, i samarbete med Svenska Filminstitutet, i varierande grad utvecklat nätverk med lokala videoverkstäder och regionala resurscentrum för film och video.

Vid de filmvetenskapliga utbildningarna på högskolor och universitet ökar tillströmningen av studenter. Intresset växer både för filmens historia och för filmen som konstform.

De statliga insatserna på filmområdet har sitt ursprung i 1963 års filmreform och bildandet av Svenska Filminstitutet. Statens insatser kan delas in i två delar, nämligen stöd till svensk filmproduktion och stöd till olika filmkulturella verksamheter. Medlen disponeras av Filminstitutet, som är en stiftelse. Det statliga stödet till filmområdet ökade mellan budgetåren 1973/74 och 1993/94 från ca 10 miljoner kronor till nära 130 miljoner kronor (1994 års penningvärde). Sedan budgetåret 1993/94 har statens stöd till filmområdet minskat något, för att i dag uppgå till drygt 120 miljoner kronor. Av dessa medel utgörs omkring hälften av filmproduktionsstöd, hälften av filmkulturellt stöd.

Filmproduktionsstödet finansieras gemensamt av staten, film- och video-branschen samt Sveriges Television AB och TV4 AB genom ett särskilt avtal. Genom avtalet finansieras även vissa övriga branschrelaterade stöd. Avtalet genererade under budgetåret 1994/95 nära 200 miljoner kronor, varav drygt 160 miljoner kronor utgick som stöd till svensk filmproduktion. Det nu gällande film- och videoavtalet trädde i kraft den 1 januari 1993 och gäller t.o.m. den 31 december 1998.

Vid sidan av film- och videoavtalet fördelar även Konstnärsnämnden statliga medel för stöd till produktion av kortfilm.

Vid sidan av avtalsfinansierade medel disponerar dessutom Filminstitutet statliga medel till filmkulturell verksamhet. I det filmkulturella uppdraget ingår att främja spridning och visning av värdefull film, att stödja regional och lokal filmverksamhet med tyngdpunkt på barn och ungdom, att bevara och tillgängliggöra filmer och material av film- och kulturhistoriskt intresse för forskning och allmänhet och att verka för internationellt samarbete på filmområdet.

1974 års kulturpolitiska beslut kom i praktiken inte att omfatta filmen. Det bidrog till en oklar hållning till filmen som konstform och till filmkulturen, även i den regionala och lokala kulturpolitiken. Betydelsen av det regionala och lokala engagemanget har under senare år blivit alltmer uppenbar. Samhällets intresse av att upprätthålla och utveckla svensk filmkultur har gjort ökade statliga insatser nödvändiga. I framtiden bör stat, landsting och kommuner i ökad utsträckning samverka på filmområdet, liksom man gjort på övriga konstområden.

Regeringens bedömning: Statens insatser bör syfta till att

- upprätthålla och utveckla värdefull svensk filmproduktion i samverkan med berörda branscher,
- säkerställa tillgången till ett brett utbud av värdefull film i olika visningsformer i hela landet,
- upprätthålla och utveckla biografens roll som kulturell mötesplats i hela landet och medverka till att biopubliken långsiktigt ökar,
- ge fler, främst barn och ungdomar, möjlighet till eget skapande med film och andra medier för rörliga bilder,
- regionalt och lokalt stärka filmens roll i kulturlivet, särskilt med tanke på barn och ungdom,
- bevara filmer och material av film- och kulturhistoriskt intresse och i ökad utsträckning tillgängliggöra dem för forskning och allmänhet,
- upprätthålla och utveckla det internationella utbytet och samarbetet på filmområdet.

Skälen för regeringens bedömning: Svensk film har filmhistoriskt en mycket framträdande position. Sverige har i dag en förhållandevis hög nationell filmproduktion och svensk film har en stark ställning på hemmamarknaden. Samtidigt har statliga insatser sedan länge varit en förutsättning för att en nationell filmproduktion skall upprätthållas. Det gäller för Sverige liksom för många andra länder inom små språkområden. Det ligger såväl i allmänhetens som i berörda branschers intresse att ny film görs i Sverige, och att det finns utrymme för mångfald och förnyelse inom svensk film. Det är därför naturligt och nödvändigt att staten samverkar med berörda branscher för att upprätthålla och utveckla en värdefull svensk filmproduktion. I denna strävan är det samtidigt angeläget att utvärdera stödformer och de övriga villkor som råder för berörda på filmområdet.

Det är angeläget att människor i hela landet får tillgång till filmutbudet. Utbudet av film är totalt sett större än någonsin tidigare. Tillgången till biografilm utanför större tätorter har dock minskat. I synnerhet kvalitetsfilm och icke amerikansk film med osäkra kommersiella förutsättningar har svårt att nå ut i hela landet. Även på video är utbudet av kvalitetsfilm utanför större tätorter begränsat. Statens insatser bör syfta till att stödja de initiativ som ökar utbudet av värdefull film i olika visningsformer i hela landet.

Genom televisionen och videon ges fler människor möjlighet till fler filmupplevelser. Att se film på biograf har dock ett särskilt värde, inte bara i den större bild- och ljudupplevelsen, utan också i att denna filmupplevelse delas gemensamt med en publik. Den stora filmduken är en viktig förutsättning för filmens utveckling som konstform. Biografen utgör också en offentlig mötesplats. Statens insatser bör syfta till att upprätthålla och utveckla

biografen som kulturell mötesplats och till att skapa förutsättningar för att fler människor får del av bioupplevelsen.

Genom enkel och billig videoteknik och genom utvecklingen av multimedieteknik ökar möjligheterna till eget skapande med rörliga bilder. Barns och ungdomars intresse för att utforska dessa mediers möjligheter är mycket stort. Statens insatser bör syfta till att fånga upp och uppmuntra barns och ungdomars skaparlust. Genom eget skapande tillägnar sig barn och ungdomar den rörliga bildens språk. På så vis främjas även en kritisk medvetenhet hos barn och ungdomar gentemot filmmediet.

Den statliga filmpolitiken generellt bör syfta till att upprätthålla och utveckla filmkulturen i hela landet. För att åstadkomma en långsiktig och hållbar utveckling är det nödvändigt att stärka filmens roll i det lokala och regionala kulturlivet. För detta krävs ett ökat samarbete mellan stat, landsting och kommuner. För att främja filmkulturens utveckling generellt är det särskilt viktigt att fånga upp och uppmuntra filmintresset hos barn och ungdomar.

Filmarvet är av såväl kulturhistoriskt som filmhistoriskt intresse. Filmer är både dokument och konstnärliga uttryck. Statens insatser bör syfta till att bevara filmer och filmrelaterat material. För att bevarandet skall vara meningsfullt måste statens insatser även inriktas på att öka tillgängligheten av filmer och filmrelaterat material för såväl forskning som allmänhet.

Internationellt samarbete och utbyte har alltid varit en förutsättning för filmkonsten och filmlivet, men har på senare år blivit om möjligt än viktigare. Utvecklingen har varit särskilt markant vad gäller filmproduktion, men gäller även för distribution och det filmkulturella området i övrigt. Statens insatser bör syfta till att upprätthålla och utveckla det internationella samarbetet och utbytet. Genom samarbete och utbyte ges svenskt filmliv impulser utifrån. Samtidigt är det viktigt att, i takt med det ökade internationella samarbetet, sträva efter att utveckla svensk film och stärka dess ställning utomlands.

I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att filmområdet år 1997 förstärks med 2,5 miljoner kronor, för att möjliggöra satsningar på regionala resurscentrum för film och video. Därutöver föreslår regeringen att 1 miljon kronor anvisas för ett nationellt uppdrag till regional och lokal filmverksamhet med tyngdpunkt på barn och ungdom. För åren 1998 och 1999 beräknar regeringen en ökning av filmstödet med 4,5 miljoner kronor vardera åren, för utökade satsningar på regionala resurscentrum för film och video. Regeringen föreslår även under utgiftsområde 16. Utbildning och universitetsforskning i budgetpropositionen för år 1997 att medel skall avsättas för en ny filmprofessur.

Regeringens bedömning: Avtalsmodellen för finansiering av stödet till svensk filmproduktion bör bestå även efter det att nuvarande avtalsperiod löpt ut den 31 december 1998. Inför en ny avtalsperiod bör bl.a. de olika stödformerna utvärderas.

Skälen för regeringens bedömning: Statens stöd till svensk filmproduktion m.m. regleras i 1993 års film- och videoavtal mellan staten, film- och videobranschen, Sveriges Television AB och TV4 AB. Nuvarande avtal gäller t.o.m. utgången av år 1998. Regeringen ser det som angeläget att avtalsmodellen för finansiering av stödet till svensk filmproduktion kan bestå även efter det att nuvarande avtalsperiod löpt ut. Avtalsmodellen speglar det ömsesidiga beroende som råder på filmområdet mellan staten och berörda branscher. Avtalet har på ett effektivt sätt skapat goda ekonomiska förutsättningar för svensk filmproduktion.

Samtidigt har den nuvarande stödordningen varit föremål för diskussion. Med 1993 års film- och videoavtal infördes två olika stödformer: förhandsstöd och efterhandsstöd. Förhandsstödet grundas på en konstnärlig bedömning av filmprojekt. Efterhandsstödet är enbart kopplat till, och ökar med, antalet enskilt betalande besökare. Avtalets syfte är att främja värdefull svensk filmproduktion. Många har ifrågasatt om efterhandsstödet främjar syftet med avtalet. Från branschhåll har man dock påpekat att efterhandsstödet innebär att film- och biografbranschen uppmuntras att försöka nå en större publik genom att tiden för biografvisning förlängs. En diskussion har även uppstått kring hur avtalet bör tillämpas vad gäller det totala produktionsstödet fördelning mellan för- och efterhandsstöd. Även de begränsningar som gäller för utbetalning av förhandsstöd till enskilda filmer har ifrågasatts med hänsyn till avtalets syfte. Frågan om de oberoende filmarnas situation, bl.a. i förhållande till film- och videoavtalet, har också diskuterats.

Regeringen ser det som angeläget att utvärdera både stödformer och de övriga villkor som råder på filmområdet inför ett nytt finansieringsavtal. Regeringen har för avsikt att i dialog med berörda på filmområdet noga pröva dessa frågor. För riksdagens information kan nämnas att regeringen har för avsikt att bl.a. uppdra åt Svenska Filminstitutet att arbeta fram ett underlag inför kommande avtalsöverläggningar. Som framgår i det följande (avsnitt 15.2.3) avser regeringen även att tillsätta en utredning med uppdraget att analysera möjligheterna att öka den inhemska produktionen av program för distribution i alla TV-kanaler samt lägga fram förslag i detta syfte.

Film- och videoavtalet finansierar utöver stöd till svensk filmproduktion även vissa övriga branschrelaterade stöd. Till dessa hör stöd till biograf- och videoverksamhet på små och medelstora orter. Medel avsätts för stöd till upprustning av biografier, stöd till paralleldistribution av kopior av aktuella biograffilmer och stöd till sevärd film på video. Paralleldistributionsstödet innebär att extra kopior tas fram så att spridningen av aktuella filmer till små

och medelstora orter påskyndas. Trots stödet händer det ofta att en film presenteras på video innan den hunnit visas på biograf i hela landet. Genom videodistribution får filmer ökad livslängd och bredare spridning. Det har dock ifrågasatts om stödet till sevärd film på video är tillräckligt effektivt när det gäller att sprida kvalitetsfilm även på video. För riksdagens information kan nämnas att regeringen avser att från Filminstitutet begära in en redovisning av spridningen i hela landet av aktuell biografiffilm och kvalitetsfilm för biografier och på video, för att få en bild av hur de föreslagna kulturpolitiska målen uppfylls på detta område.

Det europeiska samarbetet har vid sidan av det nordiska fått en allt större betydelse för filmproduktionen på senare år. Europarådets EURIMAGES-fond stödjer filmproduktion. Inom ramen för EU:s MEDIA II-program utgår stöd till utbildning, utveckling av projekt samt distribution på film- och TV-området. I Sverige ansvarar Svenska Filminstitutet för information om internationella program och fonder på filmområdet. Andelen ansökningar om MEDIA II-stöd från svenska produktionsbolag, distributörer m.fl. har hittills varit förhållandevis låg. De berörda påpekar vissa brister i systemet, bl.a. det komplicerade ansökningsförfarandet. Regeringen finner det angeläget att den svenska andelen av MEDIA II-stödet ökar.

Medel för stöd till svensk filmproduktion anvisas i regeringens budgetproposition för år 1997.

11.3 Stöd till filmkulturell verksamhet m.m.

Regeringens bedömning: Statens stöd till regional och lokal film- och videoverksamhet bör i huvudsak ges i form av ett särskilt bidrag. I övrigt bör stödet till filmkulturell verksamhet förbli oförändrat. Även Konstnärdsnämndens stöd till produktion av kortfilm bör förbli oförändrat.

Skälen för regeringens bedömning: Utöver att fördela det avtalsfinansierade stödet till värdefull svensk filmproduktion skall Filminstitutet i enlighet med stiftelseförordnandet utföra uppdrag åt staten på det filmkulturella området. I enlighet med riktlinjerna i 1993 års film- och videoavtal finansieras den filmkulturella verksamheten helt av statliga medel.

Filminstitutets ansvar för den av staten finansierade filmkulturella verksamheten förutsätter att styrningen och planeringen av de filmkulturella insatserna motsvarar de krav staten ställer på myndigheter inom andra delar av kulturområdet. Filminstitutets filmkulturella verksamhet har successivt renodlats och effektiviserats under senare år, dels som en följd av riktlinjerna i 1993 års avtal, dels som en följd av de besparingar som framtvings av statsbudgetskäl. Filminstitutet befinner sig mitt i en process där den filmkulturella verksamhetens mål och institutets roll i det statliga engagemanget efterhand preciseras.

I Filminstitutets filmkulturella uppdrag ingår att främja spridning och visning av värdefull film. Genom film- och videoavtalet finansieras stöd till upprustning av biografier, stöd till paralleldistribution av filmkopior och stöd till sevärd film på video. Filminstitutet bedriver även viss egen distribution och fördelar statliga medel till biografier på små och medelstora orter, för att möjliggöra en breddning av filmrepertoaren, samt stöd till distributörer, visningsorganisationer, filmstudioföreningar och filmfestivaler. Filminstitutet har ingått särskilda samarbetsavtal med filmfestivalerna i Göteborg, Malmö och Umeå. Stödet till dessa festivaler skall årligen diskuteras samtidigt som verksamheten utvärderas.

Sedan mitten av 1980-talet har statliga medel avsatts för satsningar på filmverksamhet särskilt riktade till barn och ungdom. I samarbete med bl.a. skolor och kommuner stödjer Filminstitutet skolbioprojekt och videoverkstäder för barn och ungdom. Satsningarna har väckt ett stort gensvar. Behovet av en större regional samordning och starkare regional struktur för att åstadkomma en varaktig utveckling har under senare år blivit allt tydligare. Under 1990-talet har Filminstitutet i samarbete med landsting och kommuner stött utvecklingen av regionala resurscentrum för film och video på flera håll i landet. Resurscentrumen samordnar i sin tur lokala videoverkstäder och skolbioprojekt. Resurscentrumen har även fått en ökad betydelse för distribution av kvalitetsfilm på biograf. De har även på vissa håll stött samordning av filmare och filmarbetare i länen och engagerat sig i produktion av i första hand kort- och dokumentärfilm.

Filminstitutet skall vidare bevara och tillgängliggöra filmer och filmrelaterat material av film- och kulturhistoriskt intresse för forskning och allmänhet. När det gäller bevarandet av filmer har ett särskilt arbete just påbörjats. Mot bakgrund av ett tidigare riksdagsbeslut (bet. 1994/95 KrU:18, rskr. 1994/95:251) skall inom ramen för det s.k. SESAM-projektet svenska färgfilmer som är producerade mellan åren 1953–1979 restaureras. Ett projekt för att rädda de svårast skadade filmerna påbörjades vid halvårsskiftet 1996 och kommer att pågå t.o.m. utgången av år 1998. Omkopiering av brandfarlig nitratfilm, producerad före år 1953, sker fortlöpande och beräknas vara avslutad i och med utgången av år 2001.

Intresset för högre studier i filmvetenskap har ökat kraftigt på senare år. Regeringen föreslår under utgiftsområde 16. Utbildning och universitetsforskning i 1997 års budgetproposition att medel skall avsättas för en ny filmprofessur. Filminstitutet har med sitt filmarkiv, bibliotek och övriga arkiv ett särskilt ansvar när det gäller att tillgodose forskningens behov av tillgång till biograffilm, film litteratur och filmtidskrifter, affischer, fotografier, manus m.m. En dialog mellan Filminstitutet och Stockholms universitet har inletts för att finna former för ett närmare samarbete.

Cinamateket, med visningar i Stockholm och Göteborg och Malmö, fyller en viktig funktion som den "nationalduk" där filmer ur filmhistorien såväl som ny intressant film visas. Genom Filminstitutets egen distribution av biograffilmer och videofilmer kan även filmintresserade utanför de stora tätorterna få tillgång till ett urval gamla och nya filmklassiker. Filminstitutet till-

satte våren 1995 en nationalkommitté med uppgiften att undersöka möjligheterna att skapa ett svenskt filmmuseum.

Filminstitutet skall vidare främja internationellt samarbete. Utöver att ansvara för information i Sverige om internationella program och fonder på filmområdet bedriver Filminstitutet arbete för att sprida svensk film och filmkultur utomlands. Filminstitutet ansvarar för festivaldeltagande, filmveckor, informationsmaterial, hjälp till filmare med export av kort- och dokumentärfilm och visst övrigt internationellt samarbete.

Filminstitutets verksamhetsberättelse och fördjupade anslagsframställning jämte Kulturutredningens utvärdering och de synpunkter på denna som lämnats av remissinstanserna ligger till grund för regeringens samlade bedömning av det statliga filmkulturella stödet. Regeringen bedömer att statens stöd till filmkulturell verksamhet fyller en viktig funktion för filmkulturen i Sverige och för utbytet med omvärlden på det filmkulturella området. Regeringens slutsats är att stödet till filmkulturell verksamhet bör förbli i huvudsak oförändrat. Den regionala strukturen på filmområdet bör dock stärkas. För detta krävs ökade statliga insatser. Ett särskilt stöd till regionala resurscentrum för film och video bör därför införas. En del av de medel som i dag används för motsvarande ändamål inom stödet till filmkulturell verksamhet bör tillsammans med nya statliga medel avsättas för ett sådant stöd. Regeringens förslag till hur ett sådant stöd bör utformas redovisas i det följande.

Regeringen bedömer att Konstnärsnämndens stöd till produktion av kortfilm utgör ett värdefullt komplement till det avtalsfinansierade stödet till svensk filmproduktion. Regeringens slutsats är att Konstnärsnämndens stöd bör förbli oförändrat.

Medel för stöd till filmkulturell verksamhet samt Konstnärsnämndens stöd till produktion av kortfilm anvisas i regeringens budgetproposition för år 1997.

Regeringens förslag: Ett särskilt stöd till regionala resurscentrum för film och video införs fr.o.m. år 1997. Stödet skall ingå i ett nytt förenklat bidragssystem för regionala kulturinstitutioner. Filminstitutet skall fördela stödet.

Regeringen föreslår i budgetpropositionen för år 1997 att det totala stödet till filmområdet förstärks med 2,5 miljoner kronor för att möjliggöra dessa satsningar. Till det nya stödet till regionala resurscentrum för film och video överförs 2 miljoner kronor av de medel som i dag används för motsvarande ändamål inom det filmkulturella stödet. Regeringen beräknar i budgetpropositionen för år 1997 att totalt 4,5 miljoner kronor skall anvisas för det nya stödet.

Regeringens bedömning: I 1998 respektive 1999 års budgetproposition har regeringen för avsikt att föreslå en ökning av stödet till filmområdet med ytterligare 4,5 miljoner kronor för år 1998 och därefter ytterligare 4,5 miljoner kronor för år 1999 till de regionala resurscentrumen för film och video.

Kulturutredningens förslag: Överensstämmer i stort med regeringens förslag. Kulturutredningen föreslår dock till skillnad från regeringen att stödet skall fördelas även till regionala filmproduktionsfonder särskilt avsedda att stödja professionell filmproduktion. Härutöver föreslår Kulturutredningen att Statens kulturråd tillförs statliga medel för kraftfulla satsningar på multimedieverkstäder med ett regionalt ansvar. I anslutning till förslaget om stöd till regional och lokal filmverksamhet föreslår Kulturutredningen även att Filminstitutet tillsammans med centrala organ som Dramatiska Institutet och Skolverket ges i uppdrag att främja kvaliteten i arbetet med rörliga bilder i dessa verksamheter.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser är positiva till Kulturutredningens förslag om stöd till regional och lokal filmverksamhet. Även förslaget om satsningar på regionala multimedieverkstäder får bifall från flertalet instanser. *Filminstitutet*, *Nätverket för regionala resurscentra på film- och videoområdet* och ett antal landsting pekar dock på gemensamma beröringspunkter mellan film- och multimedieverksamhet. De betonar vidare att man bör utgå från regionala och lokala initiativ och bygga vidare på befintliga verksamheter och nätverk. *Filminstitutet* är positivt till uppdraget att främja kvaliteten i arbetet med rörliga bilder i dessa verksamheter.

Riksdagens tidigare överväganden: Riksdagen har under åren 1992 och 1995 avslagit motioner om stöd till regional filmproduktion (se senast bet. 1994/95: KrU25, rskr. 1994/95:289), med hänvisning till att det i enlighet med film- och videoavtalet ankommer på Filminstitutet att avgöra hur det nuvarande produktionsstödet skall fördelas. I kulturutskottets betänkande framhölls att – vid fördelningen av stödet – hänsyn inte skall tas till produk-

tionsorten. Kulturutskottet underströk dock vikten av att det finns goda förutsättningar för filmproduktion även i regionerna utanför Stockholm.

Skälen för regeringens förslag: En utgångspunkt för Kulturutredningens olika förslag är att framför allt barn och ungdomar bör få ökade möjligheter att skapa med film och andra ljud-, bild- och textmedier. Regeringen delar Kulturutredningens uppfattning. Regeringen anser dock att statens insatser bör inriktas på att stimulera utbyggnaden av de regionala resurscentrum för film och video som redan har etablerats eller är på väg att etableras i landet. Något särskilt stöd för att upprätta nya multimedieverkstäder bör inte införas parallellt med stödet till filmverksamhet. Istället bör man följa utvecklingen på filmområdet och vara öppen för att regionala resurscentrum för film och video på olika håll på sikt kan komma att inbegripa även multimedia. Detta bör dock styras av de verksammas egna önskemål och inte av staten.

En annan viktig utgångspunkt för Kulturutredningens förslag på filmområdet är att insatserna bör stimulera utvecklingen av filmverksamhet över hela landet. Regeringen delar Kulturutredningens uppfattning. Filminstitutet har sedan mitten av 1980-talet givit stöd till skolbio och lokalt arbete med video för barn och ungdom. Erfarenheterna har visat att den bästa strategin för att åstadkomma en långsiktig utveckling lokalt är att engagera även en regional nivå. Under 1990-talet har Filminstitutet tillsammans med landsting och kommuner på flera håll i landet stött uppbyggnaden av regionala resurscentrum för film och video. Resurscentrumen stödjer och samordnar i sin tur videoverkstäder och skolbioprojekt och utbildar lärare, personal på fritidsgårdar och andra som engagerar sig i filmverksamhet. Resurscentrumen stödjer även distribution av kvalitetsfilm på biograf. De har även på vissa håll stött samordning av filmare och filmarbetare i länen och engagerat sig i produktion av i första hand kort- och dokumentärfilm.

För närvarande finns sju resurscentrum för film och video i landet. Dessa är Filmpool Nord, Filmpool Jämtland, Film i Dalarna, Film i Värmland, Film i Väst, Filmpool Sydost samt Film i Skåne. Några av dessa har bedrivit sin verksamhet under längre tid medan andra är under utveckling. De sju resurscentrumen omfattar för närvarande åtta län. Fler län kan på vissa håll komma att ansluta sig till befintliga resurscentrum. Ytterligare resurscentrum för film och video planeras på andra håll i landet.

Regeringen förordar att ett särskilt stöd till regionala resurscentrum för film och video införs fr.o.m. år 1997. Det statliga stödet skall enligt förslaget ingå i det nya enhetliga stödssystem för regionala kulturinstitutioner som regeringen föreslår (avsnitt 18.1). Filminstitutet bör svara för bidragsgivningen. Följande riktlinjer föreslås gälla för stödet.

För att stöd skall ges krävs en regional och lokal motprestation minst motsvarande det statliga stödbeloppet. Detta kan ske i form av finansiellt stöd eller genom att regionen tillhandahåller andra resurser som är viktiga för verksamheten, såsom lokaler, utrustning, personal m.m. Det statliga stödet till regionala resurscentrum för film och video bör användas främst för verksamheter på filmområdet av och för barn och ungdom, såsom videoverk-

städer, skolbio och liknande, samt andra verksamheter på det filmkulturella området, såsom åtgärder för att främja spridning och visning av kvalitetsfilm. Till verksamheter för barn och ungdom bör även räknas fortbildning av lärare och annan personal som arbetar med barn och ungdom. Verksamheternas inriktning och profil bör i övrigt anpassas till de förutsättningar och intressen som finns lokalt. Det gäller att finna olika former för samarbete med olika filmaktiva, med biografer, distributörer, skolor, kulturskolor, barnkulturcentrum, fritidsgårdar, ungdomshus m.m.

Filminstitutet bör kunna stödja såväl uppbyggande av ny verksamhet som utveckling av befintlig verksamhet. Målet på sikt bör vara att etablera regionala resurscentrum över hela landet. Tills vidare, beroende på den regionala utvecklingen, bör Filminstitutet inom ramen för stödet till filmkulturell verksamhet alljämt kunna fördela stöd även direkt till lokala verksamheter.

Kulturutredningen föreslår att det statliga stödet skall kunna utgå även till regionala fonder för filmproduktion på professionell nivå. Regeringen delar Kulturutredningens uppfattning att den geografiska spridningen av filmproduktionen bör öka. Regeringen bedömer att de regionala resurscentrumen för film och video på sikt bör spela en roll i en sådan utveckling. Vissa resurscentrum har också engagerat sig i produktion på professionell nivå av i första hand kort- och dokumentärfilm. Professionell filmproduktion, i synnerhet produktion av långfilm, är dock synnerligen kostsam. Det statliga stödet till de regionala resurscentrumen skall därför inte användas som stöd till professionell långfilmproduktion. Visst begränsat stöd till produktion och distribution av kort- och dokumentärfilm bör dock kunna ges. Stödet till regionala resurscentrum för film och video syftar till att främja ungas skapande med rörliga bilder och till att stärka den regionala strukturen och samordningen på filmområdet generellt. Dessa syften bör på sikt även främja den regionala spridningen av professionell filmproduktion.

Regeringen delar Kulturutredningens uppfattning att Filminstitutet bör främja kvaliteten i arbetet med rörliga bilder i berörda verksamheter. I denna strävan kan det vara fruktbart med ett samarbete med centrala organ som Dramatiska Institutet och Skolverket. Filminstitutet bör vara öppet för filmmediets tekniska utveckling mot t.ex. multimedieteknik. Erfarenheterna har dock visat att det för att främja kvaliteten är bättre att satsa på de verksammas filmkunnande än på dyrbar avancerad teknisk utrustning.

Filminstitutet får i uppdrag att till regeringen årligen redovisa till vilka verksamheter stödet fördelats. Stödet bör utvärderas kontinuerligt i treårsintervaller. En första prövning av stödet bör kunna ske i samband med Filminstitutets anslagsframställning för år 2000.

Regeringen föreslår i budgetpropositionen för år 1997 att det totala stödet till filmområdet förstärks med 2,5 miljoner kronor för att möjliggöra dessa satsningar. Till det nya stödet till regionala resurscentrum för film och video överförs 2 miljoner kronor av de medel som i dag används för stöd till lokalt arbete med video och lokal filmkulturell verksamhet för barn och ungdom inom stödet till filmkulturell verksamhet. Regeringen beräknar i budget-

propositionen för år 1997 att totalt 4,5 miljoner kronor skall anvisas för det nya stödet. Stödet motsvarar 45 stödenheter enligt det nya enhetliga stöd-systemet för regionala kulturinstitutioner.

Regeringen avser att i 1998 respektive 1999 års budgetproposition lämna förslag om ytterligare ökning av stödet till filmområdet med 4,5 miljoner kronor för år 1998 och med 4,5 miljoner kronor för år 1999 till följd av utökade satsningar på de regionala resurscentrumen för film och video.

11.5 Nationellt uppdrag till regional och lokal filmverksamhet med tyngdpunkt på barn och ungdom

Regeringens förslag: Ett tidsbegränsat nationellt uppdrag till regional och lokal filmverksamhet med tyngdpunkt på barn och ungdom inrättas.

Regeringen avser att för perioden 1997–1999 ge uppdraget till Film i Väst i Alingsås. I budgetpropositionen för år 1997 föreslås att 1 miljon kronor anvisas för uppdraget.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen har i föregående avsnitt föreslagit att ett särskilt stöd till regionala resurscentrum för film och video inrättas fr.o.m. 1997. Syftet med det statliga stödet är att stärka filmens roll i det regionala och lokala kulturlivet, särskilt med tanke på barn och ungdom. Regeringen avser att återkomma till riksdagen med förslag som innebär en stegvis ökning av stödet för år 1998 och år 1999.

Den regionala och lokala utvecklingen på filmområdet har skett i olika takt och omfattning i olika delar av landet. Utvecklingen i landet som helhet skulle sannolikt gynnas om Filminstitutets stödjande arbete kunde bedrivas utifrån ett antal goda exempel. Regeringen föreslår därför att stödet till regionala resurscentrum för film och video kompletteras med ett rullande nationellt uppdrag av samma karaktär som de som i denna proposition föreslagits för bl.a. barn- och ungdomsteater. Uppdraget skall gå till regional och lokal filmverksamhet med tyngdpunkt på barn och ungdom. Uppdraget skall tilldelas en institution eller motsvarande för en treårsperiod och därefter föras vidare. I uppdraget skall ingå att sprida kunskaper och erfarenheter och på så sätt inspirera verksamheter på andra håll i landet. Detta kan ske t.ex. genom anordnande av seminarier och studiedagar, eller genom olika gemensamma projekt, t.ex. videoverkstadsprojekt eller filmfestivaler. Uppdraget skall även ge möjlighet att genomföra särskilda utvecklingsprojekt. Filminstitutet får till uppgift att följa upp och utvärdera uppdraget samt lämna förslag till regeringen om vilken institution eller motsvarande som skall få överta uppdraget inför en ny treårsperiod.

För perioden 1997–1999 avser regeringen att ge det nationella uppdraget till Film i Väst, ett regionalt resurscentrum för film och video beläget i

Alingsås och omfattande Älvsborgs och Göteborgs och Bohus län. Film i Väst har varit framgångsrika i sin strävan att stärka filmens roll i kulturlivet regionalt och lokalt. Med stöd och samordning av Film i Väst har eget filmskapande i videoverkstäder blivit en snabbt växande ungdomsrörelse i regionen. Film i Väst har även i samarbete med lokala biografer funnit lösningar när det gäller att öka distributionen av kvalitetsfilm och att locka filmpubliken tillbaka till biograferna. När det gäller kunskaper och erfarenheter inom bl.a. dessa områden kan Film i Väst tjäna som ett resurscentrum för hela landet.

I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att ett årligt bidrag på 1 miljon kronor anvisas för genomförandet av det nationella uppdraget för regional och lokal filmverksamhet med tyngdpunkt på barn och ungdom.

12 Arkitektur och formgivning

Människans gestaltning av den byggda, anlagda och formade miljön spänner över verksamheter som direkt eller indirekt berör de flesta politikområden. Statliga insatser med betydelse för områdena omfattar bl.a. industri och handel, infrastruktur och kommunikationer, miljö, utbildning, forskning, kultur, bostadsbyggande samt skatter. Plan- och bygglagen (1987:10), lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m.m., lagen (1988:950) om kulturminnen m.m., lagen (1992:1528) om offentlig upphandling och förordningen (1993:528) om statliga myndigheters lokalförsörjning är exempel på författningar som reglerar och påverkar villkoren för verksamheterna.

Det ekonomiska stöd som ges från Kulturdepartementets budget, som berör utformningen av städer, parker, byggnader och bruksföremål, är medel till museer och arkiv med samlingar inom områdena, medel till kulturmiljövård, bidrag till bild- och formkonstnärer, bidrag till olika organisationer inom bild- och formkonstområdet, bidrag till förvärv av konst för statens byggnader m.m., bidrag för konstnärlig utsmyckning i bostadsområden och stöd till icke-statliga kulturlokaler.

I Sverige har stadsbyggnad, landskapsplanering, arkitektur och formgivning dock aldrig behandlats som sammanhängande och ur kulturpolitisk synvinkel betydelsefulla områden.

För enkelhets skull används här begreppen arkitektur och formgivning. De sammanfattar i detta sammanhang planering och gestaltning av miljön i vid bemärkelse, från stadsbyggnadskonst, landskapsarkitektur och byggnadskonst till inredning och utformning av föremål. Med ordet formgivning avses det som Kulturutredningen kallar formgivning och design.

Regeringens bedömning: Sverige bör utarbeta ett handlingsprogram för arkitektur och formgivning. Handlingsprogrammet bör inriktas på att statens insatser inom områdena arkitektur och formgivning skall medverka till att

- arkitektur och formgivning ges goda förutsättningar för sin utveckling,
- kvalitet och skönhetsaspekter inte underställs kortsiktiga ekonomiska överväganden,
- kulturhistoriska och estetiska värden i befintliga miljöer tas tillvara och förstärks,
- intresset för hög kvalitet inom arkitektur och formgivning stärks och breddas,
- offentligt och offentligt stött byggande, inredande och upphandling blir förebildligt i sina kvalitetskrav,
- svensk arkitektur och formgivning utvecklas i ett fruktbart internationellt samarbete.

Kulturutredningens bedömning: Överensstämmer i huvudsak med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Utredningens betoning av arkitektur och formgivning som kulturpolitiskt angelägna områden får starkt stöd av de remissinstanser som har yttrat sig.

Riksdagens tidigare överväganden: Riksdagen har inte tidigare tagit ställning till ett samlat kulturpolitiskt område som innehåller arkitektur och formgivning.

Skälen för regeringens bedömning: Utformningen av den byggda och formade miljön, dvs. hur städerna och landsbygden, byggnaderna och bruksföremålen ser ut och fungerar, påverkar våra liv till det bättre eller det sämre. Arkitektur och formgivning är kulturyttringar som vi ständigt och oundvikligen kommer i kontakt med. Det är en angelägen kulturpolitisk uppgift att säkerställa hög kvalitet i den byggda och formade miljön med utgångspunkt i människans behov av väl fungerande, konstnärligt genomarbetade och stimulerande omgivningar.

Utformningen av miljön är en integrerad del av vår kultur och dess utveckling. Den är ett resultat av människors bemödanden att påverka och definiera sina livsvillkor och valmöjligheter. Arkitektur och formgivning påverkar oss medvetet eller omedvetet. En omsorgsfullt gestaltad miljö är av betydelse för vårt välbefinnande. Hög kvalitet i arkitektur och formgivning innefattar en väl sammanvägd helhet av funktionella, tekniska, ekonomiska, miljömässiga, sociala och estetiska krav. Arkitektur och formgivning rör också medmänniskligt ansvar, brukbarhet, uthållighet och ekologi.

Sverige har, till skillnad från flera andra länder i vår närmaste omgivning, inte någon uttalad arkitektur- och formgivningspolitik. I bl.a. Nederländerna, Danmark och Norge har politiska handlingsprogram för dessa områden arbetats fram. Den gemensamma bakgrunden till programmen är ett missnöje med det som åstadkommit i respektive land under senare år med hänsyn till estetik och kvalitet. Liksom i Sverige kan vi i dessa länder se resultatet av ett samhällsbygge som av andra och tungt vägande skäl, dock alltför ensidigt, baserades på teknik, ekonomi och social omsorg. Kvaliteten blev ojämn, ibland riktigt bra, men lika ofta fattig och enformig.

Gemensamt för handlingsprogrammen är också att de utgår från att staten bör vara förebildlig i sitt eget förhållande till området samt samordna sina insatser. Programmen tar vidare upp insatser för att stärka information och opinionsbildning samt utbildning och forskning som bedöms leda till påtagliga förbättringar av den estetiska kvaliteten.

Det har ofta sagts att utformningen av t.ex. städer, byggnader och bruksföremål, dvs. vår materiella miljö, speglar sin tid och sitt samhälle. Så är det naturligtvis. Knappast någon annan företeelse säger så mycket om samhällets resurser och resursfördelning, om beslutsstrukturer, verkliga prioriteringar, värderingar och smakföreställningar, kort sagt om vår kultur. Men arkitektur och formgivning är inte bara en spegelbild av befintliga förhållanden. Miljön ger ramar och möjligheter och kan skapa förutsättningar för bättre livskvalitet.

Många miljöer i Sverige vittnar om bristande medvetenhet om och intresse för estetisk kvalitet. Färg, byggnadsmaterial, skyltar och andra arrangemang ger ofta förvirrande intryck av visuell oordning. Vägar och väganslutningar, bostadsområden, serviceanläggningar, industrimiljöer etc. tillkommer utan tillräckliga överväganden kring platsens förutsättningar eller strävan efter skönhet i gestaltningen. Kulturmiljöer ödeläggs eller förnyas utan känsla för platsens karaktär. Dessa tillkortakommanden påverkar många människor negativt. Det är en därför en angelägen uppgift att vända denna utveckling.

Ett politiskt program för dessa områden motiveras av att arkitektur och formgivning är något mer än byggande och tillverkning av bruksföremål. God arkitektur och formgivning är något som är till glädje för oss i dag, som berikar våra liv och som vi vill behålla, utveckla och lämna över till eftervärlden. Men arkitektur och formgivning är samtidigt brukskonst som inte endast hör till konstens värld utan också till teknikens och ekonomins och som aldrig kan isoleras från den sociala dimensionen.

De myndigheter som skall företräda det gemensamma intresset av en god miljö i samband med prövningen av byggfrågor saknar i dag tillräckligt inflytande, och ibland också kompetens, för att påverka den arkitektoniska kvaliteten. Betoningen av tekniska och ekonomiska överväganden har bidragit till gestaltungsfrågans svaga ställning. Sakkunskapen inom arkitekturområdet, som skall biträda byggnadsnämnderna, har i många kommuner försvagats.

Något stort nybyggnadsprogram kan för Sveriges del inte förväntas inom överskådlig tid. Detta bör ge oss tid och goda möjligheter att föra in en ny humanistisk dimension i brukandet och utformningen av kulturlandskap,

städer, byggnader och föremål, som kan genomsyra verksamheten även när nybyggandet åter ökar. Den stora uppgiften framöver blir därför att ta hand om den bebyggelsemiljö vi redan skapat. Det som byggts under de senaste femtio åren kommer att kräva särskilda insatser. Detta arbete måste bygga på både förnyelse och tradition. Ekologins, ekonomins, den sociala hänsynens, det kreativa samspelet med befintlig miljö och den goda arkitekturens och formgivningens krav kommer att vara utmaningar som ett handlingsprogram skall ha beredskap att möta.

Det finns också ett nyvaknat intresse för arkitektur och formgivning. Detta bör kunna leda till ett ökat aktivt engagemang i gestaltungsfrågor. Den ökade medvetenheten bör också kunna avspeglas i en vilja från näringslivet att satsa på god formgivning av sina produkter.

Samspelet i hela byggprocessen måste fungera bättre. För att komma dit krävs ett målmedvetet arbete som delas av många aktörer inom den privata och den offentliga sektorn, av beställare, byggherrar och arkitekter och formgivare. Utan byggherrar med höga ambitioner är det svårt att skapa god arkitektur. Utan producenter och konsumenter med kunskap och intresse för produktens form och gestaltning kommer den bästa formgivare till korta. Det är byggherren och producenten som väljer arkitekt och formgivare och som bestämmer de ramar som de kan arbeta inom.

Arkitektutbildningen är kortare (4,5 år) i Sverige än i övriga länder inom den Europeiska unionen, där utbildningens längd varierar mellan fem och sex år. Många hävdar att en förlängning av utbildningen skulle ge möjlighet till fördjupning i såväl gestaltungsfrågor som arkitektens roll i plan- och byggprocessen. Som särskilt viktigt framstår dock att olika i byggprocessen involverade yrkesgrupper i vidareutbildning gemensamt tillägnar sig och utvecklar kunskap och värderingar som rör den byggda miljöns kvalitet. Här har exempelvis Tessinskolan vid Kungl. Konsthögskolan visat hur gränsöverskridande utbildning för olika professioner kan åstadkomma stora förbättringar. Samverkan mellan konstnärer, arkitekter, formgivare och tekniker – med sina sinsemellan olika förhållningssätt till byggandet – är av stor betydelse när det gäller att höja den gestaltade miljöns kvalitet.

Vad gäller formgivning har Sverige, till skillnad från t.ex. Finland och Danmark, länge avstått från medvetna och kraftfulla insatser på olika plan för att främja inhemsk formgivning. I dag kan vi se en positiv utveckling mot ett ökat intresse och internationella framgångar för svensk formgivning. Trots det är Sveriges anseende som formgivningsnation ännu långt ifrån vad det var under storhetstiden på 1950- och 60-talen. Särskilt exportlanseringen är svag. Det yrkeskunnande och den talang som finns i Sverige kommer inte till fullgod användning. Tillverkningen inom många formgivningsberoende områden har i stället lämnat Sverige. Betydelsen av god formgivning av våra bruksföremål har underskattats, trots att en omsorgsfull formgivning är värdefull från såväl kommersiell som estetisk och ekologisk synpunkt.

Staten har ett stort ansvar att stimulera en mer kvalitativt inriktad arkitektur och formgivning. Staten är byggherre, normgivare, utbildare och borde också vara den som stimulerar utvecklingen. Ett reformprogram för arkitektur och

formgivning måste därför börja hemmavid, med statens egna insatser där staten uppträder i rollen som byggare och förvaltare, som beställare, brukare, normgivare, utbildare, inspiratör och föregångare. Staten subventionerar också en del byggande i icke-statlig regi. Även här bör kvaliteten på den gestaltade miljön kunna höjas.

Det är mot denna bakgrund som regeringen anser att staten bör bedriva en integrerad kulturpolitik för arkitektur och formgivning. Ett handlingsprogram bör ha följande utgångspunkter:

Arkitektur och formgivning bör ges goda förutsättningar för sin utveckling

Bra formgivning och arkitektur utgår från goda förutsättningar. Lagstiftning och regelverk måste på ett tydligt sätt bidra till att utformningen, förvaltningen och skötseln av den byggda och formade miljön leder till resultat som är i hela samhällets långsiktiga intresse.

Till stor del vilar byggande och fastighetsförvaltning på ekonomiska hänsyn. Inom byggandet och lagregleringen av byggandet tar sig detta uttryck bl.a. i en utveckling mot ökad rationalisering och liberalisering samt mot marknadsanpassning. Det är dock viktigt att denna utveckling inte leder till att viktiga gemensamma kulturmiljövärden och estetiska kvaliteter förfuskas eller skingras eller att den ekologiska balansen skadas. Utformningen av städer, parker och byggnader angår alla – inte bara dem som är direkt inblandade i byggprocessen – och fortsätter att påverka sin omgivning långt efter det att de ansvariga lämnat fältet. Det långa perspektivet gör också förvaltningsskedet för bebyggelsen viktigt. God kunskap om den befintliga bebyggelsens egenskaper – i deras kvaliteter och brister – är därför av stor betydelse.

När det gäller tillväxten och kvaliteten på formgivningsområdet är det viktigt att målmedvetet stimulera olika delar av samhället att i ökad utsträckning efterfråga god formgivning samt att därvid satsa på produktutveckling, information och marknadsföring såväl nationellt som internationellt.

Kvalitet och skönhetsaspekter bör inte underställas kortsiktiga ekonomiska överväganden

Byggande och produktion av bruksföremål skall i första hand tillgodose praktiska vardagsbehov. När tekniska och kortsiktiga ekonomiska aspekter tar över andra hänsyn riskerar vi dock att få miljöer och föremål av låg brukbarhet och med begränsad överlevnadsförmåga. Ingenting är nämligen i ett större perspektiv så ändamålsenligt som omsorgsfullt gestaltad arkitektur och formgivning. De utgår från kravet på långsiktig användbarhet, från materialtillgång, teknik, produktions- och distributionsvillkor samt från hushållning med ekonomiska resurser och naturresurser. Arkitektur och formgivning är problemlösning – en kreativ process i formgivningen av produkter, byggnader och platser. God arkitektur och formgivning är en optimal kombination av kvalificerat arkitekt- eller formgivningsarbete och gediget och högkvali-

ficerat utförande där arkitekters och formgivares, teknikers och hantverkares skicklighet och materialkännedom utnyttjas och får komma till sin rätt. Den byggda miljöns livslängd gör drift- och underhållsaspekten särskilt viktig. I bra planering paras dessa kunskaper med hög social medvetenhet och insikt i människors behov av en god livsmiljö.

Vi har i dag en större medvetenhet om att gränserna för vår verksamhet måste sättas av vad miljön tål av resursuttag och deponering – av ett produkt-cykelperspektiv. Detta perspektiv gör det än mer angeläget att förlänga livslängden på våra investeringar. Ett bra sätt att göra detta är att ge våra produkter en hög kvalitet – inte minst estetiskt. Estetiska och andra immateriella värden höjer dessutom bruksvärdet.

Kulturhistoriska och estetiska värden i befintliga miljöer bör ftas tillvara och förstärkas

God formgivning och arkitektur stämmer med sin miljö. En god ny arkitektur skall berika och förnya den befintliga miljön men samtidigt utgå från den äldre bebyggelsens värden, de naturgivna förutsättningarna och helhetsmiljön. Samspelet mellan det kulturhistoriska bevarandearbetet, naturmiljön och den nyskapande arkitekturen är av stor betydelse för kvaliteten i den miljö vi lever i. Betydelsen av vardagslandskapets värden bör lyftas fram och ges tyngd.

Intresset för hög kvalitet inom arkitektur, formgivning och offentlig miljö bör stärkas och breddas

Goda resultat förutsätter en bred medverkan från alla dem som deltar i skapandet av vår miljö och ett levande intresse hos en bred allmänhet. För att stimulera ett ökat intresse krävs en intensifierad offentlig debatt. Stat, kommuner, landsting, utbildningsväsendet, folkbildningen, näringslivet, enskilda och institutioner med ansvar inom områdena bör alla kunna spela en viktig roll i att stimulera till att frågorna debatteras och att intresset och kunskapen ökar.

Offentligt och offentligt stött byggande, inredande och upphandling bör bli förebildligt i sina kvalitetskrav

Hur staten, landstingen och kommunerna och deras olika bolag bygger och förvaltar sina egna byggnader och miljöer liksom hur inredningar och bruksföremål väljs är speciellt betydelsefullt. Här framgår tydligt vilka prioriteringar som offentliga instanser gör samt deras inställning till kvalitetsfrågor. Det gäller inte bara utformningen och förvaltningen av offentliga byggnader av högt symbolvärde som riksdags- och regeringsbyggnader, kommunalhus, domstolsbyggnader, universitet, museer och liknande utan också de vardag-

liga arbetsmiljöerna, sjukhusen, trafikmiljöerna och inte minst skolorna. Att ställa krav på och stimulera till en höjning av kompetensen och kvalitetsmedvetandet hos de offentliga beställarna är en viktig fråga.

Svensk arkitektur och formgivning bör utvecklas i ett fruktbart internationellt samarbete

Sveriges ökade internationella kontakter och förpliktelser gör det nödvändigt att delta i, påverka och inspireras av vad som händer utomlands också inom arkitektur- och formgivningsområdet. Historien visar att svensk arkitektur och formgivning när den varit som bäst haft en förmåga att ta till sig och vidareutveckla internationella impulser och att i sin tur inspirera andra länder. En levande nationell kultur för en öppen dialog med utländska erfarenheter och experiment. Att se den egna arkitekturen och formgivningen i ljuset av andra länders arbete ger ovärderliga insikter om självvalda begränsningar och icke anade möjligheter. Sverige har dessutom en lång tradition i att bygga och gestalta med socialt ansvar och hög kvalitet i standard och utförande, en tradition som är viktig att föra vidare i det internationella arbetet.

12.2 Arkitekturmuseet

Regeringens förslag: Arkitekturmuseet i Stockholm föreslås tillföras särskilda medel om två miljoner kronor för produktion av en basutställning som gör kunskapen om arkitekturens och byggandets historiska, konstnärliga och tekniska utveckling tillgänglig för en bred allmänhet. Anslaget för Arkitekturmuseum ökas dessutom med 1 325 000 kronor.

I budgetpropositionen för år 1997 föreslås museet tillföras 3 325 000 kronor för sin utökade verksamhet.

Kulturutredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Remissinstanserna: De remissinstanser som kommenterar frågan om Arkitekturmuseets roll är positiva till utredningens förslag.

Skälen för regeringens förslag: Kunskapen om arkitekturområdet, däribland dess konstnärliga villkor, behöver breddas och fördjupas för att möjliggöra ett ökat deltagande i debatt och beslutsfattande om vår byggda miljö. Arkitekturmuseet bör spela en central roll i detta arbete. Museet kommer att år 1998 flytta in i nya lokaler med stora utställningsytor. Det är angeläget att museet får möjligheter att bedriva en verksamhet som svarar mot de nya lokalernas möjligheter och som kan bidra till att tillgodose behovet av en ökad kunskapsspridning bland allmänheten inom arkitekturområdet.

En ökning av anslaget till Arkitekturmuseum bör därför ske. Regeringen föreslår i budgetpropositionen för år 1997 (prop.1996/97:1) att museet tillförs en engångsanvisning på två miljoner kronor samt att anslaget ökas med 1 325 000 kronor.

12.3 Röhsska museet

Regeringens förslag: Röhsska museet i Göteborg får ett nätverksansvar för konsthantverk och formgivning.

I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att Röhsska museet för första gången tilldelas särskilda medel på 500 000 kronor.

Kulturutredningens förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Flertalet av de instanser som kommenterar frågan är positiva till utredningens förslag.

Skälen för regeringens förslag: Möjligheterna att kontinuerligt visa det bästa av såväl inhemsk som utländsk formgivning och konsthantverk är angelägna för formgivningsområdets utveckling i landet. Ökade aktiviteter bör utgå från befintliga institutioner, såväl museer som andra. Ett nätverk för samverkan mellan dessa institutioner bör byggas upp. Ökad samverkan kan leda till gemensamma satsningar, samordning av utställningar, vandringsutställningar m.m., vilket bör kunna bidra till att stärka intresset för formgivning och konsthantverk hos en bredare allmänhet.

Röhsska museet i Göteborg är landets enda specialmuseum för konsthantverk och formgivning. Regeringen delar Kulturutredningens uppfattning att Röhsska museet bör anförtros nätverksansvaret. Regeringen föreslår i budgetpropositionen för år 1997 att Röhsska museet får ett särskilt bidrag på 500 000 kronor (prop. 1996/97:1) för att kunna fullgöra detta uppdrag.

12.4 Övriga frågor på arkitektur- och formgivningsområdet

Den inriktning och de förslag som här redovisats är enligt regeringens mening en nödvändig start på ett konstruktivt arkitektur- och formgivningsprogram. Regeringen avser att föra arbetet med den närmare utformningen av detta program vidare.

Interdepartemental samverkan

Regeringen vill för riksdagens information upplysa om att en interdepartemental tjänstemannagrupp med uppgift att bevaka och initiera regeringskansliets frågor med anknytning till arkitektur och formgivning har inrättats.

Därmed ges förutsättningar för att frågorna skall få en samlad och kraftfull behandling inom regeringskansliet. Behov av översyn av de lagar och förordningar som påverkar arkitekturområdet, t.ex. plan- och bygglagen och lagen om offentlig upphandling, särskilda uppdrag till olika myndigheter att redovisa hur de verkar eller avser verka för att främja kraven på en kvalitativt god och konstnärligt stimulerande miljö, konsekvensbedömningar av olika statliga bidrag och stimulansåtgärder liksom informationssatsningar av olika slag är exempel på frågor som bör behandlas. Internationellt samarbete och erfarenhetsutbyte mellan i första hand de nordiska länderna skall eftersträvas. Resultatet av arbetet kommer fortlöpande att rapporteras till riksdagen.

Ett statligt designråd

Kulturutredningen föreslår att staten inrättar ett designråd för att främja nutida svensk formgivning såväl nationellt som internationellt. Rådet skulle enligt utredningen bl.a. ha till uppgift att initiera framåtsyftande projekt och förmedla erfarenheter, fånga upp idéer och bidra ekonomiskt till att de kan genomföras, löpande publicera skrifter och på olika sätt utveckla, presentera och marknadsföra svensk formgivning.

Regeringen delar utredningens uppfattning att det är viktigt att staten markerar formgivningsområdets betydelse för både kultur och näringsliv och stärker viljan att få till stånd långsiktiga satsningar. På formgivningsområdet verkar i dag ett antal institutioner. Frågan om behovet av ett statligt designråd samt dess relation till redan existerande intressenter på området kommer att behandlas i samband med regeringens vidare arbete med handlingsprogrammet för arkitektur och formgivning.

Uppdrag till Boverket om arkitektonisk kvalitet

För riksdagens kännedom kan nämnas att Boverket fått i uppdrag att analysera vilken roll plan- och bygglagen (1987:10) har spelat avseende bristande arkitektonisk kvalitet i den byggda och anlagda miljön. Om Boverket finner att lagen eller dess tillämpning har påverkat kvaliteten i negativ riktning skall förslag lämnas till åtgärder som kan leda till att ökad hänsyn tas till arkitektonisk kvalitet. Boverket skall bl.a. titta på hur erfarenheter från Norge, där en s.k. skönhetsparagraf införts i bygglagstiftningen, kan tillämpas på svenska förhållanden. I uppdraget skall Boverket samråda med Riksantikvarieämbetet, Svenska arkitekters riksförbund, Landskapsarkitekternas riksförbund och Sveriges arkitekt- och ingenjörsföretags förening.

Stadsmiljørådets ställning

Stadsmiljørådet är ett rådgivande organ inom Boverket som har till uppgift att verka för att bebyggelsemiljön utvecklas så att den främjar en god livskvalitet. Rådet skall följa den svenska och internationella bebyggelseutvecklingen samt

stimulera till debatt om bebyggelsemiljön. Vid Stadsmiljørådets tillkomst år 1988 diskuterades en mera fristående ställning för rådet, vilket skulle stå i samklang med rådets debatterande uppgift. Regeringen vill i detta sammanhang redovisa sin avsikt att se över och precisera vilken roll och status Stadsmiljørådet skall ha i framtiden. Översynen kommer att göras inom ramen för den analys av Boverkets verksamhet som aviseras i budgetpropositionen för år 1997 (1996/97:1), utgiftsområde 18. Samhällsplanering, bostadsförsörjning och byggande.

Lagen om offentlig upphandling

Lagen (1992:1528) om offentlig upphandling har kritiserats, bl.a. av arkitekter och ingenjörer. Kritiken handlar främst om att EG:s tjänsteupphandlingsdirektiv på ett ofullständigt sätt införlivats i den svenska lagen. I jämförelse med EG-direktivet har i den svenska lagen bl.a. kvalitetsaspekter och estetiska kriterier för bedömning nedtonats. Många hävdar att detta leder till upphandlingar i vilka kriteriet lägsta pris överbetonas på bekostnad av överväganden om långsiktig kvalitet och ekonomi. Regeringen avser att noga följa frågorna och överväga behov av åtgärder.

Kultur i skolan

Regeringen vill informera riksdagen om att den interdepartementala arbetsgruppen Kultur i skolan som tillsattes 1995, bl.a. har till uppgift att arbeta med frågor som rör skolan som kulturmiljö. Hur landets skolbyggnader och skolgårdar är utformade påverkar barns och ungdomars livskvalitet, liksom deras inställning till betydelsen av en omsorgsfull utformning av den fysiska miljön. Det är därför viktigt att lyfta fram goda exempel på skolor som satsat på utveckling av arbetsmiljön vad gäller såväl funktion som estetisk kvalitet liksom att uppmärksamma de processer som lett fram till sådana förbättringar.

Utbildningssatsningar

Som ovan nämnts är utbildningsfrågorna en viktig del i statliga satsningar på arkitektur och formgivning. I budgetpropositionen för år 1997 (prop. 1996/97:1) under utgiftsområde 16. Utbildning och universitetsforskning föreslår regeringen ökade satsningar på design och arkitektur.

Frågan om en förlängning av arkitektutbildningen behandlas i ovan nämnda utgiftsområde.

Universiteten i Lund, Göteborg och Umeå samt Konstfack föreslås tillföras resurser för ytterligare 50 nya helårsstudenter inom området design.

I samma proposition föreslås Kungl. Konsthögskolan tilldelas medel för en påbyggnadsutbildning om 40 poäng för fem helårsstudenter för arkitekter, konstnärer och tekniker för konstnärlig gestaltning av vägar, broar och övriga trafikmiljöer. Denna utbildning är en fortsättning på utbildningsidén bakom

den s.k. Tessinskolan, som Kungl. Konsthögskolan i samarbete med Vägverket och Konstakademien startade år 1994.

För samarbetsprojekt inom designområdet mellan de konstnärliga och de tekniska utbildningarna och näringslivet föreslås vidare att 5 miljoner kronor per år anslås för de kommande tre budgetåren. En särskild utredare skall tillkallas med uppgift att lämna förslag till hur medlen skall användas.

13 Bild- och formkonst

De senaste tjugo åren har konstens uttrycksformer och roll i samhället befunnit sig i ständig förändring. Konsten medverkar till att formulera de viktiga samtidsfrågorna. Idag är bildkonsten kanske den mest nyskapande konstformen, genom sitt respektlösa gränsöverskridande och blandningen av genrer och uttryck. Under senare år har också fotografiet tagits allt mer i anspråk som medium för konstnärliga uttryck. Bildspråket har fått en allt större betydelse som kommunikationsmedel under de senaste decennierna. Genom massmedierna, i synnerhet TV, har bilden blivit den stora förmedlaren av information och budskap.

Bildkonsten är den konstart som berörts minst av kulturlivets regionalisering. Utanför de större städerna är det ont om offentliga lokaler där det går att se utställningar, möta konstnärer i arbete och ta del av visningar och annan konstbildande verksamhet. Bara en knapp tredjedel av landets kommuner har en egen konsthall eller ett konstmuseum med fackutbildad personal. Kulturutredningens utvärdering visar också att det är få läns museer som har axlat rollen som regionala kulturinstitutioner för bildkonsten. I några fall har det kommunala konstmuseet eller konsthallen i realiteten den regionala funktionen. När staten i början av 1990-talet ökade stödet till läns museerna var det med ett särskilt påpekande att verksamheter inom bildkonsten skulle utvecklas. De ökade resurserna har dock haft liten effekt. Under den senaste tioårsperioden har antalet konstutställningar varit förhållandevis konstant. Samtidigt har Riksutställningar, till följd av en förändrad verksamhetsinriktning, nästan halverat antalet utställningar under de senaste tre åren.

1974 års kulturpolitiska beslut sammanföll med en lång period av omfattande byggande av bostäder och lokaler för privat och offentlig verksamhet. Statens konstråd, landstingen och kommunala och enskilda bostadsföretag har i de sammanhangen gjort betydande konstsatsningar. Bildkonsten har därmed blivit ett vanligt inslag i dessa miljöer, som t.ex. den konstnärliga utsmyckningen av Stockholms tunnelbana. Ett minskat byggande och den ekonomiska åtstramningen av offentlig verksamhet har dock sammantaget inneburit minskade satsningar på den offentliga konsten. Bolagisering och nya ägarförhållanden av offentliga miljöer har också medfört att principbesluten i många kommuner och landsting om att satsa en procent av byggkostnaderna på konst inte längre genomförs.

Statens stöd till den offentliga konsten har ökat under den senaste tjugoårsperioden. Sedan tio år tillbaka omfattar den i stort sett samtliga nybyggnadsprojekt som är avsedda för statligt lokalbruk. Statens konstråd har också tillhandahållit konst vid statliga myndigheter som hyr befintliga lokaler. Sammantaget har utvecklingen för den offentliga konsten i statliga miljöer varit positiv. Den statliga verksamheten har kunnat tjäna som föredöme för kommuner och landsting.

År 1987 infördes ett särskilt bidrag till konstnärlig utsmyckning i bostadsområden. Sammanlagt har bidraget utnyttjats till ett drygt tusental bostadsmiljöer. Bidraget kompletterar den stödmöjlighet inom statlig bostadsfinansiering som sedan år 1962 funnits för att finansiera konstnärlig utsmyckning i bostadsområden.

Befolkningens intresse för bildkonst är, enligt statistiska undersökningar, lika stort som intresset för litteratur och större än intresset för teater. Mer än 40 procent av befolkningen besöker en konst- eller konsthantverksutställning under ett år. Mer än en femtedel ägnar sig också någon gång under året åt målning eller teckning. Kurser i eget bild- och formskapande arrangeras framför allt av studieförbunden över hela landet. Bildverkstäder och bildkonstskolor finns på många orter. På en del håll är verksamheten förlagd till museer eller konsthallar. Antalet kursdeltagare i bild- och formskapande har minskat något under senare år, samtidigt som allt fler ungdomar söker till gymnasieskolans linjer med inriktning på bild och form och till förberedande konstskolor.

Konstföreningsrörelsen har växt sedan 1974. Vid 1970-talets slut beräknades det totala antalet konstföreningar i landet vara ca 1 350 stycken. Sedan dess har antalet ökat till ungefär 2 500. Av dessa är ca 2 150 arbetsplatsföreningar. Sammanlagt beräknas ca 700 000 personer vara medlemmar i en konstförening, varav 15 000 är ideellt verksamma som funktionärer.

Mot bakgrund av det växande intresset för bild- och formkonsten, inte minst i den unga generationen, är det av stor vikt att det skapas möjligheter för människor över hela landet att få möta samtidskonsten.

Statens insatser på bild- och formområdet omfattar – förutom de direkta insatserna för bildkonstnärerna – stöd till de statliga konstmuseerna, Riksutställningar, läns museerna och några specialmuseer för utställningar och konstbildning. Staten lämnar vidare årliga stöd till konstbildningsrörelsen, andra konstfrämjande organisationer, Akademien för de fria konsterna samt till konsthantverkskooperativ och kollektivverkstäder. Tillfälliga bidrag lämnas till olika konstprojekt. Omfattande statliga insatser för den offentliga konsten görs främst genom Statens konstråd. Nämnden för hemslöjdsfrågor har också en viktig funktion inom bild- och formområdet. Statens totala stöd till området uppgår till ca 285 miljoner kronor, inbegripet konstmuseer samt ersättningar och bidrag till bildkonstnärer.

Regeringens bedömning: Statens insatser bör syfta till att

- fler får ta del av bild- och formkonst av god kvalitet oavsett var de bor i landet,
- fler, särskilt barn och ungdomar, får möjlighet till eget skapande,
- verksamheter inom samtidskonsten utvecklas och stärks,
- konstnärlig kvalitet, mångfald och utveckling främjas,
- konstbildningens roll stärks, särskilt i regionerna,
- bildkonsten intar en naturlig och framträdande plats i den gemensamma miljön.

Skälen för regeringens bedömning: Utbudet av kvalificerad bildkonst är koncentrerat till landets tre storstadsområden. I storstäderna finns också huvuddelen av konstutbildningarna och mer än hälften av landets yrkesverksamma bildkonstnärer är bosatta i storstadsområdena. De statliga konstmuseerna, som ligger i huvudstaden, har ett stort antal besökare. Under senare tid har Malmöregionen intagit något av en särställning när det gäller den samtida och internationella konsten. Där finns Malmö konsthall, Rooseum, Malmö museer, Form Design Center och Lunds konsthall. Inom Lunds universitet finns institutioner som Skissernas museum och en nyinrättad konsthögskola.

Efter nyåret 1998 flyttar Moderna museet in i en ny byggnad på Skeppsholmen i Stockholm. Det betydande konsthistoriska värdet av museets samling är välkänt och var en viktig anledning till beslutet om en ny byggnad. Det finns därför också anledning att erinra om museets uppgifter inom samtidskonsten. Det är angeläget att museet, vid sidan av sina museala uppgifter, återfinner sin tidigare roll som vägröjare, introduktör, debattforum och arena för den samtida konsten. Moderna museet har en nationell uppgift att bidra till samtidskonstens utveckling och förnyelse i samverkan med institutioner och konstnärer inom och utanför landet. Regeringen utvecklar sin syn på Moderna museets uppgifter i avsnitt 14.4 Museer och utställningar.

Möjligheten att möta nya strömningar inom bildkonsten, genom utställningar eller andra konstnärsaktiviteter, bör öka i hela landet. För att uppnå detta måste bild- och formkonstens ställning stärkas i landets regioner och på lokal nivå. Det gäller särskilt den nyskapande, samtida konsten som ännu har alltför få stödjepunkter i landet utanför de tre storstadsområdena. Statens stöd till denna utveckling bör anta flera olika former, med en regional bild- och formkonstplanering som grund. Läns museerna spelar därvid en viktig roll. Regeringens syn på läns museernas uppgifter redovisas i avsnitt 14.4 Museer och utställningar.

Utvecklingen inom samtidskonsten har inneburit att nya tekniker och uttrycksformer har tillkommit, men de mer traditionella formerna – måleriet, skulpturen, grafiken och konsthantverket – står fortfarande för det breda utbudet av bildkonst. Staten stödjer utvecklingen inom bild- och formkonsten genom att avsätta medel för utbildning, inköp, ersättningar, stipendier och bidrag. Det är på lång sikt avgörande för bildkonstens utveckling att staten även i framtiden främjar både mångfalden av uttrycksformer och konstnärernas möjligheter till experimenterande och fritt sökande.

Många och bra tillfällen att ställa ut har särskilt stor betydelse för den nyskapande konsten. Det behövs utställningsarrangörer som inte främst ser till konstverkens kommersiella möjligheter utan som med kompetens och uthållighet visar nya eller svåra konstnärliga uttryck innan de blivit gångbara i ett större sammanhang. Det behövs också utställningsarrangörer som har förmågan att göra detta utanför storstäderna. Ansvaret för att stimulera till en mångfacetterad och nyskapande utställningsverksamhet faller ytterst på de offentligt stödda institutionerna och i särskilt hög grad på det statliga Moderna museet.

Ideellt uppbyggt utställningsliv och konstbildning

De ideella konstbildande organisationernas verksamhet fungerar delvis som ett komplement till museernas och galleriernas utställningar. Organisationerna inriktar sig i första hand på aktiviteter på arbetsplatser och i samlingslokaler. Det innebär att de ofta når människor som inte annars besöker konstutställningar. Regeringen bedömer att statens stöd till konstbildningsrörelsen har lett till ett breddat konstintresse och en kvalitetshöjning av lokala konstutställningar.

Statens insatser bör inriktas på en fortsatt kvalitetshöjning av den lokala utställningsverksamheten. De resurser som staten ställer till de konstbildande organisationernas förfogande bör medverka till att de nya konstnärliga uttrycken sprids till nya platser. Utställningsarrangörer och konstbildare bör utveckla former för att introducera konsten för nya grupper. Statistiken ger tydliga besked om var behovet av inbrytningar är störst. Det ökande intresse ungdomar visar att själva uttrycka sig inom bildkonsten, vilket visas bl.a. i Kulturutredningens utvärderingsrapport, borde uppfattas som en tydlig utmaning för utställningsansvariga att utveckla former som lockar de unga.

Konst i offentlig miljö

Den offentliga miljön tillförs konst genom satsningar av staten, landstingen och kommunerna. Insatserna görs i samverkan med myndigheter, affärsdrivande verk, fastighetsförvaltande bolag och andra lokalbrukare. Både bildkonsten och arkitekturen ställer krav på stora kunskaper hos de som har ansvar för den offentliga miljön. Frågan om den offentliga miljöns estetik

behandlas senare i detta avsnitt, men också i avsnitt 12 Arkitektur och formgivning, där inriktningen på ett kommande förslag till ett arkitekturpolitiskt program presenteras.

Statens insatser för den offentliga konsten bör inte bara gälla de miljöer som brukas av staten utan ges en vidare syftning. Konsten i den offentliga miljön och i vår gemensamma vardagsmiljö är den konst som tillhör oss alla. Genom besparingar i offentlig förvaltning, bolagiseringar av statliga och kommunala fastighetsförvaltningar och genom det kraftigt minskade byggandet har satsningarna på den offentliga konsten minskat. Samtidigt finns det många torftiga miljöer i vår omgivning. Det är särskilt viktigt att även miljöer som barn och ungdomar vistas i behandlas med omsorg och ger möjlighet till möten med god samtidskonst.

Regeringens förslag i denna proposition innebär att området bildkonst och konsthantverk tillförs ytterligare medel. Tillsammans med de ökade medel som beräknas för det nya Moderna museet och vissa andra museiändamål samt förstärkta insatser för bildkonstnärer beräknas området tillföras ca 70 miljoner kronor under åren 1997–1999.

13.2 Utställningsersättning

Regeringens förslag: I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att stödet till det konstbildande arbete som bedrivs inom bl.a. Sveriges konstföreningars riksförbund och Folkrörelsernas konstfrämjande ökar med 4 miljoner kronor. Ökningen skall fördelas som utställningsersättning till konstnärer inom bild- och formområdet.

Kulturutredningens förslag: Överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna ställer sig positiva till förslaget.

Riksdagens tidigare överväganden: Riksdagen har vid skilda tillfällen uttalat sig för principen att konstnärer bör ersättas för sin medverkan vid utställningar, och att kravet på ersättning skall riktas mot den som anordnar utställningen (prop. 1975/76:135 s. 227–228, bet. 1975/76:KrU35, rskr. 1975/76:355, prop. 1986/87:100 bil. 10 s. 340–341, bet. 1986/87:KrU12, rskr. 1986/87:161). Utifrån denna princip har staten för egen del tagit ställning i frågan genom att sluta avtal med bildkonstnärernas organisationer. År 1991 ökade staten sitt bidrag till konstföreningsrörelsen för att den skulle få viss ekonomisk möjlighet att ersätta konstnärer som ställer ut i föreningsregi (prop. 1990/91:100 bil. 10 s. 22, 25–26 och 247, bet. 1990/91:KrU20, rskr. 1990/91:229).

Skälen för regeringens förslag: Genom utställningen möter konstnären sin publik. Utställningen har som regel föregåtts av långa förberedelser. Förutom det konstnärliga arbetet medför utställningen arbete med en mängd praktiska arrangemang som ramning, transporter, produktion av kataloger och informationsmaterial m.m. Allt detta är förknippat med kostnader vilka oftast betalas av konstnären. Konstnären producerar till stor del utställningen och visar sin konst utan att på något sätt garanteras en intäkt. Enligt Konstnärernas riksorganisation går i dagsläget över 2/3 av alla utställningar med förlust för konstnären.

Den förstärkning av bidraget till de konstbildande organisationerna som tillkom år 1991 innebar att organisationerna fick möjlighet att erbjuda konstnärer utställningsersättning på samma sätt som statliga utställningsarrangörer. Försöksverksamhet med utställningsersättning har bedrivits av Konstföreningarnas riksförbund vid utställningar i Norrbottens, Blekinge och Gävleborgs län samt i Malmöregionen. Sådan ersättning har också utgått vid vissa av Konstfrämjandets utställningar.

Regeringen anser att utställningsersättningen, förutom att den förbättrar konstnärernas ekonomiska situation, stimulerar spridningen av kvalitativ konst. Genom ersättningen kan framstående konstnärer lockas till utställningsplatser som ur försäljningssynpunkt är mindre attraktiva. Härigenom kan t.ex. konstföreningar på mindre orter höja den konstnärliga kvaliteten på sina utställningar.

Mot denna bakgrund finner regeringen det lämpligt att öka stödet till Sveriges konstföreningars riksförbund och Folkrörelsernas konstfrämjande för att de skall kunna erbjuda utställningsersättning till fler konstnärer och vid utställningar på fler platser i landet. Det bör dock ankomma på Statens kulturråd att bedöma i vilken mån ökat bidrag för sådant ändamål skall tilldelas även andra konstfrämjande organisationer med utställningsverksamhet.

Regeringen föreslår i budgetpropositionen för år 1997 att ytterligare 4 miljoner kronor anvisas för konstbildande organisationers utställningsersättning.

13.3 Statens konstråd

Regeringens förslag: Statens konstråd skall medverka till att även andra gemensamma miljöer än sådana som ägs av staten tillförs konst, när det bedöms som särskilt betydelsefullt.

Som anförts i inledningen till denna proposition har en särskild utredare redovisat förslag om inriktning och organisation av statens insatser för konst i offentlig miljö.

Utredarens förslag: Överensstämmer delvis med regeringens förslag. Utredaren föreslår en ändrad ansvarsfördelning mellan Statens konstråd och Statens konstmuseer. Ansvaret för förvärv av lös konst överflyttas till Statens

konstmuseer. Statens konstråd har kvar ansvaret för att lokaler som brukas av staten förses med fast konst, samtidigt som rådet utökar sin informationsverksamhet. Vidare får Konstrådet i uppdrag att bidra till att även andra samhällsmiljöer än de statliga tillförs konst. För att möta de nya arbetsuppgifterna föreslår utredaren organisationsförändringar för både Statens konstmuseer och Statens konstråd.

Remissinstanserna: Remissopinionen är splittrad. Reaktionen är i huvudsak positiv till vad utredaren anför om bl.a. mål och utgångspunkter för de statliga konstinsatserna och förslaget till omorganisation av Statens konstråd. Flertalet remissinstanser har invändningar mot att ansvaret för förvärv och utplacering av lös konst överförs till Statens konstmuseer.

Riksdagens tidigare överväganden: Riksdagen har vid ett flertal tillfällen under senare år angivit riktlinjer vad gäller statens insatser för konst i offentlig miljö. Förutsättningarna för Statens konstråds verksamhet efter bolagiseringen av den statliga fastighetsförvaltningen diskuterades i 1993 års budgetproposition (1992/93:100 bil. 12 s. 93–94, bet. 1992/93:KrU21, rskr. 1992/93:252). År 1994 redovisade regering och riksdag senast sin hållning till den s.k. enprocentregeln (prop. 1993/94:100 bil. 12 s. 59, bet. 1993/94:KrU22, rskr. 1993/94:242).

Skälen för regeringens förslag: Statens insatser för konst i den offentliga miljön gavs en mer regelmässig form år 1937 då Statens konstråd inrättades, med uppgift att utsmycka statens byggnader med konst. Detta har genom åren skett i nära samverkan med statens två byggnadsförvaltande myndigheter, Byggnadsstyrelsen och Fortifikationsförvaltningen. Förutsättningarna för Konstrådets verksamhet förändrades i samband med den nya statliga lokalförsörjningsordningen samt avvecklingen av Byggnadsstyrelsen och Fortifikationsförvaltningen år 1993, då huvuddelen av statens fastigheter överfördes till statliga fastighetsbolag.

Konst i lokaler för statlig verksamhet

Den omfattande bolagiseringen av den statliga fastighetsförvaltningen och av annan statlig verksamhet har skapat oklarhet om Statens konstråds roll och ansvar när det gäller att förse lokaler för statlig verksamhet med lös och fast konst. Utredaren anser att staten bör bekosta fast konst endast om man kan räkna med att statlig verksamhet kommer att bedrivas i lokalerna under lång tid.

Regeringen delar utredarens uppfattning vad gäller omfattningen och avgränsningen av ansvaret för förvärv av fast konst i statligt förhyrda miljöer.

Den tidigare fokuseringen på ägandeförhållanden i samband med konstinsatserna bör ersättas med ett vidare synsätt som betonar bruket av miljön. Detta innebär att Statens konstråd skall kunna finansiera förvärv av fast konst som överläts till bolag om lokalerna är avsedda för ett långsiktigt bruk av staten. Samtidigt är det angeläget att Konstrådet söker skapa garantier för den överlämnade konstens fortsatta skötsel och vård som i möjligaste mån är

jämförbara med vad som gäller för den statligt ägda konsten. Utredaren föreslår vissa bestämda nivåer i fördelningen av kostnaderna för fast konst mellan Konstrådet och fastighetsägaren. Regeringen finner att sådana bedömningar bör överlämnas till Konstrådet. Rådet bör dock sträva efter att finna principer för en rimlig kostnadsfördelning mellan staten och fastighetsägaren.

Ansvar för inköp och utplacering av lös konst föreslås av utredaren bli överflyttat från Statens konstråd till Statens konstmuseer som skall redovisa inköpen genom egna utställningar och vandringsutställningar som erbjuds till bl.a. regionala museer innan de placeras på de statliga myndigheterna. Regeringen anser att ansvaret för förvärv och utplacering av den lösa konsten bör kvarstå hos Statens konstråd. Denna uppfattning delas av flertalet remissinstanser.

Enprocentregeln

Utredaren har berört frågan om hur en enprocentregel skulle kunna tillämpas i samband med Statens konstråds verksamhet. Regeringen delar utredarens uppfattning att den årliga anslagsberäkningen bör grundas på en kulturpolitisk bedömning snarare än att kopplas till nivån på det statliga byggandet vid en given tidpunkt. Regeringen finner dock att en procent av den totala byggkostnaden är ett rimligt riktmärke för konstnärliga insatser i enskilda byggprojekt. Satsningens omfattning bör självfallet även bedömas efter den aktuella byggnadens och miljöns förutsättningar och efter vad som krävs för att åstadkomma konstnärligt tillfredsställande resultat.

Konst i icke-statliga miljöer

Statens konstråd skall enligt regeringens mening även kunna göra insatser i andra gemensamma miljöer än sådana som är avsedda för statlig verksamhet.

Utredaren har föreslagit att det bidrag som finns för konstnärlig utsmyckning av bostadsområden skall ges en vidare syftning samt att medlen förs från Boverket till Statens konstråd. Bidraget skall kunna avse andra gemensamma miljöer i samhället än bostadsområden och även kunna användas i projekt som har karaktär av konstnärligt utvecklingsarbete inom den offentliga konstens område.

Regeringens ställningstagande redovisas i avsnitt 13.4.

Beställningar från textila ateljéer

Föreningen Handarbetets Vänner har ända sedan sin tillkomst år 1874 haft statligt stöd för sin verksamhet. Föreningen bedriver dels utbildnings- och kursverksamhet, dels en ateljé med textil produktion i olika tekniker. Statens kulturråd beslutar om bidrag till ateljéverksamheten inom ramen för sin bidragsgivning till organisationer inom bild- och formkonstområdet. För

närvarande uppgår bidraget till 324 000 kr. För att säkra en kontinuerlig produktion hos Handarbetets Vänner disponerar Statens konstråd en årlig medelsram på för närvarande 600 000 kr för inköp och beställningar hos föreningen.

Regeringen anser att upphandlingen av verk från textila ateljéer i fortsättningen inte enbart skall riktas mot Handarbetets Vänner. Samtidigt bör medelsramen för dessa förvärv höjas till 700 000 kr.

För att åtgärden inte skall få alltför kännbara effekter för Handarbetets Vänner bör Kulturrådet ges möjlighet att under en övergångsperiod förstärka sitt stöd. Regeringen föreslår därför i budgetpropositionen att 100 000 kr förs från Konstrådets förvärvsanslag till Kulturrådets medelsram för stöd till organisationer inom bild- och formkonstområdet .

Organisation

Utredaren föreslår vissa förändringar när det gäller Statens konstråds organisation. Enligt förslaget skall antalet ledamöter i rådet minskas. Vidare föreslås att den som är ledamot i rådet inte skall kunna vara ledare för ett utsmyckningsprojekt. Rådets kanslichef föreslås vara ledamot i rådet men inte dess ordförande. Regeringen avser att följa utredarens förslag i dessa delar. Större delen av rådets ledamöter skall även i fortsättningen vara yrkesverksamma konstnärer. Det skall vara rådets uppgift att tillsätta projektledare för en tidsbegränsad period.

Resultatbedömning och resurstilldelning

Regeringens resultatbedömning och förslag till medelsanvisning avseende Statens konstråd redovisas i budgetpropositionen för år 1997.

13.4 En bredare insats för konstnärlig gestaltning av den gemensamma miljön

Regeringens förslag: I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att det bidrag som Boverket disponerar för konstnärlig utsmyckning i bostadsområden upphör och att Statens konstråd tillförs 15 miljoner kronor för medverkan vid konstnärlig gestaltning av olika slags samhällsmiljöer.

Utredarens förslag: Överensstämmer delvis med regeringens förslag. Utredaren föreslår att ett nytt bidrag inrättas, som fördelas av Statens konstråd. Bidraget skall inriktas på nyskapande inom miljögestaltningens område och kunna sökas av kommuner, landsting, bostadsföretag m.fl.

Remissinstanserna: Remissutfallet är blandat. Några instanser motsätter sig förändringar. Andra vill behålla nuvarande bidrag, men anser att Statens konstråd och inte Boverket skall disponera medlen. Många är dock odelat positiva.

Riksdagens tidigare överväganden: Den 1 januari 1962 infördes ett statligt stöd till konstnärlig utsmyckning i bostadsområden, vilket fick formen av ett tillägg i underlaget för beräkning av statliga lån för uppförande av bostäder med hyres- eller bostadsrätt. Den utvidgade lånemöjligheten utnyttjades endast i liten utsträckning och kompletterades därför den 1 juli 1987 med ett bidrag (prop. 1986/87:48, bet. 1986/87:BoU10, rskr. 1986/87:248). Bidragsramen sattes till 15 miljoner kronor. Bidraget drogs in budgetåret 1992/93 i samband med en översyn av det statliga stödet till bostadsfinansieringen (prop. 1991/92:100 bil. 12 s. 61–62, bet. 1991/92:BoU11, rskr. 1991/92:152), men återinfördes påföljande budgetår i anslutning till ett tidsbegränsat s.k. ROT-program (bet. 1992/93:BoU16, rskr. 1992/93:282).

Skälen för regeringens förslag: Den ekonomiska åtstramningen har tillsammans med bolagiseringar av verksamhet inneburit att kommuner och landsting avsatt allt mindre resurser till konstnärlig utsmyckning och gestaltning av gemensamma miljöer. Bostadsbyggandet är sedan ett par år mycket lågt och tyngdpunkten inom byggandet har förskjutits till ombyggnader, större underhållsinsatser och förbättring av den yttre miljön. Ett stort upprustningsbehov finns i det s.k. miljonprogrammets bostadsområden. De storskaliga boendemiljöerna kräver idag särskilda insatser för att konstnärliga värden som saknats i den ursprungliga planeringen skall tillföras miljön. Därtill finns det många andra gemensamma miljöer som idag är torftiga, t.ex. skolor och fritidslokaler, torg- och gaturum, lokala service- och affärscentra, trafik- och industrimiljöer. Här har kommunerna ett primärt ansvar, men en väl avvägd statlig insats och goda samverkansformer bör kunna stimulera såväl kommuner som företag och fastighetsbolag att satsa på en konstnärlig gestaltning som annars inte skulle ha kommit till stånd.

Det nuvarande bidraget till konst i bostadsområden fyller en viktig funktion, men regeringen anser att medlen kan utnyttjas effektivare om de används för ett bredare syfte. Regeringen delar således utredarens syn på medlens framtida användning. Däremot anser inte regeringen att ett nytt särskilt bidrag skall inrättas. Regeringen anser i stället att Statens konstråd bör göra insatser i olika gemensamma miljöer på ungefär samma sätt som nu sker i statliga miljöer. Insatserna bör vara riktade mot bostadsföretag, kommuner, landsting och fastighetsbolag vilkas byggnader och anläggningar är en del av den gemensamma miljön. Stor vikt skall även i fortsättningen läggas vid bostadsmiljöer, liksom vid miljöer där barn och ungdomar vistas. Konstrådet skall också kunna använda medel för utvecklingsändamål, bl. a. i samverkan med konsthögskolorna, Konstnärsnämnden m.fl., samt bedriva informationsverksamhet. Insatserna bör få stor spännvidd, men med huvudinriktning på miljöer inom tätbebyggda områden.

Utformningen av den gemensamma miljön blir en prioriterad fråga för det arkitekturpolitiska program som regeringen avser att ta initiativ till och som närmare beskrivs i avsnitt 12 Arkitektur och formgivning.

I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att bidraget till konstnärlig utsmyckning i bostadsområden upphör och att ytterligare 15 miljoner kronor ställs till Statens konstråds disposition för att möjliggöra insatser i enlighet med vad som nyss anförts.

13.5 Nämnden för utställningar av nutida svensk konst i utlandet (NUNSKU)

Regeringens förslag: Nämnden för utställningar av nutida svensk konst i utlandet (NUNSKU) avvecklas. Uppgifterna övertas av Statens konstmuseer, Moderna museet.

Kulturutredningens förslag: Överensstämmer delvis med regeringens förslag. Utredningen föreslår att NUNSKU:s uppgifter överflyttas till Konstnärsnämnden för att ingå som en del i den planerade internationella ateljéutbytesverksamheten IASPIS.

Riksdagens tidigare överväganden: NUNSKU instiftades år 1965 som en del av dåvarande Nationalmuseet. NUNSKU blev en självständig myndighet år 1976 i samband med att Statens konstmuseer bildades (prop. 1975/76:135 s. 308–310, bet. 1975/76:KrU35, rskr. 1975/76:355).

Remissinstanserna: Ett flertal av remissinstanserna anser det rimligt att myndigheten avvecklas. Samtliga betonar samtidigt vikten av att behålla och utveckla den internationella verksamhet som bedrivits inom ramen för myndigheten. När det gäller frågan om vilken instans som bör överta ansvaret för NUNSKU:s uppgifter förordar en majoritet Moderna museet.

Skälen för regeringens förslag: NUNSKU har till huvuduppgift att presentera svensk samtidskonst vid de internationella biennialerna i Venedig, Sao Paulo, Sidney, Johannesburg och Istanbul. I den mån ekonomin tillåtit har även andra utställningsprojekt genomförts. Styrelsen för NUNSKU består av sex ledamöter. Moderna museets chef är självskriven vice ordförande. NUNSKU:s kansli handhas av en anställd vid Statens konstmuseer. Verksamheten är inrymd i Moderna museets lokaler. Det årliga anslaget uppgår för närvarande till drygt 1,5 miljoner kronor.

Regeringen delar Kulturutredningens uppfattning att NUNSKU:s uppgifter bör fullgöras inom ramen för annan verksamhet. Därigenom kan administration samt uppföljning och utvärdering bedrivas på ett effektivare sätt och resurser frigöras för biennial- och utställningsverksamheten. Regeringen anser att de sedan lång tid upparbetade samarbetsformerna mellan Moderna museet och NUNSKU är av sådan grundläggande betydelse för biennalarbetet att de bör tas tillvara och utvecklas som en viktig del av Moderna museets internationella arbete. Regeringen föreslår därför att

NUNSKU upphör som egen myndighet och att Statens konstmuseer övertar verksamheten fr.o.m. år 1997. Regeringen vill i detta sammanhang betona vikten av att ett löpande och aktivt utbyte av erfarenheter, kontakter och kunskaper sker mellan Moderna museet och Konstnärsnämnden.

I budgetpropositionen för år 1997 föreslås att medel för fullgörande av NUNSKU:s nuvarande uppgifter tillförs Statens konstmuseer.

13.6 Nationellt uppdrag inom samtidskonsten

Regeringens förslag: Ett tidsbegränsat nationellt uppdrag inrättas inom området samtidskonst.

Regeringen avser att för perioden 1997–1999 ge uppdraget till Malmö Konsthall. I budgetpropositionen för år 1997 föreslås att 1 miljon kronor anvisas för uppdraget.

Skälen för regeringens förslag: Regeringen har i det föregående betonat vikten av att det lokala konstlivet vitaliseras och får kontakt med nya strömningar inom samtidskonsten. Moderna museet har ett självklart nationellt utvecklingsansvar i detta sammanhang. Det är av stor vikt att denna uppgift fullgörs i nära samverkan med institutioner och konstnärer i och utanför landet. Det är framför allt angeläget att ett långsiktigt och systematiskt samarbete etableras mellan Moderna museet och regionala institutioner med hög kompetens inom området samtidskonst. I syfte att främja utvecklingen av ett sådant kvalificerat samarbete bör tidsbegränsade nationella uppdrag ges till institutioner som är naturliga samarbetsparter till Moderna museet. Regeringen föreslår därför att ett sådant uppdrag inrättas inom området samtidskonst. I likhet med övriga nationella uppdrag som föreslås i denna proposition bör uppdraget ges på tre år, varefter en omprövning sker. Även om ett förnyat uppdrag inte skall uteslutas bör utgångspunkten vara att det skall föras vidare efter treårsperiodens utgång.

Det bör ankomma på regeringen att utse innehavare av uppdraget. Statens kulturråd bör få i uppgift att svara för uppföljning och utvärdering av uppdraget samt föreslå nya innehavare.

För den svenska samtidskonsten är det viktigt att kontakterna med det internationella konstlivet utvecklas. Ett internationellt ateljécentrum (IASPIS) har inrättats inom Konstnärsnämnden. Vidare får Moderna museet en ny internationellt inriktad uppgift genom att museet övertar NUNSKU:s arbete med att introducera svenska konstnärer vid de stora konstbiennialerna.

Regeringen har tidigare pekat på Malmöregionens särställning när det gäller den samtida och internationella konsten. Där finns ett stort antal konstinstitutioner med intressant verksamhet och ett väl uppbyggt kontaktnät. Bland dessa institutioner har Malmö Konsthall upparbetat ett internationellt renommé av stort värde för svenskt konstliv. Regeringen bedömer att det finns stora utvecklingsmöjligheter i ett systematiskt samarbete mellan

Moderna museet och Malmöregionens konstinstitutioner med Malmö Konsthall som samordnare. I detta samarbete är även Konstnärsnämnden med IASPIS en naturlig partner.

Regeringens avser att ge Malmö Konsthall det nationella uppdraget inom samtidskonsten för perioden 1997–1999. En huvuduppgift blir att verka för att internationella konstutställningar av hög kvalitet förs till Sverige och visas på så många platser som möjligt i landet. En annan viktig uppgift är att vidareutveckla de redan goda kontakterna i Öresundsregionen i syfte att göra regionen till ett kraftcentrum i det europeiska konstlivet.

I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att ett årligt bidrag på 1 miljon kronor anvisas för genomförande av uppdraget.

13.7 Slöjd för barn och ungdomar

Regeringens förslag: Det statliga stödet till rikskonsulenten i hemslöjd för barn och ungdom görs permanent.

I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att verksamheten fortsätter med de medel som anvisats under försöksperioden.

Riksdagens tidigare överväganden: I behandlingen av förra årets budgetproposition beslutade riksdagen att projektet med en rikskonsulent i hemslöjd för barn och ungdom skulle förlängas med ytterligare ett budgetår (bet. 1994/95:KrU18, rskr. 1994/95:251).

Skälen för regeringens förslag: Slöjden i dess olika former engagerar ett stort antal människor i hela landet. I hemslöjdsverksamheten förenas kulturarvets traditioner med nyskapande. Gamla former, mönster, symboler, material och hantverkstekniker lever kvar, samtidigt som de utvecklas och förnyas i det att de fortfarande brukas.

Nämnden för hemslöjdsfrågor har till uppgift att ta initiativ till, planera, samordna och göra insatser för att främja hemslöjd. Nämnden fördelar statligt stöd till hemslöjdsfrämjande verksamhet. Stöd utgår bland annat till två hemslöjdskonsulenter i varje län och fyra rikskonsulenter, varav tre är verksamma som sameslöjdskonsulenter och en som spetskonsulent. Sedan år 1992 har nämnden dessutom stött en försöksverksamhet med en rikskonsulent för barn och ungdom.

Rikskonsulenten för barn och ungdom arbetar med olika metoder för att sprida hemslöjds-kunskaper till barn och ungdomar genom lärare, förskolepersonal och hemslöjds-konsulenter. I början var projektet koncentrerat på barn i förskoleåldern, men under det sista projektåret har också olika projekt riktade mot ungdomar prövats.

Erfarenheterna av försöksverksamheten med rikskonsulenten för barn och ungdom har varit positiva. Satsningar på dessa grupper, utifrån deras olika behov, måste bedrivas målmedvetet och långsiktigt. För att arbetet skall kunna fortsätta föreslår därför regeringen att det statliga stödet till rikskonsu-

lenten för barn och ungdom på 500 000 kronor görs permanent. Förslag till medelsanvisning redovisas i budgetpropositionen för år 1997 (1996/97:1).

Prop. 1996/97: 3

14 Kulturarvet

De genomgripande förändringar som präglat samhället de senaste decennierna har föranlett staten att genomföra satsningar för att kulturarvet i större utsträckning skall kunna bevaras och förmedlas. Detta har bl.a. skett genom lagstiftning och nya medel till olika typer av verksamheter samt genom stöd till den professionalisering av sektorn, som bl.a. det ökade samarbetet med andra delar av samhället krävt. Kulturarvets ställning i samhället har därför stärkts och medvetenheten om dess betydelse ökat. Vad som bl.a. bidragit till detta är att det har blivit mer tillgängligt för medborgarna, traditionella verksamheter har kunnat förstärkas och nya tekniska hjälpmedel har kommit i bruk. Samtidigt har medborgarnas intresse och engagemang för kulturarvet blivit större.

14.1 Inriktningen på de framtida insatserna för kulturarvet

Regeringens bedömning: Statens insatser bör syfta till att

- jämna ut de skillnader som finns mellan olika grupper av människor när det gäller bevarandet av och tillgången till kulturarvet,
- stärka intresset för kulturarvet och medvetenheten om dess betydelse för samhället.

Skälen för regeringens bedömning: Alla människor har ett kulturarv och vi har alla rätt att få detta uppmärksammat och erkänt. Detta gäller inte minst de röst- och resurssvaga grupperna. Denna inriktning skall gälla som utgångspunkt för regeringens bedömning av verksamhetsområdena museer och utställningar, kulturmiljö och arkiv.

En definition av kulturarvet

Kulturarvet är inte bara en omistlig utan också en ofrånkomlig del av vår kulturella helhet och identitet. Det speglar samhället och människors historia i en mångfald av uttrycksformer och spår. Även naturen kan bli en del av kulturarvet, genom människans namngivning, klassificering och insamling av djur, växter, mineraler m.m. Alla människor har del i tillkomsten av kulturarvet oavsett kön, ålder, härkomst, social ställning, utbildning, talang eller sysselsättning. Kulturarvet är både det materiella och det immateriella, det skolade konstnärliga och det folkliga, det unika och det vanliga. Det bevaras i institutioner som arkiv, bibliotek och museer och i utvalda kulturmiljöer, men

det finns också runt om oss i vardagslandskapet, hemmen och på arbetsplatserna.

I begreppet "arv" ligger att det är något som redan finns och som vi som lever i dag fått av tidigare generationer. Men kulturarvet har inte några bestämda tidsgränser och redan i vår livstid deltar vi i skapandet av både vårt eget och morgondagens kulturarv. Det går därför inte att ange när en företeelse blir en del av kulturarvet – somligt uppmärksammas nästan genast, för annat kan det dröja länge. När nya delar av kulturarvet lyfts fram glöms andra bort, medan vissa blir "klassiker", som ständigt kan upptäckas och nytolkas. Vi har ett ansvar för att bevara och berika kulturarvets mångfald och att lämna vidare till nästa generation.

Trots denna vida definition finns praktiska begränsningar av det som avses med kulturarvet. Det är bara delar av kulturarvet som bevaras och hålls levande av offentliga institutioner eller av enskilda människor och föreningar, medan annat efter hand försvinner. Var tid bildar sig sin egen uppfattning om kulturarvets betydelse och om vilka delar av det som är av särskilt värde. Vad kulturarvet är avgörs mellan kulturinstitutionerna, medborgarna och samhället i stort. Kulturarvet är inte oföränderligt och avslutat, utan stannar i ständig förändring, samtidigt representerar det kontinuitet, förankring och tradition.

Kulturarvet kan – och måste – definieras både "inifrån" och "utifrån". Från ett inhemskt perspektiv kan man urskilja både regionala och lokala särdrag, vilket ger oss möjlighet att uppfatta mångfalden och rikedomen i landet och inte enbart ett enhetligt svenskt kulturarv. Vårt kulturarv kan inte begränsas till enbart det som skapats av människor som levt inom Sveriges gränser. Import och impulser från andra länder och världsdelar har alltid påverkat och format det vi kallar "svenskt". Det svenska kulturarvet är tillika en del av mänsklighetens kulturarv och som sådant ett svenskt ansvar gentemot det internationella samfundet.

Kulturarvets betydelse hör samman med den kulturella identiteten. Identiteten är sammansatt och kan t.ex. böttna i etniska och sociala förhållanden, ett geografiskt område eller en religion. Dagens människor har dessutom möjlighet att lära känna kultur och kulturarv såväl i olika delar av landet som i andra länder. Den kulturella identiteten skapas sålunda både av det *ärvda* och det *förvärvade*.

Kulturarvets roll i samhället

Att bevara och förmedla är de centrala uppgifterna i arbetet med kulturarvet och de inrymmer i sin tur en rad olika verksamheter. De är beroende av varandra – om inte något har bevarats finns ingenting att förmedla och om det bevarade inte förmedlas är det svårt att uppbåda stöd för bevarande. Denna del av kulturpolitiken måste därför skapa intresse för och delaktighet i kulturarvet genom en dialog med medborgarna. Under de senaste decennierna har de professionellt verksamma inom sektorn blivit fler. Stöd i den allmänna opinionen och engagemang hos föreningar och enskilda kommer dock alltid

att behövas, oavsett hur väl organiserad och rustad sektorn är. Samarbetet mellan sektorn och allmänheten måste därför ständigt vidgas.

För att ett bevarande skall vara meningsfullt krävs ett genomtänkt och professionellt förmedlande. Då förs välgrundade kunskaper och åsikter om kulturarvet fram, liksom attityder och värderingar med ursprung i dagens samhälle. Uppenbara missbruk och vantolkningar kan inte accepteras.

Inträdet i EU har medfört att samarbetet och kontakterna över nationsgränserna förändrats. Trygghet och förankring i en egen nationell kulturell identitet kan vara en viktig förutsättning för givande möten med människor i andra länder. Lika viktig är den kulturella identiteten på regional och lokal nivå. Kulturarvets mångfald och variation inom landet skall lyftas fram. Kunskap om mångfalden kan ge ökad tolerans och förståelse för de människor som bosatt sig i Sverige och deras respektive kulturarv. Det finns inget som säger att stolthet över det svenska skulle behöva stå emot det främmande. Kulturarvspolitiken skall ta ansvar både för kunskapen om och tolkningen av kulturarvet och härigenom medverka till ett ansvarsfullt användande.

Hur angrepp på kulturarvet kan användas för att skada människor och samhällen har kommit till uttryck i den etniska krigföringen i det forna Jugoslavien. Där har den medvetna förstörelsen av kulturarvet varit ett tydligt inslag. Dessa händelser manar till aktiva insatser i länder där kulturarvet förstörs av krig och katastrofer eller hotas av kortsiktig exploatering samt även till förståelse för behovet av grundläggande kunskaper genom inventerings- och insamlingsinsatser m.m.

Förvaltandet av kulturarvet berikas och förnyas genom forskningen. Forskningen kan visa på nya sidor hos välkända företeelser och ge kunskap om tidigare okända eller förbisedda. T.ex. kan forskning om könsroller och etnicitet ge perspektiv på hur kulturarvet används och förmedlas samt på vad som blir bevarat. Forskningen engagerar och stimulerar till debatt och bidrar därigenom till det ansvarsfulla användandet av kulturarvet.

Kulturarvet är vårt kollektiva minne. Det är därför viktigt vad som bevaras, då det i hög grad kommer att påverka vad människor kan få kunskap om. Bredast möjliga urval av texter, föremål och andra vittnesbörd om kultur och natur måste därför bevaras, såväl enstaka lämningar som hela miljöer, ålderdomliga traditioner och minnen liksom sådant som präglats av vår tid. Såväl det exklusiva och specifikt intressanta som det vardagliga måste bevaras. Människor utan erkänt kulturarv och dokumenterad historia står sämre rustade när de skall delta i formandet av samhället och hävda sina krav på lika rättigheter och möjligheter. Det kan hävdas att kvinnornas och den unga generationens kulturarv idag är underrepresenterat och att de vuxnas, och framför allt männens, kulturarv utgör normen. Frågan om vems kulturarv som bevaras och förmedlas är av betydelse, t.ex. för hur könsroller och generationsfrågor kan uppfattas.

Staten har en formande roll för kulturarvet genom bl.a. den lagstiftning som finns för kulturmiljön och myndighetsarkiven och det insamlingsarbete som de statliga och statsfinansierade museerna utför. Verksamheterna måste

bedrivs på ett ännu mer medvetet sätt än i dag. Sektorn skall sprida de särskilda kunskaper och perspektiv som kulturarvet möjliggör. Den skall ta aktiv del i samhällsdebatten och bidra till en långsiktigt hållbar utveckling. Skolan har härvid en viktig roll, både som användare och som idégivare till ny verksamhet.

En samlad behandling av kulturarvssektorn

Organisationen av kulturarvssektorn i arkiv, museer och utställningar samt kulturmiljö utgår i huvudsak från de olika typer av fysiska företeelser som bevaras. Vad kulturarvet ytterst handlar om är dock att möjliggöra sådana perspektiv på historien som kan ge nya kunskaper och insikter om människan och hennes miljö. För att göra detta möjligt och för att kunna utnyttja resurserna på bästa sätt krävs en överblick och en samlad politik. Genom detta kan kulturarvet få en tydligare identitet i kulturpolitiken. Det motsvarar det intresse kulturarvet röner bland medborgarna. Samhällsuppgiften kan formuleras på ett klarare sätt och institutioner, myndigheter och andra aktörer får lättare att samarbeta och finna gemensamma arbetsområden.

Som exempel på fördelar med en samlad behandling kan tas äldre industri- och boendemiljöer, som ingår i kulturarvet. För att de skall "hållas vid liv" måste de användas. I kulturmiljön finns de platser där möten kan uppstå och i arkiv och museer förvaras handlingar och föremål som kan berätta om människoöden och platsens ekonomiska och sociala historia, liksom om de förutsättningar den omgivande naturens resurser har givit för utvecklingen. Platsers historia kan bilda utgångspunkt för skådespel uppförda i autentisk miljö med både professionella skådespelare och amatörer. Här finns en koppling till konstarnas och lyckade satsningar bygger i allmänhet på en bred samverkan mellan olika parter. Detta skapar inte sällan en grund för kulturturism. Kulturarvsfrågor är ofta en utmärkt utgångspunkt när det t.ex. gäller insatser för att främja regional utveckling.

14.2 Handlingsprogram om kulturarv och främlingsfientlighet

Regeringens förslag: I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att 1 miljon kronor anvisas för bidrag till institutioner som vill arbeta aktivt med frågor som rör kulturarv och främlingsfientlighet.

Skälen för regeringens förslag: I 1974 års kulturpolitiska proposition användes begreppet kulturarvet sparsamt. Den behandlingen kan kanske bäst förstås mot bakgrund av efterkrigstidens utvecklingsoptimism då kulturarv och traditioner ibland förknippades med tillbakablickande eller t.o.m. bakåtsträvande. I dagens mångvetenskapliga och medieintensiva samhälle

kan det finnas skäl att tydligare uppmärksamma det samhällseliga värde som ligger i ett insiktsfullt nyttjande av kulturarvet. De institutioner som värnar om kulturarvet bör därför medvetet verka för att det inte oemotsagt skall kunna användas av enskilda eller organisationer för att underblåsa rädsla och främlingsfientlighet.

Regeringen gav i regleringsbrevet för år 1995/96 Statens historiska museer i uppdrag att utarbeta ett handlingsprogram för att motverka bruket av forntida symboler i främlingsfientliga och antidemokratiska sammanhang. Det av museet upprättade förslaget Kunskap som kraft. Handlingsprogrammet för hur museerna med sitt arbete kan motverka främlingsfientlighet och rasism, vilket regeringen har för avsikt att publicera i särskild ordning, består bl.a. av utställningar med anslutande programverksamheter som produceras vid centrala och regionala museer. Dessa i sin tur samverkar med skolor, studieförbund, invandrarorganisationer m.fl. runt om i landet. Verksamheterna samordnas centralt och åtgärderna riktar sig till allmänheten.

Syftet med ett handlingsprogram är bl.a. att motverka bruket av forntida kultur och symboler i främlingsfientliga och rasistiska sammanhang. Enstaka grupper i samhället skall inte kunna lägga beslag på det kulturarv som tillhör oss alla. Det är en angelägen uppgift för kulturarvssektorn att med sin samlade sakkunskap bemöta vantolkningar och missbruk. Framför allt är det viktigt att nå unga människor med motbilder.

Ett på lång sikt framgångsrikt arbete med dessa frågor kräver emellertid att även förmedlingens villkor diskuteras. Lika angeläget som det är att främja ett mångsidigt och allmänt bruk av kulturarvet, lika viktigt är det att det sker med eftertanke och insiktsfullhet. Kulturarvssektorns institutioner har möjlighet att utvecklas till mer betydelsefulla samhällsinstitutioner än vad de är i dag.

För att möjliggöra ett vidare arbete med dessa frågor lämnar regeringen förslag i budgetpropositionen (prop. 1996/97:1) om att ett belopp om 1 miljon kronor skall anvisas för detta ändamål.

14.3 SESAM – öppna museisamlingarna

För riksdagens kännedom vill regeringen lämna följande rapport om SESAM-projektet. För sysselsättningsinsatser på kulturområdet beviljade riksdagen våren 1995 sammanlagt 235 miljoner kronor att användas till att bevara och öppna kulturskatterna i främst de statligt stödda museerna (prop. 1994/95:100, bil. 12, bet. 1994/95:KrU18, rskr. 1994/95:251). I de statliga museernas och läns museernas samlingar finns cirka 38 miljoner föremål. Många är i dåligt skick och behöver registreras, vårdas och konserveras för att göras tillgängliga.

Räddningsaktionen men kunde även omfatta andra samlingar, exempelvis arkivalier vid de statligt stödda arkiven eller föremål, uppteckningar och ritningar inom hemslöjdens område. Även andra angelägna sysselsättningsinsatser inom kultur- och kulturmiljöområdena kunde komma ifråga.

Bidrag från SESAM har fördelats vid två tillfällen, ett under senhösten 1995 och ett under försommaren 1996. Bidrag har lämnats för 100 procent av lönekostnaderna för personer som anställs med anledning av projektet, under förutsättning att de egna insatserna för projektets totalkostnad uppgår till minst 30 procent för statliga museer och arkiv, 40 procent för statsunderstödda museer samt 50 procent för övriga institutioner m.m. Till ansökan skulle institutionerna presentera en plan för sitt mål med samlingarna.

Sammanlagt inkom ansökningar för cirka 700 miljoner kronor från ett hundratal institutioner. Av de beviljade medlen tilldelades centrala museer och arkiv cirka 63 procent, regionala museer med statsbidrag (inklusive hembygdsrörelsen) cirka 28 procent samt övriga institutioner cirka 9 procent.

Vid fördelningen har sådana projekt prioriterats som innebär ökad tillgänglighet för allmänheten eller forskningen, liksom projekt som innebär samordning eller främjande av nätverk mellan flera institutioner. Bidrag har i första hand lämnats till registrering och digitalisering samt förbättring av förutsättningarna för föremålsförvaring och där projekten också innebär förändrade och förbättrade magasin. Bidrag har också lämnats till projekt som främjar barn- och ungdomsverksamhet. Vid fördelningen har kvalitetsaspekterna beaktats. Sysselsättningsintensiva projekt har prioriterats, liksom en regional fördelning över landet. Bidragen har i huvudsak avsett löner till tillfälligt anställda. I den andra fördelningen av medel gjordes en särskild satsning på hembygdsrörelsen genom att läns museerna får möjlighet att anställa minst en person under cirka två år för att ta hand om hembygdsföreningarnas samlingar.

Samtliga projekt som tilldelats medel skall vara avslutade senast utgången av år 1998. Sammanlagt bör SESAM då ha skapat sysselsättning åt cirka 400 unga, arbetslösa akademiker och hantverkare. Projektet har dessutom gjort det möjligt för bl.a Svensk arkivinformatik inom Riksarkivet att anställa cirka 100 personer på ALU-tjänster. Regeringen erfar att SESAM dessutom har genererat ytterligare sysselsättning genom att andra finansärer gått in och stöttat vissa av projekten. Regeringen avser att följa och utvärdera projektet både ur sysselsättningssynpunkt och vad gäller samlingarnas långsiktiga bevarande liksom tillgängliggörandet av dem.

Analys av museisamlingarna

SESAM-projektet aktualiserar inte bara frågor om samlingarnas fysiska status, utan också deras innehåll – vad de består av. Under de senaste decennierna har medvetenheten ökat om att bevarandet och förmedlandet av olika gruppers kulturarv har varit orättvist fördelat. Kulturarvssektorn liksom forskningen och historieböckerna har i det förflutna skildrat kulturarvet ur ett begränsat perspektiv. I den traditionella historieskrivningen har t.ex. kvinnornas historia ofta fått stå tillbaka till förmån för männens. Samma sak har påtalats vad gäller andra resurs- och röstsvaga grupper i samhället.

Dessa urvalskriterier är djupt rotade och ofta omedvetna. Om vi inte i högre grad uppmärksammar frågor kring vems kulturarv som bevaras och förmedlas riskerar vi att få liknande luckor i framtidens minnesbank.

Under senare år har på sina håll en livlig diskussion om könsperspektivet förts inom kulturarvssektorn. Sektorn har också i ökad utsträckning strävat efter att inkludera kvinnornas historia i sina samlingar, utställningar, register m.m. Ändå är det många som menar att kvinnan, även om hon är mera synlig än tidigare, fortfarande behandlas som komplement till den traditionella historieskrivningen. Genom att historien inte på djupet analyseras och problematiseras bekräftas i stället den rådande könsuppdelningen och den patriarkala ordningen. Det är hög tid att också kulturarvssektorn tar frågor om kön och jämställdhet på allvar.

Även svenskar med olika etnisk bakgrund måste få ges ökad uppmärksamhet. Sverige är idag ett mångkulturellt samhälle där en stor del av befolkningen har invandrabakgrund. Invandringen liksom det mångetniska Sverige är en del av det svenska kulturarvet och får inte glömmas bort när vi står inför uppgiften att samla in och dokumentera 1900-talet.

Det är mot bakgrund av detta väsentligt att fundera kring själva samlandet och dokumentationen. Vad är det för utgångspunkter som har styrt och ännu styr detta arbete? Vilka gruppers kulturarv är det man valt att bevara i det förflutna? Vilka gruppers kulturarv lyfts fram i utställningar och annan programverksamhet i dag? Hur ser luckorna i samlingarna ut?

Det är av stor vikt att arbetet med kulturarvet kopplas till en analys ur olika sociala perspektiv (t.ex. med utgångspunkt i teman som klass, kön, kulturell bakgrund och generation) så att olika gruppers kulturarv dokumenteras, bevaras och förmedlas till allmänheten, detta bl.a. som en del i arbetet med att höja kvaliteten på museisamlingarna som helhet. En analys ur något av dessa perspektiv kan dels bidra till kulturarvssektorns arbete med att utveckla planer för den fortsatta insamlingen och dokumentationen, dels leda till intressanta utställningar och annan programverksamhet.

Det är av nationellt intresse att de statliga och statsfinansierade museernas samlingar har en så optimal sammansättning som möjligt, dvs. att de består av såväl rätt sorts som rätt antal föremål. För att de gemensamma resurserna skall användas effektivt krävs ansvarsfördelning och samarbete inom museiväsendet, riktlinjer för urval vid egen insamling samt gallring i befintliga samlingar. Det är nödvändigt att varje enskilt museum upprättar en tydlig insamlingsplan och att överenskommelser museer emellan kommer till stånd så att inte vare sig onödiga dubbleringar eller ödesdigra luckor i samlingarna uppstår. För att bidra till att göra det möjligt för museerna att på detta sätt upprätta en insamlingsplan, samordna och arbeta aktivt med samlingarna som helhet pågår för närvarande inom Kulturdepartementet arbete med att ta fram ett förslag som skall ge museerna möjlighet att också avföra föremål ur samlingarna. Regeringen har för avsikt att lägga särskilda uppdrag med anknytning till samlingarna till de centrala museerna. I avsnitt 18.1.2 om reformerat bidrag till regional kulturverksamhet föreslås att två procent av bidraget till de regionala institutionerna skall kunna avse riktade, tids-

begränsade insatser under år 1997. För de regionala museerna bör dessa insatser bl.a. gälla granskningar av samlingarna med utgångspunkt i teman som klass, kön, kulturell bakgrund och generation.

14.4 Museer och utställningar

I dag finns över 200 museer enligt definitionen i museistatistiken. Med ett vidare synsätt är de avsevärt fler. En fjärdedel av dessa ligger i storstads-kommunerna Stockholm, Göteborg och Malmö. För finansieringen svarar staten, landsting, kommuner och enskilda i varierande form och omfattning. Ett antal samarbetsorgan har efterhand etablerats för t.ex. samtidsdokumentation (SAMDOK), informationssystem (INSAM) och marknadsföring (Svenskt Kulturarv).

Vården av kulturarvet och kunskapsuppbyggnaden i form av insamling, dokumentation, föremålsvård, förvaring och registrering kräver avsevärda basresurser. Cirka tre fjärdedelar av centralmuseernas och hälften av läns-museernas kostnader kan hänföras till dessa funktioner. Häri ligger också läns-museernas grundläggande uppgifter i kulturmiljöarbetet. Återstående del av resurserna läggs nästan helt på publikarbetet i form av produktion av utställningar, visningar, föredrag, aktiviteter, publikationer, forskarservice m.m. Några få procent av museernas reguljära kostnader används till egen forskning. Ett undantag utgör Naturhistoriska riksmuseet, vars kostnader till över hälften avser forskning. Denna verksamhet är i övrigt väsentligen beroende av externa projektmedel eller andra typer av särfinansiering.

I betänkandet Inför ett svenskt kulturnät – IT och framtiden inom kultur-området (SOU 1996:110) konstateras att IT-utvecklingen på många håll inom museiområdet är snabb men att en övergripande IT-strategi behövs.

Antalet centrala statliga museer under Kulturdepartementet uppgick år 1995 till arton, samlade i åtta myndigheter och två stiftelser. Härtill kommer med liknande inriktning Stiftelsen Skansen. Statens försvarshistoriska museer, bestående av Armémuseum, Flygvapenmuseum och Marinmuseum, fördes den 1 juli 1996 över från Försvarsdepartementet till Kulturdepartementet. Fem av centralmuseerna är s.k. ansvarsmuseer inom olika områden. Genom Stiftelsen Riksutställningar bidrar staten till produktion och spridning av vandringsutställningar samt till metodutveckling. Museiområdet ingår i uppdraget till Statens kulturråd. Riksantikvarieämbetet har det övergripande ansvaret för kulturmiljövården.

Under medverkan i olika former från bl.a. Statens kulturråd och Riksantikvarieämbetet ges driftsbidrag till icke-statliga museer, bl.a. läns-museer och vissa specialmuseer, samt fördelas projektmedel till forskning och utveckling inom området. Därtill kommer större engångssatsningar i likhet med det av riksdagen 1995 beslutade SESAM-projektet för bevarande och tillgängliggörande av kulturarvet. De medel som ställts till förfogande som resultat av de särskilda propositionerna om forskning har på senare år givit betydande

14.4.1 Inriktningen på de framtida insatserna för museiområdet

Regeringens bedömning: Statens framtida insatser bör syfta till att

- stärka museernas förankring i samhällslivet,
- inrikta museernas inre verksamhet mot förbättrad vård och registrering av föremålsbestånden,
- inrikta museernas yttre verksamhet mot större spridning och delaktighet,
- koncentrera redovisningen av verksamheten till kvalitet och omvärldseffekter.

Skälen för regeringens bedömning: Av 1974 års kulturpolitiska mål är främst målet att "garantera att äldre tiders kultur tas tillvara och levandegörs" orienterat mot den kombination av bevarande och tillgängliggörande som präglar museer, arkiv och bibliotek. På denna grundval har utvecklingen gått vidare över åttiotalets fastare etablering av läns museer och centralmuseer (grundbeloppssystemet, museikoncerner, ansvarsmuseer m.m.) till olika samverkansformer och en fokusering mot kvalitets- och yrkesutvecklingsfrågor (fackutbildning, föremålsvård, tillgänglighet, forskningsanknytning m.m.). Resursmässigt har museerna stärkts sett över den senaste tjugoårsperioden, särskilt genom ökade statliga insatser. Till driftsbidragen har i ökande omfattning kommit finansiering med projektmedel och externa intäkter av annat slag.

Flertalet museer har sin huvudinriktning mot kulturhistoria i vid mening samt konst och hantverk. Naturvetenskaperna är företrädade vid Naturhistoriska riksmuseet, ett antal universitetsmuseer och kommunala museer m.fl. Områden som naturvetenskap, teknik, industrihistoria m.m. är emellertid generellt sett fortfarande mindre väl representerade, även om nya typer av institutioner som arbetslivsmuseer och ekomuseer har tillkommit.

Med teknikens nya möjligheter har museernas publika uppgifter alltmer utvecklats i riktning mot bruk av IT, etablering av externt tillgängliga faktabanker och användning av bildmedier. Denna process är överlag snabb men ojämnt fördelad mellan olika museer. Efter en svacka under 1980-talet är andelen av befolkningen som under det senaste året besökt ett museum numera närmare 50 procent jämfört med drygt 30 procent år 1988. Ökningen under 1990-talet har varit mest uttalad vid de statliga museerna, i storstadsområdena och i yrkesaktiva åldrar. Ungdomsgruppen är fortfarande sämst representerad i besöksstatistiken.

Samverkan, utbildning och forskningsanknytning har utvecklats, speciellt under periodens senare del, men mycket återstår att göra. Vad gäller registrering och vård av samlingarna finns fortfarande stora eftersläpningar, även om

IT-utvecklingen nu skapar nya förutsättningar för överblick och därmed möjliggör en effektivare prioritering av insatserna. Utredningen om en strategi för kulturinstitutionernas användning av informationsteknik (Ku 1995:03) har till uppgift att bl.a. finna öppna tekniska system för systematisering och katalogisering av information på ett sätt som sätter användarvänligheten i centrum. Informationens geografiska placering blir därmed också mindre viktig för användarna.

Regeringen föreslår i budgetpropositionen (prop. 1996/97:1, utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning) att ett särskilt anslag förs upp i statsbudgeten för universitetsdatanätet SUNET. Förslaget innebär att SUNET uppgraderas och får en vidgad roll som möjliggör anslutning för statliga museer, läns museer och biblioteksområdet. För de statliga museerna skall driften bekostas från anslaget. Genom att SUNET kan användas vid bibliotek ökar åtkomsten av museernas information för många användare under förutsättning att bl.a. användarvänliga sökverktyg utvecklas.

Utvecklingen av museernas inre verksamhet bör framför allt präglas av kvalitetstänkande. Häri ligger t.ex. nödvändigheten av ett snävare urvalsförfarande på sikt i förening med bättre vård och tillgänglighet, vilket också är kärnan i den av riksdagen år 1995 beslutade räddningsaktionen för kulturarvet (SESAM). Gallringsfrågan bör belysas närmare. Bredare kompetensförsörjning än nu liksom förstärkt vidareutbildning är andra kvalitetsfaktorer, som efterhand bör medverka även till en bättre ämnesmässig täckning. Forskning skall naturligt anses ingå i museiuppdraget.

I den yttre verksamheten bör framför allt spridning och delaktighet vara ledstjärnor. I detta syfte måste man utnyttja den nya teknikens alla möjligheter i form av IT-nätverk med digitaliserad information, multimedieprodukter, effektivare föremålsregistrering m.m. men också generösare låneförfaranden med stöd av ett breddat och förenklat system för statliga utställningsgarantier (kap. 14.4.10). Av publikgrupperna bör framför allt ungdom prioriteras. Att museerna ges ännu bättre möjligheter att öppna sig och samverka skapar större dynamik och långsiktigt bättre spridningseffekter än uppdelning av befintliga samlingar eller organisatoriska åtgärder av annat slag. Samtidigt ställs den museipedagogiska uppgiften i centrum.

Pendelrörelsen mellan bevarande och bildning bör inte uppfattas som uttryck för konkurrerande ambitioner utan speglar snarare en helhet vars delar förutsätter varandra. Varje museum måste inom sitt ansvarsområde ha till uppgift att avväga medlen på det mest ändamålsenliga sättet. Form och innehåll i verksamhetsredovisningen behöver emellertid utvecklas för att ge tydligare uttryck åt såväl prestationernas kvalitet som effekterna i omvärlden. Den fortsatta utvecklingen av mål- och resultatdialogen på kulturområdet behandlas särskilt i avsnitt 18.2.

Ett reformerat bidragssystem för regional kulturverksamhet (avsnitt 18.1.2) kommer, vad avser läns museerna, att förenas med en förstärkt utvärdering av effekterna av museernas arbete.

Det värdefulla arbete inom området som bedrivs av ideella krafter med begränsade resurser ger många människor ytterligare möjlighet till upplevelse

och delaktighet, samtidigt som viktiga materiella bidrag lämnas till vården av särskilt det lokalt förankrade kulturarvet. Initiativ av typen Svenskt Kulturarv med Riksantikvarieämbetet, Statens fastighetsverk och Penninglotteriet som huvudmän är ett annat positivt sätt att effektivare marknadsföra museer och fasta kulturmiljöer till den breda allmänheten.

Museernas verksamhet skall betraktas som en integrerad del av det omgivande samhället. Det Kulturutredningen upplever som obalanser i museernas inriktning – framför allt en slagsida åt traditionell kulturhistoria på bekostnad av natur-, teknik- och miljöfrågor samt en för stark prioritering av föremålsvård i förhållande till det publika arbetet – bör därför i första hand hanteras i samspel med de berörda samhällssektorerna. Dessa rymmer alla sin historiska dimension. För museernas fortsatta utveckling är det avgörande att ha levande kontakter med sitt ämnesområde och inte enbart i museimiljön som sådan. I detta sammanhang spelar friluftsmuseerna en viktig roll. Största möjliga förankring i samhällslivet bör vara det främsta instrumentet för att nå god balans i insatserna.

Regeringens förslag på musei- och utställningsområdet har genomgående de utgångspunkter som redovisats. I budgetpropositionen för år 1997 (prop. 1996/97:1) föreslår regeringen att musei- och utställningsområdet förstärks med 21 miljoner kronor. För åren 1998 och 1999 beräknar regeringen en förstärkning med 8,8 respektive 29 miljoner kronor.

14.4.2 Strukturen på museiområdet

Regeringens bedömning: Strukturen på museiområdet bör utvecklas så att regeringen får bättre underlag för överblick och styrning. Regeringen kommer att överväga frågan ytterligare i ett vidare sammanhang.

Kulturutredningens förslag: Utredningen föreslår etablerandet av ett museiråd, som förutsätts medverka i den centrala mål- och resultatstyrningsprocessen samt bidragsfördelningen. Centralmuseerna föreslås även i fortsättningen vara direkt underställda regeringen.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser ansluter sig till utredningens förslag men i vissa fall med reservationer kring museirådets sammansättning och uppgifter. *Kulturrådet* anser att ett museiråd enbart bör vara rådgivande till myndighetens styrelse. *Riksantikvarieämbetet (RAÄ)* betonar att myndighetsstrukturen på museiområdet bör utgå från en samlad syn på kulturarvet.

I en särskild skrivelse den 24 januari 1996 har *Riksdagens revisorer* framhållit att museiområdet organisatoriskt bör uppdelas i en vårdande och en publik del.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen delar utredningens uppfattning om behovet av bättre kompetens och kunskapsunderlag för

centrala beslut inom museiområdet. Stödet till regeringen behöver stärkas vad gäller såväl bidragsfördelning som utvärdering. Fötutsättningarna att aktivt initiera utveckling, främja samverkan och utföra särskilda uppdrag från regeringen behöver förbättras.

Det är angeläget att överväga Kulturrådets uppgifter nu och i ett längre perspektiv i förhållande till museiområdet mot bakgrund av de brister som kunnat konstateras. Ökad vikt bör inom rådet läggas på dessa frågor samt samspelet med RAÄ i avvaktan på att regeringen under 1997 tar ställning till en mer långsiktig lösning, som också måste beakta de uppgifter som ligger på ansvarsmuseer och olika samverkansorgan. Därvid är det viktigt att undvika de oklarheter i ställning och kompetens som var skälet till att museinämnden och övriga särskilda facknämnder inom Kulturrådet avvecklades år 1987 (prop. 1986/87:100 bil. 10 s. 333). Utöver Kulturutredningens förslag om ett museiråd har vidare framförts olika förslag till sammanförande av museerna i ett museiverk (Omprövning av statliga åtaganden, SOU 1995:93, s. 51–53) eller i större myndighetsgrupper.

Frågan om den framtida myndighetsstrukturen på kulturområdet i stort behandlas i avsnitt 18.2.

14.4.3 Nationellt uppdrag till museiområdet

Regeringens förslag: Ett tidsbegränsat nationellt uppdrag inrättas inom museiområdet.

Regeringen avser att för perioden 1997–1999 ge uppdraget till Stiftelsen Arbetets museum. I budgetpropositionen för år 1997 föreslås att 1 miljon kronor anvisas för ändamålet.

Skälen för regeringens förslag: I denna propositions avsnitt 4.2 har regeringen förordat att nationella uppdrag ges till vissa icke-statliga institutioner eller verksamheter som står för utveckling och förnyelse inom en konstriktning eller verksamhetsform.

Regeringen har bedömt att ett nationellt uppdrag bör läggas på museiområdet för att utveckla och förstärka museernas ansvar för arbetslivet och det industrihistoriska arvet. Uppdraget bör inriktas på en förnyelse av museiverksamheten och på att nå sådana grupper i samhället som annars inte vanligtvis tar del av museernas arbete. För perioden 1997–1999 avser regeringen att tilldela Stiftelsen Arbetets museum i Norrköping detta uppdrag. Arbetets museum har som mål att vetenskapligt dokumentera samtida arbetsliv, att levandegöra arbetets historia och att konstnärligt gestalta kvinnors och mäns arbetsvillkor. Museet kan närmast karakteriseras som ett samtidsmuseum med historiskt djup och med ett särskilt ansvar för dokumentation av det industriella kulturarvet. Tyngdpunkten ligger på kvinnans och mannens roll i industrisamhället och i ett vardagsperspektiv.

För att uppnå målen samlar Arbetets museum yrkesminnen, dokumenterar, bedriver och stödjer forskning kring yrkesroller, yrkeskunskaper, facklig-politisk verksamhet, makt och identitet, familjeliv och fritid. Arbetets museum genomför fortlöpande samtidsdokumentationer och förutom antologier och forskningsrapporter produceras utställningar med utgångspunkt i det insamlade materialet.

Museet är därutöver ett forum för debatt och gestaltning av kvinnors och mäns arbetsliv och arbetsförhållanden. Till skillnad från de flesta andra museer saknar museet egna föremålssamlingar. I stället står ord och bild i centrum. Genom sitt sätt att bedriva museiverksamhet utvecklar Arbetets museum frågan om museernas förhållande till sin egen samtid. Museet är därmed ett bra exempel på en ny form av museiverksamhet.

Uppdraget till Stiftelsen Arbetets museum bör bestå i att utveckla den nuvarande verksamheten inom museets område arbete och arbetsliv samt de former i vilka denna verksamhet bedrivs. Regeringen lägger härvid särskild vikt vid museets angelägna dokumentation av industrisamhällets framväxt och att museet lyfter fram kvinnornas betydelse. Museet bör kunna utgöra en viktig resurs och inspiration i andra museers arbete med dessa frågor. Arbetets museum bör vidare inom sitt område aktivt verka för och utveckla redan befintligt samarbete med andra museer, folkbildningsorganisationer m.fl.

Regeringen beräknar i budgetpropositionen för år 1997 att ett årligt bidrag på 1 miljon kronor anvisas för det nationella uppdraget inom museiområdet.

14.4.4 Riksantikvarieämbetet och Statens historiska museer

Regeringens förslag: Statens historiska museer skiljs från Riksantikvarieämbetet och inrättas som en egen ny myndighet. Förändringen genomförs den 1 januari 1998.

Kulturutredningens förslag: Regeringens förslag överensstämmer i huvudfrågan om Statens historiska museers ställning med Kulturutredningens. Utredningen föreslår emellertid att samma åtskillnad av principiella skäl, främst för att separera utförande och tillsyn, även skall genomföras för den arkeologiska uppdragsverksamheten (UV). Vad avser institutionen för konservering (RIK) bör en motsvarande utredning göras.

Remissinstanserna: En i huvudsak enig remissopinion tillstyrker en åtskillnad mellan Riksantikvarieämbetet (RAÄ) och Statens historiska museer. Vad gäller UV och RIK förordas i allmänhet en boskillnad från RAÄ. RAÄ förordar en delning men anser däremot att UV och RIK inte bör avskiljas från myndigheten.

Riksdagens tidigare överväganden: 1965 års musei- och utställningssakkunniga (MUS 65) föreslog att Vitterhetsakademiens huvudmannaskap över RAÄ skulle upphöra samt att Statens historiska museum, med hänsyn till behovet av att renodla de kulturminnesvårdande och museala

uppgifterna, skulle bli en fristående institution. Regeringen delade i princip utredningens resonemang men var i sitt förslag till riksdagen (prop. 1974:28 s. 382–384) inte beredd att förorda en upplösning av sambandet mellan RAÄ och Historiska museet. Riksdagen beslöt i enlighet med regeringens förslag (bet. 1974: KrU15, rskr. 1974:248). Historiska museets och fyra andra centralmuseers särskilda uppgift som ansvarsmuseer tillkom år 1987 (prop. 1986/87:97 s. 9–11, bet. 1986/87:KrU21, rskr. 1986/87:342).

Skälen för regeringens förslag: För att renodla RAÄ:s uppgifter som centralt verk med övergripande ansvar för tillsyn och utveckling av kulturmiljövården bör Statens historiska museer (Historiska museet, Kungl. myntkabinettet och Medelhavsmuseet) nu skiljas från RAÄ och bilda en egen ny myndighet. Samtliga tre museer har uppgifter motsvarande övriga centralmuseers och Historiska museet dessutom ansvarsmuseerollen för svensk kulturhistoria före år 1520. För Historiska museet innebär detta ingen egentlig verksamhetsförändring och genom den fortsatta samlokaliseringen med RAÄ blir det möjligt att i praktiken ändå samordna de båda myndigheternas gemensamma kompetens på arkeologiområdet. En samlad kulturarvspolitik underlättas av att RAÄ inte står i annat förhållande till Statens historiska museer än till övriga centralmuseer.

RAÄ bör starkare koncentreras till sin uppgift som centralt verk med helhetsansvar och tillsynsuppgifter på kulturmiljöområdet i samspel med länsstyrelser och regionala museer på det sätt som redovisats i myndighetens rapport om ansvarsfördelningen inom kulturmiljövården. Denna behandlas närmare i avsnittet om kulturmiljö (kap. 14.6.2). Ansvaret som centralt verk skall innefatta medverkan i beslutsprocessen rörande bidrag till läns museerna samt utvärdering av hur de utför sina lagreglerade uppgifter i kulturmiljöarbetet.

RAÄ har en metodutvecklande, kunskapsuppbyggande och utvärderande uppgift inom den arkeologiska verksamheten i landet men utför också i stor omfattning exploateringsundersökningar och andra arkeologiska uppdrag, väsentligen genom UV:s regionala organisation. Verksamheten utgör en helt intäktsfinansierad del av myndigheten. Uppdragsvolymen har särskilt under senare år varit beroende av växlingar i de infrastrukturella satsningarna.

Förslaget att skilja UV från RAÄ, som också går tillbaka till den s.k. HUR-utredningens betänkande Arkeologi och exploatering (SOU 1992:137), baseras väsentligen på principiella skäl och en önskan att skilja på tillsyns- och utförandeuppgifterna. Samma principfråga gäller också konserveringsverksamheten. Någon mer genomförd konsekvensbeskrivning har emellertid inte utförts, och mot en åtskillnad talar sambandet mellan produktion, kompetens och metodutveckling. Regeringen är därför, i avvaktan på erfarenheterna av RAÄ:s nya organisation, inte beredd att föreslå förändringar i UV:s och konserveringsverksamhetens ställning.

Förändringen avseende Statens historiska museer bör genomföras den 1 januari 1998 och medför inga budgetkonsekvenser.

Regeringens förslag: Marinmuseum i Karlskrona inom Statens försvarshistoriska museer läggs samman med Statens sjöhistoriska museer. Förändringen genomförs den 1 juli 1997.

Kulturutredningens förslag: Kulturutredningen behandlar i sitt särskilda delbetänkande den 10 maj 1995 om Sjöhistoriska museets lokalisering även behovet av ett förstärkt samarbete inom den sjöhistoriska museiverksamheten. I betänkandet förutsätts att överenskommelse snarast kan träffas om att i någon form överföra vissa föremål av betydelse för belysningen av Karlskrona som örlogsstation från Sjöhistoriska museet, som ingår i Statens sjöhistoriska museer (SSHM), till Marinmuseum i Karlskrona inom Statens försvarshistoriska museer (SFHM).

Remissinstanserna: Det stora flertalet remissinstanser är positiva. *Statens försvarshistoriska museer* föreslår även en tidsmässig uppdelning av museernas ansvarsområden. *Försvarsmakten* framhåller att Sjöhistoriska museet bör ha ett helhetsansvar för den samlade maritima museiverksamheten.

Skälen för regeringens förslag: Både Sjöhistoriska museet och Marinmuseum i Karlskrona har uppdraget att belysa det svenska sjöförsvarets utveckling. På grundval av Kulturutredningens överväganden, yttranden samt kontakter med berörda myndigheter konstaterar regeringen att åtskilliga föremål hos såväl Sjöhistoriska museet som Marinmuseum faller inom ramen för ett gemensamt ansvarsområde. En diskussion om överföringar och inriktning har förts sedan år 1992 utan att några positiva resultat kunnat nås.

Regeringen utgår från samma målsättning att underlätta samverkan som Kulturutredningen men förordar en annan lösning. Att undanröja organisatoriska hinder för tillfälliga eller permanenta överföringar av föremål, framtidsplanering m.m. bedömer regeringen som den mest konstruktiva och långsiktigt hållbara helhetslösningen. Marinmuseum i Karlskrona bör därför läggas samman med SSHM. Förutsättningarna för en rationell fördelning av samlingar, arbetsuppgifter och sakansvar förbättras avsevärt inom ramen för en mer samlad sjöhistorisk museiverksamhet. Särskild vikt bör därvid fästas vid vidareutvecklingen av Marinmuseum, som under våren 1997 tar i bruk nya lokaler och basutställningar. Marinmuseum bör inom myndigheten ges största möjliga ansvar för insatserna inom sitt område.

Regeringen förutsätter att ett aktivt samarbete etableras mellan SFHM och SSHM, som gör att såväl försvar som sjöfart kan dokumenteras och skildras på ett heltäckande sätt. Ansvarsfördelningen mellan myndigheterna behandlas i övrigt under kap. 14.4.6.

Förändringen avseende Marinmuseum bör genomföras den 1 juli 1997. Regeringen avser att, i avvaktan på riksdagens beslut, utse en organisationskommitté för att förbereda sammanläggningen och lämna förslag till ekono-

misk reglering mellan de berörda myndigheterna. Kommittén skall därvid särskilt beakta synpunkter från Försvarsmakten.

Regeringen avser att återkomma till riksdagen vad gäller Kulturutredningens förslag om lokalisering av Sjöhistoriska museet.

14.4.6 Statens försvarshistoriska museer

Regeringens bedömning: Statens försvarshistoriska museer bör fortsatt ha ett huvudansvar för övergripande militära museifrågor.

Kulturutredningens förslag: Kulturutredningen förordar att Statens försvarshistoriska museer (SFHM) kvarstår under Försvarsdepartementet men behandlar inte andra frågor om myndigheten.

Remissinstanserna: Remissinstanser som uttalat sig biträder i allmänhet utredningens förslag.

Skälen för regeringens bedömning: Regeringen delar i huvudsak de bedömningar rörande SFHM som Statskontoret på regeringens uppdrag redovisat i betänkandet Försvarshistoriska museer – en översyn (1994:21). Statskontoret ger ett försteg åt anknytningen till övriga museer samt framhåller att den marina museiverksamhet som bedrivs på nationell nivå bör ligga inom samma organisation. Till skillnad från Kulturutredningen anser regeringen att övervägande kulturpolitiska skäl talar för sambandet med de övriga statliga centralmuseerna. Den 1 juli 1996 har myndigheten, som består av enheterna Armémuseum, Flygvapenmuseum, Marinmuseum och Försvarets traditionsnämnd, därför förts över från Försvarsdepartementet till Kulturdepartementet.

Bakgrund, motiv och genomförande vad avser förslaget att lägga samman Marinmuseum med Statens sjöhistoriska museer redovisas i avsnitt 14.4.5. Även därefter är det emellertid för SFHM av stor betydelse att kunna arbeta med ett samlat perspektiv på försvarets historiska utveckling samt vidmakthålla förankring och legitimitet i förhållande till Försvarsmakten i dess helhet. Myndigheten skall därför fortsatt ha ett huvudansvar för övergripande militära museifrågor. I mån av resurser skall SFHM som nu utföra tillsyn och rådgivning gentemot förbands- och vapenslagsmuseer samt specialsamlingar inom Försvarsmakten, vad gäller marinen dock i samråd med SSHM. Försvarets traditionsnämnd förblir knuten till SFHM men förutsätts innehålla en representant utsedd av SSHM.

Utöver den nämnda utredningen har Statskontoret även avgivit betänkandet Försvarstekniskt museum i Karlsborg? (1994:25). Chefen för marinen har år 1991 föreslagit att Vaxholms fästnings museum överförs till SFHM, vilket även SFHM aktualiserat senast i anslagsframställningen för budgetåret 1997. Vidare har SFHM lyft fram den långsiktiga problematiken kring förbandsmuseerna (motsv.) med särskild hänsyn till den pågående

omstrukturerings inom Försvarsmakten. Regeringen är för närvarande inte beredd att ta ställning i dessa frågor.

Prop. 1996/97: 3

14.4.7 Ett samlat etnografiskt centralmuseum i Göteborg

Regeringens förslag: Etnografiska museet i Göteborg får statligt huvudmannaskap den 1 januari 1999 och sammanförs samtidigt med Folkens museum – etnografiska, Medelhavsmuseet och Östasiatiska museet till ett samlat etnografiskt centralmuseum. Den nya myndigheten förläggs till Göteborg. I budgetpropositionen för år 1997 anvisas ett bidrag till Etnografiska museet i Göteborg på 3 750 000 kronor.

Regeringens bedömning: Regeringen avser att under år 1997 återkomma till riksdagen med närmare förslag rörande den nya myndigheten.

Kulturutredningens förslag: Utredningen betonar – utöver betydelsen av kultur i hela landet – en bred kulturarvssyn, ett mångkulturellt perspektiv och invandrargruppernas möjligheter till identifikation med sin kulturella bakgrund. Utredningen lämnar emellertid inget uttryckligt förslag rörande den etnografiska museiverksamheten.

Skälen för regeringens förslag: Invandrarkulturerna har fått en allt större betydelse i dagens samhälle, och regeringen har i många fall givit berörda museer som Folkens museum – etnografiska, Östasiatiska museet och Medelhavsmuseet särskilda uppdrag i syfte att närmare knyta an till invandrargruppernas behov. Museer med helt eller delvis etnografisk inriktning bör i ännu större omfattning än nu ha en viktig uppgift i att främja kontakterna mellan svenska och utomsvenska kulturer.

Göteborgs stad har föreslagit en samlad förläggning av nationell etnografisk museiverksamhet till Göteborg. Folkens museum – etnografiska har bl.a. aktualiserat en breddning av statens ansvar till även Etnografiska museet i Göteborg. Detta museum, som ingår i den kommunala förvaltningen Göteborgs museer, har samlingar i vetenskaplig paritet med Folkens museum – etnografiska i Stockholm. I praktiken utgör samlingarna komplement till varandra. Så har t.ex. Folkens museum – etnografiska bättre täckning av Nordamerika, Etnografiska museet i Göteborg av Latinamerika.

I Göteborg är de nuvarande möjligheterna till god förvaring och aktiv verksamhet av ekonomiska och andra skäl begränsade. Samtidigt är det angeläget att förutsättningarna att arbeta i förhållande till både forskning och invandrargrupper förbättras även utanför Stockholm. Att staten övertar huvudmannaskapet för Etnografiska museet i Göteborg och lägger samman detta med Folkens museum – etnografiska skapar enligt regeringens bedömning en mycket slagkraftig helhet. Till denna förstärkta museimyndighet bör också föras Medelhavsmuseet (inom Statens historiska museer) och Östasiatiska

museet (inom Statens konstmuseer), eventuellt också de östasiatiska samlingarna vid Röhsska museet i Göteborg. Den nya samlade museiorganisationen förblir ett statligt ansvarsmuseum med centrum förlagt till Göteborg. Även i Göteborg föreligger den vetenskapliga miljön inom ämnesområdena socialantropologi, antikens kultur och samhällsliv och konstvetenskap samt ett betydande publikt underlag.

Regeringen gör bedömningen att en nyetablering i denna form möjliggör ytterligare samordningsvinster och breddning av kompetensen. Dessutom kan den nya museiorganisationen i förening med en ny lokallösning skapa förutsättningar för oprövade former för exponering, publikkontakter och andra aktiviteter. Förslaget bör inom museiområdet ses som en viktig del i regeringens satsning på kultur i hela landet.

Etnografiska museet i Göteborg bör redan fr o m år 1997 ges ett bidrag på 3 750 000 kronor för driftskostnader.

Regeringen anser att förändringen organisatoriskt bör kunna genomföras till den 1 januari 1999, lokalmässigt under år 1999. Regeringen avser därför att snarast utse en organisationskommitté som, i avvaktan på riksdagens beslut, kan förbereda förändringen och i övrigt lämna mer preciserade förslag och vidta nödvändiga verkställighetsåtgärder. Därvid bör bl.a. studeras närmare om det finns omständigheter förknippade med delar av samlingarna som kan påverka en förflyttning från Stockholm. Regeringen avser att under år 1997 återkomma till riksdagen med närmare förslag rörande den nya myndigheten.

14.4.8 Satsning på samtidskonsten – Moderna museet, Bildmuseet i Umeå och Rooseum i Malmö

Regeringens bedömning: Samtidskonsten och konstbildningen behöver lyftas fram och få även uttalade regionala stödjepunkter. Särskilda satsningar bör därför fullföljas på det nya Moderna museet men också göras på Bildmuseet i Umeå och Rooseum i Malmö.

I budgetpropositionen för år 1997 anvisas Statens konstmuseer en förstärkning för Moderna museet med 11 545 000 kronor. Till Bildmuseet anvisas 750 000 kronor och till Rooseum en miljon kronor.

Skälen för regeringens bedömning: Kulturutredningens och regeringens samstämmiga syn på bildkonstens och konstnärernas ställning redovisas på annan plats i denna proposition (avsnitt 6, 13). Regeringen gör bedömningen att samtidskonsten är ett område som bör stärkas. Förutsättningarna för konstatövande bör förbättras, mångfald och kvalitet bör främjas och tillgången till konstmiljöer bör ökas i hela landet. Konstbildningen måste vara ett centralt inslag i ett levande kulturliv. Detta helhetsperspektiv ger starka skäl till särskilda markeringar av museernas arbete med bildkonsten och behovet av regionala stödjepunkter.

Som en bekräftelse på Moderna museets betydelse anslags år 1993 medel för en ny museibyggnad på Skeppsholmen. Denna kommer att stå klar för inflyttning i början av år 1998. I årets budgetproposition (prop. 1996/97:1) föreslår regeringen därtill utökade resurser för Moderna museet i samband med återflyttningen till Skeppsholmen. Vidare föreslår regeringen i denna proposition (kap. 13.5) att Nämnden för utställningar av nutida svensk konst i utlandet (NUNSKU) upphör och att nämndens uppgifter och anslagsmedel överförs till Statens konstmuseer (Moderna museet) fr.o.m. den 1 januari 1997. Inför en situation som ur flera synpunkter är att betrakta som en nystart för Moderna museet anser regeringen att det finns skäl att – utöver vad som anförts i kap. 13.1 Inriktning på de framtida insatserna inom bild- och formkonstens område – precisera museets uppgifter.

Moderna museet har haft som sin huvuduppgift att belysa den moderna konstens utveckling. Därmed har också samtidskonsten haft en särskilt vital roll i museets verksamhet. Det är regeringens uppfattning att Moderna museet även i fortsättningen skall ha till uppgift att introducera den nyskapande konsten för såväl en smal som en bredare publik och vara det ledande museet i landet på detta område. Moderna museets konstsamling utgör en väsentlig plattform för denna verksamhet och måste fullödigt spegla samtida bild- och formkonst i dess egenskap av kulturarv.

Den nya byggnaden skapar avsevärt förbättrade möjligheter i båda dessa avseenden, men museet bör även ta ett särskilt ansvar för att utveckla samverkan med andra konstinstitutioner inom landet och driva på utvecklingen inom det regionala konstlivet. Genom att NUNSKU:s verksamhet förs över till Moderna museet får museet dessutom en ny uppgift i sina internationella kontakter genom att anordna utställningar av nutida svensk konst i utlandet. Den tilltagande internationaliseringen, bl.a. genom Sveriges anslutning till EU, gör en aktiv extern verksamhet särskilt angelägen. Museets del av ansvarsmuseiuppgiften på konstområdet får med dessa nya förutsättningar en särskild tyngd.

Bildmuseet och Rooseum

Bildmuseet i Umeå tillkom år 1981 som ett annex till Västerbottens museum men med Umeå universitet som huvudman. Ett samverkansavtal finns sedan år 1993 mellan Statens konstmuseer och Bildmuseet av innebörden att Bildmuseet skall utvecklas till ett regionalt konstcentrum och därmed aktivt främja övre Norrlands konstliv.

Malmöregionen har på senare år aktivt utvecklat en allt starkare position vad gäller svensk och internationell samtidskonst. I denna miljö intar Rooseum, som bildades på privat initiativ år 1988, en central plats. Rooseum är numera en stiftelse med Malmö stad som en av huvudmännen. Frågan har varit aktuell att utveckla samarbetet mellan Bildmuseet och Rooseum utifrån deras speciella ställning i norra respektive södra delen av landet.

Båda museerna är av största regionala betydelse för samtidskonsten och konstbildningen. I budgetpropositionen (1996/97:1) föreslås därför ökade resurser till deras verksamhet.

Länsmuseerna

Under den uppbyggnad av regionala kulturinstitutioner som skett med statligt stöd sedan år 1974 har ansvaret på denna nivå för bild- och formkonsten mestadels lagts på länsmuseerna. Utredningen Kultur i hela landet (Ds 1989:36) konstaterade att bildkonsten hade en svag ställning på många håll. Utredningen lyfte fram de svårigheter många länsmuseer haft att utveckla en kontinuerlig bildkonstverksamhet. I början av 1990-talet tillfördes länsmuseerna ett utökat antal grundbelopp, till vilka knöts önskemål från statens sida om en förstärkning av kompetens och aktivitet inom bl.a. bildkonst- och konstbildningsområdet.

Enligt vad regeringen erfarit har de tillförda medlen på vissa håll medfört en uppryckning för bildkonsten i form av att ny kompetens tillförts och verksamheten fått en mer framträdande plats. Några museer vidareförmedlar ett visst antal grundbelopp till annan och mer lämpad institution i länet. Enligt museistatistiken har dock antalet konstutställningar inte ökat, och flertalet museer förefaller inte ha påverkats i någon större omfattning av de statliga önskemålen.

Under avsnitt 6.6 Länskonstnärer har regeringen föreslagit ett stöd på totalt 6 700 000 kronor till verksamhet med länskonstnärer inom olika områden. I regioner där länskonstnärer för bildkonsten blir verksamma med statligt stöd är det lämpligt att dessa knyts till länsmuseet eller annan verksamhet med ett samlat regionalt ansvar för bild- och formkonsten.

14.4.9 Riksutställningar

Regeringens förslag: En ny myndighet inrättas som tar över Stiftelsen Riksutställningars verksamhet. Förändringen genomförs den 1 januari 1998.

Kulturutredningens förslag: Kulturutredningen föreslår att Riksutställningar kvarstår som ett i huvudsak förmedlande och metodutvecklande organ, vars uppgifter att producera utställningar i egen regi reduceras starkt. Verksamheten bör bli mer efterfrågestyrd och större delen av anslaget öppet för ansökan från andra utställningsproducenter, även utanför museiområdet. Utredningen behandlar inte frågan om Riksutställningars formella status.

Remissinstanserna: Den övervägande delen av remissopinionen ansluter sig till Kulturutredningens förslag. *Riksutställningar* anser sig emeller-

tid behöva en bred produktionskapacitet för att i praktiken kunna fullgöra sitt uppdrag som utvecklande och rådgivande organ.

Riksdagens tidigare överväganden: Efter en längre försöksverksamhet lämnade 1965 års musei- och utställningsakkunniga (MUS 65) i betänkandet Utställningar (SOU 1974:43) vissa förslag rörande Riksutställningars fortsatta verksamhet. Regeringen föreslog att Riksutställningar skulle få en permanent organisation som statlig stiftelse med uppgift att producera och distribuera utställningar i egen regi och i samverkan, utveckla utställningsmediet samt bedriva konsultverksamhet i olika former (prop. 1975/76:135 s. 290). Riksdagen beslöt i enlighet med regeringens förslag (bet. 1975/76:KrU35, rskr. 1975/76:355). Riksdagen har nyligen (prop. 1995/96:61, bet. 1995/96:LU7, rskr. 1995/96:79) tagit ställning i frågor om former för verksamhet som är beroende av statligt stöd.

Skälen för regeringens förslag: I en särskild skrivelse den 6 februari 1995 samt i sin fördjupade anslagsframställning för budgetåren 1997–1999 har stiftelsens styrelse föreslagit en omvandling till myndighetsform. Regeringen delar denna bedömning och avser att bifalla en framställning från stiftelsen om permutation, eftersom inga egentliga skäl längre talar för att Riksutställningar skall utgöra en stiftelse. Av riksdagens ställningstagande år 1995 till stiftelser som princip och efterföljande ändring (1995:1460) i lagen (1994:1221) om införande av stiftelselagen (1994:1220) följer också att statlig verksamhet normalt bör bedrivas i myndighetsform. I Riksutställningars verksamhet täcks närmare 90 procent av kostnaderna av anslag, och inte heller för förankring och kontaktnät har stiftelseformen eller annan enskild associationsform i detta fall någon egentlig betydelse. Inga tillräckligt vägande skäl talar heller för att Riksutställningar avvecklas som självständigt organ.

Regeringen konstaterar vidare att verksamheten alltmer kommit att bedrivas i samarbete med och ofta på initiativ från utställningshuvudmän i hela landet. Det helt övervägande antalet utställningsförslag kommer från externa intressenter, och av tolv nya produktioner budgetåret 1994/95 var fem föreslagna utifrån och fyra övertagande av turnéansvar. Avtalsreglerad samfinansiering har också efterhand blivit vanligare, och under samma period stod Riksutställningar för 87 procent av kostnaderna för utifrån föreslagna utställningar och för 70 procent av kostnaderna för samtliga kategorier. Denna utveckling mot en i praktiken dominerande efterfrågestyrning bör fortsätta.

Ca 80 procent av de totala resurserna går till produktion av vandringsutställningar, ca 20 procent till kunskapsförmedling och teknisk hjälp. En koncentration har på senare år skett mot färre utställningar men av en kvalitet och med en inriktning som är svår att nå i andra former. En kraftig begränsning av Riksutställningars producentroll skulle snarast motverka uppgiften att vidareutveckla kunskaper och metoder på området. Regeringen gör bedömningen att ytterligare förstärkt samverkan vad gäller idéskapande, finansiering och distribution bör ses som ett mer konstruktivt medel för att nå både större spridning och högre kvalitet. Riksutställningar bör emellertid även studera alternativa möjligheter att bidra till finansieringen av sådana externa produktioner som bedöms vara särskilt nyskapande metodiskt eller genom sitt

ämnesval. Speciellt bör därvid prioriteras motverkande av främlingsfientlighet samt, i enlighet med tidigare uppdrag, en inriktning mot barn och ungdom.

I och med att stiftelsen kommer att upphöra och en ny myndighet föreslås bli inrättad i dess ställe kommer uppgifterna för denna nya myndighet att övervägas från bl.a. de utgångspunkter som angivits ovan.

Förändringen bör genomföras den 1 januari 1998 och medför inga budgetkonsekvenser.

14.4.10 Statliga utställningsgarantier

Regeringens förslag: Regeringens bemyndigande att lämna utställningsgarantier vidgas. Garantier skall även kunna omfatta föremål i svensk ägo och lämnas till andra icke-kommersiella utställare än statliga museer. Garantin skall som regel inte avse lån mellan statliga institutioner eller föremål som avses ingå i permanenta utställningar hos den mottagande institutionen. Garanti skall inte heller lämnas om föremålets värde är litet. För utställningsanordnaren skall gälla en självrisk. Omfattningen av garantin skall närmare anpassas till internationell praxis. Beslut om garantier skall fattas av regeringen eller den myndighet regeringen bestämmer. Verksamheten skall avgiftsfinansieras.

Promemorians förslag: Departementspromemorian Statliga utställningsgarantier (Ds 1995:79) överensstämmer i allt väsentligt med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Remissopinionen välkomnar till helt övervägande delen förslagen i promemorian. *Riksrevisionsverket* anser emellertid att de faktiska garantiutgifterna inte bör finansieras från anslaget Oförutsedda utgifter utan att även dessa bör kalkyleras in i ansökningsavgifterna eller på annat sätt budgeteras inom berört utgiftsområde.

Riksdagens tidigare överväganden: Modellen med statlig utställningsgaranti tillämpades första gången år 1974 i samband med en utställning från Kina i Sverige (prop. 1973:170 s. 26–27, bet. 1973:KrU44, rskr. 1973:348). Regeringen begärde därefter (prop. 1975/76:125 s. 24–26) ett allmänt bemyndigande att vid behov på motsvarande sätt få ställa statlig garanti. Riksdagen lämnade det begärda bemyndigandet (bet. 1975/76: KrU39, rskr. 1975/76:305). År 1978 utsträckte riksdagen sitt bemyndigande till att även avse sådana depositioner av enstaka konstföremål som under lång tid skulle finnas i landet (prop. 1977/78:125 s. 35–36, bet. 1977/78: KrU26, rskr. 1977/78:322). Vidare är det statliga riskfinansieringssystemet under utveckling (prop. 1995/96:105, avsnitt 5 s. 12–13, bet. 1995/96:FiU11, rskr. 1995/96:191).

Skälen för regeringens förslag: För statlig egendom och statlig verksamhet råder sedan länge i princip försäkringsförbud, senast reglerat i förordningen om statliga myndigheters riskhantering (1995:1300). Kammar-

kollegiet får dock vid särskilda skäl besluta om undantag eller, efter överenskommelse med myndigheten, överta ansvaret för skaderisker. Kammarkollegiet har också regeringens uppdrag att vidareutveckla det riskfinansieringssystem för statliga myndigheter som nyligen etablerats.

Regeringen har som framgått sedan länge bemyndigande att lämna garantier för lån av föremål i utländsk ägo som antingen ingår i utländska vandringstställningar eller utställningar som de statliga museerna sätter upp själva. Garantin har endast avsett de statliga museerna. För att låna ut ett föremål till utställningar kräver ägaren som regel att föremålet försäkras eller att en garanti ställs för att ersättning betalas om föremålet skadas eller förloras. Med tanke på försäkringsförbudet har det därför varit en förutsättning för att kunna låna föremål från utlandet att staten lämnat en utställningsgaranti.

Det faktum att det inte kan ställas garantier för föremål i svensk ägo har lett till att statliga museer i vissa fall, i strid med gällande regler, försäkrat föremål som de lånat in från icke-statliga ägare. Begränsningen av garantin till att endast gälla statliga museer har också medfört betungande försäkringskostnader för mindre museer som läns museer. Ofta har de inte ansett sig ha råd att betala en försäkring och därför fått avstå från att ta emot utställningen eller föremålen.

Från kulturpolitiska utgångspunkter är förbättrade möjligheter att få utställningsgaranti angelägna, främst för att öka tillgängligheten av museisamlingarna över hela landet. En sådan utveckling har hittills hämmats av de omständigheter som redovisats. Ett mer flexibelt system skulle också ligga väl i linje med SESAM-projektet, vars grundtanke är att genom ökade vård- och registreringsinsatser göra samlingarna fysiskt lättare åtkomliga. Högre kvalitet i föremålsbestånden gör tillgängliggörandet effektivare och medverkar dessutom till ett ökat samarbete.

Mot denna bakgrund ansluter sig regeringen i allt väsentligt till de förslag som lämnats i promemorian. En utvidgning av systemet med statliga utställningsgarantier skulle göra det möjligt att ställa ut föremål i större utsträckning och därmed främja utställningsverksamhet i hela landet. Statliga garantier bör därför inte endast kunna lämnas för utländska föremål utan även för svenska. Det saknas, enligt regeringens mening, vägande skäl för att ha olika regler beroende på ägarens nationalitet. För att ytterligare främja syftet med åtgärden bör garanti kunna meddelas inte bara för statliga museer utan även för andra icke-kommersiella anordnare, som bedriver reguljär utställningsverksamhet. Detta är särskilt angeläget när det gäller museer vilkas verksamhet helt eller delvis finansieras med statliga medel.

Garantier bör också kunna lämnas för svenska kulturmanifestationer utomlands. En sådan garanti lämnades för utställningen Solen och Nordstjärnan om de svensk-franska kulturförbindelserna under 1700-talet, som år 1994 visades på Grand Palais i Paris (bet. 1991/92:KrU9, rskr. 1991/92:86). Garantin avsåg då de föremål som lånats in från icke-statliga ägare. Bakgrunden var att riksdagen ansåg det önskvärt med denna kulturmanifestation medan värdlandet inte var berett att stå för försäkringskostnaderna.

Garanti bör i princip inte lämnas när statliga institutioner lånar föremål av varandra. Dock bör undantag kunna göras för t.ex. vandringsutställningar. I sådana kan ingå föremål med olika ägare. Mottagare kan också vara av varierande slag. För att undvika onödigt krångel bör vid vandringsutställningar garantin gälla oavsett mottagare och alltså även när både långivaren och utställningsarrangören är statliga institutioner. Normalt bör garanti inte heller lämnas för föremål som är avsedda att ingå i permanenta utställningar hos mottagaren och inte heller för depositioner. Det bör dock vara möjligt att göra undantag om det finns särskilda skäl, t.ex. när det gäller deposition av ett föremål som på ett värdefullt sätt kompletterar ett museums basutställning.

För att undvika onödiga administrativa kostnader bör garanti inte lämnas om det sammanlagda värdet på föremålen är lågt. Av samma skäl bör en självrisk införas för utställningsanordnaren. De värdegränser som föreslagits i promemorian är 20 000 kronor i allmänhet och 200 000 kronor för vandringsutställningar. Vidare har föreslagits en självrisk om 20 000 kronor. Dessa belopp framstår som rimliga och bör gälla, i vart fall inledningsvis. Eftersom förhållandena kan förändras, bör det dock överlämnas till regeringen att bestämma beloppen. Om det finns särskilda skäl, skall det vara möjligt att lämna garanti även om värdegränsen inte uppnås. Som förutsättning för utställningsgaranti bör gälla att utställningen har ett väsentligt kulturellt värde, att anordnaren kan uppfylla rimliga säkerhetskrav i samband med transport och i utställningslokalerna och att anordnaren i övrigt är villig att rätta sig efter de villkor som lämnas för garantin.

Sedan en längre tid har både riksdag och regering betonat vikten av att regeringen avlastas ärenden som inte är av den karaktären att de behöver handläggas på den nivån. Antalet ersättningsfall med hänvisning till garantin har hittills varit utomordentligt litet, samtidigt som säkerhetsfrågorna numera prioriteras högre i museernas lokalprogram. I promemorian föreslås att en särskild nämnd inrättas för ändamålet. Regeringen har ännu inte tagit slutlig ställning till frågan om myndighetsstrukturen på kulturområdet. I avvaktan på att så sker avser regeringen att som nu handlägga frågor om utställningsgarantier.

I de garantier som hittills lämnats har föreskrivits att ersättningen reduceras till 50 procent vid force majeure, dvs. exceptionella förhållanden som krig och omfattande naturkatastrofer. Enligt promemorian är Sverige ensamt om att använda det generella begreppet force majeure. I andra länder anges i stället i klartext vilka situationer som inte omfattas av garantin. Sverige bör inte skilja ut sig i detta avseende, eftersom det kan motverka syftet med garantin. Villkoren för garantin bör därför så långt möjligt anpassas till internationell praxis. De närmare villkoren om garantins omfattning och vilka övriga krav som kan ställas för garanti bör överlämnas till regeringen att fastställa.

Handläggningen av garantiärenden bör vara avgiftsfinansierad och avgiftssystemet skall i princip även täcka eventuella fall av skada eller förlust. Det bör ankomma på regeringen att närmare besluta om avgiftssystemets konstruktion samt storleken på avgifterna. Täckningen av eventuella utfallande

14.4.11 Icke-statliga kulturlokaler

Regeringens bedömning: Verksamheten med stöd till icke-statliga kulturlokaler ger ett gott resultat och bör bedrivas med nuvarande inriktning. Det är regeringens uppgift att närmare utforma villkoren för stöd till icke-statliga kulturlokaler.

Kulturutredningens förslag: Kulturutredningen betonar vikten av ändamålsenliga lokaler för att skapa en grund för mångsidig kulturverksamhet i hela landet samt understryker att kulturpolitiska bedömningar skall vara centrala vid fördelningen av stöd till icke-statliga kulturlokaler. Utredningen föreslår att förordningen som styr detta stöd skall ändras så att den även omfattar biograflokaler.

Kulturdepartementets utredning: En utredning om de icke-statliga kulturlokalerna har gjorts inom Kulturdepartementet under våren 1995. Den benämns Handläggningen av stödet till icke-statliga kulturlokaler (Ku95/1636/Ka). Utredningsförslaget har remissbehandlats. Utredningen föreslår i huvudsak att stödet delas i två olika anslagstyper och att Riksantikvarieämbetet får det övergripande ansvaret för hanteringen.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser är positiva till Kulturutredningens förslag. *Statens kulturråd* och *Boverket* anser att biograflokaler är viktiga men att det med nuvarande bidragsram inte är rimligt att prioritera ytterligare lokalkategorier. Det finns en klar majoritet bland remissvaren som förordar nuvarande inriktning av stödet. De remissinstanser som yttrat sig över Kulturdepartementets utredning är negativa till de framförda förslagen.

Riksdagens tidigare överväganden: Riksdagen har vid flera tillfällen behandlat frågan om stödet till icke-statliga kulturlokaler, särskilt huruvida handläggningen bör överflyttas från Boverkets samlingslokaldelegation till Kulturrådet. Riksdagen har senast 1995 (bet. 1994/95:BoU10, rskr. 1994/95:211) vidhållit uppfattningen att nuvarande beslutsordning inte skall förändras.

Skälen för regeringens bedömning: Ovanligt många museer och andra kulturlokaler har byggts eller moderniserats under 1990-talet. De allra flesta av dem har fått statligt stöd enligt förordningen (1990:573) om stöd till vissa icke-statliga kulturlokaler. Sammantaget innebär det att olika slags kulturverksamheter runt om i landet nu har en avsevärt bättre situation än tidigare. Stödet har ofta varit av avgörande betydelse för regionala och lokala satsningar på kultur och har genererat såväl betydande sysselsättning som vitaliserade kulturaktiviteter.

Tillgång till goda lokaler är en basförutsättning för ett rikt kulturliv i hela landet. Enligt redovisningar av effekterna av stödet till icke-statliga kultur-

lokaler har den statliga insatsen på knappt 300 miljoner kronor budgetåret 1990/91 medverkat till en sammanlagd investering i olika slags kulturlokaler om drygt 1 300 miljoner kronor. Stödet har bidragit till väsentligt bättre villkor och möjligheter för regionala och lokala museer, teatrar, konsertlokaler m.m. Vad gäller förslaget om att särskilt prioritera biograflokaler anser regeringen det med nuvarande bidragsram vara verkningslöst. Gällande förordning medger redan stöd till biograflokaler. Regeringen vill dock för riksdagens kännedom nämna att den avser att ge ett uppdrag till Boverket, att i samverkan med Kulturrådet och Riksantikvarieämbetet, närmare utreda de framtida behoven av statligt stöd till icke-statliga kulturlokaler och formerna för detta.

Regeringens förslag till medelsanvisningar redovisas i budgetpropositionen för år 1997 (prop. 1996/97:1).

14.4.12 Regeringens övriga förslag på museiområdet

I kapitel 12 Arkitektur och formgivning föreslår regeringen att *Arkitektur-museet* får förstärkta resurser (kap. 12.2). Vidare föreslås att *Röhsska museet i Göteborg* får ett nätverksansvar för konsthantverk och formgivning och tilldelas särskilda medel för detta uppdrag (kap. 12.3).

Regeringens generella bedömning av museiområdet med ledning av ingivna årsredovisningar för 1994/95, fördjupade anslagsframställningar m.m. är att statens insatser lett till en positiv utveckling i väsentliga avseenden. Museernas verksamhet fungerar i huvudsak effektivt och ändamålsenligt. Denna bedömning har sammanvägts med den utvärdering som Kulturutredningen gjort och de synpunkter som lämnats av remissinstanserna. Staten bör därför fortsatt driva centrala museer och i övrigt lämna stöd till musei- och utställningsverksamhet enligt nuvarande förutsättningar. Insatserna bör förbli i huvudsak oförändrade.

Regeringens förslag till medelsanvisningar redovisas i budgetpropositionen för år 1997 (prop. 1996/97:1).

14.4.13 Kulturutredningens förslag om tidsbegränsade nationella uppdrag till museerna

Kulturutredningen föreslår två tidsbegränsade nationella uppdrag till museerna: en särskild dokumentationsinsats i fråga om vår egen tid samt ett uppdrag att utveckla museet som läromedel. I princip samtliga remissinstanser är positiva i sak men understryker att de föreslagna uppdragen behöver preciseras samt förutsätter att särskilda medel tillförs.

Utredningen konstaterar att det i landets museisamlingar finns stora luckor när det gäller föremål och annan dokumentation från vår egen tid, särskilt perioden 1920–1970. Regeringen delar utredningens uppfattning att dokumentationen av nutiden bör vara en prioriterad uppgift för museerna.

Ett skäl till att den löpande föremålsinsamlingen inte hållit önskvärd takt är att museernas ansträngda ekonomi orsakat en eftersläpning när det gäller bevarande och vård redan av de befintliga samlingarna. Riksdagen anslog förra året 235 miljoner kronor till det s.k. SESAM-projektet för att så långt som möjligt hämta in denna eftersläpning.

Mot bakgrund av den stora satsning som SESAM-projektet utgör anser regeringen att den föreslagna dokumentationsinsatsen inte har förutsättningar att kunna genomföras parallellt med denna. En ytterligare insats av det slag som utredningen föreslår skulle kräva avsevärda resurser, t.ex. i form av extra medel för inköp av föremål, anställning av personal och lämpliga magasinsutrymmen. Arbetet med att få fram effektivare förvaringssystem är något som ingår som en del i SESAM-projektet. Innan en extraordinär nationell insats för samtidsdokumentation görs, bör genomgången av samlingarna i de olika SESAM-projekten runt om i landet ha kommit längre. Regeringen föreslår därför i nuläget inget nationellt uppdrag med denna breda inriktning men redovisar i avsnitt 14.4.3 ett förslag till mer preciserat uppdrag, som regeringen under perioden 1997–1999 avser att ge till Stiftelsen Arbetets museum.

I sammanhanget bör också betonas vikten av att det framgångsrika arbete med att dokumentera samtiden, som i dag bedrivs inom ramen för SAMDOK:s nätverk, fortsätter.

När det gäller det föreslagna uppdraget att utveckla museet som läromedel vill regeringen för riksdagens information nämna att denna fråga överlämnats till den interdepartementala arbetsgruppen Kultur i skolan som skall arbeta t.o.m. hösten 1998.

14.5 Arkiv

Sedan 1970-talets mitt har arkivverksamheten i Sverige varit föremål för ett flertal översyner och utredningar (Ds 1981:21, Ds 1982:5, Ds 1984:6, Ds 1984:12, prop. 1982/83:100, 1982/83:KrU24, rskr. 1982/83:301). En samlad redovisning av arkivpolitiken med förslag om arkivens framtida inriktning gjordes i propositionen om arkiv m.m. (prop. 1989/90:72) vilket ledde till införandet av en arkivlag (1990:782) och en arkivförordning (1991:446). Förvaringsfrågorna har på senare tid behandlats i de båda utredningarna Statens arkivdepåer – en utvecklingsplan till år 2000 (SOU 1991:31) och Förvaring av allmänna handlingar hos andra organ än myndigheter (Ds 1993:49).

Genom arkivlagen har ansvarsförhållandena mellan de arkivbildande myndigheterna och arkivmyndigheterna blivit klarare samtidigt som informationens tillgänglighet har ökat. Genom arkiven ges möjlighet att undersöka och kontrollera och att skaffa sig de kunskaper om sakförhållanden som är viktiga för en fungerande demokrati. Grunden för det offentliga arkivväsendet i Sverige kan sägas vara principen att alla medborgare har rätt att ta del av allmänna handlingar, vilken lagfästes redan vid mitten av 1700-talet.

Denna rätt är grundlagsskyddad och återfinns i 2 kap. tryckfrihetsförordningen. Under de senaste årtiondena har arkivens roll i kulturlivet befasts och i vid mening även utvecklats. Enskilda människors intresse för att söka egna och andras rötter har vuxit till en folkrörelse som engagerar både unga och äldre. Idag finns möjlighet att läsa arkivkunskap på högskolenivå på ett flertal orter i landet. Detta har lett till en yrkeskår med klarare profil. Under de senaste tjugo åren har antalet anställda vid Riksarkivet och landsarkiven mer än fördubblats.

14.5.1 Inriktningen på de framtida insatserna för arkivområdet

Regeringens bedömning: Den statliga arkivpolitiken bör ligga fast.

Skälen för regeringens bedömning: I arkivlagen regleras det offentliga arkivväsendet, dvs. arkiv hos statliga myndigheter, landsting, kommuner m.fl. samt arkivmyndigheterna och deras uppgifter. Med arkivmyndigheterna avses Riksarkivet med Krigsarkivet, de sju landsarkiven och de arkivinstitutioner i Stockholm, Karlstad och i viss omfattning Malmö som genom avtal fungerar som arkivmyndigheter. Det får anses ankomma på Riksarkivet som sektorsansvarig myndighet att samlat överblicka och bedöma eventuella behov av en ytterligare utbyggnad av landsarkivorganisationen. Finansiering av sådana förändringar får ske inom de resursramar myndigheten disponerar.

Till arkivsektorn hör Språk- och folkminnesinstitutet, Svenskt biografiskt lexikon samt Arkivet för ljud och bild under Utbildningsdepartementet. Arkiv finns även hos andra kulturarvsmyndigheter, t.ex. Antikvariskt topografiska arkivet vid Riksantikvarieämbetet och statens historiska museer. En annan del av kulturarvet är de arkiv som bildats av företag, folkrörelser och enskilda.

De regleras inte av någon lagstiftning och förvaras hos den enskilde ägaren, hos näringslivsarkiv eller folkrörelsearkiv. Sådana arkiv kan förvaras också hos andra offentliga institutioner än arkivmyndigheterna, t.ex. central- och läns museer och universitetsbibliotek.

Riksarkivet och landsarkiven har till uppgift att utöva det högsta överinseendet över den offentliga arkivverksamheten. De verkar för att myndigheterna på ett ändamålsenligt sätt fullgör sina skyldigheter enligt arkivlagen. Arkivmyndigheterna håller mottagna handlingar tillgängliga, verkar för att arkiven blir fullständiga samt främjar användningen av arkivmaterial genom att tillhandahålla och förmedla arkivinformer. Den statliga politiken inom arkivområdet berör även de enskilda arkiven genom bidrag, rådgivning och konsultinsatser.

Arkivens tillväxttakt i dagens informationssamhälle är hög. Framtida problem i detta avseende kan i viss mån förebyggas genom en korrekt gallring och ett systematiskt ordnande i samband med såväl offentlig som privat arkiv-

bildning. Kunskap om arkivmaterialens beständighet och krav på förvaringsutrymmen kan också påverka det framtida behovet av vård. Ny kunskap som utvecklas kring detta måste spridas till arkivbildarna.

Frågan om en rationell och säker framtidsförvaring av särskilt IT-beroende medier är viktig att lösa. Mycket talar för att detta är ett område som är väl upplagt för praktisk samverkan mellan Riksarkivet och andra arkivhuvudmän. I betänkandet Inför ett svenskt kulturnät – IT och framtiden inom kulturområdet (SOU 1996:110) redovisas att ett omfattande digitaliseringsarbete sedan lång tid pågår inom arkivområdet. Regeringen avser att noga följa frågorna.

Förändringar i förvaltningen, bl.a. privatisering av statliga myndigheter och den ständigt pågående informationstekniska utvecklingen, kan utpekas som de två faktorer som sannolikt kommer att ha störst inverkan på arkivbildning och arkivvård i framtiden. Informationstekniken gör det lättare att lagra och söka information vilket skapar nya möjligheter till effektivisering samtidigt som tillgängligheten till arkiven ökar. Utvecklingen skapar också nya problem som måste lösas. Detta gör det nödvändigt att noga avväga vad som är den för arkivens lagring och tillgängliggörande rätta tekniska nivån. Lösningar måste arbetas fram för hur nya medier skall bevaras och vårdas. Den stora mängden arkiverad information kräver också insatser för att skapa bättre sökverktyg för att erhålla den i sammanhanget väsentliga informationen. Arkivmyndigheterna har värdefulla erfarenheter av allmänhetens och privatforskarens användning av digitala hjälpmedel som bör tillvaratas när det gäller att motverka att grupper i samhället ställs utanför för att de saknar kunskap om hur tekniken kan användas.

Det är också viktigt att den allmänna kunskapen och medvetenheten om arkivens betydelse ökar. Det är i det sammanhanget viktigt att framhålla t.ex. näringslivs- och folkrorelsearkiv samt arkiv som särskilt speglar språkliga och etniska minoriteter, dvs. arkiv som inte regleras av lagstiftningen men som likafullt utgör viktiga delar av kulturarvet. Insatser för att väcka enskilda arkivbildares aktiva intresse för det framtida bevarandet av de egna arkiven görs redan idag och de bör fortsätta.

Arkivens roll för regional sysselsättning är välkänd och utnyttjad. Svensk arkivinformation (SVAR) inom Riksarkivet har genom tillverkning, utlåning och försäljning av mikrokort skapat arbeten i glesbygd och på orter där strukturuomvandlingen slagit hårt. Även "utlokaliserade" arkivdepåer för företagsarkiv bör nämnas här. Arkiven har också en viktig roll att spela för kulturturismen. Riksarkivet arbetar t.ex. för att i samarbete med kommuner och arbetsmarknadsmyndigheter öppna kulturvårds- och forskarcentra på olika platser i landet. Värdefulla synergieffekter torde kunna uppstå vid regional samordning med andra delar av kulturarvssektorn. Kulturpolitiskt är det särskilt angeläget att lokalisering och tillgänglighet i övrigt också sker på sådant sätt att så många människor som möjligt kan ta del av materialet.

I den proposition som låg till grund för Språk- och folkminnesinstitutets bildande (1992/93:150 bil.9) framhölls att de tidigare DOVA-arkivens regionala förankring var en viktig resurs och att arkiven borde fungera som regionala enheter under verkschefen. Den geografiska fördelningen av arkiven låter sig inte utan vidare förenas med denna verksamhetsmodell. Den regionala obalansen innebär flera problem, inte minst sett i relation till Språk- och folkminnesinstitutets uppgift att verka för spridningen av det immateriella kulturarvet i hela landet. En etablering av Språk- och folkminnesinstitutets kansli i anslutning till ett universitet som förenar hög datateknisk kompetens med intresse för kulturvetenskaperna framstår som önskvärd. Därigenom kan institutet utveckla nya verksamhetsidéer. I detta sammanhang ter sig Linköpings universitet med sin ämnesöverskridande temainriktade forskning och sin högt utvecklade datorkompetens som en lämplig samarbetspartner i den fas som Språk- och folkminnesinstitutet befinner sig i, när materialet i en nära framtid i allt större omfattning kommer att föreligga i databaser. Regeringen gör bedömningen att Språk- och folkminnesinstitutets kansli kan flyttas från Uppsala till Linköping under år 1998.

Regeringen föreslår i övrigt inte några reformer på arkivområdet. Först när arkivlagen och övrig arkivlagstiftning varit i kraft ytterligare en tid finns anledning att göra en utvärdering och på nytt se över arkivväsendet.

För myndigheterna inom arkivområdet föreslås oförändrad verksamhet.

I budgetproposition för år 1997 redovisas resultatbedömning och resurstilldelning för samtliga verksamheter (prop. 1996/97:1). De i propositionen om arkiv m.m. (prop. 1989/90:72 s. 31) angivna målen vilka införts i 3 § arkivlagen (1990:782) bör fortsatt gälla för arkivsektorn.

14.6 Kulturmiljö

Vid utformandet av den statliga kulturpolitiken vid mitten av 1970-talet fick bevarandet av allas kulturarv en plats i den samlade välfärdspolitik och betydelsen av kulturmiljöns sociala och praktiska dimensioner fick uppmärksamhet. Detta har följts upp i lagar och förordningar samt i såväl resurstilldelning som breddning av myndigheternas verksamheter. Lagen (1988:950) om kulturminnen m.m. har tillkommit och i lagen (1987:12) om hushållning med naturresurser m.m. markeras tydligt att kulturmiljön är en resurs att hushålla med. Bestämmelser till skydd för kulturmiljön har förstärkts i plan- och bygglagen (1987:10). Området har fått ett nödvändigt personaltillskott. Särskilt bör nämnas att länsstyrelsernas planeringsavdelningar år 1977 tillfördes kulturhistorisk expertis, som på jämställd nivå med andra länsexperter skulle delta i länens fysiska planering. Därefter har antalet handläggare inom sektorn ökat succesivt. Betydande belopp har även tillförts sektorn från andra huvudtitlar i statsbudgeten genom olika typer av bidrag till exempelvis vård av kulturhistoriskt värdefull bebyggelse. Även integreringen

i jordbrukspolitiken har medfört att betydande belopp tillförts värden av kulturlandskapet.

Prop. 1996/97:3

14.6.1 Inriktningen på de framtida insatserna inom kulturmiljöområdet

Regeringens bedömning: Den statliga kulturmiljöpolitiken bör ligga fast.

Skälen för regeringens bedömning: Under de senaste tjugo åren har inom kulturmiljöområdet skett en accentuerad förskjutning från objekt till miljöer i syfte att bevara och tydliggöra de historiska sammanhang som gestaltas i kulturmiljön. Samtidigt har även en markerad breddning av det som anses vara värt att bevara ägt rum. Stark betoning har under denna period legat på integreringen av kulturmiljön i samhällsplaneringen. Kännetecknande för sektorn har också blivit samverkan mellan instanser på olika nivåer och breda kontaktytor mot andra samhällssektorer. Många av de problem och hot som kulturmiljösektorn förväntas motverka är också gemensamma med naturmiljösektorn.

Länsstyrelseren har i stort sett fått det önskade genomslaget och arbetet med kulturmiljön har decentraliserats. Integreringen i samhällsplaneringen har i många stycken genomförts i dag; att kulturmiljövärden av olika typer finns spridda över hela landet har blivit mer allmänt känt och uppmärksammat, liksom medvetandet om att det finns kulturella och sociala, men även ekonomiska värden i att bevara årsringarna i kulturmiljön. Samlad statistik över medborgarnas intresse saknas, men att intresset för kulturmiljön blivit större antyds bl.a. av besöks- och tittarsiffror för kulturhistoriskt intressanta platser respektive TV-program samt köp av böcker om kulturmiljön. Även engagemanget i bevarande och vård av den egna vardagsmiljöns kulturvärden, som det kommer till uttryck i deltagande i t.ex. aktionsgrupper för bevarande och medlemskap i hembygdsföreningar, förefaller ha blivit större.

Trots att den allmänna medvetenheten om kulturmiljöns betydelse sålunda måste anses ha ökat kan man ändå konstatera att kulturvärdena i miljön fortsatt inte sällan hanteras med ovarsamhet eller med okunskap. När långsiktiga kulturvärden ställs mot andra samhällsintressen, som uppfattas som viktiga i ett kort perspektiv, kan de förra fortfarande offras till förmån för offentlig och enskild exploatering av mark och byggnader. Det framstår idag som fullt klart att våra samlade resurser, vår miljö i dess vidaste bemärkelse, måste förvaltas på ett långsiktigt och hållbart sätt. I detta arbete är kulturvärdena en oskiljaktig del av miljön. Det gäller hanteringen av stadsmiljön likaväl som framtiden för landsbygdens kulturlandskap. I den praktiska hanteringen av vår gemensamma miljö är det därför av särskild vikt att olika sektorer och synsätt kan förenas till gagn för en långsiktigt hållbar förvaltning och utveckling av kultur- och naturmiljön. Med detta som utgångspunkt

kommer regeringen att genomföra en särskild översyn av de nuvarande formerna för samverkan mellan kulturmiljö- och naturvårdssektorerna. En samlad bevarande- och hushållningsstrategi bör leda till kvalitativa förbättringar och effektivitetsvinster, rörande såväl planering och förvaltning som resursanvändning. Förslag till utveckling av detta område kommer att presenteras under år 1997.

Kulturmiljöbegreppet

Kulturmiljö förknippas vanligen med den yttre miljön, men handlar även om den inre och dessutom om ett såväl materiellt som immateriellt arv. Generationer av människor har genom byggenskap, odling, namngivning och berättelser om platser m.m. satt sin prägel på såväl stad som landsbygd. Med anledning av den förändring av relationen kyrka-stat som skall genomföras vill regeringen i detta sammanhang särskilt understryka det kyrkliga kulturarvets stora betydelse för en allmän förståelse av Sveriges framväxt som en modern europeisk nation. Kulturmiljöer finns sålunda snart sagt överallt och berör alla människor.

I prop. 1987/88:104 om kulturmiljövård aviserades en ny politik, som bl.a. handlade om vilka deltagarna i kulturmiljövården var och kulturmiljövårdens förhållande till allmänheten. Det handlar om att i det allmänna medvetandet och hos de enskilda medborgarna, ytterligare förankra och fördjupa kunskapen om kulturvården samt medvetenheten om dessas betydelse för och användning i samhällsutvecklingen. Kulturmiljövården har också i högre grad inriktats mot förmedling, deltagande i samhällsutvecklingen i stort och allmänhetens delaktighet. Detta torde emellertid inte självklart inbegripas i begreppet vård. Den grundläggande och fortsatt mycket viktiga uppgiften är givetvis att bevara och vårda, sett som ett samlingsbegrepp för alla de olika arbetsuppgifter detta innebär, men detta är alltså endast ena sidan av den nödvändiga verksamheten. Regeringen använder därför begreppet kulturmiljö, som bättre förmår rymma kulturmiljöarbetets vidgade verksamhetsfält.

De övergripande målen för kulturmiljövården har behandlats tidigare (prop. 1987/88:104, bet. 1987/88:KrU21, rskr. 1987/88:390). Dessa mål bör ligga fast, men kompletteras av den inriktning som redovisas i avsnitt 14.6.1.

Sammanfattning av reformförslag

I budgetpropositionen (prop. 1996/97:1) föreslår regeringen att kulturmiljöområdet år 1997 som engångsanvisningar förstärks med 3,7 miljoner kronor.

Regeringens bedömning: Statens kulturråd bör efter samråd med Riksantikvarieämbetet precisera villkoren för statsbidrag till de regionala museerna vad avser kulturmiljöarbetet. Dessa villkor bör grundas på den fördelning av ansvar och arbetsuppgifter inom en region som varje länsstyrelse och regionalt museum gemensamt kan enas om. Statsbidraget bör anpassas till i vilken utsträckning som respektive regionalt museum är villigt att påta sig och utföra arbetsuppgifter. Ansvaret för uppföljning och utvärdering bör delas av Statens kulturråd och Riksantikvarieämbetet.

Kulturutredningens bedömning: Överensstämmer med regeringens.

Remissinstanserna: Regeringen gav den 24 november 1994 RAÄ i uppdrag att utarbeta fördjupade riktlinjer för ansvarsfördelningen inom kulturmiljövärdet. Rapporten överensstämmer i sina grunddrag med regeringens bedömning. Det stora flertalet regionala museer och länsstyrelser anser det önskvärt med ett klargörande av ansvarsfördelningen mellan den centrala myndigheten, länsstyrelser och regionala museer samt med en precisering av villkoren för statsbidrag.

Skälen för regeringens bedömning: Ett effektivare resursutnyttjande med krav på uppföljning och utvärdering kräver tydligare riktlinjer för kulturmiljöarbetet. Att flera offentliga aktörer ingår i kulturmiljöarbetet är dock en tillgång och inte en nackdel. En viktig förutsättning härvid är att enighet råder om ansvars- och arbetsfördelning mellan dessa aktörer och att de samarbetar för att de för sektorn gemensamma målen skall kunna uppnås. Länsstyrelsen och det regionala museet skall sålunda samverka utifrån en grundläggande samsyn på kulturmiljöarbetets inriktning, behov och prioriteringar i regionen.

I 1 kap. 1 § lagen (1989:950) om kulturminnen m.m. slås fast att det är en nationell angelägenhet att vårda och skydda kulturmiljön och att detta ansvar delas av alla. De offentliga aktörerna är härvid på central nivå Riksantikvarieämbetet (RAÄ), regionalt länsstyrelserna, läns museerna och landstingen samt på lokal nivå kommunerna och de kommunala museerna med statsbidrag. Läns museerna och de kommunala museer i Malmö, Lund och Göteborg som erhåller statsbidrag, benämns härefter de regionala museerna. Även vissa av de centrala museerna har en plats i kulturmiljöarbetet och likaså kommunala museer utan statsbidrag. Andra aktörer av betydelse för kulturmiljöarbetet är forskarvärlden, hembygds- och intresseföreningar, mark- och fastighetsägare samt givetvis alla de som brukar kulturmiljön. De centrala museernas roll ligger dock huvudsakligen utanför det regionala och lokala kulturmiljöarbetet, och de övriga aktörernas insatser regleras inte. Deras roller berörs inte i det följande. Läns museerna är vid sidan av sin roll i det statligt reglerade kulturmiljöarbetet självständiga kulturinstitutioner, med egna mål och prioriterade verksamheter. De är i allmänhet organiserade som stiftelser med landsting och

kommuner, och även hembygdsrörelsen, som huvudmän, men även i ett par fall som ideella föreningar. Läns museerna har inte några myndighetsuppgifter och kan därigenom, men även genom sin konstruktion och sitt arbetssätt, skapa opinion och väcka allmänhetens intresse och engagemang för kulturmiljön.

Regeringen vill för riksdagens information redovisa att RAÄ och Statens kulturråd kommer att ges ett gemensamt uppdrag att ta fram ett faktaunderlag för utformande av riktlinjer om vad som kan anses vara uppgifter inom ramen för statsbidraget till de regionala museerna, respektive uppdrag som förutsätter särskild ersättning. Riktlinjerna skall ligga till grund för den fördelning av ansvar och arbetsuppgifter kring vilken enighet skall uppnås på regional nivå. Förutsättningar och behov är olika i länen och detta ger möjlighet att ta hänsyn till de rådande förutsättningarna. Den regionala nivåns ansvarsfördelning skall ligga till grund för de villkor för statsbidrag som Statens kulturråd beslutar om efter samråd med RAÄ. Statens kulturråd skall efter samråd med RAÄ anpassa statsbidraget till i vilken utsträckning respektive regionalt museum är villigt att påta sig och utföra de arbetsuppgifter som med utgångspunkt i de nämnda riktlinjerna kan anses vara rimliga. Vägledande vid fördelningen av de offentliga aktörernas ansvar och arbetsuppgifter inom respektive region, skall vara hur de tillsammans och på bästa sätt kan lösa uppgiften att uppnå de gemensamma målen för kulturmiljösektorn.

Några grundläggande förutsättningar för fördelning av ansvar och arbetsuppgifter kan utpekas. RAÄ skall ha till uppgift att självständigt följa kulturmiljöarbetet på den regionala och lokala nivån samt utvärdera detta och utveckla de olika stödfunktioner som kan behövas. Samordningen av de statliga kulturmiljöinsatserna skall på central nivå vila på RAÄ och på regional nivå på länsstyrelserna. Det faktiska arbetet med kunskapsbasen utförs idag huvudsakligen av de regionala museerna och detta skall gälla även i framtiden. Kunskapsbasens innehåll och uppbyggnad skall dock vara en uppgift även för övriga offentliga aktörer, också forskningens och intresseorganisationers åsikter och önskemål skall härvid beaktas. Länsstyrelsernas behov av biträde inför fattande av beslut och andra typer av ställningstaganden skall tillgodoses. Samtidigt förutsätter ett långsiktigt arbete för kulturmiljöns bästa förankring i den allmänna opinionen och engagemang hos enskilda och organisationer. Här har det regionala museet en särskilt viktig roll att fylla.

14.6.3 Bygghyttor, sysselsättning och utbildning

Under de senaste fem åren har stora arbetsmarknadsmotiverade insatser gjorts för att stimulera sysselsättningen inom kulturarvsområdet. Det har framför allt gällt byggnadsvård, som på detta sätt via statsanslagen tillförts ca 700 miljoner kronor, men även SESAM-satsningen om 235 miljoner kronor och flera arkivsatsningar är primärt sysselsättningsskapande projekt. Det innebär att museiområdet, arkiven och kulturmiljön gemensamt i dag har goda förutsättningar och upparbetade kanaler för att kunna skapa meningsfull sysselsätt-

ning. Detta särskilt i en tid präglad av hög arbetslöshet parad med ett stort intresse för kulturarvet. Erfarenheterna av gjorda satsningar inom detta område är särdeles goda. Det handlar om arbetsintensiva projekt som över hela landet genererat många arbetstillfällen direkt och indirekt. Men det handlar också om mer svårsmätbara sidoeffekter som ökad stolthet över den egna kulturen, tillgång till särskilda material som annars är orimligt dyra, ökad kunskap hos hantverkare och byggnadsarbetare om kvaliteter i den byggda miljön, bättre förutsättningar för kulturturism, regionalpolitisk stimulans, nya möjligheter för kulturaktiviteter i renoverade lokaler, samarbetsfördelar mellan annars sektoriserade institutioner och verksamheter, uppordnade museala och arkivaliska samlingar etc. Inte minst insatsområdena med denna inriktning inom EU:s strukturfondsprogram visar att möjligheterna till reell och varaktig sysselsättning inom kulturarvsområdet tillmäts stor vikt.

Regeringens förslag: I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att Riksantikvarieämbetet får en engångsanvisning om 2,5 miljoner kronor att fördela till stöd för uppbyggandet, breddningen och vidareutvecklingen av de regionala och kommunala organisationer som inom kulturarvsområdet utgör en bas för arbetsmarknadsinsatser och utbildningar.

Kulturutredningens förslag: Utredningen framhåller att utbildningsinsatser finansierade via arbetsmarknadsmedel har lett till en viktig höjning av kunskapsnivån inom byggandet samt drar slutsatsen att sådana satsningar kan utgöra ett kontinuerligt inslag i vården av kulturarvet. Ryckigheten i sysselsättningsinsatserna gör dock verksamheten svårplanerad.

Remissinstanserna: En majoritet av de remissinstanser som kommenterat förslaget ställer sig positiva.

Riksdagens tidigare överväganden: I behandlingen av propositionen En effektivare arbetsmarknadspolitik (prop. 1994/95:218, bet. 1994/95:AU15, rskr. 1994/95:398, 399) framhålls vikten av att utveckla resurshushållning och långsiktigt hållbara metoder för återvinning av byggmaterial i kombination med bygghyttor.

Skälen för regeringens förslag: De mycket positiva erfarenheter och den allmänna beredskap som utvecklats såväl centralt som regionalt genom de senaste årens stora satsningar på att skapa arbete inom kulturarvsområdet bör tas till vara. På flera orter finns i dag fungerande organisationer som lyckats förena utbildning av arbetslösa med ny sysselsättning och vård inom kulturarvssektorn. Särskilt framgångsrika har satsningarna på "byggnadshyttor" varit. I Mälsåker, med Hallandsmodellen, och på många andra ställen runt om i landet har det växt upp en bas och en beredskap för att utveckla kunskapen om kulturarvet samtidigt som viktiga delar av den byggda miljöns kulturvården kunnat räddas. Dessa regionala och lokala initiativ bör, enligt regeringens mening, kunna breddas och utvecklas vidare. Det är också rege-

ringens uppfattning att det i stort sett saknas medel för att skapa en strategisk planering kring verksamheten. Eftersom situationen och förhållandena skiftar i olika delar av landet bör eventuella insatser bedömas utifrån de lokala förutsättningarna. Den regionala utvecklingen och koordineringen av regionernas framtida sysselsättningsinsatser är viktigt, liksom utvecklingen av rådgivningscentraler för allmänheten vilket i förlängningen kan medverka till ett stärkande av den regionala identiteten. Regeringen föreslår därför att särskilda medel anvisas för att regionalt och lokalt utveckla, stärka och etablera organisationer och projekt som särskilt arbetar med att skapa sysselsättning inom kulturarvssektorn. Riksantikvarieämbetet bör fördela medlen. Särskilt bör insatser som kan relateras till hushållning med den byggda miljöns resurser (återvinning av byggnadsmaterial, materialdepåer och selektiv rivning), och utbildningsinriktade projekt kunna lyftas fram. Centrumbildningar av olika slag kan stödjas och utvecklas med detta anslag. I uppgifterna kan bl.a. ingå att samla och kontinuerligt föra vidare erfarenheter, bilda ett nationellt nät av materialdepåer och utveckla ett långsiktigt hållbart system för byggnadsvård.

Regeringen föreslår i budgetpropositionen för år 1997 (prop. 1996/97:1) att 2,5 miljoner kronor anvisas för detta ändamål.

14.6.4 Industriminnen

Riksantikvarieämbetet har på regeringens uppdrag tagit fram ett handlingsprogram för bevarande, vård och långsiktig förvaltning av landets industriminnen. Uppdraget redovisas i Riksantikvarieämbetets fördjupade anslagsframställning för år 1997–1999.

Enligt Riksantikvarieämbetet bör bevarandearbetet och effekterna av en satsning bl.a. främja medborgarförankringen och uppslutningen kring det industrihistoriska arvet, skapa en modern kunskapsbas över industriminnen, medverka till att regionala och lokala industriminnesvårdsprogram utarbetas samt stärka och utveckla samverkan med olika museer och institutioner för att samla och stärka resurserna för att bevara det industrihistoriska arvet.

Regeringens förslag: I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att Riksantikvarieämbetet får en engångsanvisning om 1,2 miljoner kronor. Medlen skall användas till att intensifiera arbetet med landets industriminnen genom informations-, samordnings- och utvecklingsinsatser.

Kulturutredningens bedömning: Utredningen framhåller behovet av en helhetssyn och ett samlat agerande för vårt industriella arv. Den betonar även samband och integration mellan den byggda miljön, traditioner och levnadsskick, föremål och produktionsprocesser.

Riksdagens tidigare överväganden om industriminnen: Kulturutskottet (bet. 1994/95:KrU3) anförde i samband med att uppdraget angående landets industriminnen gavs till Riksantikvarieämbetet att uppdraget inte enbart avsåg den byggda industrimiljön, utan att även den del av industriminnesvården som berör arbetsliv, konsumtionsmönster, värderingar och livsformer kan belysas.

Skälen för regeringens förslag: Riksantikvarieämbetet bör nu intensifiera arbetet med landets industrihistoriska arv i första hand genom informations-, utvecklings- och samordningsinsatser enligt det programförslag som har utarbetats. Det fortsatta arbetet förutsätter en nära samverkan med bl.a. Nordiska museet, Arbetets museum, Tekniska museet, Riksarkivet och Kungl. tekniska högskolan. För detta ändamål föreslår regeringen i budgetpropositionen för år 1997 (prop. 1996/97:1) att Riksantikvarieämbetet anvisas 1,2 miljoner kronor av engångsmedel för år 1997.

15 Massmedier

Massmedierna har betydelse för kulturen i en rad olika avseenden. Det mest grundläggande är att den yttrandefrihet som är en förutsättning för ett fritt och levande kulturliv, liksom för vår politiska demokrati, bygger på att det finns fria och självständiga massmedier där debatter kan föras och åsikter brytas. Det är en angelägen uppgift att slå vakt om mångfalden på massmedieområdet och motverka likriktning och förtygligande. Debatten om maktkoncentrationen inom medievärlden är viktig i detta sammanhang.

Massmedierna bidrar i mycket hög grad till att utjämna skillnaderna mellan olika landsändar och befolkningsgrupper i fråga om tillgång till kulturupplevelser. I radion och televisionen förekommer musik, teater och angelägna debatter som kan höras och ses över hela landet.

Det finns en risk för att massmedier som verkar på kommersiella villkor i så hög grad inriktar sig mot att tilltala en stor och allmän publik att mångfalden kommer bort och att innehållet blir förutsägbart och trivialt. Därför är det angeläget att det finns public service-företag inom radion och televisionen som utan att vara beroende av en kommersiell marknad kan svara för mångfald och kvalitet. Nya elektroniska medier kan också göra det lättare för enskilda och grupper med små resurser att nå ut till andra med debattinlägg och konstnärliga verk.

Massmedierna har spelat en viktig roll för att närma olika landsändar och regioner till varandra. Radion anses t.ex. haft stor betydelse för utvecklandet av ett riksspråk, samtidigt som dessa medier också gör det möjligt att spegla det som händer i olika delar av landet. Lika väl som massmedierna ger spridning åt det nya, i form av modedeforetelser eller nya tänkesätt, lika väl kan massmedierna ge kunskap om äldre tiders kultur och levnadsvillkor. Radio och TV, dagspress och populärtidskrifter når inte bara de special-

intresserade, som aktivt söker kunskap, utan också de som inte vet att kunskapen finns, men som blir glatt överraskade när de finner den.

Massmediernas roll för att informera om andra länder kan knappast över-skattas. Televisionen tar oss med till utländska krishärdar men ger oss också inblick i hur vardagslivet levs i olika delar av världen. Genom radioprogram och musikinspelningar, filmer och litteratur får vi del av andra länders kultur och sätt att tänka. Massmedierna ger oss möjlighet att upptäcka både det som skiljer olika folk och kulturer åt men också, vilket är det viktigaste, det som förenar. Därmed bidrar massmedierna till att motverka den främlingsfientlighet som beror på rädsla och okunnighet.

Statens åtgärder på massmedieområdet går i första hand ut på att skapa goda betingelser för en självständig verksamhet. Genom att slå vakt om yttrandefriheten och den fria konkurrensen bidrar statsmakterna till att enskilda massmedier kan utvecklas enligt sina egna förutsättningar. På vissa områden går statens insatser längre. För att vidmakthålla mångfalden inom dagspressen finns stöd till utgivning och samdistribution. Inom radio- och TV-området har de avgiftsfinansierade public service-företagen uppdrag att sända ett programutbud som kännetecknas av mångsidighet och god kvalitet. Inom många branscher, som i huvudsak verkar på kommersiell grund, finns statligt stöd till viss kvalitetsutgivning.

Den svenska mediemarknaden har under lång tid kännetecknats av stor stabilitet både när det gäller utbud och publikvanor. Det är först under de senaste tio åren som mönstren luckrats upp.

Sveriges Radio hade under en lång tid monopol på radio- och TV-sändningar. På nyårsafton 1987 startade den Londonbaserade TV-kanalen TV3 sina sändningar vilket i praktiken innebar att monopolet bröts. I november 1991 fick TV 4 sändningstillstånd för den tredje markbundna TV-kanalen. Utbudet av radio- och TV-program har flerdubblats under det senaste decenniet. Ca två tredjedelar av alla svenska hushåll har möjlighet att se TV-program som sänds i satellit medan övriga hushåll bara kan se de tre marksända TV-kanalerna SVT 1, SVT 2 och TV 4. Icke-kommersiella lokala kabelsändarföretag, som skall släppa fram olika intressen och meningsriktningar, finns på 26 orter. Det finns dessutom drygt 100 andra företag som sänder lokala kabel-TV-program.

I slutet av 1970-talet introducerades närradion. Antalet organisationer med tillstånd att sända närradio ökade från ca 300 år 1980 till ca 2 400 år 1989, men har minskat till ca 1 200 år 1995. Under 1993 introducerades privat reklamfinansierad lokalradio. Idag finns 90 sändningstillstånd fördelade på 40 olika sändningsområden.

Antalet dagstidningar har varit stabilt sedan 1970-talets första hälft. År 1975 fanns det 146 dagstidningar i Sverige. År 1995 var antalet 166. De största förändringarna har skett bland endagstidningarna, vilka nästan fördubblade sitt antal till 51 st mellan 1975 och 1995.

Den samlade dagstidningsläsningen har under de senaste åren inte förändrats nämnvärt. Dagspressens ställning har förblivit stark, även om en viss försvagning har kunnat märkas under början av 1990-talet. 80 procent av

befolkningen mellan 9 och 79 år läste en dagstidning en genomsnittlig dag år 1995.

Radiolyssnandet har också varit stabilt under den senaste 20-årsperioden. Mellan 70 och 80 procent av befolkningen lyssnar på radio varje dag. Enligt Kulturutredningen (SOU 1995:85) har andelen lyssnare på Sveriges Radio minskat med ca 10 procentenheter sedan introduktionen av privat lokalradio. Lyssnandet på P 1 har emellertid inte påverkats nämnvärt. TV-tittandet har ökat något under den senaste 20-årsperioden främst till följd av att det har tillkommit nya kanaler och att andelen tittare bland befolkningen ökat. Enligt Nordicoms Mediebarometer 1995 ägnar svenskarna i genomsnitt 5,5 timmar per dag åt massmedier. Ungefär två tredjedelar av den tiden ägnas åt radio och TV, medan ca 10 procent av tiden ägnas åt dagstidningsläsning. En genomsnittlig dag tittar mer än fyra av fem svenskar på TV. Nästan hela befolkningen tittar på TV någon gång under en genomsnittlig vecka.

Inom mediesektorn har förändringarna mätt i ägarkoncentration inte varit speciellt stora fram till slutet av 1980-talet. Under 1990-talets första år har dock ett tidigare stabilt ägarmönster brutits. Ägandet av olika medier har ökat i samband med tillkomsten av privat kommersiell lokalradio och TV, vidare har andelen utländskt ägande ökat. Flera ägarskiften har ägt rum inom dagspressen. Antalet ägare har minskat samtidigt som flertidningsägarna expanderat genom tidningsförvärv. Få nya ägare har tillkommit.

Sammantaget präglas hela massmedieområdet av en fortgående förändring bl.a. till följd av den nya digitala tekniken. Datorerna har ändrat produktionstekniken inom såväl dagspress och tidskrifter som radio och TV. Många tidningar och tidskrifter publiceras i dag inte bara i tryckt form utan även elektroniskt. Det finns också publikationer som enbart är tillgängliga i elektronisk form. Även för radio och TV håller digitala distributionsformer på att slå igenom.

15.1 Dagspress och taltidningar

Direkt statligt presstöd ges i form av driftsstöd, utvecklingsstöd och distributionsstöd. Statliga medel utgår även till radio- och kassettidningar för synskadade m.fl. Dagspressen åtnjuter också en förmånlig behandling i mervärdes- och reklamskattehänseende. I denna proposition berörs främst de direkta insatserna.

Regeringens bedömning: Statens direkta insatser bör verka för att värna mångfalden på dagstidningsmarknaden i syfte att främja en allsidig nyhetsförmedling och opinionsbildning. Detta bör presspolitiken verka för genom att

- främja konkurrens mellan dagstidningar på framför allt den regionala marknaden,
- främja förekomsten av monopolbrytande, kompletterande dagstidningar på framför allt den regionala marknaden,
- stödja en bred spridning av dagstidningar.

Statliga insatser bör dessutom inriktas på att göra det möjligt för synskadade m.fl. att ta del av innehållet i dagstidningar.

Skälen för regeringens bedömning: Presstödet har bevarat en viss yttre mångfald, dvs. förekomst av flera olika tidningar inom en region, inom dagspressen. Antalet orter där minst två konkurrerande dagstidningar ges ut var 18 st år 1995 jämfört med 20 år 1975. Den del av presstödet som syftat till att stimulera samdistribution har hittills visat sig mycket framgångsrik. Åtgärderna för att främja samproduktion har dock inte rönt samma framgång. Pressens lånefond, utvecklingsbidraget och utvecklingsstödet har emellertid gett andratidningarna möjligheter att hålla i princip jämna steg med förstatidningarna i fråga om teknisk förnyelse.

Mellan år 1990 och år 1994 minskade utgifterna för driftsstöd. Minskningen hänförs sig framför allt till politiska beslut, dvs. regelförändringar samt den generella sänkning av stödet som gjordes år 1994. Några tidningar som kommer ut med 1–2 nummer per vecka, s.k. lågfrekventa tidningar, har lagts ner av ekonomiska skäl. Samtidigt har nya endagstidningar tillkommit. Upplageförändringar står för en del av minskningen. En generell höjning av driftsstödet med 13 procent gjordes från den 1 januari 1996. Nivån på distributionsstödet sänktes med 7,5 procent år 1992. Därefter har utgifterna för distributionsstöd endast ändrats marginellt.

Dagspressens upplaga har fallit kraftigt under 1990-talet. Kvällspressen står för den största delen av upplageförlusterna. Inom morgonpressen är det främst andratidningarna som drabbats.

Av Presstödsnämndens årsredovisning för budgetåret 1994/95 framgår att de ekonomiska resultaten har förbättrats under år 1994 jämfört med år 1993 för de tidningsgrupper med allmänt driftsstöd som kommer ut med fler än två nummer per vecka, medan de lågfrekventa tidningarna med allmänt driftsstöd har försämrat resultat som grupp.

För de flesta tidningar med driftsstöd är stödet alltjämt av avgörande betydelse för tidningarnas överlevnad. De lågfrekventa tidningarna med allmänt driftsstöd är den grupp som är mest beroende av presstödet. Under

1990-talet har driftsstödet täckt mellan 30 och 35 procent av kostnaderna för denna grupp.

Det statliga stödet till radio- och kassettidningar skall förbättra tillgången till innehållet i dagstidningar för synskadade, sådana funktionshindrade som inte förmår hålla i eller bläddra i en tidning, samt afatiker och dyslektiker. Av Taltidningsnämndens årsredovisning framgår att 81 dagstidningar fanns tillgängliga som taltidningar vid utgången av budgetåret 1994/95. Utgivningen täcker nära nog hela landet, varför de flesta synskadade kan abonnera på en dagstidning.

De grundläggande motiven för den statliga presspolitiken slogs fast i mitten på 1970-talet. Enligt 1972 års pressutredning var målet för presspolitiken att det skulle finnas en mångfald på tidningsmarknaden som ger läsarna valfrihet och skapar möjlighet för en allsidig debatt och opinionsbildning. Utredningen utgick i sina bedömningar framför allt från överväganden om massmediernas roll i den svenska demokratin och pressens roll i det demokratiska systemet.

Också Pressutredningen -94 grundade sina bedömningar på massmediernas roll i den demokratiska processen. Dagspressen har en central betydelse för den fria åsikts- och opinionsbildningen. Massmedielandskapet har förändrats sedan grunden för det nuvarande presstödsystemet lades. Det finns numera ett brett spektrum av andra medier som i hög grad bidrar till att skapa mångfald i nyhetsförmedling och opinionsbildning. Pressutredningen -94 gjorde emellertid bedömningen att dagspressen fortfarande har en särskild och central ställning i medielandskapet och att pressen mer heltäckande än andra massmedier bidrar till att fylla de funktioner som massmedierna har i ett demokratiskt samhälle. Utan en stark, mångsidig och differentierad dagspress går enligt utredningen mycket av den totala mångfalden förlorad, och förlusten kan inte kompenseras av utvecklingen inom radio/TV. Dagspressen har sammantaget ett djup, en bredd och en aktualitet när det gäller information, granskning och utrymme för olika åsikter som andra mediegrupper var för sig har svårt att nå upp till. Detta gäller enligt utredningen särskilt på den regionala nivån. Mot denna bakgrund gjorde Pressutredningen -94 bedömningen att det finns starka skäl att verka för att just dagspressen ges bästa möjliga förutsättningar att upprätthålla och fördjupa sin roll i det demokratiska systemet.

Genom grundlagsbestämmelserna om yttrandefrihet och tryckfrihet har statsmakterna gett massmedierna de legala förutsättningarna att verka självständigt. Det är en självklarhet att presstödet i ett demokratiskt samhälle har en sådan utformning att staten inte har någon möjlighet att via presspolitiken påverka innehållet i dagstidningarna.

Den journalistiska professionalisering som har skett sedan mitten på 1970-talet har bl.a. fått till följd att den inre mångfalden, dvs. förekomsten av olika åsiktsriktningar och idéer inom enskilda tidningar, generellt sett har ökat. Statliga åtgärder bör inrikta sig på att främja den yttre mångfalden, dvs. förekomsten av flera olika tidningar inom en region. En yttre mångfald ger läsaren möjlighet att välja mellan olika tidningar. Enligt Pressutredningen -94 bi-

drar konkurrensen mellan olika medier i sig till fruktbara åsiktsbrytningar och förmodligen också till att den inre mångfalden ökar. Genom att främja konkurrens mellan dagstidningar på framför allt den regionala marknaden verkar presspolitiken för att den yttre mångfalden vidmakthålls. Det är dock inte bara konkurrerande dagstidningar som bidrar till den yttre mångfalden. Även dagstidningar som i första hand upplevs som ett komplement till den tidning man huvudsakligen läser har en monopolbrytande effekt på den regionala marknaden.

Om det inte finns en konkurrens på den regionala marknaden kan möjligheten att prenumerera på tidningar som ges ut i andra regioner innebära ett tillskott till den yttre mångfalden. Därför bör staten stödja en bred spridning av dagstidningar, så att inte höga distributionskostnader hindrar tidningar från att spridas utanför den egna utgivningsregionen. Med ett stöd till samdistribution kan staten också bidra till att motverka att distributionen används som ett konkurrensmedel av den större tidningen på en ort gentemot mindre tidningar.

Det är av stor betydelse för demokratin i Sverige att alla medborgare ges möjlighet att ta del av information, nyheter och debatt av det slag som dagstidningar innehåller. Stödet till radio- och kassettidningar fyller därför en mycket viktig funktion.

Slutsatsen av det ovan sagda är att det fortfarande är motiverat med ett statligt presstöd och ett stöd till radio- och kassettidningar. Vissa förändringar bör dock göras i presstödsreglerna. Förslagen, som redovisas nedan, bör träda i kraft den 1 januari 1997.

15.1.2 Förändringar av dagstidningsbegreppet samt hur stödberättigade dagstidningar skall särskiljas

Regeringens förslag: Nuvarande dagstidningsbegrepp samt regler för hur stödberättigade dagstidningar skall särskiljas bibehålls med vissa förändringar. Förändringarna innebär följande:

- En lågfrekvent tidning skall för att kunna få presstöd ha ett allmänt och brett innehåll och riktas mot en vid läsekrets.
- En tidning skall för att vara berättigad till driftsstöd ha ett eget redaktionellt innehåll som utgör minst 51 procent av dess totala redaktionella innehåll.
- Om det är uppenbart att flera publikationer är att anse som en och samma publikation trots att de uppfyller kravet på 51 procent eget redaktionellt innehåll samt utkommer under olika namn, skall Pressstödsnämnden fortsättningsvis i beslut om presstöd anse dem vara en publikation.

Pressutredningen -94:s förslag: Överensstämmer delvis med regeringens förslag. Utredningen har dock föreslagit att de skärpta reglerna för att räknas som dagstidning skall gälla samtliga dagstidningar oavsett periodicitet.

Vad gäller editionsregler begränsar sig utredningens förslag till en sänkning av kravet på eget redaktionellt innehåll.

Utredningen har vidare föreslagit att en tidning skall ges ut i pappersutgåva för att räknas som dagstidning i såväl presstöds- som mervärdesskatt-hänseende.

Remissinstanserna: Flertalet av de remissinstanser som har berört dagstidningsbegreppet instämmer med utredningen om att det finns ett behov av någon slags uppstramning. Bl.a. menar *Tidningsutgivarna* att en tydligare avgränsning är befogad, särskilt vad gäller avgränsningen mot det som snarare är att betrakta som veckotidningar och organisationstidskrifter. Av de remissinstanser som motsätter sig utredningens förslag poängterar *Svensk Frikyrkopress AB* bl.a. att ideologisk och religiös mångfald måste eftersträvas, såväl som politisk.

De remissinstanser som berör frågan instämmer med Pressutredningen -94:s förslag om sänkningen av kravet på eget redaktionellt innehåll.

Tidningsutgivarna (TU) är kritiska till Pressutredningen -94:s förslag om att endast pappersutgåvor skall räknas som dagstidningar. TU anser bl.a. att det vore märkligt om den elektroniska versionen av en tidning i skattehänseende behandlades annorlunda än pappersversionen av samma dagstidning med samma innehåll.

Riksdagens tidigare överväganden: Det nuvarande dagstidningsbegreppet samt principer för hur stödberättigade tidningar särskiljs fastslogs år 1990 (prop. 1989/90:78, bet. 1989/90:KU31, rskr. 1989/90:302). Med dagstidning skall avses allmän nyhetstidning och publikation av dagspresskaraktär med reguljär nyhetsförmedling eller allmän politisk opinionsbildning. En dagstidning skall normalt komma ut med minst ett nummer varje vecka. Den skall också ha ett innehåll som i huvudsak är skrivet på svenska och den skall i huvudsak distribueras inom landet. Presstöd skall dock inte lämnas till publikationer som utges i statlig eller kommunal regi. En tidnings namn skall i presstödssammanhang avgöra dess identitet. För att en tidning skall vara berättigad till driftstöd skall den ha en andel eget redaktionellt material som överstiger 55 procent av det totala redaktionella materialet. Två editioner av samma tidning kan betraktas som två separata tidningar om innehållet i tillräcklig omfattning skiljer dem åt.

Skälen för regeringens förslag: Under senare år har en successiv uttjänjning av tillämpningen av dagstidningsbegreppet skett. Detta har särskilt gällt lågfrekventa dagstidningar, dvs. tidningar som kommer ut med 1–2 nummer per vecka. För att stoppa en utveckling som innebär att allt tveksammare fall beviljas presstöd krävs en uppstramning av presstödsförordningens dagstidningsdefinition. Regeringen föreslår att dagstidningsbegreppet snävas in så att lågfrekventa tidningar med ett specialiserat innehåll som riktar sig till en begränsad läsekrets inte skall räknas som dagstidningar. Lågfrekventa tidningar skall sålunda inte anses som dagstidningar om deras

redaktionella innehåll till övervägande del är inriktat mot avgränsade intresseområden eller delar av samhället, såsom förhållandena inom näringsliv och affärsverksamhet, konsumentpolitik, miljöfrågor, idrott, friluftsliv eller frågor med anknytning till kyrkoliv och religion. Skälen för att förändringen endast skall gälla lågfrekventa tidningar är dels att det som nämnts framför allt är i denna grupp som praxis har tänjts ut, dels att hög- och medelfrekventa tidningar som uppfyller dagens dagstidningsbegrepp i kraft av sin periodicitet har en aktualitet som i sig kan utgöra skäl för att de skall räknas som dagstidningar. En uppstramning ter sig därför inte som motiverad för den sistnämnda gruppen.

En sänkning av den andel eget redaktionellt innehåll som krävs för att en tidning skall räknas som självständig dagstidning i presstödssammanhang innebär att tidningarna får större möjligheter till samordning, vilket i sin tur kan minska deras kostnader. Som Pressutredningen -94 påpekar finns det i dag många sorters redaktionellt material som kan vara likadant utformat i flera tidningar utan att mångfalden i åsiktsbildningshänseende går förlorad. Det gäller t.ex. radio- och TV-programtablåer, sporttabeller och börstabeller. Den föreslagna gränsen överensstämmer dessutom med Tidningsstatistik AB:s upplagebestämmelser, enligt vilka en självständig tidning/tidskrift är en publikation eller upplagedel vars redaktionella innehåll till minst 51 procent skiljer sig från innehållet i annan publikation.

Regeringen föreslår också en uppstramning av kriterierna i presstödsförordningen i syfte att undvika kringgående av reglerna. Under senare år har i vissa fall tvekan uppstått om huruvida en publikation har varit att anse som självständig gentemot en annan existerande publikation, trots att publikationerna har skilda namn och en andel eget redaktionellt innehåll som uppfyller kravet i presstödsförordningen. Det har ifrågasatts om det inte i praktiken har rört sig om en och samma publikation – på grund av t.ex. ägaranknytning, likheter i layout och utseende m.m. – men genom att publikationerna har olika namn blir det definitionsmässigt fråga om två olika tidningar. Likheterna blir särskilt iögonfallande då publikationerna utkommer på olika veckodagar i samma spridningsområde. En sådan ”uppdelning” kan i vissa fall innebära att tidningarna blir berättigade till högre stöd enligt presstödsförordningen än vad som skulle varit fallet om de två tidningarna betraktats som en tidning. Man kan också tänka sig fall där tidningarna över huvud taget inte hade varit berättigade till stöd om de betraktats som en och samma publikation. Det måste givetvis förhindras att presstöd i olika former betalas till tidningar som i praktiken inte uppfyller kriterierna för stöd. Regeringen anser mot bakgrund av det ovan sagda att presstödsförordningens nuvarande regler inte är tillräckliga när det gäller att skilja publikationer åt. Om två publikationer, som utkommer under olika veckodagar och har i huvudsak samma spridningsområde, har ett sådant samarbete och sådana likheter såvitt avser namn, utseende, layout m.m., att det för läsaren och i övrigt står klart att det i själva verket är fråga om en och samma publikation, bör publikationerna vid tillämpning av presstödsförordningen betraktas som en

publikation. Ett förtydligande i enlighet med det anförda bör göras i pressstödsförordningen.

Regeringens förslag innebär att det inte införs någon bestämmelse, i enlighet med Pressutredningen -94:s förslag, om att endast papperstidningar skall räknas som dagstidningar. Enligt regeringens bedömning bör statliga stöd inte vara utformade så att de hämmar användningen av elektronisk informationsteknik. Ett antal svenska dagstidningar har i dag elektroniska versioner som distribueras exempelvis via Internet. Pressutredningen -94 motiverar sitt förslag främst med att gränsdragningsproblem kan uppstå mellan elektroniska dagstidningar och annan elektronisk information. Regeringens bedömning är dock att det liksom hittills får ankomma på Presstödsnämnden att avgöra vilka tidningar som är dagstidningar oavsett om de utkommer i pappersform eller ej. Regeringen har dessutom för avsikt att uppdra åt Presstödsnämnden att följa utvecklingen och återrapportera till regeringen om eventuella problem uppstår. I överensstämmelse med detta införs inte heller någon motsvarande bestämmelse i mervärdesskattelagens definition av allmän nyhetstidning.

15.1.3 Driftsstöd till dagspressen

Regeringens förslag: Driftsstöd skall även fortsättningsvis ges enligt de regler som gäller i dag. Tidningar som uppbär driftsstöd år 1996 och som upphör att definieras som dagstidning med anledning av regeringens förslag till uppstramning av dagstidningsbegreppet skall få reducerat driftsstöd under en övergångsperiod. Under det första året skall stödet till en sådan tidning uppgå till hälften av det belopp som betalats till tidningen 1996. Det andra året skall stödet tas bort helt och hållet.

Pressutredningen -94:s förslag: Överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. Utredningen föreslår dock att driftsstödet till tidningar på andra språk än svenska samt tidningar som inte i huvudsak distribueras inom Sverige avvecklas. Vidare föreslås att avtrappningen av stödet skall ske under en femårsperiod med o reducerat stöd första året.

Pressutredningen -94 har haft att ta ställning till en rapport med förslag om reduktion av driftsstöd för tidningsföretag med särskilt goda resultat eller som ger utdelning till aktieägarna. Rapporten, som efter remissbehandling har överlämnats till utredningen av regeringen tillsammans med avgivna remissyttranden, har utarbetats av lektorn vid Göteborgs universitet Lennart Eriksson på uppdrag av Presstödsnämnden. Pressutredningen -94 har dock inte förordat att förslaget skall genomföras.

Remissinstanserna: Flera remissinstanser såsom *Statskontoret* och *Förenade Landsortstidningar* anser att driftsstödet bör avvecklas.

Vad gäller reduktion av stödet till vinstgivande tidningar är remissopinionen delad.

De flesta remissinstanser som yttrat sig i frågan om stödet till tidningar på andra språk än svenska samt till tidningar som inte i huvudsak distribueras inom Sverige är kritiska till Pressutredningen -94:s förslag.

Riksdagens tidigare överväganden: År 1990 fastslogs den allmänna inriktningen för stödformen driftsstöd (prop. 1989/90:78, bet. 1989/90:KU31, rskr. 1989/90:302). Därefter har riksdagen vid skilda tillfällen beslutat om smärre ändringar i stödreglerna.

Skälen för regeringens förslag: Motiven för att verka för mångfald inom dagspressen genom ett direkt presstödet riktat till lågtäckningstidningarna kvarstår. Som tidigare nämnts är de flesta lågtäckningstidningar alltjämt beroende av driftsstödet för sin överlevnad. Ett genomförande av de förändringar som Pressutredningen -94 föreslår skulle därvid innebära att vissa grupper, nämligen invandrare och svenskar som befinner sig i utlandet, diskriminerades. Man kan i och för sig hävda att de tidningar som berörs är av sådan karaktär att stöd till deras utgivning bör ges utanför presspolitikens ramar, men någon sådan lösning står, som Tidningsutgivarna har påpekat i sitt remissvar, i dag inte till buds.

Regeringens förslag innebär att det inte införs några regler om reduktion av driftsstöd för tidningsföretag med särskilt goda resultat eller som ger utdelning till aktieägarna (jfr prop. 1989/90:78, bet. 1989/90:KU31, rskr. 1989/90:302 samt prop. 1993/94:100). Regeringen anser i denna fråga att presstödet bör verka så generellt som möjligt. Statlig inblandning i företags ekonomiska förhållanden bör i görligaste mån undvikas. Att införa regler som motverkar att företag går med vinst kan dessutom minska incitamenten att effektivisera verksamheten hos presstödsuppberande tidningsföretag.

De tidningar som inte längre kommer att vara berättigade till driftsstöd med anledning av regeringens förslag om en uppstramning av dagstidningsbegreppet bör få möjlighet att anpassa sig till den nya situationen. Därför anser regeringen att det är nödvändigt med en successiv avveckling av driftsstödet till dessa tidningar. Regeringen bedömer dock fem år, vilket Pressutredningen -94 har föreslagit, som en onödigt lång avtrappningsperiod. Den övergångsperiod som regeringen föreslår bör vara tillräcklig för att berörda tidningar skall hinna anpassa sina kostnader till en utgivning utan driftsstöd.

15.1.4 Utvecklingsstöd till dagspressen

Regeringens förslag: Utvecklingsstödet till dagspressen avvecklas.

Pressutredningen -94:s förslag: Överensstämmer delvis med regeringens förslag. Pressutredningen -94 föreslår att utvecklingsstödet avvecklas och att man i stället inrättar ett stöd för kompetensutveckling om totalt ca 3 miljoner kr per år. Stödet skall vara tidsbestämt och kunna ges till tidningar

som uppbär driftsstöd eller befinner sig i marknadsmässigt underläge, i syfte att vidmakthålla de rationaliseringsvinster som uppnåtts bl.a. genom tidigare utvecklingsstöd.

Remissinstanserna: Remissopinionen är delad i frågan. *Presstödsnämnden* påpekar att det föreslagna beloppet för stöd till kompetensutveckling inte i nämnvärd omfattning torde bidra till att öka tidningsföretagens benägenhet att kompetensutveckla personalen.

Riksdagens tidigare överväganden: Stödformen utvecklingsstöd infördes år 1990. Utvecklingsstödet skulle kunna ges till tidningar med svag ekonomi och syfta till att stimulera investeringar i förpressledet och tryckeriledet (prop. 1989/90:78, bet. 1989/90:KU31, rskr. 1989/90:302).

Skälen för regeringens förslag: Stora delar av det rationaliseringsbehov som fanns när utvecklingsstödet infördes har fyllts av det stöd som hittills har betalats. Totalt har ca 116 miljoner kr beviljats från anslaget. Delar av utvecklingsstödet har syftat till att uppmuntra produktionsteknisk samverkan mellan dagstidningar. Dessa delar har emellertid inte utnyttjats i någon större utsträckning. Mot denna bakgrund anser inte regeringen att det är motiverat att prioritera stödformen utvecklingsstöd. Sådana stöd och kreditgarantier som redan beslutats av Presstödsnämnden och som löper under ett antal år framåt skall dock självklart betalas respektive gälla som planerat. Vad gäller det av Pressutredningen -94 föreslagna stödet för kompetensutveckling är, som flera remissinstanser har påpekat, det föreslagna beloppet förmodligen för begränsat för att ge avsedd effekt. Regeringen bedömer det därför inte meningsfullt att genomföra förslaget.

15.1.5 Distributionsstöd till dagspressen

Pressutredningen -94 föreslog att det nuvarande distributionsstödet till dagspressen (jfr prop. 1989/90:78, bet. 1989/90:KU31, rskr. 1989/90:302) skall finnas kvar oförändrat. Under hösten utreddes distributionsstödet inom Kulturdepartementet. Övervägandena presenteras i rapporten *Distributionsstödet till dagspressen* (Ds 1996:5). Rapporten och remissyttranden över denna ligger till grund för förslagen i detta avsnitt.

Distributionsstödet fyller en viktig funktion i den statliga presspolitiken. Genom att verka som en sammanhållande faktor i samdistributionen bidrar stödet till en effektiv distribution av dagstidningar och underlättar en bred spridning av tidningarna. Stödet motverkar också att stora tidningsföretag använder distributionen som ett konkurrensmedel gentemot mindre tidningar.

I likhet med Pressutredningen -94 anser regeringen således att distributionsstödet bör bibehållas. Den särskilda utredning som gjorts av stödet visar dock på behovet av vissa regelförändringar.

Regeringens förslag: Reglerna för distributionsstöd bibehålls med vissa förändringar. Förändringarna innebär följande:

- En prisdifferens på 10 procent skall i fortsättningen tillåtas inom ramen för likaprisställningen i den statligt stödda samdistributionen.
- Det skall krävas synnerliga skäl för att ett tidningsföretag eller ett företag som ägs av eller ingår i koncern med tidningsföretag skall få verka som underentreprenör.
- Distributionsföretagen skall få ta med andra produkter än dagstidningar i samdistributionen om det kan ske utan kvalitetsförsämringar för distributionen av de stödberättigade tidningarna.
- Ett extra distributionsstöd skall under en övergångsperiod kunna lämnas till kvarvarande tidningar i ett distributionsområde, om en eller flera tidningar med utgivningsort inom distributionsområdet lämnar samdistributionen och de kvarvarande tidningsföretagen drabbas av större kostnadsökningar.
- Örestalet per exemplar höjs med 6 procent, vilket beräknas innebära en ökning av utgifterna för distributionsstöd med ca 4,4 miljoner kr.

Distributionsstödsutredningens förslag: Överensstämmer delvis med regeringens förslag. En modifiering av likaprisprincipen föreslås. Modifieringen innebär att en prisdifferens på upp till 10 procent tillåts mellan tidningar som har sin utgivningsort inom distributionsområdet och tidningar med utgivningsort utanför distributionsområdet och med förhållandevis låg hushållstäckning inom det aktuella distributionsområdet. Samtidigt föreslås att viktillägget tas bort.

Vad gäller förutsättningar för att tidningsföretag m.fl. skall få verka som underentreprenörer skiljer sig utredningens förslag från regeringens på så sätt att utredningen, förutom att synnerliga skäl skall krävas, också föreslår att det i presstödsföreskrifterna införs en skyldighet för underentreprenörerna att ordna årliga sammankomster för övriga tidningsföretag som deltar i samdistributionen i distributionsområdet för att där redovisa kostnader och kostnadsfördelning för distributionen.

Utredningens förslag om att ta med andra produkter än dagstidningar i samdistributionen överensstämmer i huvudsak med regeringens.

Utredningen föreslår att det distributionsstöd som skulle ha givits till en tidning som valt att ställa sig utanför samdistributionen i stället skall kunna ges till de tidningar som kvarstår i samdistributionen i distributionsområdet.

Slutligen föreslår utredningen att det skall finnas möjlighet att dra in distributionsstöd om distributionsföretagens vinster fördelas på ett sätt som uppenbart står i strid med likaprisprincipens syfte, samt att det bör lämnas åt Tidningsutgivarna att i samråd med distributionsföretagen ge rekommendationer i en rad hänseenden som gäller dagspressdistributionen, t.ex. ordning-

en för bestämmande av distributionsområden och omfattningen och prissättningen i fråga om provexemplar.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser stöder tanken på en modifiering av likaprisprincipen samt förslaget om att ta med andra produkter än dagstidningar i samdistributionen. Angående förslaget om förutsättningar för underentreprenörskap är remissopinionen splittrad. Vad gäller förslaget om att kvarstående tidningar skall kunna få det distributionsstöd som tidigare getts till en tidning som lämnat samdistributionen har flera remissinstanser såsom *Statskontoret* och *Samhällsvetenskapliga fakultetsnämnden vid Göteborgs universitet* pekat på oklarheter i utredningens förslag. Det gäller t.ex. hur länge en sådan ordning skulle gälla efter att en tidning har lämnat systemet samt om det har någon betydelse om det är förstatidningen eller någon annan tidning som lämnar systemet. I övrigt är remissopinionen splittrad med övervikt åt det kritiska hållet, vilket också gäller förslaget om distributionsföretagens vinster. I fråga om förslaget att det skall lämnas åt Tidningsutgivarna att ge rekommendationer i vissa frågor är de flesta remissinstanser kritiska, även om många såsom *Presstödsnämnden* och *Tidningsutgivarna* delar utredningens uppfattning att de aktuella problemen i första hand bör lösas mellan distributions- och tidningsföretagen.

Riksdagens tidigare överväganden: Likaprisprincipen har ingått i grunderna för den statligt stödda samdistributionen sedan samdistributionsrabatten infördes (prop. 1969:48, SU 1969:107, rskr. 1969:251). Reglerna ändrades år 1985 så att det inte finns en direkt skyldighet att ta med endags-tidningar i samdistributionen till lika pris per utdelat exemplar (prop. 1984/85:100, bet. 1984/85:KU23, rskr. 1984/85:155).

Regler för underentreprenörskap fastslogs år 1976 (prop. 1975/76:131, bet. 1975/76:KU46, rskr. 1975/76:254). Den administrerande myndigheten borde, om särskilda skäl förelåg, kunna godta ett arrangemang där ett tidningsföretag eller dess dotterbolag fungerade som underentreprenör. Fullständiga insynsmöjligheter skulle dock krävas för övriga i samdistributionen deltagande tidningar.

I prop. 1989/90:78 anfördes att tidningar som inte är dagstidningar inte borde tillåtas ingå i samdistributionen, då det var olämpligt att utsätta utbärningssystemet för de påfrestningar i form av ökat antal exemplar och högre vikter som detta skulle kunna medföra. Riksdagen hade inget att erinra mot denna princip (bet. 1989/90:KU31, rskr. 1989/90:302).

Det nu gällande örestålet för distributionsstödet fastslogs år 1992 (prop. 1991/92:100, bet. 1991/92:KU27, rskr. 1991/92:197). Stödnivån sänktes då med 7,5 procent.

Skälen för regeringens förslag: Enligt regeringens bedömning är det rimligt med ett prissättningssystem som inom ramen för likaprisprincipen innebär att tidningarna bär en mer rättvis del av de kostnader som de förorsakar i samdistributionen. Flera remissinstanser har framfört önskemål om en modifiering i en sådan riktning. Det finns dessutom tecken på vissa problem inom samdistributionssystemet, vilka skulle kunna minska med en ökad flexibilitet. Prissättningen skall inom den ram som föreslås i första hand

bestämmas efter förhandling mellan de berörda tidningsföretagen och distributionsbolaget. En prisdifferens bör godtas endast om den är motiverad av särskilda kostnader, och den föreslagna ramen skall rymma tillägg för samtliga merkostnader för bl.a. viktskillnad, administrativt merarbete och lokala transporter. Det är därvid viktigt att principen att storleken av en tidnings abonnerade upplaga inom ett distributionsområde inte skall inverka på priset per distribuerat exemplar ligger fast. Att en tidning har en liten upplaga inom ett distributionsområde skall inte utgöra skäl för t.ex. administrativa pristillägg. Presstödsnämnden bör bevaka utvecklingen och snarast rapportera till regeringen om regeländringen får oönskade effekter.

Från flera håll har kritik riktats mot systemet med underentreprenörer i samdistributionen. En viktig förutsättning för den statligt stödda samdistributionen är att den bygger på konkurrens mellan fristående distributionsföretag. Genom att verka som underentreprenör kan en tidning få kontroll över distributionen på utgivningsorten på ett sätt som ibland upplevs verka missgynnande gentemot andra tidningar. Samtidigt kan det, som utredningen påpekar, i vissa fall finnas starka skäl för att låta tidningsföretag verka som underentreprenörer. Ett sådant fall kan vara när tidningen i fråga är helt dominerande i utgivningsområdet och det i övrigt endast distribueras tidningar med en annan utgivningsregion med några få procents hushållstäckning. Att skärpa presstödsförordningens krav för nya underentreprenörer bedöms därför vara en väl avvägd åtgärd för att i framtiden i viss mån begränsa förekomsten av distribution genom underentreprenörer till de fall där det föreligger sådana starka skäl. De övriga villkor som gäller för anlåtande av underentreprenörer kvarstår.

Vad gäller utredningens förslag om förordningsreglerade sammankomster kan anföras följande. Underentreprenörerna har redan i dag en informations-skyldighet gentemot övriga tidningsföretag. De sistnämnda skall efter framställning till Presstödsnämnden kunna få de uppgifter som behövs för att kunna bedöma kostnader och kostnadsfördelning för en planerad eller pågående samdistribution. Utredningens förslag motiveras framför allt med att man på många håll i branschen inte känner till denna rätt till insyn. Enligt regeringens bedömning är detta inte ett tillräckligt skäl för att införa ytterligare detaljregleringar i presstödsförordningen.

Om en tidning väljer att lämna samdistributionen kan detta medföra betydande kostnadsökningar för kvarvarande tidningar i distributionsområdet. Detta gäller särskilt om den tidning som lämnar systemet är den största tidningen på orten. Regeringens förslag om ett extra distributionsstöd avser att underlätta för de kvarvarande tidningarna om de, i en sådan situation, drabbas av större kostnadsökningar. Detta får bedömas av Presstödsnämnden från fall till fall. Det extra stödet får dock totalt sett inte vara större än det stöd som tidigare givits till den eller de tidningar som lämnat systemet, och skall kunna betalas under en övergångsperiod på högst tre år.

Dagstidningarna skall självfallet vara stommen i den statligt stödda samdistributionen. Samtidigt bör distributionen göras så rationell som möjligt för att distributionskostnaderna skall hållas nere. Det bör därför finnas möjlighet

att vid sidan av stöd- och likaprisssystemet utnyttja distributionskapaciteten för distribution av annat än dagstidningar, om det inte går ut över kvaliteten i dagstidningsdistributionen. Det är dock viktigt att poängtera att den föreslagna regelförändringen inte innebär någon skyldighet för distributionsföretagen att distribuera annat än distributionsstödsberättigade dagstidningar. För att en dagstidning skall vara distributionsstödsberättigad och omfattas av likaprisprincipen bör gälla att den skall ha en upplaga som är i huvudsak betald och ett abonnemangspris som inte uppenbart avviker från vad tidningar har i den kategori som tidning tillhör. Presstödsnämnden bör bevaka utvecklingen och rapportera till regeringen om regeländringens effekter.

Distributionsstödet har varit oförändrad sedan 1992 då den sänktes med 7,5 procent. Incitamenten för dagstidningarna att delta i samdistributionen har minskat i takt med att stödets reala värde har sjunkit. Driftsstödet har nyligen höjts med 13 procent. Regeringen anser mot denna bakgrund att det är rimligt att höja nivån också på distributionsstödet, och kommer att överväga att föreslå ytterligare en höjning år 1998. Den höjning med 6 procent som nu föreslås kan, med utgångspunkt från ett oförändrat antal stödberättigade tidningar och oförändrade upplagor, beräknas innebära en ökning av utgifterna för distributionsstöd med ca 4,4 miljoner kr. Samtidigt beräknas den ovan föreslagna förändringen av dagstidningsbegreppet innebära att utgifterna för driftsstöd minskar. Regeringen gör därför i budgetpropositionen för år 1997 bedömningen att höjningen av distributionsstödet ryms inom anslaget för presstöd år 1997.

Regeringens förslag innebär att inga regler om distributionsföretagens vinster införs. Statlig inblandning i företags ekonomiska förhållanden bör i görligaste mån undvikas. Ett genomförande av förslaget skulle dessutom kunna minska incitamenten att effektivisera verksamheten inom distributionsföretagen.

I största möjliga utsträckning bör det lämnas åt branschen att komma överens om vissa detaljfrågor inom distributionssystemet, bl.a. avgränsningen av distributionsområden, omfattningen och prissättningen av provexemplar samt tidpunkter för distributionens början. Ytterligare detaljregler i presstödsförordningen bör undvikas. Presstödsnämnden bör dock ha det yttersta ansvaret för att branschens praxis inte leder till oacceptabla särbehandlingar eller missgynnande av enskilda tidningsföretag. Det är därvid inte lämpligt att, som utredningen föreslagit, lämna åt en branschorganisation som Tidningsutgivarna att ge rekommendationer i frågor som rör det statliga presstödet. Presstödsnämnden bör bevaka utvecklingen och vid behov genom verkställighetsföreskrifter samt beslut i enskilda fall söka komma till rätta med en önskad utveckling, exempelvis vad gäller avgränsningen av distributionsområden.

15.1.6 Pressutredningen -94:s övriga förslag

Pressutredningen -94 föreslår att den tid en dagstidning måste komma ut innan driftsstöd lämnas förlängs från tre till sex månader. T.o.m. årsskiftet gällde att en tidning måste komma ut under minst tre hela kalendermånader för att driftsstöd skulle lämnas. Denna regel togs bort i samband med att tidpunkten för utbetalning ändrades. Numera betalas driftsstödet ut månadsvis i förskott. Regeringen anser därför att det inte är aktuellt att genomföra utredningens förslag.

Pressutredningen -94 föreslår vidare att en bestämmelse skall införas i mervärdesskattelagen som föreskriver att driftsstöds- och distributionsstödsberättigade tidningar skall beskattas som allmän nyhetstidning. I denna fråga kan anföras att mervärdesskattelagens dagspressbegrepp är mindre detaljerat än presstödsförordningens. Tillämpningen av de olika dagstidningsdefinitionerna görs av olika myndigheter. Regeringens uppfattning är att den olikartade tillämpning som har gjorts i enstaka fall inte skapar några särskilda problem. Det är därför inte nödvändigt att genomföra en sådan ändring som Pressutredningen -94 har föreslagit. Regeringen anser inte heller att det finns skäl att införa en särskild presstödslag.

I dag finns en regel i presstödsförordningen som säger att ett tidningsföretag som inte har iakttagit en sådan förbindelse som krävs för distributionsstöd skall betala ett belopp motsvarande det som företaget oriktigt har fått till Presstödsnämnden. Pressutredningen -94 har föreslagit att en motsvarande regel skall gälla för alla former av direkt presstöd. Regeringen anser det dock inte nödvändigt att införa en sådan regel för driftsstöd, eftersom det inte har preciserats när ett företag skall anses oriktigt ha fått stöd.

Pressutredningen -94 föreslog också införande av en låg moms på dagspress. En sexprocentig moms infördes den 1 januari 1996 (prop. 1995/96:45, bet. 1995/96:SkU12, rskr. 1995/96:82). Vidare lämnade utredningen vissa förslag på reklamskatteområdet. De sistnämnda har tillsammans med avgivna remissyttranden överlämnats av regeringen till den pågående utredningen om översyn av reklambeskattningen (Fi 1995:21). Utredningen skall redovisa sitt uppdrag senast den 1 december 1996.

15.1.7 Regeringens övriga förslag på dagspress- och taltidningsområdet

Med ledning av ingivna årsredovisningar och anslagsframställningar har regeringen gjort en samlad resultatbedömning av presstödet, stödet till radio- och kassettidningar samt Presstödsnämndens och Taltidningsnämndens verksamheter. Dessa bedömningar har såvitt avser presstödet och Presstödsnämndens verksamhet sammanvägts med Pressutredningen -94:s betänkande samt den inom Kulturdepartementet gjorda utredningen om distributionsstödet och remissyttranden över dessa. Förslag om förändringar i reglerna för presstöd har redovisats i det föregående. I övrigt har regeringen gjort den bedömningen att fortsatta medel bör anslås för presstöd samt stöd till radio-

och kassettidningar. Ingen förändring bör ske av Presstödsnämndens och Taltidningsnämndens verksamheter. Regeringen föreslår i budgetpropositionen för år 1997 (prop. 1996/97:1) att medel anvisas för Presstödsnämnden och Taltidningsnämnden, presstöd samt stöd till radio- och kassettidningar.

15.2 Radio och TV

15.2.1 Statens åtgärder på radio- och TV-området

Statens åtgärder inom radions och televisionens område har dels formen av lagstiftning, som är giltig för alla som sänder radio eller television, dels av särskilda villkor för vissa programföretag. Dessa åtgärder bidrar på olika sätt till att de kulturpolitiska målen uppfylls. I det nya medielandskapet får programbolagens sätt att utforma sin verksamhet och disponera sina resurser stor betydelse för kulturlivet. Genom sin ställning som uppdragsgivare har radio- och TV-företagen i allmänhetens tjänst en viktig roll för konstnärlig förnyelse och för att ge yrkesverksamma konstnärer uttrycksmöjligheter. Radion och televisionen utnyttjar stora mängder av upphovsrättsskyddade verk och utgör på så sätt en betydelsefull inkomstkälla för kompositörer och andra skapande konstnärer. Radio och TV i allmänhetens tjänst är en av våra viktigaste kulturbärare i ett allt mer internationaliserat kultur- och medieutbud. För många är radion och televisionen den enda kontakten med opera, teater, bildkonst eller konstmusik. De människor som tar del av kultur i radio och TV är mångdubbelt flera än de som besöker konserter eller teaterföreställningar. Radion och televisionen har också egna konstnärliga uttrycksformer. En operaföreställning kan ge många människor i hela landet en musikupplevelse som annars bara skulle vara tillgänglig för dem som ryms i konsertsalen. Radio och TV blir därigenom den största teatern, den största underhållaren, den inflytelserikaste nyhetsförmedlaren och en viktig kunskapsförmedlare. Radio och TV i allmänhetens tjänst har en särskild roll som bärare av den nationella kulturella identiteten och det nationella kulturarvet (prop. 1995/96:161, s. 50).

Lagstiftningen inom radio- och TV-området har länge varit ganska svåröverskådlig genom att det har gällt skilda lagar för olika former av radio- och televisionssändningar. Riksdagen har emellertid nyligen fattat beslut (prop. 1995/96:160, bet. 1995/96:KU29, rskr. 1995/96:296) om en ny radio- och TV-lag. Därmed samlas huvuddelen av lagstiftningen inom detta område i en lag. I den nya radio- och TV-lagen finns ett uttryckligt förbud mot att sända verklighetstrogna våldsskildringar eller pornografi i TV under sådan tid och på sådant sätt att barn kan se programmen. Public service-företagen och TV 4 skall även ta hänsyn till mediets särskilda genomslagskraft när det gäller programmens ämnen och utformning samt tiden för sändning av programmen.

I budgetpropositionen för år 1997 för områdena Mediefrågor, Film och medier samt Forskning behandlas bl.a. Radio- och TV-verket, Granskningsnämnden för radio och TV, statens insatser för TV-utbyte med Finland samt

forskning och dokumentation om medieutvecklingen. Vid sidan av de ändamål som bekostas över statsbudgeten finansieras radio och TV i allmänhetens tjänst med TV-avgiftsmedel. För kalenderåret 1997 föreslås att ca 4,8 miljarder kronor (i 1994 års prisläge) anvisas för verksamheten.

15.2.2 Kulturutredningens förslag om radio och television

Kulturutredningen har lagt fram en rad förslag som berör public service-verksamheten, bl.a. om information om kulturen, inhemska program, svensk musik, överföringar av musik- och teaterföreställningar samt program för barn. Samtliga förslag behandlas i propositionen En radio och TV i allmänhetens tjänst 1997–2001 (prop. 1995/96:161). I fråga om programföretagens kulturpolitiska ansvar betonades bl.a. följande. Programföretagen skall i sin roll som bärare av det nationella kulturarvet vidga och fördjupa sitt kulturansvar. Programföretagen skall stimulera till debatt kring viktigare samhälls- och kulturfrågor, bevaka och granska händelser och utveckling på kulturlivets olika områden och i samspel med det övriga kulturlivet stimulera och förmedla olika kulturaktiviteter. Programmen skall spegla kulturlivet i olika delar av landet. Programföretagen skall vara skyldiga att tillhandahålla ett mångsidigt programutbud av hög kvalitet på svenska språket. Programföretagen skall öka samarbetet med kulturinstitutioner i syfte att öka antalet utsändningar av föreställningar och evenemang. Omfattningen av utomstående medverkan i programproduktionen skall öka. Programföretagen skall tillhandahålla program som speglar det mångkulturella Sverige. Programföretagen skall ägna ökad uppmärksamhet åt program för och med barn och ungdomar. Riksdagen har beslutat i enlighet med dessa förslag (bet. 1995/96:KrU12, rskr. 1995/96:297). Tillståndsvillkor för företagen baserat på dessa riktlinjer kommer att fastställas av regeringen innan utgången av år 1996.

Kulturutredningen föreslår att villkoren för reklamfinansierade TV-kanaler bör innefatta krav av kulturpolitisk karaktär och att TV 4-avtalets åtagande bör preciseras och utvecklas. Regeringen kommer under hösten 1996 att inleda överläggningar med TV 4 AB om ett eventuellt fortsatt tillstånd för bolaget att bedriva TV-sändningar i marknätet.

Kulturutredningen anser vidare att staten bör ta hänsyn till behovet av programpolitisk mångfald vid fördelning av framtida koncessioner för radiosändningar. Kommittén med uppgift att föreslå ändrade regler för lokala ljudradiosändningar (Ku 1995:04, dir. 1995:123) skall presentera sitt förslag före utgången av år 1996.

Utvärdering och stödjande resurs för regeringen

Kulturutredningen betonar behovet av kulturpolitisk uppföljning och utvärdering på massmedieområdet och föreslår att uppföljning och utvärdering på massmedieområdet kopplas till någon myndighet som har kompetens på

området. Utredningen anser att Statens kulturråd bör ges ett övergripande utvärderingsansvar för kultur- och medieverksamheten. Sveriges Television, Sveriges Radio, Utbildningsradion, Granskningsnämnden för radio och TV, Radio- och TV-verket, Svenska Kyrkans Centralstyrelse, Folkrorelsernas Medieforum, Göteborgs universitet och Folkbildningsförbundet avvisar förslaget i sina remissyttranden. Statskontoret menar att uppgiften tills vidare kan anförtros någon av de nyligen inrättade mediemyndigheterna, dvs. Radio- och TV-verket eller Granskningsnämnden för radio och TV. I propositionen om en radio och TV i allmänhetens tjänst 1997–2001 (prop. 1995/96:161) har regeringen föreslagit att programföretagen för radio och TV årligen skall följa upp och redovisa hur public service-uppdraget uppfyllts. Granskningsnämnden skall bedöma om rapporten ger statsmakterna och allmänheten tillräckligt underlag. Riksdagen anslöt sig till förslagen (bet. 1995/96:KrU12, rskr. 1995/96:297). Regeringen avser inte att nu vidta några ytterligare åtgärder.

15.2.3 Svensk TV-produktion

Det svenska massmedielandskapet har under 90-talet genomgått stora förändringar. De markbundna public service-kanalerna har utökat sin sändningstid i takt med att konkurrensen från kommersiella kanaler ökat. Ny teknik har vunnit fotfäste både inom produktion och distribution av TV-program och i framtiden kan TV-utbudet komma att öka kraftigt bl.a. till följd av ny digital distributionsteknik. Över hela världen satsas stora belopp på ny teknik, kommunikation och multimedia. Stora multinationella medieföretag väntas inom kort erbjuda ett stort utbud till den svenska marknaden.

Televisionen är en naturlig del av människors vardagsliv. Den är central bl.a. när det gäller underhållning, tidsfördriv, kultur, debatt och nyheter. TV:n blir därigenom en stor kulturbärare. Sverige har i det sammanhanget en god TV-tradition. Den förändrade strukturen inom TV-branschen och den nya tekniken innebär sannolikt att mer resurser kan avsättas till produktion i stället för som tidigare till distribution. I en situation av ett utökat TV-utbud där andelen utländskt producerat material växer är en stark svensk TV-programindustri betydelsefull bl.a. för bevarande av språket och kulturen. En stark inhemsk TV-programindustri kan skapa sysselsättning och medverka till internationell spridning av svenska TV-program. Därför är det ur kulturell och mediepolitisk synvinkel samt för sysselsättningen viktigt att främja en nationell TV-produktion så att mångfalden inom TV-programindustrin stimuleras och tillväxten främjas på lång sikt.

Regeringen kommer under hösten 1996 att ge en särskild utredare i uppdrag att analysera möjligheterna att öka den inhemska produktionen av program för distribution i olika TV-kanaler samt lägga förslag i detta syfte.

För att stärka den inhemska TV-programindustrin och ett svenskt TV-utbud på lång sikt är det viktigt att resurser avsätts även för utbildningsändamål för svensk TV-produktion.

Regeringen föreslår i budgetpropositionen för år 1997 (prop. 1996/97:1) Utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning att en TV-producentutbildning skall inrättas. Eftersom Dramatiska institutet har förutsättningar som krävs vad gäller lärarkompetens, lokaler och utrustning bör Dramatiska institutet ha ansvaret för denna utbildning. Utbildningen skall omfatta 60 poäng och genomföras i samarbete med Högskolan i Malmö.

15.2.4 Digital radio och TV

Tekniskt innebär digital radio och TV att sändningen överförs digitalt, som en ström av "ettor och nollor" i stället för analogt, som en kontinuerligt varierande signal. Digitaltekniken ger högre överföringskapacitet, bättre frekvensekonomi, större möjlighet att kryptera och lägre energiåtgång. Vid digital utsändning blandas i allmänhet flera program till en gemensam digital signal.

I Sverige förekommer digitala ljudradiosändningar i Stockholm sedan september 1995. En utbyggnad av sändarnätet pågår, så att sändningar vid slutet av år 1996 även skall äga rum i Göteborgs- och Malmöområdena samt i Norrbotten. Utvecklingen av mottagare för digital ljudradio har emellertid gått trögt. De första mottagarna för konsumentbruk väntas komma ut på marknaden först under hösten 1997.

En särskild utredare har avgett betänkandet Från Massmedia till Multimedia (SOU 1996:25). I betänkandet föreslås att statsmakterna skall fatta beslut om att införa marksänd digital TV. Betänkandet har remissbehandlats. Regeringen har även gett Post- och telestyrelsen (PTS) i uppdrag att koordinera frekvenser för digital marksänd TV. PTS har den 30 juli 1996 avgett en lägesrapport om koordineringsarbetet. Enligt rapporten har begäran om koordinering av sändarfrekvenser för två sändarnät lämnats till myndigheterna i de elva länder som berörs. Arbetet med att ta fram underlag för koordinering av ytterligare två nät har påbörjats, men PTS bedömer att det kan vara nödvändigt att invänta resultatet av koordineringen av de två första näten innan underlaget sänds ut. Regeringen har vidare uppdragit åt Närings- och teknikutvecklingsverket (NUTEK) att bl.a. redovisa förutsättningarna för att det skall finnas avkodare för marksänd digital TV i början av år 1998. Uppdraget har redovisats i en rapport i augusti 1996.

Betänkandet bereds för närvarande i regeringskansliet med sikte på rapportering till riksdagen under hösten 1996.

16 Vissa övergripande frågor

16.1 Mångkultur och internationellt samarbete

Europas murar har fallit och gränserna har öppnats under det senaste decenniet. Därmed finns det också nya möjligheter för människor att på ett helt annat sätt än tidigare bygga upp en gemenskap som tryggar en fredlig samexistens i framtiden. Levnadsvillkoren för människor är emellertid olika. Klyftorna mellan fattiga och rika är ibland avgrundsdjupa. Arbetslösheten ställer stora grupper utanför samhällsgemenskapen. Kriminalitet och drogmissbruk hotar både enskilda individers liv och hälsa och sköra demokratiers strävan att forma lagar och normer som har stöd i de breda folklagren. Vi kan idag se att många olika kulturer, religioner och maktstrukturer strider om att dominera de offentliga arenorna.

Motsättningar mellan olika kulturer och grupper är på många håll oförsonliga. Men det finns också hopp, en vilja från många människor och grupper att bygga en ny gemenskap, där olika länder och kulturer kan berika varandra och mötas i en gemensam humanistisk anda.

Konst och kultur, det seriösa samtalet och den öppna debatten, är betydelsefulla redskap i strävan att undanröja fördomar och öka kunskapsutbytet..

De internationella kontakterna bidrar till att främja förståelsen mellan människor i Sverige och i andra länder, liksom mellan olika grupper inom vårt lands gränser. Kontakterna med andra länder har ökat i betydelse, inte minst till följd av det stora antalet invandrare i vårt land. Kulturutbytet över nationsgränserna är en viktig insats i ett mångkulturellt samhälle.

Världskulturhus

Regeringens bedömning: Formerna för inrättandet av ett Världskulturhus utreds. Avsikten är att Världskulturhuset skall kunna tas i anspråk till Kulturåret 1998.

Skälen för regeringens bedömning: För att vidga gränserna och erbjuda en kulturell arena för hela Sveriges befolkning oavsett etnisk och kulturell bakgrund och för att ge status åt alla de kulturer som inte har en plats i kulturlivet idag, ämnar regeringen inrätta ett Världskulturhus. Med ett Världskulturhus skapas en mötesplats över etniska gränser som bidrar till att öka förståelsen mellan människor och minska rädslan för det som uppfattas som främmande. Ett Världskulturhus är också ur konstnärlig synvinkel en spännande utmaning. En kulturell arena av detta slag bör kunna bli en inspirationskälla för hela det svenska kulturlivet.

Världskulturhuset skall vara en scen för musik, dans, teater, film, poesi och litteratur, men också för samhällsdebatt och samtal kring identitet, etnicitet och kultur. Forskare inom det s.k. IMER-området (internationell migration och etniska relationer), Mångkulturellt centrum, enskilda debattörer m.fl. bör

kunna delta i verksamheten. Kulturutbudet skall vara brett och rymma allt från populärkultur till experimentella kulturyttringar. Världskulturhuset skall kunna samarbeta med bl.a. föreningar, radio och TV, kulturinstitutioner, skolor och folkrörelser. Världskulturhuset skall också kunna utveckla ett internationellt samarbete med andra Världskulturhus och kulturinstitutioner i Europa för erfarenhetsutbyte. I det sammanhanget är det särskilt viktigt att i Europa sprida utomeuropeisk kultur.

Världskulturhuset skall vara öppet för alla. Barn, ungdomar och vuxna, skall ha möjlighet att komma i kontakt med egna och andras kulturella rötter, inte bara som publik, utan också genom att delta i bl.a. kurser och verkstäder arrangerade i samarbete med bl.a. folkbildningen. Ett utrymme måste även skapas för den unga och nya tväretniska och tvärkulturella generation som växer fram i Europa och som inte känner sig hemma i våra traditionella kategoriseringar av etnicitet, kultur, religion och identitet.

Andra viktiga uppgifter för Världskulturhuset är att förmedla internationella gästspel i landet och att upprätthålla ett nätverk för kulturellt utbyte med andra kommuner i Sverige.

Regeringen kommer under hösten att tillsätta en utredning för att se över ett antal frågor som rör inrättandet av ett Världskulturhus. Som regeringen redovisat ovan (se avsnitt 8.7) bedömer regeringen att finansieringen av Världskulturhuset kan möjliggöras om Södra teaterns lokaler används. En förutsättning för inrättandet av Världskulturhuset är vidare att det finansieras gemensamt av staten och Stockholms kommun m.fl. intressenter i stockholmsregionen. Utöver inriktning och finansiering skall utredningen också ta ställning till bl.a. organisationsform. Regeringen avser att lämna ett förslag om inrättandet av Världskulturhuset till riksdagen under våren 1997. Avsikten är att Världskulturhuset skall kunna tas i anspråk till Kulturåret 1998.

IASPIS

Konstnärsnämnden har tagit initiativet till inrättandet av ett internationellt ateljécentrum IASPIS (International Artists´ Studio Program in Stockholm). Inrättandet av IASPIS möjliggör ett permanent konstnärsutbyte som tidigare, i stort sett saknats i Sverige. (Regeringens förslag avsnitt 6.5.2)

Genom IASPIS kan ett utbyte med de internationella ateljécentrum som står öppna för svenska konstnärer utvecklas. IASPIS skall också erbjuda stipendier till utländska konstnärer för vistelse i ateljéerna, men även svenska konstnärer får möjlighet att tillbringa arbetsperioder i IASPIS ateljéer.

Ateljécentrumet skall inte endast vara en arbetsplats för konstnärerna utan fungera som en inspirerande mötesplats mellan svenskt och internationellt konstliv. För att skapa denna miljö kommer programverksamhet med bl.a. utställningar, föreläsningar och seminarier att ingå som ett viktigt inslag i verksamheten.

För att ytterligare vidga kontaktytorna mellan svenska och utländska konstnärer kommer samarbete med andra institutioner inom det svenska konstlivet att etableras. Genom dessa kan de gästande konstnärerna ges möjlighet att delta i utställningar, föreläsa vid konsthögskolorna, delta i workshops eller arbeta vid exempelvis Konstnärernas kollektivverkstad.

Regeringen anser att etableringen av IASPIS är väl ägnat att vitalisera det internationella utbytet på bildkonstområdet och föreslår därför riksdagen att särskilda medel anvisas för att utveckla ateljécentrumet IASPIS.

Internationellt utställningssamarbete

Regeringen föreslår (avsnitt 13.5) att Statens konstmuseer, Moderna museet, förstärks för att driva den verksamhet som Nämnden för Utställningar av Nutida Svensk Konst i Utlandet (NUNSKU) haft ansvaret för sedan år 1965. Verksamheten är i första hand koncentrerad till de stora biennialerna. Den nya verksamheten kommer att komplettera Moderna museets etablerade internationella samarbete på ett positivt sätt.

Partnerskap för kultur

Utrikesdepartementet och Kulturdepartementet, i samarbete med Svenska Institutet, avser att under hösten 1997 initiera ett internationellt samarbete, kallat Partnerskap för kultur. Avsikten är att få till stånd ett förstärkt kultursamarbete mellan olika länder.

Partnerskap för kultur skall samla bl.a. kulturarbetare från öst och väst i seminarier, teater och musik. Utgångspunkten för seminarierna skall vara kulturens och kulturpolitikens möjligheter att långsiktigt bidra till gemensam säkerhet.

Unescos ministerkonferens 1998

FN-organet Unesco bildades år 1946 med målet att skapa förutsättningar för fred genom intellektuellt samarbete inom utbildning, vetenskap, kultur och media. Den av FN och Unesco tillsatta Världskommissionen för kultur och utveckling har hösten 1995 avlämnat sin rapport Vår skapande mångfald. I rapporten, som formulerar ett nytt och mycket brett kulturbegrepp, föreslås en internationell handlingsplan för en utveckling av den nationella kulturpolitiken, det internationella kultursamarbetet och Unescos roll och uppgifter. Rapporten har remitterats till samtliga medlemsländer och är nu i Sverige på bred remiss i hela landet till såväl institutioner som frivilligorganisationer.

Svenska regeringen har erbjudit Unesco att under Kulturåret 1998 stå värd för en internationell konferens som ett led i uppföljningen av rapporten.

Svenskt kulturliv har länge kännetecknats av ett omfattande engagemang över gränserna. De formella och informella nätverk som har skapats genom det internationella kulturutbytet har varit av avgörande betydelse för vår kulturella utveckling.

Under en lång tid har Nordiska ministerrådet, Europarådet och Unesco varit viktiga arenor för det kulturella samarbetet på internationell nivå. I och med Sveriges medlemskap i Europeiska unionen (EU) har det internationella arbetet förändrats och intensifierats.

EU

Inom EU är kulturpolitik i princip varje medlemsstats suveräna angelägenhet. Ett viktigt undantag gäller medieområdet, där det bl.a. finns ett gemensamt regelverk, t.ex. TV-direktivet TV utan gränser. Någon gemensam kulturpolitik på europeisk nivå har aldrig varit aktuell. I Maastrichtfördragets artikel 128 slås fast att EU skall bidra till kulturens utveckling i medlemsstaterna med respekt för deras nationella och regionala mångfald samtidigt som det gemensamma kulturarvet skall framhävas. De kulturella aspekterna skall beaktas då EU handlar enligt andra bestämmelser i fördraget.

Kulturprogram

För att stödja det europeiska kulturlivet och uppmuntra samarbete mellan olika medlemsländer på det kulturella området har EU olika program och s.k. pilotprojekt för stöd till den europeiska kultur- och mediesektorn.

På kulturområdet har EU antagit programmet Kalejdoskop för stöd till projekt som utvecklar och ger kunskap om europeisk kultur. Vidare bereds för närvarande program för insatser inom kulturarvsområdet (Raphael) samt för stöd inom området böcker och läsning (Ariane). På medieområdet finns MEDIA II-programmet för stöd till den europeiska film- och TV-industrin samt handlingsprogrammet 16:9 för stöd för produktion, konvertering och utsändning av TV-program i 16:9 format.

Strukturfonderna

I Romfördraget slås fast att EU skall arbeta för att minska klyftorna mellan de olika regionerna, bland annat genom att understödja utvecklingen i de regioner som släpar efter.

Strukturpolitiska insatser har successivt kommit att bli allt mer betydelsefulla i det europeiska samarbetet. De ekonomiska medel som ställs till kulturlivets förfogande genom EU:s kulturprogram m.m. är relativt begränsade jämfört med de resurser som disponeras av strukturfonderna. Av de medel som det europeiska kulturlivet mottog från EU under perioden 1989–1993 kom närmare 80 procent från strukturfonderna.

Genom strukturfonderna öppnas möjligheten för kulturen att delta i olika typer av utvecklingsprojekt, ofta i samverkan med andra sektorer. Kulturen har visat sig vara av stor betydelse för invånarna i en region när det gäller att uppbåda gemensam styrka i ett skede av stagnation och nedgång. Kulturarvsprogram har fastställts i alla målområden och kan t.ex. handla om utveckling av kulturturism eller bevarande av kulturlandskap och bebyggelse. Utfallet från strukturfonderna har för svensk del hittills inneburit att ett flertal olika kulturprojekt har fått stöd, exempelvis Lapplands festspel, Bergslagsoperan samt projektet IT och kulturarv.

Det nordiska kultursamarbetet

Det nordiska kultursamarbetet har fortfarande stor betydelse, inte minst tack vare sin väl grundade folkliga förankring. Det nordiska samarbetet framstår i dag som modell för samarbete och exempel på grannsämja såväl i formella som informella sammanhang. För oss själva utgör det en god bas för ett vidgat samarbete långt över de nordiska gränserna. Det nordiska samarbetet kan dessutom spela en viktig roll i det alltmer betydelsefulla östersjö-samarbetet.

I det formaliserade nordiska samarbetet inom Nordiska ministerrådets ram spelar kultursamarbetet en stor roll i och med att nästan halvparten av budgeten är avsatt för kultur-, forsknings- och utbildningsändamål. Ministerrådet har bl.a. antagit en handlingsplan för nordiskt barn- och ungdomskultursamarbete åren 1996–2000, Ett levande Norden. Vidare stöds bl.a. verksamhet utanför Norden för att synliggöra nordisk kultur, konstnärsutbyte, samarbete inom olika konstområden samt multimedieproduktion och distribution av nordisk film.

16. 2 Informationssamhället och utredningen om "Kulturnät Sverige"

Redan för trettio år sedan myntades begreppet informationssamhället men först under de senaste åren har detta begrepp fått en reell innebörd. Den digitala informationstekniken sprids i dag snabbt. Med teknikens hjälp är det möjligt att elektroniskt överföra information i form av text, ljud och bild samt att lagra och sortera stora informationsmängder. Informationstekniken skapar nya former för bl.a. debatt, inhämtande av kunskap och publicering.

De system som på senare år byggts upp för utbyte av stora informationsmängder spänner över hela världen. Dessa system, framför allt Internet, har på några få år förändrat villkoren för ekonomi och produktion, men också påverkat kulturmiljöerna och de olika konstformerna.

Teknikutvecklingen kan också leda till att klyftorna i samhället ökar mellan dem som har och de som inte har tillgång till och kunskap om informationsteknik. För att förhindra detta och för att kunna utnyttja teknikens positiva möjligheter, krävs en sammanhållen strategi för hur informationstekniken kan

användas inom kulturområdet. Kulturell mångfald och kvalitet kräver att tekniken inte utvecklas enbart på marknadens villkor.

Ett viktigt kulturpolitiskt mål är att alla skall kunna ta del av kulturlivet. Intresset för kultur skall stimuleras och utvecklas genom ett rikt utbud av olika kulturformer i hela landet. I detta sammanhang kan informationstekniken spela en viktig roll.

Regeringen har tillsatt en utredare med uppdrag att utforma en strategi för kulturinstitutionernas användning av informationsteknik (dir. 1995:129). I uppdraget ingår bl.a. att söka finna öppna tekniska system där olika former för systematisering och katalogisering av information beaktas så att frågan om användarvänlighet sätts i centrum. Det innebär att utredaren skall klargöra hur kulturinstitutionernas information – i form av t.ex. bilder, tavlor, texter, ljudupptagningar och film – kan göras elektroniskt tillgänglig samt därvid lämna förslag om uppbyggnad av ett gemensamt kulturnät – "Kulturnät Sverige". Utredaren kommer att presentera sitt slutbetänkande senast den 31 januari 1997.

I delbetänkandet Inför ett svenskt kulturnät – IT och framtiden inom kulturområdet (SOU 1996:110) redovisades bl.a. en kartläggning av kulturinstitutionernas nuvarande IT-användning och planerade IT-projekt. Utredaren konstaterar att intresset för informationsteknik generellt sett är stort och att arbetet med att digitalisera information pågår på många håll i landet.

Biblioteken har kommit långt i sitt arbete med att digitalisera kataloger. De större arkiven har digitaliserat sina arkivförteckningar medan enskilda arkivhandlingar sällan är digitalt tillgängliga. Museerna håller på att digitalisera sina samlingar men har svårt att enas kring gemensamma klassificeringsregler. Inom kulturområdet i övrigt bedömer utredaren att multimedia och användning av datorer i stor utsträckning har påverkat arbetsprocessen.

I delbetänkandet beskrivs hur ett framtida svenskt kulturnät skulle kunna erbjuda en rad tjänster. Med hjälp av IT kan information om litteratur, konst, musik, teater, museiföremål, dokument m.m. sökas. Människor kan delta i elektroniska diskussionsgrupper och skapa virtuella konstverk och texter tillsammans med andra. Man kan få information om kulturevenemang i hela Sverige och beställa biljetter, böcker, tidskrifter, cd-rom-skivor etc. Utredaren pekar vidare på att principer för prissättning av informationstjänster är av stor betydelse för tillgängligheten av kulturinstitutionernas information samt för utformningen av en IT-strategi.

Kulturutredningen föreslog att Statens kulturråd skall få ett samlat ansvar för IT-satsningar inom kulturområdet. Regeringens bedömning är att denna fråga inte kan avgöras förrän utredaren presenterat sitt slutbetänkande om en strategi för kulturinstitutionernas IT-användning.

Funktionshindrade personers tillgång till kultur har på många områden förbättrats sedan 1970-talet och den tekniska utvecklingen har inneburit att tillgången till medier förbättrats avsevärt både vad gäller omfattning och kvalitet. De statliga insatserna på kulturområdet har främst varit av karaktären att förbättra produktion och information genom specialanpassat utbud. Inom den statliga kulturbudgeten avsätts ca 200 miljoner kronor. Medlen går till Talboks- och punktskriftsbiblioteken, Stiftelsen för lättläst nyhetsinformation och litteratur, Sveriges Dövas Riksförbunds Dövas TV samt till radio- och kassettidningar genom Taltidningsnämnden.

Insatser för personer med funktionshinder som avser kulturell verksamhet är dock inte begränsade till ett snävt avgränsat kulturpolitiskt område.

Möjligheten för personer med funktionshinder att ta del av kulturutbudet är också beroende av att färdtjänst och assistans fungerar, lokaler måste vara tillgängliga och också informationen om olika kulturella möjligheter. En förbättrad allmän tillgänglighet i samhället är således nödvändig.

Inom ramen för 1994 års handikappreform har flera viktiga förbättringar genomförts på kultur- och mediaområdet. Genom lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) skall t.ex. kommunerna verka för att det allmänna fritids- och kulturutbudet blir tillgängligt för svårt funktionshindrade personer. De individuella stöd- och serviceinsatserna förbättrades bl.a. genom rätten till personlig assistans och ledsagarservice och en utvidgad tolktjänst infördes.

I slutet av 1970-talet genomfördes flera viktiga reformer inom kultur- och informationsområdet. Utgivningen av böcker på ljudband och punktskrift samt på lättläst svenska utökades, och en försöksverksamhet med dagstidningar för synskadade initierades. När det gäller kultur och information för döva gjordes satsningar på videogramproduktion och texttelefonverksamhet, och ett statsbidrag till s.k. Tyst teater infördes. Av stor betydelse är också de förstärkningar som genomfördes inom folkbildningsområdet. Under 1980-talet har flera av dessa insatser tagit fastare form och utvecklats påtagligt. Under 1990-talet har staten förstärkt sina insatser framför allt när det gäller produktionen av videogram på teckenspråk (Dövas TV). Programmen som Dövas TV producerar sänds i Sveriges Television.

Kulturinstitutionernas insatser för funktionshindrade ser mycket olika ut. Längst har biblioteken kommit, särskilt när det gäller synskadade. Flera museer har arbetat med att göra sina samlingar tillgängliga. Fortfarande är verksamheterna vid många kulturinstitutioner dock inte tillgängliga för funktionshindrade och det gäller såväl anpassningen av verksamheterna som att faktiskt kunna ta sig in i lokalerna.

Det är en kulturpolitisk ambition att kulturen skall kunna erbjudas alla och att människor med funktionsnedsättning bereds möjlighet att använda sin kreativitet och sina konstnärliga och intellektuella färdigheter. Kulturinstitutioner har ett särskilt ansvar att söka nya vägar att nå fram till alla de grupper

som idag inte är delaktiga i landets kulturutbud. Staten bör ta ett ansvar i att främja tillgängligheten till kulturinstitutionernas lokaler och utbud.

Prop. 1996/97: 3

16.3.1 Handlingsprogram för ökat deltagande i kulturlivet

Regerings bedömning: Ett handlingsprogram bör utarbetas för ökat deltagande i kulturlivet för funktionshindrade.

Kulturutredningens förslag: Utredningen föreslår utökat samarbete mellan funktionshindrade/organisationer och kulturinstitutioner samt att kulturinstitutioner som har statliga bidrag ska beakta kraven på tillgänglighet på det fysiska planet. Vidare föreslår utredningen att textmaskiner bör användas i större utsträckning på teatrar och biografer. Dessutom föreslås att krav på handikappanpassning skall gälla för samtliga marksändande radio- och tv-kanaler och att insatser för att utveckla omvandling av text-tv till syntetiskt tal intensifieras.

Remissinstanserna: *Statens kulturråd, Handikappombudsmannen och De Handikappades Riksförbund* föreslår att en kartläggning görs av de faktorer som gör det svårt för funktionshindrade att ta del av kulturlivet och föreslår att ett handlingsprogram utarbetas. Liknande resonemang framförs från *Socialstyrelsen* och *Synskadades riksförbund*. *De handikappades riksförbund* och *Socialstyrelsen* anser att statsbidrag till kulturinstitutioner bör villkoras. *Svenska Filminstitutet* anser att kravet på textmaskiner på biografer inte är tekniskt eller ekonomiskt möjligt att genomföra.

Regeringens bedömning: Viktiga delar av vårt kulturliv bedrivs i institutionella former som personer med funktionshinder av olika skäl har svårt att ta del av. Ansvar för att en anpassning sker och att resurser avsätts till detta ligger till stor del hos den enskilda institutionen och varje institution bestämmer själv över verksamhetens inriktning och uppläggning. För de institutioner som är statliga eller får statsbidrag gäller att de skall verka enligt de kulturpolitiska målen. Förutsättningarna för att göra lokaler och utbud tillgängliga är mycket olika. Många av institutionerna inryms i gamla kulturbyggnader som kan vara svåra och kostnadskrävande att anpassa. Dessutom kan tillgänglighetskrav och kulturmiljökrav stå direkt i motsatsförhållande till varandra. Med kunskap och vilja kan man dock i många fall hitta lösningar som tillfredsställer de olika kraven.

Mot bakgrund av kulturutredningens förslag och remissopinionen anser regeringen att kulturinstitutionerna i högre grad bör arbeta för att funktionshindrade personer skall kunna få tillgång till ett ökat kulturutbud. Vidare att informationen om utbud m.m. bör kunna anpassas och förmedlas på ett bättre sätt än vad som görs idag. Här bör ett utökat samarbete kunna ske med handikapporganisationer och myndigheter.

Regeringen gör bedömningen att en översyn på området är nödvändig.

I Kulturrådets instruktion ligger att följa utvecklingen inom hela kulturområdet och att göra kartläggningar utifrån olika aspekter. De funktionshindrades tillgång till kultur är en sådan aspekt. Kulturrådets uppgift idag är att i första hand, inom ramen för ordinarie bidragsgivning, fördela bidrag som främjar funktionshindrades deltagande i kulturlivet och följa utvecklingen på området i samverkan med andra myndigheter m.fl. Rådet har dessutom i uppgift att sprida erfarenheter om framgångsrika arbetsformer och modeller. I enlighet med de övergripande målen skall rådet arbeta för ett vidgat deltagande i kulturlivet.

Statens kulturråd bör få i uppdrag att göra en noggrann kartläggning samt utarbeta ett handlingsprogram för att främja funktionshindrades deltagande i kulturlivet. Möjligheterna för funktionshindrade personer att delta i kulturlivet är dock inte enbart beroende av vad som görs inom kulturområdet. Ett handlingsprogram bör därför innehålla förslag på ansvarsfördelning på olika områden och nivåer. Handlingsprogrammet skall vidare innehålla mål på både kortare och längre sikt. Statens kulturråd skall därefter lämna förslag på åtgärder. Kulturrådets arbete bör ske i nära samarbete med handikapporganisationer, kulturinstitutioner, studieförbund, folkhögskolor, folkrörelser och myndigheter.

Kulturutredningen föreslår att krav på handikappanpassning skall gälla för samtliga marksändande TV-företag och att insatser för att utveckla omvandling av text-TV till syntetiskt tal bör intensifieras.

Sveriges Television AB understryker i sitt remissyttrande att det är en självklar uppgift för företaget att i möjligaste mån göra det allmänna programutbudet tillgängligt för personer med funktionshinder men att detta inte bör regleras i avtalet med staten.

I fråga om den avgiftsfinansierade radio- och TV-verksamheten behandlades förslagen i propositionen En radio och TV i allmänhetens tjänst 1997–2001 (prop. 1995/96:161). I propositionen betonas att programbolagen under den kommande tillståndsperioden successivt bör öka tillgängligheten för funktionshindrade personer genom att utnyttja befintlig och ny teknik (prop. 1995/96:161 s. 67.). Den nya radio- och TV-lagen (1996:844), som träder i kraft den 1 december 1996 innebär att utsändningar av t.ex. radiotidningar eller motsvarande program för döva underlättas. Tillståndsplikten för sådana sändningar avskaffas i vissa fall. Det blir också möjligt att sända radiotidningar över sändare för närradio, vilket inte är tillåtet enligt nuvarande lagstiftning.

EU:s kulturministrar utsåg den 5 november 1993 Stockholm till kulturhuvudstad för år 1998. I 1995 års regeringsförklaring uttalades att år 1998 skall bli kulturens år i hela Sverige samtidigt som Stockholm kommer att vara Europas kulturhuvudstad. För att stimulera kulturlivet i landets alla delar kommer en särskild satsning att göras på kulturen i hela landet inför och under år 1998.

Regeringens förslag: Staten kommer att ge ekonomiskt stöd till Kulturåret 1998. I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att särskilda medel anvisas för ändamålet.

Regeringens bedömning: Regeringen beräknar att 150 miljoner kronor skall stå till *Kulturhuvudstadsårets* förfogande fördelat med 75 miljoner kronor för år 1997 och lika mycket under år 1998. Insatserna finansieras dels med medel från anslaget A 3. inom utgiftsområde 17 på statsbudgeten, dels med medel från programmet för omställning till hållbar utveckling.

Regeringen beräknar vidare att projektet *Kultur i hela landet* kan disponera 50 miljoner kronor under år 1997 och 55 miljoner kronor under år 1998. Insatserna finansieras med medel från anslaget A 3. inom utgiftsområde 17 på statsbudgeten, medel som regeringen disponerar för projektet Kultur i skolan samt medel från Stiftelsen framtidens kultur. Regeringen har erfarit att stiftelsen bedömer att preliminärt minst 30 miljoner kronor per år kommer att fördelas åren 1997 och 1998 till utvecklingsprojekt med anknytning till Kulturåret. Medel kan också påräknas från vissa fonder.

Regeringen beräknar att ytterligare medel kommer att finnas tillgängliga för Kulturåret. I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att medel anvisas de konstnärliga högskolorna för projekt i samband med Kulturåret samt att vissa myndigheter skall få disponera särskilda budgetmedel för att aktivt kunna delta i Kulturåret. Sammantaget beräknar regeringen att ytterligare omkring 30 miljoner kronor kommer att disponeras för projekt under Kulturåret. Många av dessa kommer att ha bäring på Kultur i hela landet.

Stockholm – Europas Kulturhuvudstad 1998 AB har i skrivelse den 2 maj 1996 hemställt om ersättning för planering, marknadsföring och genomförande av program, evenemang och aktiviteter inför och under Kulturhuvudstadsåret 1998. Femton s.k. ankarteman har arbetats fram med ambitionen att bryta upp den konventionella indelningen i olika kulturområden eller konstarter. Dessa teman skall belysa staden ur flera olika synvinklar. Ett tema fokuserar på mötet med omvärlden och de impulser vi får utifrån, ett annat vill lyfta fram språket och skrivarkonsten som grundstenar i en humanistisk och demokratisk samhällsutveckling. Naturens rum, den ekologiska staden, handlar om samspelet mellan människan och naturen

och om skyddet och vården av städernas natur- och parklandskap. Staden som scen, den kreativa staden, belyser staden som inspirationskälla och kreativ arena. Medan Generation K, den unga staden, vill släppa fram ungdomars egna initiativ och skapa förutsättningar för en kreativ och kulturengagerad generation att aktivt delta i kulturhuvudstadsåret.

Skälen för regeringens förslag: År 1998, då Stockholm är Europas kulturhuvudstad, skall bli ett kulturår i hela landet. För att fånga upp ambitionerna att manifesteras kulturen detta år – både i kulturhuvudstaden och på olika håll i landet – föreslår regeringen en rad insatser.

Sverige är år 1998 värdland för *Unescos* planerade *kulturpolitiska ministerkonferens* och kommer det året att vara mötesplats för världens ledande politiker och experter på kulturområdet. Utgångspunkten för diskussionerna under konferensen är en rapport från Världskommissionen för kultur och utveckling som letts av FN:s förre generalsekreterare Javier Pérez de Cuéllar. Diskussionen kring rapporten, Vår skapande mångfald, och inför konferensen kan bli ett värefullt bidrag till Kulturåret.

Avsikten med Kulturåret är att visa vad det svenska kulturlivet förmår. Ett sådant år kan rika tillfällen skapas att vidga kretsen av intresserade och att övertyga fler om kulturens värde. Därför ligger det i varje regions, varje kommuns, varje litet samhälles intresse att samla sina resurser för att bidra till att göra Kulturåret till en nationell begivenhet.

En Europeisk kulturhuvudstads program skall enligt EU för den europeiska publiken visa upp speciella aspekter av stadens, regionens och landets kultur. Erfarenheterna från en nu drygt 10-årig verksamhet med *Europas kulturhuvudstad* visar på ett övertygande sätt att ett omsorgsfullt förberett program har haft såväl samhällsekonomiska effekter genom ökad turism och ökad sysselsättning som inte minst en stor kulturell genomslagskraft för den egna staden, regionen och landet. Medvetandet om och deltagandet i kulturlivet ökade. Här kan särskilt erfarenheterna från Glasgow år 1990 nämnas. Flera av de s.k. ankarteman som Stockholm – Europas Kulturhuvudstad arbetar med har direkt beröring för t.ex. småföretagarutveckling, tillväxt, kulturmiljö mm.

Regeringen kommer inför år 1998 att ägna särskilt intresse åt det lokala kulturlivets villkor. Avsikten är att stimulera aktiviteter under Kulturåret och ta upp en framtidsinriktad debatt. Regeringen har för avsikt att tillsätta en arbetsgrupp – *Kultur i hela landet* – med uppgift att hävda kulturen och ge ekonomiskt stöd till lokala projekt för att under år 1998 visa fram kulturens mångfald och styrka.

Arbetsgruppen *Kultur i skolan* arbetar med att ta fram en ny strategi för kultur i skolan. Den kommer att arbeta både under år 1997 och år 1998. Gruppens utvecklingsarbete bedrivs i projekt över hela landet. Avsikten är att projekten *Kultur i hela landet* och *Kultur i skolan* skall bedrivas integrerat. Regeringen bedömer att en stor del av de medel som står till *Kultur i skolan*-gruppens förfogande kan användas i samarbete med *Kultur i hela landet*.

För *ungdomar* är *kultur* i olika former en viktig del av tillvaron. Samhället ger litet utrymme för ungdomar att uttrycka sig genom eget skapande. Dagens

unga växer upp i ett mångkulturellt samhälle. Det mångkulturella mötet är en viktig del i den framtida kulturpolitiken. Ungdomar måste ha lika stor rätt till kultur som den vuxna generationen. Konstutövandet är viktigt i sig. Kulturskapandet för en ung människa innebär mer än nöje och avkoppling. I många politiska dokument, både på nationell och kommunal nivå, är ungdomen en prioriterad målgrupp vad gäller kultursatsningar. Ändå har det varit svårt att verka för ökat utrymme för ungdomars eget skapande och åt kultur på ungas villkor. Oftast handlar det inte om brist på pengar utan snarare om hinder i form av attityder. Ungdomars initiativ kan ofta ha svårt att vinna gehör därför att de inte passar in i vuxenvärldens mallar.

Regeringen anser att dessa frågor särskilt bör uppmärksammas inom ramen för Kultur i hela landet-verksamheten. Den arbetsgrupp som kommer att tillsättas för att leda arbetet bör tillsammans med Ungdomsstyrelsen och Kulturrådet värdera och lyfta fram goda exempel på befintlig lokal kulturverksamhet för ungdomar. Härutöver bör kulturprojekt som syftar till integration, dvs. förenar invandrade ungdomar och svenska ungdomar i gemensam verksamhet, särskilt uppmuntras vid fördelningen av stöd ur bl.a. Allmänna arvsfonden.

En långsiktigt hållbar utveckling kräver en samlad resurssyn där inte minst natur- och kulturmiljöfrågor måste löpa parallellt. I kulturlandskapet och i vår bebyggelse förenas omsorg om kulturvärden med en ekologisk strävan att hushålla med natur- och kulturgivna resurser. Praktiskt handlar det t.ex. om hur äldre hantverkskunnande kan bli till spjutspetskompetens inom ett ekologiskt riktigt byggande och om hur skydd av odlingslandskapet kan bevara den biologiska mångfalden. I flera uppmärksammade projekt har kulturområdet, genom byggnadsvård, byggnadshyttor samt återbruk och återvinning av byggmaterial, visat hur sektorn är drivande för en hållbar utveckling. I *programmet för omställning till hållbar utveckling* anförs bl.a. att ett investeringsbidrag införs för sysselsättningsskapande åtgärder inom t.ex. byggsektorn. Åtgärderna skall inriktas på projekt som är av pilotkaraktär och som annars inte skulle komma till stånd. Regeringen räknar med att 15 miljoner kronor ur programmet anvisas för projekt i samband med Kulturhuvudstadsåret. Bidragen fördelas efter ansökan.

I propositionen En politik för arbete, trygghet och utveckling betonas att kulturen är en viktig bas för olika utvecklingssträvanden för ett samhälle som präglas av humanistiska värden (prop. 1995/96:25, FiU 131, rskr. 131). För individen är en förtrogenhet med de olika konstarnas uttryckssätt en fråga om personlig utveckling, reflektion och ett vidgat perspektiv. I sina olika tillämpningar bidrar kulturen på olika sätt till ett mer välfungerande samhälle, som mer kreativa skolor, tryggare bostadsområden eller bättre arbetsplatser. Kulturen kan också vara av betydelse för invånarna i en region när det gäller att kraftsamla och uppåtda gemensam styrka i ett skede av stagnation och nedgång.

Intresset för kultur har ökat inom turismen. Besöksmål som är rika på kultur och kulturhistoria har goda möjligheter att mäta sig med turistattraktioner av mer konventionellt slag. Kulturturism har förutsättningar att bli

bärkraftig och regionalekonomiskt betydelsefull. Den ger också arbetstillfällena i många regioner med vikande sysselsättning. Särskilt viktig är en utveckling av kulturturismen för kvinnornas sysselsättning.

Dessa generella erfarenheter har i flera sammanhang lyfts fram. Regional utveckling, särskilda insatser för kvinnor, glesbygdsutveckling, småföretag och turismutveckling bygger ofta på kulturen.

Vid Östersjörådets femte ministersession antogs tre handlingsprogram för östersjösamarbetet, vilka låg till grund för den s.k. Visbydeklarationen. I handlingsprogrammen behandlades kulturfrågorna inom området mellanfolkliga kontakter och stärkande av demokratin. Det gemensamma kulturarvets betydelse för samarbetet inom regionen framhålls särskilt. Kulturturism och kulturutbyte framhålls som viktiga för en ökad kunskap och förståelse av regionens gemensamma historia och kultur. Vidare betonas vikten av det fria informationsflödet mellan länderna i området samt av ett vidgat kulturutbyte mellan unga konstnärer och artister. Fortsatt utbyggnad av olika nätverk och kulturcentra nämns också som viktiga instrument.

Stiftelsen Framtidens kultur har till syfte att främja ett vitalt kulturliv såväl i Sverige som helhet som på enskilda orter genom att ge stöd till långsiktiga och nyskapande projekt. Stödet skall stimulera det regionala kulturlivet i vid mening och syfta till att stärka tillväxt och utveckling. Lokala och regionala intressen bör engageras i och bidra till projekten. Genom stiftelsen har redan betydelsefulla bidrag lämnats till det lokala och regionala kulturlivet. Stiftelsen fördelar bidrag efter ansökningar. För bedömningen av dessa ansökningar anlitas särskilda referensgrupper. Med hänsyn till stiftelsens inriktning finns det skäl anta att en avsevärd del av stiftelsens medel kommer i fråga för, i första hand lokala och regionala, utvecklingsprojekt inom ramen för Kulturåret. Regeringen har erfarit att Stiftelsen Framtidens kultur i sin ordinarie bidragsgivning för åren 1997 och 1998 preliminärt bedömer att minst 30 miljoner kronor kommer att fördelas per år för detta ändamål.

De *statliga kulturinstitutionerna* har till regeringen redovisat en mängd projekt som har en direkt koppling till Kulturåret. Regeringen föreslår att museerna och Riksantikvarieämbetet får disponera särskilda budgetmedel vilket ger dem möjligheter att aktivt delta i Kulturåret 1998. Sammantaget beräknas detta belopp till 20 miljoner kronor för de två åren. Under år 1998 kommer både Moderna museet och Arkitekturmuseet att inviga nya lokaler. Invigningen av Världskulturhuset kommer också enligt regeringens bedömning ske detta år. Allt detta kommer att få stor betydelse för konstlivet i hela landet och utgöra viktiga händelser under Kulturåret. Andra institutionerna kommer också att avsätta resurser för olika projekt i samband med Kulturåret. Såväl Nämnden för Sverigeinformation i utlandet som Svenska institutet och UD:s utlandsmyndigheter arbetar aktivt för att stimulera intresset för det svenska kulturåret och mobilisera utländsk medverkan i olika projekt under år 1998. Genom de 10 miljoner kronor som anvisas under Utgiftsområde 16 Utbildning och universitetsforskning kommer de *konstnärliga högskolorna* att kunna genomföra projekt tillsammans med kulturinstitutionerna under Kulturåret. Även utbyte med motsvarande högskolor i Europa skall kunna ske.

18 Reformerat system för stöd till regional kulturverksamhet m.m.

18.1 Reformerat system för stöd till regional kulturverksamhet

18.1.1 Nuvarande bidragssystem

Statliga medel till regionala kulturinstitutioner (teater-, dans- och musikinstitutioner, museer samt länsbibliotek) fördelas i dag enligt det s.k. grundbeloppssystemet. Härutöver betalas särskilda bidrag till lånecentraler och depåbibliotek samt en invandrarlånecentral.

Grundbeloppssystemet förutsätter att landsting eller kommun bidrar till verksamheten. Det statliga bidraget i detta system utgörs av i huvudsak 55 procent av det s.k. bidragsunderlaget. Grundbeloppssystemet är ett schablon-system beräknat med utgångspunkt i institutionernas personalkostnader. Beräkningen av ett grundbelopp baseras på en tänkt kostnad för en persons anställning under ett år.

Grundbeloppen har årligen i efterhand justerats med hänsyn till den faktiska lönekostnadsutvecklingen inom det statliga området.

Sedan grundbeloppssystemet började införas år 1974 har en utbyggnad av verksamheten skett på landstingskommunala och primärkommunala huvudmäns initiativ. Antalet bidragsberättigade institutioner har ökat. Vidare har en ökning av antalet anställda beräknat i årsverken skett på ett stort antal institutioner. För de bidragsberättigade institutionerna har det varit en naturlig målsättning att erhålla motsvarande antal grundbelopp som institutionen har personal uttryckt i årsverken.

Trots en ökning av antalet beviljade grundbelopp har en stor del av institutionernas utbyggnad finansierats av huvudmännen utan att statligt stöd betalats. Antalet beviljade grundbelopp understiger därför i dag det sammanlagda antalet anställda vid institutionerna uttryckt i årsverken.

Relationen mellan antalet beviljade grundbelopp och antalet anställda varierar i stor utsträckning mellan olika institutioner. För flera institutioner har det uppstått ett betydande gap mellan det faktiska antalet årsverken och antalet beviljade grundbelopp. För de regionala museerna är antalet beviljade grundbelopp i förhållande till antalet årsverken generellt lägre än för institutionerna inom teater-, dans- och musikområdet.

Riksdagen beslutar om det totala antalet grundbelopp till respektive institutionskategori. Regeringen beslutar om vilka institutioner som skall vara bidragsberättigade. Statens kulturråd fördelar årligen grundbeloppen mellan de bidragsberättigade institutionerna. Utvecklingen av antalet beviljade grundbelopp för respektive institution har över lag varit stabil sett över hela perioden. Ingen institution har fått antalet beviljade grundbelopp reducerat.

Regeringens förslag: Ett nytt statligt bidragssystem för regional kulturverksamhet införs fr.o.m. den 1 januari 1997. Bidraget fördelas i lika stora enheter, benämnda stödenheter. En förutsättning för bidrag är att verksamheten även stöds av kommun eller landsting. Mottagare av bidrag skall även uppfylla vissa fastställda mål för verksamheten och redovisa resultatet av den.

Bidrag får ges till regionala teater-, dans- och musikinstitutioner, regionala museer, länsbibliotek, länskonstnärer samt regionala resurscentrum för film och video.

Kulturutredningens förslag: Utredningens förslag överensstämmer i stort med regeringens. Härutöver föreslår utredningen en uppdelning av det statliga institutionsstödet i fasta och rörliga grundbidrag samt ett samlat statsbudgetanslag till regionalt verkande kulturinstitutioner.

Riksdagens tidigare överväganden: Enligt beslut av riksdagen infördes grundbeloppssystemet för teater-, dans- och musikinstitutioner år 1974 (prop. 1974:28, bet. 1974:KrU15, rskr. 1974:248), för museiinstitutioner år 1977 (prop. 1976/77:100 bil.12, bet. 1976/77:KrU37, rskr. 1976/77:218) samt för länsbibliotek år 1979 (prop. 1978/79:100 bil.12, bet. 1978/79:KrU 24, rskr. 1978/79:234).

Remissinstanserna: Många remissinstanser, bl.a. *Kulturrådet*, *Svenska kommunförbundet* och *Riksantikvarieämbetet och (RAÄ)* ser positivt på utredningens förslag till ett reformerat stödsystem. RAÄ framhåller dock att utredningen borde ha uppmärksammat de stora skillnaderna i statsbidragets betydelse för olika slags institutioners totala ekonomi.

Flertalet remissinstanser har på andra grunder invändningar mot förslaget. Kritiken gäller i första hand utredningens förslag om indelning av grundbidraget i en fast och en rörlig del. Det hävdas bl.a. att den bastrygghet som länsinstitutionerna är beroende av äventyras om en stor del av stödet görs rörligt. Till remissinstanser som med detta argument avvisar utredningens förslag hör *Konstnärliga och litterära yrkesutövares samarbetsnämnd (KLYS)*. *Landstingsförbundet* uttalar sig för ett samlat och på regional nivå fördelat statsbidrag till de regionala kulturinstitutionerna.

Skälen för regeringens förslag:

Ett förenklat och utvidgat stödsystem

I likhet med Kulturutredningen anser regeringen att det grundbeloppsbaserade statsbidraget till regionala kulturinstitutioner har visat sig ha betydande fördelar. Grundbeloppen har genom sin schablonkaraktär gjort det möjligt för de regionala huvudmännen att på ett enkelt sätt överblicka det statliga bidragets omfattning. Därmed har planeringen av institutionernas finansiering under-

lättats. Det statiska momentet i bidragsfördelningen har inneburit en viss ekonomisk trygghet för institutionerna och deras huvudmän.

För anslagsgivaren ger systemet en bra överblick över landet inom respektive kulturområde. Det ger vidare goda förutsättningar för en dialog mellan den statliga anslagsgivaren och berörda institutioner och deras huvudmän angående verksamhetens inriktning. Vidare är systemet enkelt att administrera när bidragen skall fördelas.

Kulturutredningen har i sin analys av grundbeloppssystemet framhållit att systemet har kritiserats för att det lett till en alltför stor fokusering på fast anställd personal. I många fall har huvudmännen fortsatt att bygga ut den fasta personalstyrkan utan att avvakta nya statliga grundbelopp. Diskussionerna mellan institutionerna och deras huvudmän å ena sidan och statens företrädare å den andra har i stor utsträckning till följd härav handlat om statens möjligheter att genom ökat antal grundbelopp svara upp mot huvudmännens satsningar. Diskussioner kring utvecklingsidéer och utvecklingsbehov har kommit i andra hand. Systemet har inte heller gett tillräcklig stimulans till turnerande eller målgruppsinriktat arbete och konstnärlig och annan förnyelse för institutionerna. Regeringen delar i denna del Kulturutredningens analys av bristerna i grundbeloppssystemet.

Till nackdelarna med grundbeloppssystemet hör även att grundbeloppen är krångliga att beräkna och att riksdag och regering inte vet hur stor den slutliga kostnaden blir för bidraget förrän långt in på det nya budgetåret. När nu staten inför utgiftstak för sina kostnader bör bidragen redan från början bestämmas till ett belopp som inte ändras under det löpande budgetåret.

Enligt regeringens uppfattning är fördelarna med nuvarande grundbeloppssystem så stora att systemet i princip bör bibehållas. Samtidigt är det angeläget att det förenklas och ges en mer generell utformning.

Ett nytt förenklat bidragssystem för regional kulturverksamhet bör omfatta nuvarande grundbeloppsbaserade anslag till regionala teater-, dans- och musikinstitutioner, regionala museer och länsbibliotek. När det gäller det statliga bidraget till länsmusiken kommer regeringen att överlägga med Landsförbundet om att införliva detta bidrag i systemet. Liksom hittills kommer systemet att omfatta ett brett spektrum av institutioner med olika slags konstnärliga och kulturella profiler.

Det nya bidragssystemet bör härutöver kunna omfatta andra regionala kulturverksamheter till vilka staten gemensamt med landsting eller kommun lämnar ekonomiskt stöd. Vi föreslår i denna proposition (Avsnitt 6 Konstnärernas villkor) ett utbyggt stöd till länskonstnärer inom olika konstområden. I avsnitt 11. Film föreslås ett nytt stöd till regionala resurscentrum för film och video. Dessa båda stöd bör tas in i systemet fr.o.m. år 1997.

Bidragen bör ges till respektive institution eller annan bidragsberättigad mottagare. Den nuvarande kopplingen mellan bidrag och personalstorlek upphävs och en bedömning av det statliga bidragsbehovet för respektive institution bör ske utifrån verksamheten i dess helhet. Det statliga bidraget får dock inte avse lokalkostnader.

Bidragen bör indelas i schablonbelopp benämnda stödenheter. Eftersom statsbidraget till institutionerna skall gälla verksamheten i dess helhet, bör inte stödenhetens storlek anges som en bestämd del av kostnaden för ett årsverke. Till skillnad från vad som gäller för nuvarande grundbelopp, utgör således hela stödenheten ett statligt bidragsbelopp. Det får ankomma på regeringen att besluta om en stödenhets storlek. Regeringen avser att besluta att en stödenhet fr.o.m. den 1 januari 1997 skall vara 100 000 kr. Bidragen till den regionala kulturverksamheten kommer att fr.o.m. år 1998 räknas upp med lönekostnadsindex på samma sätt som gäller inom statsförvaltningen.

Liksom nuvarande system bör det nya systemet tillgodose kulturinstitutionernas behov av ekonomisk stabilitet för en långsiktig planering av verksamheten. Detta förutsätter att staten och de regionala huvudmännen i god tid kan ge besked om bidragen och eventuella förändringar av dessa. Det statliga bidraget måste vara förenat med villkor på ekonomisk motprestation från huvudmännens sida. En utgångspunkt bör vara att huvudmännens motprestation bör ligga på nuvarande nivå för att statligt bidrag av nuvarande omfattning skall erhållas. Samtidigt bör systemet i högre grad än hittills stimulera till en intensifiering av arbetet inom kulturpolitiskt angelägna områden. För den verksamhet som stöds inom ramen för bidragssystemet måste därför tydliga villkor kunna ställas angående inriktning av arbetet mot t.ex. ökad turnéverksamhet, arbete för att nå nya publikgrupper, samarbete över konstområdesgränserna eller ökat samarbete mellan professionella och amatörer. Det bör ankomma på anslagsbeviljande organ att utifrån de riktlinjer som fastställs av regeringen ange närmare villkor, samt utifrån verksamhetsplanen följa upp och utvärdera verksamheten.

Kulturutredningen har föreslagit att bidragen till regionalt verkande kulturinstitutioner förs upp under ett gemensamt anslag i statsbudgeten. Regeringen är för närvarande inte beredd att biträda detta förslag. Skilda anslag för olika institutionskategorier bör tills vidare behållas. Liksom hittills bör det ankomma på regeringen att fatta beslut om vilka institutioner som skall vara stödberättigade. Antalet stödenheter per institution till regionala och lokala teater-, dans- och musikinstitutioner som omfattas av systemet, regionala museer samt länsbibliotek skall fastställas av Statens kulturråd utifrån de kriterier som regeringen anger. Statens kulturråd har även att fördela stöd till länskonstnärer. Filminstitutet bör få motsvarande uppgift beträffande regionala resurscentrum för film och video.

Riktade bidrag

För att uppnå bättre flexibilitet i bidragssystemet har Kulturutredningen föreslagit att en viss andel, kanske på nivån 20 procent, av anslaget till regionala kulturinstitutioner skall vara rörlig mellan olika institutioner och verksamhetsår. Regeringen delar utredningens uppfattning att möjligheter till riktade, tidsbegränsade insatser inom kulturpolitiskt angelägna områden måste finnas. Detta förutsätter en mera flexibel bidragsgivning än den nu-

varande. Enligt regeringens mening är den av Kulturutredningen föreslagna rörliga andelen för hög, vilket kan försvåra institutionernas långsiktiga ekonomiska planering. För de teater-, dans- och musikinstitutioner som fr.o.m. år 1997 omfattas av bidragssystemet, beräknar regeringen att 2 procent av det totala stödet skall avse riktade högst treåriga insatser fr.o.m. budgetåret 1997 och att denna andel skall öka successivt till 4 procent år 1998 och till 6 procent år 1999. Dessa riktade insatser skall i första hand gälla arbete för att nå nya publikgrupper, turnéverksamhet inom länet och över länsgränserna, samarbete över konstområdesgränserna samt samverkan mellan professionella och amatörer.

Med anledning av det besparingsförslag som i kapitel 10. Musik lagts beträffande länsmusikinstitutionerna, beräknar regeringen att nyss beskrivna uppdelning av anslaget inte skall gälla dessa institutioner under perioden fram t.o.m. år 1999.

För de regionala museerna är det statliga bidraget i relation till den totala ekonomiska omslutningen i genomsnitt lägre än för teater-, dans- och musikinstitutionerna. Principiellt bör dock även för museiinstitutionerna vissa medel kunna avse riktade, tidsbegränsade insatser. Regeringen föreslår i likhet med vad som ovan föreslagits för teater-, dans- och musikinstitutioner att 2 procent av medlen under år 1997 skall användas för riktade insatser och att denna andel ökar till 4 procent år 1998 och till 6 procent år 1999. Insatserna bör i första hand gälla arbete för nya publikgrupper samt granskningar av museernas samlingar med utgångspunkt i teman som klass, kön, kulturell bakgrund och generation. I övrigt bör liksom hittills en del av det statliga bidraget till de regionala museerna avse länsmuseernas uppgifter i kulturmiljöarbetet. Det nya systemet innebär sålunda att de medel som avdelas för riktade bidrag förs tillbaka till de olika områdena.

Stödet till länsbibliotek förutsätts fördelas enligt hittillsvarande principer.

Medel för riktade insatser skall också kunna fördelas till verksamheter som berör fler än en institution.

För övriga mottagare av bidrag inom ramen för det nya systemet, nämligen länskonstnärer samt regionala resurscentrum för film och video är det tills vidare inte motiverat med en indelning av respektive anslag i en del för långsiktigt stöd respektive en del för riktade, tidsbegränsade insatser. Stödet till länskonstnärer bör i princip avse tidsbegränsad verksamhet.

Det ankommer på regeringen att ange vilka riktlinjer som skall gälla för de riktade bidragen.

Fördelning på regional nivå av bidrag till kulturinstitutioner

I slutbetänkandet Regional framtid (SOU 1995:27) har Regionberedningen föreslagit att landstingen ges befogenhet att fördela statliga medel till regional och lokal kulturverksamhet. Även Kulturutredningen har övervägt frågan om fördelning på regional nivå av statsbidrag till kulturverksamhet. Kulturutredningen har dock avvisat denna tanke. Det finns emellertid anledning att belysa

frågan ytterligare bl.a. mot bakgrund av de synpunkter som lämnats av olika remissinstanser.

Inom regeringskansliet bereds för närvarande frågan om den regionala samhällsorganisationen. Därvid har frågan om försöksverksamhet med ändrad regional ansvarsfördelning i vissa län fr.o.m. år 1998 aktualiserats. De statliga uppgifter som berörs är bl.a. fördelning av regionalpolitiska medel och fördelning av statsbidrag till regionala kulturinstitutioner. Regeringen avser att närmare analysera de krav som bör ställas på en sådan försöksverksamhet från kulturpolitiska utgångspunkter.

18.2 Fortsatt utveckling av mål- och resultatdialogen

Regeringens bedömning: Mål- och resultatdialogen mellan regeringen och dess myndigheter och de statligt finansierade kulturverksamheterna bör utvecklas vidare.

Kulturutredningens bedömning: Överensstämmer i stora drag med regeringens. Därutöver föreslår utredningen att sektorsmål för politiken inom olika kulturområden bör införas.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser kommenterar inte utredningens bedömning. *Statens kulturråd* föreslår dock att statsmakterna fastställer riktlinjer för samhällsinsatserna som ett alternativ till utredningens förslag om sektorsmål, medan *Statskontoret* avstyrker förslaget om sektorsmål och föreslår i stället att regeringen rensar i den nuvarande målfloran.

Skälen för regeringens bedömning: Mål- och resultatstyrningen inom statsförvaltningen bygger på en ambition att genom mål och resultatkrav och inte genom detaljerade regler effektivisera verksamheten och nå goda resultat. Det är en form för dialog mellan regeringen och myndigheter eller statsfinansierade institutioner som har bedrivits under en förhållandevis kort period inom kulturområdet och erfarenheterna är hittills begränsade.

Formerna för mål- och resultatdialogen inom kulturområdet

Riksdagen har tidigare markerat att det är angeläget att den resultatorienterade styrningen får ökat genomslag också på kulturområdet. Det faktum att inte bara myndigheter utan även stiftelser, bolag och föreningar har centrala uppgifter inom den statliga kulturpolitiken gör kulturområdet speciellt vad gäller mål- och resultatstyrningen.

Kraven att kunna redovisa resultaten av den statligt finansierade verksamheten är lika för alla. Oavsett verksamhetsform måste statsmakterna kunna se vad som uppnåtts genom de statliga insatserna. Regeringen har tidigare till riksdagen redovisat att vissa verksamheter inom kulturområdet, på samma

sätt som myndigheterna, tydligare bör infogas i den nya statliga budgetstyrningsprocessen.

Mål- och resultatstyrningen inom kulturområdet handlar inte om att riksdag och regering skall styra innehållet i den konstnärliga utövningen. Det handlar i stället om att staten skall se till att statliga medel används för de ändamål och på det sätt som riksdag och regering avsett, dvs. att institutioner arbetar för de mål som satts upp för verksamheten respektive bidraget och att arbetet sker så effektivt som möjligt. Vad gäller bidrag till kulturinstitutioner som har andra huvudmän än staten skall mål- och resultatdialogen i princip begränsas till ändamålet med de statliga bidragen och inte avse institutionen som helhet.

För att driva mål- och resultatstyrningen vidare pågår för närvarande ett utvecklingsarbete inom Kulturdepartementet.

Som ett led i utvecklingen av regeringens mål- och resultatstyrning av statens insatser inom kulturområdet lämnas i budgetpropositionen för år 1997 ett förslag till en förenklad anslagsstruktur.

Målstrukturen

Den fortsatta utvecklingen av mål- och resultatstyrningen ökar behovet av en enkel och klar målstruktur inom den statliga kulturpolitiken för att de kulturpolitiska målen skall få ett genomslag i den faktiska verksamheten.

1974 års kulturpolitiska beslut innebar att staten för första gången formulerade mål för en samlad kulturpolitik. Regeringen lägger i denna proposition förslag om nya mål för en nationell kulturpolitik. Dessa kommer att vara direkt styrande för statens insatser inom olika delar av kulturpolitiken.

Kulturutredningen pekar på behovet av att konkretisera de kulturpolitiska målen för de olika delområdena inom kulturområdet. Detta skulle enligt utredningens förslag ske genom införandet av resultatorienterade sektorsmål. Enligt regeringens bedömning skulle de av utredningen föreslagna sektorsmålen inte bidra till ökad resultatorientering. Ytterligare en målnivå i den redan komplicerade målhierarkin skulle snarare motverka detta syfte. Regeringen har i denna proposition i stället redovisat vilken inriktning de framtida insatserna inom de olika områdena bör ha. Målen för kulturpolitiken uttrycks i de nya målen för en nationell kulturpolitik samt i övergripande mål och verksamhetsmål för olika myndigheter och statligt finansierade verksamheter inom kultursektorn. En sådan målstruktur innebär att man med utgångspunkt i den konkreta verksamheten kan följa upp och utvärdera mot målen för en nationell kulturpolitik.

Regeringen avser att fortsätta utvecklingsarbetet med de övergripande målen och verksamhetsmålen för olika myndigheter och institutioner. I utvecklingsarbetet ingår både att se över antalet verksamhetsmål och att utveckla målformuleringarna.

Kulturutredningen konstaterar att myndighets- och institutionsstrukturen inom Kulturdepartementets område är svårgenomskådlig och innehåller olika brister. Det finns ett stort antal myndigheter av varierande storlek med otydlig arbets- och ansvarsfördelning. Trots mångfalden av myndigheter saknas i vissa fall starka myndighetsfunktioner. Utredningen diskuterar en modell för hur myndighetsstrukturen kan byggas upp och föreslår vissa mindre förändringar.

Regeringen är inte beredd att utifrån utredningens underlag nu fatta beslut om en mer grundläggande förändring av myndighetsstrukturen. Vissa mindre förändringar redovisas dock i andra delar av denna proposition. För riksdagens information vill regeringen nämna att den inom ramen för det fortsatta utvecklingsarbetet även kommer att se över den statliga myndighetsstrukturen inom kulturområdet.

Uppföljning och utvärdering

Ett led i en fungerande mål- och resultatstyrning är en god uppföljning och utvärdering av de kulturpolitiska insatserna. Regeringen har tidigare framfört att ansvaret för att utveckla resultatstyrningen och genomföra löpande, effektiv uppföljning ligger på myndigheterna. Det åligger också myndigheterna inom kulturområdet att genomföra periodiska utvärderingar inom och av sina verksamhetsområden.

En viktig förutsättning för ett bra beslutsunderlag är att den nationella uppföljning och utvärdering som görs grundas på uppgifter från både kommunal, regional och central nivå. Det finns ett behov av en samlad bild av Sveriges totala offentliga kulturinsatser och kulturkostnader. Kulturutredningen pekar på att det i dag råder svårigheter vad gäller att göra jämförelser mellan de tre offentliga nivåerna, bl.a. mot bakgrund av skillnader i redovisningssystemen. Regeringen utgår från att Statens kulturråd inom ramen för sin uppgift för en dialog med Svenska kommunförbundet och Landstingsförbundet för att försöka hitta en sådan lösning på problemet med den kommunala kulturkostnadsstatistiken. Det är viktigt att hitta en lösning som kan tillgodose rimliga krav på en samlad bild av nationens kulturkostnader utan att kommuner och landsting belastas på ett oskäligt sätt. En utgångspunkt för det fortsatta arbetet bör naturligtvis vara att produktion av kulturkostnadsstatistik skall fylla ett reellt behov.

Kulturutredningen har även pekat på att det finns behov av att ta fram uppgifter om vilka uppföljningar inom kulturområdet som görs mer eller mindre återkommande, inklusive sådan uppföljning som utförs av kulturinstitutionerna själva. En sådan kartläggning borde göras tillgänglig för såväl aktörerna på kulturområdet som den vetenskapliga forskningen. Regeringen förutsätter att Statens kulturråd inom ramen för sin uppgift, att följa utvecklingen inom kulturområdet i stort och ge ett samlat underlag för den statliga kulturpolitiken, skaffar sig en sådan överblick.

Regeringen sammanfattar sin syn på Kulturrådets uppgifter vad gäller uppföljning och utvärdering inom kulturområdet i följande avsnitt.

Prop. 1996/97: 3

18.3 Statens kulturråd

Regeringens förslag: I budgetpropositionen för år 1997 föreslår regeringen att Statens kulturråd tilldelas resurser för bl.a. utveckling av metoder för mål- och resultatstyrning inom kulturområdet. Vidare föreslås att Kulturrådet tilldelas 500 000 kr för ökad bidragsgivning till det internationella kulturutbytet.

Kulturutredningens förslag: Kulturrådet skall som regeringens kulturpolitiska stabsmyndighet ha ett övergripande utvärderingsansvar för kultur- och medieområdet. Ansvaret för löpande internationella kontakter och kulturutbyte bör förskjutas från Svenska institutet till Kulturrådet och andra områdesansvariga myndigheter m.fl.

Remissinstanserna: Många instanser har invändningar mot att Kulturrådet får ett heltäckande kultur- och mediepolitiskt uppdrag. Andra framhåller att det råder oklara gränser mellan Kulturrådet och andra myndigheter på kulturområdet och att rådets roll därför bör preciseras.

Riksdagens tidigare överväganden: I 1974 års kulturpolitiska beslut (prop. 1974:28, bet. 1974 KrU:15, rskr. 1974:248) fick Statens kulturråd ett brett men i väsentliga hänseenden avgränsat uppdrag. Kulturrådet har tillförts uppgifter allt eftersom riksdagen har fattat beslut om nya statliga insatser på kulturområdet. Den allmänna inriktningen på rådets verksamhet har dock inte ändrats.

Skälen för regeringens förslag: Kulturrådet har två huvuduppgifter. Den ena är att som ansvarig myndighet handlägga ärenden om statliga bidrag och andra åtgärder som rör teater, dans, musik, bild- och formkonst, museer och utställningar, litteratur, folkbibliotek samt kulturverksamhet inom bl.a. folkbildning och folkrörelser. Kulturrådet svarar således för en betydande del av det statliga stödet till kulturverksamhet. Under 1980-talet fick Kulturrådet ett mer självständigt ansvar för bidragsgivningen genom att medlen till rådets disposition utökades.

Rådets andra uppgift är att följa utvecklingen inom kulturområdet i stort, ge regeringen ett samlat underlag för den statliga kulturpolitiken och biträda vid genomförandet av denna. I den uppgiften ligger en skyldighet att verka för samordning och effektivitet i de statliga åtgärderna på kulturområdet.

Med det breda kulturpolitiska uppdraget följer att Kulturrådet på eget initiativ kan genomföra utredningar och kartlägga området ur olika synvinklar. I åliggandet ingår också att sprida information om företeelser och utvecklingstendenser samt ansvara för officiell kulturstatistik.

Regeringens bedömning är att kulturrådets bidragsgivning har haft stor betydelse för kulturlivets utveckling sedan mitten av 1970-talet. Det gäller

framför allt verksamhet på regional och lokal nivå och inom organisationslivet. Kulturrådets kartläggande och utredande verksamhet har tillfört såväl staten som kommuner och landsting ökade kunskaper av stor vikt för kulturpolitiska ställningstaganden. Regeringen har dock uppfattningen att Kulturrådets insatser på olika områden skulle få större effekt inom ramen för ett närmare samarbete med andra berörda instanser.

Samspelet med andra statliga organ

Inom de verksamhetsområden som Kulturrådet ansvarar för finns ett stort antal myndigheter och institutioner. Av dessa har flera en bred samordnande funktion, t.ex. Riksteatern, Rikskonserter, Riksutställningar och ansvarsmuseerna. Andra har ett nationellt uppdrag som ledande institution inom sitt område, t.ex. Operan, Dramaten och samtliga centrala museer. Kulturrådet har till uppgift att kartlägga och analysera utvecklingen inom sitt ansvarsområde. Även om Kulturrådets utvärderingsansvar i princip omfattar alla de nämnda institutionerna har rådet i praktiken små möjligheter att följa och påverka deras verksamhet.

Erfarenheterna visar en varierande grad av samstämmighet mellan Kulturrådet och övriga berörda organ. På teater- och musikområdet har Kulturrådet trots sina begränsade befogenheter kunnat spela rollen av samordnare på ett i huvudsak tillfredsställande sätt. På litteratur- och biblioteksområdet, där Kulturrådets insatser till stor del riktas mot marknaden och den kommunala sektorn, uppstår sällan kompetenskonflikter med andra statliga organ. På musei- och utställningsområdet är Kulturrådets roll i förhållande till andra statliga organ mer komplicerad. När det gäller uppföljnings- och utvärderingsansvaret gentemot den regionala nivån, främst läns museerna, finns inbyggda kompetens- och målkonflikter mellan å ena sidan Kulturrådet och å andra sidan Riksantikvarieämbetet och ansvarsmuseerna. Även i förhållande till övriga centrala museer och Riksutställningar är Kulturrådets ställning oklar. Regeringen har i avsnitt 14.4.2 av denna proposition redovisat sin bedömning i dessa frågor.

Vissa statliga organ bedriver stödande verksamhet av samma art som Kulturrådet, t.ex. Svenska institutet och Konstnärsnämnden. De redovisningar som regeringen har tagit del av pekar på att Kulturrådet och de andra organen har kommit fram till en ändamålsenlig arbetsfördelning. Svenska institutet och Kulturrådet m.fl. har delvis olika roller vad gäller insatser för det internationella kulturutbytet. Svenska institutets verksamhet är inriktad på internationellt utbyte bl.a. genom service, information och samordning, medan Kulturrådets och andra områdesansvariga organs stöd skall ses som en naturlig förlängning av insatserna på den nationella nivån. Regeringen är därför inte beredd att förorda en ansvarsförskjutning av den art som Kulturutredningen föreslår. Det är emellertid viktigt – inte minst för dem som söker bidrag – att det finns en tydlig ansvarsuppdelning mellan de berörda

organen. Regeringen förutsätter att dessa gemensamt kommer fram till en sådan ansvarsfördelning.

Mot bakgrund av Kulturrådets breda områdesansvar är det angeläget att rådet i större utsträckning stödjer det svenska kulturlivet i dess allt intensivare kontakter med omvärlden. Förslag om förstärkta medel till Kulturrådet för internationellt kulturutbyte redovisas därför i budgetpropositionen.

Regeringen har i det föregående anmält sin avsikt att göra en översyn av myndighetsstrukturen på kulturområdet. I det sammanhanget finns anledning att närmare överväga frågan om Kulturrådets roll inom ansvarsområdet.

Kulturrådet skall även följa utvecklingen inom kulturområdet i stort och ge ett samlat underlag för den statliga kulturpolitiken. Härigenom har Kulturrådet tilldelats en betydelsefull roll på ett mer allmänt plan, vilket förutsätter handlingsförmåga såväl innanför som utanför det egna ansvarsområdet. Genom att Kulturrådet inte har någon överordnad roll i myndighetsstrukturen är denna del av verksamheten i hög grad beroende av ett fungerande samarbete med övriga berörda myndigheter och institutioner. Regeringens intryck är att detta samarbete överlag löper smidigt beroende på att de flesta av kulturlivets intressenter anser Kulturrådets roll i sammanhanget naturlig och värdefull. Av remissopinionen framgår dock att det råder olika uppfattningar om vidden av Kulturrådets övergripande uppdrag. Regeringen finner därför anledning till en precisering av detta.

Självfallet ligger det inte i Kulturrådets uppdrag att utvärdera områden som rådet inte har ansvar för. Att följa utvecklingen inom hela kulturområdet innebär emellertid med nödvändighet att rådet måste intressera sig för andra myndigheters frågor. Det gäller inte bara frågor inom kulturpolitiken, utan även frågor inom andra politikområden som utbildning, social omsorg, arbetsliv m.m. Tvärgående frågor som Kulturrådet enligt regeringens mening har anledning att noga studera gäller bl.a. barn- och ungdomskultur, det mångkulturella samhället, kulturen och de funktionshindrade, kulturinstitutionernas samarbete med radio- och TV-företagen, kulturens förhållande till nya medier samt kvinnors och mäns jämställdhet i kulturlivet. Det tillhör också Kulturrådets åligganden att göra samlade analyser av kulturområdet utifrån olika aspekter. Ett exempel är återkommande allmänna kulturvaneundersökningar. Ett annat exempel är den svenska nationalrapport som togs fram i samband med Europarådets granskning av svensk kulturpolitik år 1990. Regeringen förutsätter att Kulturrådet bedriver sitt sektorsövergripande arbete i nära samverkan med de direkt ansvariga organen.

Statistikansvar m.m.

Kulturutredningen har föreslagit att Kulturrådet får ett samlat ansvar för utvärdering och resultatuppföljning på kultur- och medieområdet. Av det föregående följer att regeringen för sin del inte är beredd att ge Kulturrådet mandat att ta fram mer specifika bedömningsunderlag gällande kulturarvet, arkivväsendet, radio, TV, dagspress och nya medier än sådana som moti-

veras av uppdraget att bevaka utvecklingen inom kulturlivet i stort. Regeringen avser inte heller ge Kulturrådet det statistikuppdrag på medieområdet som rådet har begärt i sin fördjupade anslagsframställning.

Däremot anser regeringen det angeläget att Kulturrådet ges möjlighet att utveckla generella metoder för uppföljning och utvärdering av den statliga kulturpolitiken. Ett viktigt inslag i detta arbete är att försöka få fram användbara mått och indikatorer för mål- och resultatstyrning inom kulturområdet. I budgetpropositionen föreslår regeringen därför att Kulturrådet tilldelas medel för att kunna öka sin kompetens på detta område.

Samspelet med den regionala nivån

I den statliga kulturpolitiken ingår att i samarbete med landsting och kommuner verka för att kulturverksamheten på regional och lokal nivå utvecklas i enlighet med de nationella kulturpolitiska målen. Regeringen har i samband med sitt förslag i avsnitt 18.1 om ett förenklat bidragssystem för regionala kulturinstitutioner betonat vikten av att regionala utvecklingsplaner för kulturområdet upprättas. Sådana utvecklingsplaner kan även vara ett värdefullt underlag för bidragsgivning på området. I detta sammanhang vill regeringen även betona vikten av en bred regional representation i rådets referensgrupper.

19 Författningskommentar

Förslaget till bibliotekslag

1 § Denna lag innehåller bestämmelser om det allmänna biblioteksväsendet.

I den inledande bestämmelsen anges ramen för bibliotekslagen. Den rymmer hela det offentliga biblioteksväsendet. Med detta avses de bibliotek som i huvudsak finansieras med skattemedel, dvs. folkbiblioteken, skolbiblioteken, talboks- och punktskriftsbiblioteket, högskolebiblioteken och övriga forskningsbibliotek samt andra statligt finansierade bibliotek t.ex. Statens musikbibliotek. Till det offentliga biblioteksväsendet hör även sjukhusbiblioteken.

Alla bestämmelser i lagen är i och för sig inte av den karaktären att de av konstitutionella skäl kräver lagform men det har ansetts lämpligt att samla alla föreskrifter som rör det offentliga biblioteksväsendet i lagen.

2 § Till främjande av intresse för läsning och litteratur, information, upplysning och utbildning samt kulturell verksamhet i övrigt skall alla medborgare ha tillgång till ett folkbibliotek.

Folkbiblioteken skall verka för att databaserad information görs tillgänglig för alla medborgare.

Varje kommun skall ha folkbibliotek.

I första stycket anges målen för biblioteksverksamheten. Det grundläggande uppdraget är att främja intresset för läsning, litteratur och kunskapssökande.

I *andra stycket* betonas starkt bibliotekens särskilda ansvar för att göra datalagrad information och nätverk tillgängliga för medborgarna. Detta har utvecklats närmare i den allmänna motiveringen avsnitt 7.2.

Det har angivits att det är medborgarna som skall ha tillgång till folkbiblioteket. Därmed avses i första hand de som bor i den kommun där biblioteket är beläget, dvs. främst de som är folkbokförda i kommunen. Även sådana personer som mer tillfälligt vistas i kommunen bör inkluderas.

I *tredje stycket* slås fast att varje kommun är skyldig att ha folkbibliotek. Däremot sägs inget om hur många bibliotek som skall finnas i varje kommun. Den enskilda kommunen får närmare bestämma hur biblioteksverksamheten skall organiseras.

3 § *På folkbiblioteken skall allmänheten avgiftsfritt få låna litteratur för viss tid.*

Bestämmelsen hindrar inte att ersättning tas ut för kostnader för fotokopiering, porto och andra liknande tjänster. Inte heller hindrar den att en avgift tas ut i de fall låntagare inte inom avtalad tid lämnar tillbaka det som de har lånat.

I *första stycket* finns den mest grundläggande bestämmelsen i lagen, nämligen att boklån skall vara avgiftsfria. Redan i dag gäller att biblioteken inte får ta ut avgift för boklån utan medgivande av upphovsmännen, men i paragrafen har uttryckligen lagts fast att lån skall vara avgiftsfria. Bestämmelsen tar bara sikte på litteratur. Informationssökning i databaser m.m. regleras inte i lagen. Vad gäller frågan om avgiftsfrihet för informationsteknik avvaktar regeringen slutbetänkande från utredningen Kulturnät Sverige i januari 1997.

Lagen reglerar inte förhållandet mellan biblioteken och upphovsmän m.fl. Även i fortsättningen måste vid avgiftssättningen beaktas vad som gäller på det upphovsrättsliga området.

I *andra stycket* anges vissa kostnader som folkbiblioteken får kompensera sig för trots att de har samband med boklån. Undantagen torde vara ganska självskrivna men de har till undvikande av missförstånd ändå angivits i lagen. Med andra liknande tjänster avses t.ex. en avgift som biblioteket tvingas betala för att få låna en bok från ett utländskt bibliotek.

Frågan om ersättning i de fall låntagaren förstör eller inte lämnar tillbaka en bok regleras inte i lagen. I detta fall torde vanliga skadeståndsrättsliga regler gälla (jfr Roos, *Biblioteks rätt*, s. 84–86).

4 § *Ett länsbibliotek bör finnas i varje län.*

Länsbiblioteket skall bistå folkbiblioteken i länet med kompletterande medieförsörjning och andra regionala biblioteksutgifter.

För den kompletterande medieförsörjningen skall också finnas en eller flera lånecentraler.

I paragrafen anges för fullständighetens skull länsbiblioteken och lånecentralerna eftersom dessa har en viktig funktion att fylla vad gäller den s.k. lånekedjan (se 10 §).

I Kulturutredningens förslag anges att "ett folkbibliotek i varje län kan åläggas uppgifter som länsbibliotek". Regeringen anser att det inte finns möjlighet att lägga denna uppgift på ett folkbibliotek. Ett samarbete mellan landsting och en kommun inom biblioteksområdet skall bygga på en frivillig överenskommelse. Det måste även i framtiden vara möjligt att organisera länsbiblioteken som fristående enheter direkt under landstinget. Någon reglering av detta krävs inte i lagen. Regeringen anser därför att det första stycket i 4 § i Kulturutredningens lagförslag skall utgå och ersättas med formuleringen "Ett länsbibliotek bör finnas i varje län".

5 § Inom grundskolan och gymnasieskolan skall det finnas lämpligt fördelade skolbibliotek för att stimulera skolelevernas intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material för utbildningen.

I denna paragraf anges skolbibliotekens uppgifter. En föreskrift om biblioteken i grundskolan finns i dag i 4 § grundskoleförordningen (1988:655) medan det däremot i den nya gymnasieförordningen (1992:394) – till skillnad från vad som gällde för den gamla – inte finns någon sådan bestämmelse. Bestämmelsen i grundskoleförordningen bör ersättas med en hänvisning till bibliotekslagen.

6 § Det skall finnas tillgång till högskolebibliotek vid alla högskolor. Dessa bibliotek skall inom de områden som anknyter till utbildning och forskning vid högskolan svara för biblioteksservice inom högskolan och i samverkan med landets biblioteksväsen i övrigt ge biblioteksservice.

Bestämmelsen finns i dag i högskoleförordningen (1993:100). För systematikens skull har den förts in i lagen. Bestämmelsen i högskoleförordningen bör ersättas med en hänvisning till bibliotekslagen. Ändringen av författningstexten är endast av redaktionell innebörd.

7 § Kommunerna ansvarar för folk- och skolbiblioteksverksamheten.

Landstingen ansvarar för länsbiblioteken.

Staten ansvarar för högskolebiblioteken och lånecentralerna samt för sådan biblioteksverksamhet som enligt särskilda bestämmelser ankommer på staten.

I paragrafen fastslås ansvarsfördelningen mellan stat, landsting och kommuner. Där anges bl.a. att landstingen ansvarar för länsbiblioteken. Ett flertal remissinstanser har påpekat att länsbibliotekens verksamhet finansieras gemensamt av staten och respektive landsting och att det därför bör anges i lagen att både staten och landstingen svarar för länsbiblioteken. Även om staten bidrar till finansieringen är det ändå landstinget som är huvudman. Det finns därför inte skäl att göra någon ändring i det som Kulturutredningen föreslagit.

8 § Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt funktionshindrade samt invandrare och andra minoriteter bl.a. genom att erbjuda litteratur på andra språk än svenska och i former särskilt anpassade till dessa gruppers behov.

I paragrafen markeras vissa grupper som det är särskilt angeläget att biblioteken uppmärksammar. Det bör ske i former anpassade till dessa grupper t.ex. genom tillhandahållande av kassetböcker, talböcker m.m.

I bestämmelsen regleras inte på vilket sätt litteraturen skall hållas till handa. Detta kan ske genom egna inköp eller genom inlån från lånecentraler m.m.

9 § Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade till deras behov för att främja deras språkutveckling och stimulera till läsning.

Kulturutredningen föreslår att folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar, funktionshindrade samt invandrare och andra minoriteter bl.a. genom att erbjuda litteratur på andra språk än svenska och i former särskilt anpassade till dessa gruppers behov. För att tydliggöra kommunernas ansvar för fullgod biblioteksservice åt barn och ungdomar bör det enligt Kulturrådet uttryckas i en särskild paragraf i lagen. Regeringen instämmer i detta. Barn och ungdomar är dessutom inga minoriteter på det sätt som uttryckts i Kulturutredningens förslag och behöver typiskt sett inte litteratur på andra språk än svenska.

I paragrafen anges folk- och skolbibliotekens ansvar för barn och ungdomar vad avser deras behov av bl.a. böcker och informationsteknik.

10 § Länsbibliotek, lånecentraler, högskolebibliotek och andra statliga forskningsbibliotek m.m. skall avgiftsfritt ställa litteratur ur de egna samlingarna till folkbibliotekens förfogande samt i övrigt samverka med folk- och skolbiblioteken och bistå dem i deras strävan att erbjuda låntagarna en god biblioteksservice.

I denna paragraf läggs den mycket viktiga regeln om den s.k. lånekedjan eller fjärrlånesystemet fast. Detta binder ihop de olika biblioteken så att man från folkbiblioteket kan beställa vilken titel som helst, trots att det egna biblioteket inte har den. Detta system är mycket viktigt för folkbibliotekens möjligheter att erbjuda sina låntagare en god service. I bestämmelsen slås fast att denna verksamhet, när det gäller litteratur, skall vara avgiftsfri. Också mellan statliga bibliotek bör fjärrlåneverksamheten vara avgiftsfri. Frågan behöver emellertid inte lagregleras; den kan tas upp i förordning.

Bestämmelsen ger forskningsbiblioteken inte bara en skyldighet att ställa böcker till förfogande utan också att bistå på annat sätt t.ex. genom att lämna information från sina databaser. Något krav på att även denna service ska vara avgiftsfri har det dock inte ansetts lämpligt att införa. I sådana avseenden får överenskommelser träffas mellan de olika biblioteken.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1997.

1 Kulturens betydelse

Ordet kultur har många innebörder. Vi använder ordet kultur som ett beskrivande, inte som ett värderande eller normerande begrepp. Med kultur menar vi konstarterna, medierna, bildningssträvanden och kulturarven.

Ett praktiskt/politiskt fungerande kulturbegrepp måste beröra både kulturens kommunikativa sidor, processer och materiella uttryck. Det kulturpolitiska ansvarsområdet, kulturpolitikens "hemmaplan", är smalare än vårt kulturbegrepp. Samarbete mellan det politiskt/administrativa kulturområdet och andra samhällsområden är ytterst viktigt. Målen för kulturpolitiken bör gälla all kulturverksamhet oberoende av till vilken samhällssektor aktörerna räknas.

Kulturens betydelse kan beskrivas utifrån olika perspektiv. För *individen* fyller kulturen många funktioner som varierar mellan individer och under olika skeden i livet. I vidaste mening ger kulturen människor en viktig del av deras identitet. Men kulturen ger också redskap för var och en att själv forma den egna identiteten, att uttrycka tankar och känslor och att påverka och förändra. *Konsten* är ett kvalificerat uttryck för människans fantasi och kreativa förmåga. De konstnärliga processerna och uttrycken är centrala för rikedomen i kulturlivet. *Massmedierna* öppnar nya möjligheter för kommunikation och kulturupplevelser. De ger också nya redskap för att uttrycka vem man är eller vill vara. Samspelet mellan radion, televisionen och den "levande" kulturen är en av nycklarna till ett mångsidigt och vitalt kulturliv. Varje generation måste tillägna sig *historisk och kulturhistorisk insikt*, inte bara i det som varit, utan också för att den visar vägen framåt genom att ge klarare uppfattning om möjligheter och begränsningar.

Det finns ett nära samband mellan ett rikt och mångsidigt kulturliv och ett öppet och demokratiskt samhälle. Kulturen utgör en väv som håller ihop *samhället*.

Förnyelse och kontinuitet är två grundläggande dimensioner i kultur och kulturpolitik. De samspelar dynamiskt. All förnyelse har sin utgångspunkt i ett historiskt sammanhang.

2 Kulturen i ett föränderligt samhälle

Framtiden är inte uteslutande föränderlig och oförutsägbar. Det geografiska läget, naturresurser, befolkningsstorlek, språkområde och bebyggelse är givna eller stabila förutsättningar. Ökade internationella kontakter genom invandring, resande, andra kontakter över nationsgränserna och snabb teknisk utveckling ändrar existerande förhållanden och skapar nya förutsättningar.

Förändringar i arbetslivet pågår hela tiden. Det ställer nya krav på de anställda och leder till att gränsen mellan arbete och fritid förändras. Utbildning och kunskap är avgörande förutsättningar både för den enskildes möjligheter

och för samhällets utveckling. Ingen faktor har heller så starkt samband med delaktighet i kulturlivet som utbildning.

Verkligheten ger näring åt fantasin. Den internationella upplevelseindustrin kommer att expandera och erbjuda bilder av verkligheten och interaktiva produkter kring olika fantasivärldar. Den angloamerikanska dominansen är stor, skildringar av våldet kommersialiseras. Att stimulera och stödja en mångsidig kulturverksamhet som ger näring åt den skapande fantasin är angeläget.

Den tekniska och vetenskapliga utvecklingen utmanar nuvarande värdesystem. Frågor om globala problem kring fred, överlevnad, hushållning av naturresurser och om nationella problem kring välfärd och omsorg om barn, gamla och sjuka väcker liknande frågor.

Kampen för ett av humanistiska värden präglat samhälle med stort utrymme för den enskilda människan måste prägla alla offentliga insatser.

3 De senaste 20 årens kulturpolitiska erfarenheter

Genom 1974 års beslut fick kulturområdet en mera jämbördig ställning med andra samhällsområden där offentliga insatser görs. Målen har fungerat inspirerande på kulturarbetet. Den politiska samsyn på kulturpolitiken som målen ger uttryck för har haft stor betydelse för utvecklingen.

Strukturer och verksamheter på kulturområdet är sig lika över 20 år.

Några förändringar har skett. På radio- och tv-området har flera kanaler kommit till, både svenska och utländska. Nätet av regionalt verkande kulturinstitutioner har stärkts. Lokala kulturinstitutioner har byggts ut. Centralt producerade turnéer respektive vandringsutställningar har minskat till förmån för regionalt förankrad verksamhet. Fria teatergrupper har blivit fler. Antalet konstnärer har ökat betydligt, framför allt antalet kvinnliga konstnärer. Konstområden, genrer och verksamhetsformer med stark institutionsstruktur har ytterligare förstärkts. De statliga insatserna på kulturmiljövårdens område har byggts ut och stödet till folkbildningsarbetet och amatörverksamheten har förstärkts.

Samspelet mellan kulturområdet och andra samhällsområden har utvecklats. Roll- och ansvarsfördelningen mellan staten, landstingen, kommunerna och organisationslivet är förändrat endast på några enskilda punkter.

Kommunerna har fått utvidgade skyldigheter på flera områden, bl.a. i fråga om skola och äldreomsorg.

Offentliga medel har varit det dominerande styrmedlet i kulturpolitiken. De offentliga medlen ökade under periodens första del. Därefter har anslagen i stort sett legat stilla. Proportionerna mellan olika konstarter/verksamhetsformer har förskjutits.

Kulturvanorna har under perioden varit stabila både vad gäller egenaktiviteter och besök. Den största förändringen gäller besök på musikevenemang som ökat kraftigt. Utbyggd förskola och ökad medellivslängd är faktorer som påverkar kulturvanorna.

Stora satsningar har gjorts framför allt på barn i förskoleåldern och yngre skolbarn. De yngre barnen är också de som är mest kulturellt aktiva. Sambandet mellan kulturvanor och utbildningsnivå är utomordentligt starkt.

Skillnaderna mellan olika grupper förändras långsamt. Förlängd utbildning kan dock leda till viss utjämning.

4 Mål för den nationella kulturpolitiken

Genom kulturpolitiken tar det offentliga ställning till kulturens betydelse, olika verksamheters funktioner och angelägenhet, deras ekonomiska villkor och behov av stöd.

De övergripande målen för kulturpolitiken ska uttrycka det som är viktigt för den kulturella utvecklingen och ger ramen för kulturpolitiken som helhet. De övergripande målen bör kompletteras med sektorsmål inom olika kulturområden och verksamhetsmål för myndigheter, institutioner och bidrag. Frågan om metoderna i kulturarbetet samt uppföljning och utvärdering av resultatet av olika insatser behöver ägnas mer uppmärksamhet i framtiden, särskilt frågorna om hur man fångar in kvalitativa förhållanden och långsiktiga effekter.

Liksom tidigare bör staten i första hand stödja och stimulera kulturverksamheten, inte reglera den.

Som mål för kulturpolitiken föreslår vi följande:

Kulturen ger människan glädje, insikt, många uttrycksmöjligheter och ett rikare liv.

Kulturpolitiken ska därför

- värna yttrandefriheten och ge reella yttrandemöjligheter,
- verka för delaktighet och stimulera eget skapande,
- främja konstnärlig och kulturell förnyelse och kvalitet,
- ta ansvar för kulturarven och främja ett positivt bruk av dem,
- ge kulturen förutsättningar att vara en dynamisk, utmanande och obunden kraft i samhället.

Medlen skiftar mellan olika verksamheter. Några allmänna medel är tillgänglighet, decentralisering, medierna som kulturbärare och internationella kontakter.

5 Motiv för offentligt kulturstöd

Grunden för kulturlivet är människors intresse och engagemang, enskilt eller tillsammans med andra. Möjligheterna att tillgodose intressena skapas i stor utsträckning av människorna själva. Deras val påverkas också av marknaden och av beslut inom den offentliga sektorn.

Tre fjärdedelar av kulturutgifterna är privata utgifter. Det offentliga kulturstödet varierar mellan olika kulturområden och verksamheter.

Utgångspunkten för våra förslag till mål för kulturpolitiken är att kulturen har ett värde i sig. Men motiven för det offentliga kulturstödet och frågan om de nuvarande statliga insatserna är ändamålsenligt utformade kan också diskuteras utifrån ekonomisk teori och terminologi. Det visar på en rad motiv för offentliga åtaganden.

Stöd till vissa *branscher*, litteratur, fonogram, kulturtidskrifter och film, innebär att staten till förhållandevis låg kostnad främjar kvaliteten och bidrar till ökad mångfald. Stödet till *folkbildning och föreningsliv* bidrar till att upprätthålla en verksamhet som framför allt tar sikte på att öka delaktigheten i kulturlivet. Särskilt viktigt är insatserna för att nå de lågutbildade. Motivet för statens stöd till *offentliga kulturinstitutioner* är att de bedriver en verksamhet som är betydelsefull ur ett nationellt perspektiv. Stödet till *konstskapare utanför institutionerna* är kopplat till dels utnyttjandet av konstnärernas verk genom inskränkning i upphovsrätten, dels möjligheten till fortsatt och fördjupat konstnärligt arbete. Det statliga stödet till *kulturmiljövård* utgår också från ett nationellt ansvarstagande och fungerar i stor utsträckning som stöd och stimulans till privata fastighetsägare.

En särskild granskning av stödet till *regionala kulturinstitutioner* visar att fortsatt statlig medfinansiering av dessa är nödvändig. Deras verksamhet är viktig för att säkerställa en nationell kulturpolitik och innebär att professionell kulturverksamhet permanent kan bedrivas på ett drygt trettiotal orter landet runt. Kraven på institutionerna bör förtydligas. Skulle staten dra sig ur finansieringen kan kommuner och landsting i dagens ekonomiska situation, enligt vår bedömning, inte kompensera bortfallet av statsbidrag. Verksamheten kommer att minska samtidigt som statens möjligheter att påverka den kulturpolitiska inriktningen upphör.

6 Ansvarsfördelning och samverkan

Det mesta som sker i det ”levande” kulturlivet har en starkt lokal förankring. Det är därför många förhållanden som bäst kan bedömas på lokal nivå och som bör finansieras inom ramen för ett lokalt ansvarstagande. Primärkommunernas ansvar för stöd till kulturverksamhet är även i framtiden en grundval för de offentliga kulturinsatserna.

De kulturverksamheter för vilka de enskilda kommunerna är för små som bas bör även i framtiden i första hand organiseras på regional nivå. Samverkan inom länen och över länsgränser kommer att behöva öka. På sikt kan den regionala indelningen av landet komma att ändras vilket kan påverka det regionala ansvarstagandet på kulturområdet.

Kommuner och landsting ska självklart formulera mål för den egna kulturpolitiken. Det är en styrka att det finns en samsyn om målen mellan stat, landsting och primärkommuner.

Inom ramen för den nationella kulturpolitiken är det vissa uppgifter som bara kan fullgöras av staten och andra som naturligen faller på staten. De är:

- åtgärder knutna till befogenheter som bara staten har,
- verksamheter som inte har någon särskild regional eller lokal förankring,
- verksamheter där det nationella helhetsperspektivet är dominerande,
- insatser för att åstadkomma en rimlig geografisk spridning.

Dialogen mellan företrädare för stat, landsting och kommuner om den kulturella helheten i regionerna, vilka samlade utvecklingsbehov och utvecklingsidéer som där finns, vilka prioriteringar respektive part vill göra o.dyl. behöver utvecklas.

Grundläggande förutsättningar för kulturlivet skapas utanför kulturområdet. Insikter och erfarenheter inom konst och kulturverksamhet i övrigt påverkar utvecklingen på en lång rad andra områden och har betydelse för samhällsklimatet i stort. Målen för kulturpolitiken bör gälla alla nivåer i samhället och alla samhällssektorer.

Vi lägger en grund för statens framtida prioriteringar på kulturområdet genom att:

- ange viljeinriktningen för kulturpolitiken,
- avgränsa det statliga ansvarsområdet,
- söka så effektiva medel som möjligt för de statliga insatserna,
- i övrigt diskutera profil och proportioner i det statliga kulturstödet.

7 Kulturen i internationell belysning

Den ökade internationaliseringen slår igenom i många olika avseenden. Den erbjuder en rad nya möjligheter samtidigt som den väcker förslag om åtgärder för att skydda det som är inhemskt.

Kultursamarbetet inom EU innebär dels att kultur ses som en dimension som bör genomsyra hela samhällsutvecklingen, dels som ett område för särskilda programinsatser. Det är viktigt att de nya möjligheter som medlemskapet i EU erbjuder till fullo utnyttjas. Ansvariga sektorsmyndigheter bör ge hög prioritet åt bevakning av och information om frågor som rör EU.

Nordiskt och europeiskt kultursamarbete bör föras vidare inom ramen för existerande organisationer. Det regionala kultursamarbetet över nationsgränserna kommer att öka.

Ansvar för internationellt samarbete bör ligga på respektive kulturinstitution. Löpande internationella kontakter och stöd till konstnärligt utbyte bör ingå i respektive sektorsansvarig myndighets uppgifter Svenska institutets uppgifter i det avseendet bör begränsas.

Den samlade kunskapen om export av svensk konst och kultur är mycket bristfällig. En kartläggning bör snarast göras som pekar på möjligheter och hinder.

8 Kulturvanor och förändringsstrategier

Kultur, i bemärkelsen aktiviteter och utbud man väljer att delta i, berör i stort sett alla svenskar men på olika sätt och i olika omfattning. Men en del står helt utanför det "levande" kulturlivet och deltar aldrig i studier, amatörverksamhet eller i olika kulturevenemang. Skälen att inte delta handlar dels om påtagliga hinder som geografiska avstånd, arbets- och familjeförhållanden, kostnader, språksvårigheter eller handikapp, dels om psykologiska och sociala mekanismer. Brist på kunskap om konstnärliga och kulturella koder är ett annat skäl.

Skillnaderna i kulturvanorna mellan olika individer och grupper är stora. Den grupp som är mest aktiv i kulturlivet är unga, välutbildade kvinnor och den grupp som är minst aktiv är äldre lågutbildade män. Generellt är kvinnor mer kulturellt aktiva än män och högutbildade mer aktiva än lågutbildade. Det finns både direkta och indirekta samband mellan utbildning och kulturvanor.

Kulturvanor är en del av ett större sammanhang och ingår i ett mönster av sociala vanor, kontakter och relationer med andra människor.

Det som avgör om människor deltar i kulturlivet eller inte är framför allt två faktorer – om man vill och om man kan. För att öka delaktigheten i kulturlivet är det därför drivkraften och möjligheterna som ska stärkas.

Viktiga led i en strategi för förändring är:

- väl fungerande samspel mellan kulturpolitiken och politiken på andra samhällsområden, inte minst inom det sociala området och utbildningssektorn,
- lyhörddhet för människors behov och initiativ,
- publikarbete utifrån olika målgruppers situation,
- massmediernas betydelse för att öka delaktigheten.

Inom ramen för denna strategi föreslår vi en satsning på "länskonstnärer" inom olika kulturområden.

9 Börja med barnen

De estetiska uttrycken är av grundläggande betydelse för ett barns förmåga att tolka och förstå vad som händer i omgivningen och att uttrycka upplevelser och känslor.

De viktigaste förutsättningarna för att "odla" det lilla barnets estetiska uttryck finns i dess nära omgivning, i hemmet, förskola och skola. Utbudet i massmedierna spelar en viktig roll. Staten bör ställa krav på att svenska radio- och tv-företag sänder program på tider som passar barnen och som bidrar till att vidga deras kulturella erfarenheter och upplevelser.

En betydande del av insatserna inom kulturområdet avser barn. Staten, landstingen och kommunerna har ett gemensamt ansvar för att se till helheten så att tillgängliga resurser utnyttjas på ett effektivt sätt.

Förskolan har möjligheter att låta barn ägna sig åt kulturverksamhet. Uppgiften att främja barns estetiska uttrycksförmåga och att låta barnen möta och ta del av olika konstnärliga uttrycksformer bör förstärkas i förskolans arbete.

Personalens kunskaper och inställning är avgörande. En utvärdering bör göras av förskolläro-utbildningen särskilt med avseende på estetiska och praktiska ämnens ställning och på samspelet mellan estetiska verksamheter och barns utveckling.

Kunskapen om hur barn kan tillgodogöra sig kulturella upplevelser och att utveckla modeller och metoder för att göra möten mellan konsten och barnen meningsfulla bör ökas och spridas genom särskilda insatser.

De estetisk/praktiska ämnena ger möjligheter i eget skapande. Kulturverksamheter bör integreras i övrig undervisning och i verksamheter som rör skolan som helhet. En nationell utvärdering som belyser främst dessa aspekter bör göras av Skolverket.

Lärarnas engagemang för kultur är avgörande för allt kulturarbete i skolan. En särskild satsning i skolan på att stärka de unga egna uttrycksmöjligheter bör göras.

Musikskolor spelar en viktig roll för intresset för musik och möjligheten till egen utövning. En utveckling av musikskolor till att också omfatta verksamheter inom andra konstområden är betydelsefull. En ökning av antalet kulturskolor är positivt.

10 Ungdomars vilja och val

Kulturpolitiska insatser för ungdomar måste göras med utgångspunkt i de villkor som gäller för dagens unga.

Ungdomars förhållningssätt till olika kulturyttringar påverkas från många håll. Normer och värderingar i hemmen, vad som anses som legitimt i samhället, vad som är accepterat i kamratkretsen och budskapen i massmedierna präglar dem. För många ungdomar är kulturlivet en arena för strävan att markera sin självständighet i förhållande till samhället i övrigt, liksom att finna en egen identitet och utvecklas till självständiga individer.

De viktigaste kulturpolitiska insatserna för ungdomar görs på lokal nivå. Flexibla lokaler och satsningar på ungdomar som själva inte väljer att delta i organiserad verksamhet är angelägna. Kultur i form av estetiska verksamheter, kunskap om massmedier och kunskaper om historiska sammanhang och traditioner bör nå alla elever och ingå i alla program i gymnasieskolan.

Insatser för att stärka ungdomars eget skapande ser vi som ett centralt inslag i en samlad ungdomspolitik. En kraftfull satsning bör göras med medel ur Allmänna arvsfonden.

Ungdomars kreativa förhållningssätt till bildmedierna måste bejakas. Även annat massmedieinriktat arbete attraherar de unga. Ett kraftfullt stöd till multimedieverkstäder bör införas och fördelas av Kulturrådet.

Kulturens roll i föreningslivet bör förstärkas.

Det är angeläget att kulturinstitutionerna utformar sin verksamhet bl.a. med utgångspunkt i de ungas värld. Det är vid övergången från gymnasieskolan till fortsatt utbildning eller förvärvsarbete som det ojämna intresset för kulturlivet blir tydligt. Nuvarande studeranderabatt bör omformas till en generell

ungdomsrabatt. I de kulturområdesvisa kapitlen läggs en rad förslag som bl.a. syftar till ökad rörlighet och dynamik inom kulturlivet och som bör skapa bättre förutsättningar för en verksamhet med inriktning på ungdomar. Kulturinstitutioner bör ges i uppdrag att upprätta bokslut där man kan avläsa vilka insatser institutionerna gjort för barn och ungdom, vilka effekter som uppnåtts och vilka slutsatser som dras för den framtida verksamheten.

11 Etniska och språkliga minoriteter

Invandringen har starkt påverkat det svenska samhället. Konstnärligt skapande är uttryck för grundläggande mänskliga behov. Det kan därmed bidra till att bygga broar mellan människor av olika nationaliteter och etnisk tillhörighet.

Stöd till professionellt konstnärligt skapande tar sin utgångspunkt i kravet på kvalitet. Konstnärer med invandrarbakgrund ska stödjas på samma grunder som gäller för konstnärer med svensk bakgrund. Stödet till invandrarorganisationer bör öka.

Att behärska det svenska språket är nödvändigt för att ta sig in och verka i samhället och bli delaktig i det svenska kulturlivet. Språk och kultur är ouplösligt förenade med varandra och den viktigaste identitets- och kulturbärandaren. Undervisning i det egna språket är därmed ett stöd till att bevara och uttrycka det egna kulturella arvet.

Kulturinstitutioner och särskilt museerna har en viktig uppgift att förmedla kunskap och upplevelser om historia och kulturliv i Sverige också till invandrare.

I verksamheter med konstnärer av olika etniskt ursprung skapas nya uttryck. Det finns skäl att stödja en utveckling av etniskt gränsöverskridande och mångkulturell verksamhet.

Samerna tillerkänns i egenskap av ursprunglig befolkning i sitt eget land en särställning gentemot andra språkliga och etniska minoriteter. Stödet till samisk kultur och forskning bör förstärkas. En samisk teater bör inrättas.

Insatser bör även fortsättningsvis göras föra att bevara språket och kulturen i Tornedalen.

12 Funktionshindrades kulturella möjligheter

Kulturpolitiken syftar till att erbjuda kultur till alla. Åtskilliga förbättringar för de funktionshindrade har gjorts, men ytterligare insatser behövs. Den fysiska tillgängligheten bör förbättras och brister i anpassningen av kulturutbudet bör åtgärdas. Att utveckla de egna kulturella uttrycken bör vara en fråga för handikapporganisationerna själva och för de studieförbund de samarbetar med. Vikten av en nära dialog mellan de funktionshindrade och kulturinstitutionerna betonas.

Ledsagare och assistenter till funktionshindrade bör få utbildning på kulturområdet. Krav på handikappanpassning bör slås fast för samtliga mark-

sändande radio- och tv-kanaler. Nya tekniska lösningar bör utnyttjas för omvandling av text till syntetiskt tal och för att förse svenska filmer med text redan i samband med visning på biograf.

Prop. 1996/97: 3
Bilaga 1

13 Kulturen i vardagsmiljöerna

Kulturen är en del av vardagen. I arbetslivet kan konsten utgöra en frigörande och inspirerande kraft och bidra till att utveckla personal och företag. Gemenskapen på arbetsplatser kan betyda mycket för dem som inte har vanan att delta i kulturlivet. Arbetsplatser är också en viktig del av vårt gemensamma kulturarv. Det är angeläget att utvecklingen av kulturlivet leder till ökad delaktighet, jämlikhet och jämställdhet. Mot den bakgrunden är det statliga stödet till kultur i arbetslivet ett viktigt medel.

Området där vi bor är också en plats för social och kulturell gemenskap. Gränserna mellan arbetstid och fri tid kommer troligen att förskjutas i framtiden. Boendemiljön är därmed en viktig utgångspunkt för arbetet med att vidga människors delaktighet i kulturlivet. En samsyn bör utvecklas för satsningar på kulturverksamhet i människors olika miljöer.

Vi betonar betydelsen av kulturverksamhet och kulturaktiviteter som inslag i vårdsektorns olika delar för såväl de vårdade som för personalen.

14 Eldsjälarna och organisationerna

Engagerade människor och ett brett förankrat, vitalt föreningsliv är nödvändiga förutsättningar för ett levande kulturliv.

Föreningslivet i vid mening berör de flesta svenskar. Många föreningar bedriver någon form av verksamhet som berör kulturområdet.

Studieförbunden spelar en viktig roll genom studiecirklar och som arrangörer av kulturprogram. Öppenheten mot allmänheten är ett tydligt kännetecken för deras arbetssätt. Kulturföreningars roll liknar studieförbundens, men verksamheten är inriktad på viss kulturform. Värdet av studieförbunds och föreningars verksamheter menar vi är:

- bredden i den skapande verksamheten,
- mångfalden i kulturprogram och annan kulturverksamhet,
- öppenheten för människor och tankar,
- rollen som en kraft i samhällets demokratiska, sociala och kulturella utveckling.

Studieförbunds och föreningars fyra roller inom kulturområdet är att ge rum för egen verksamhet, svara för arrangemang, rekrytera publik samt fördjupa kunskaper och påverka beslut.

Motiven för det offentliga stödet till folkbildningen är dels dess egenvärde, dels att den fungerar som ett instrument för utbildnings- och kulturpolitiken. Det talar för att anslaget till folkbildningen även fortsättningsvis hålls samman som ett enda anslag.

Folkbildningen behöver spela en stor, aktiv och förnyande roll på kulturområdet. Vi ser t.ex. stora möjligheter till utveckling av folkbildningsarbetet i ökat samspel med organisationer, kulturinstitutioner, konstnärer och andra eldsjälar. En nära dialog mellan Statens kulturråd och folkbildningens organisationer bör upprätthållas.

Kulturföreningarna spelar stor roll för den enskildes möjligheter att möta likasinnade, att själv vara aktiv och odla det egna intresset. Statens stöd till kulturföreningarna bör förstärkas.

15 Det konstnärliga arbetets former och villkor

Det konstnärliga arbetet går tillbaka på uttrycksbehov som svarar mot olika sinnesintryck. En av dess viktigaste funktioner är av identifierande karaktär. Det har också en utforskande och experimentell hållning och därigenom en förnyande och vitaliserande effekt på samhället.

Villkoren för det konstnärliga arbetet måste vara generösa. Kraven på kvalitet måste göras tydliga.

Den konstnärliga arbetsmarknaden karaktäriseras av att utbud är större än efterfrågan. Ökningen av antalet konstnärer har de senaste decennierna varit betydligt större än ökningen av antalet arbetstillfällen. Många konstnärer kan inte försörja sig på sitt konstnärliga arbete.

Kulturarbetsmarknaden blir allt mer en uppdragsmarknad, vilket bl.a. leder till att egenföretagande och frilansverksamhet ökar.

På lång sikt är det på den privata marknaden som nyckeln till ökade arbets- och inkomstmöjligheter ligger. Det arbetsmarknadspolitiska intresset av att vidga den privata marknaden sammanfaller, på ett övergripande plan, med kulturpolitikens strävanden att öka delaktigheten och deltagandet i kulturlivet.

Med den permanenta obalansen som råder på kulturarbetsmarknaden kan det ligga nära till hands att begränsa tillströmningen till de konstnärliga yrkena men vi vill inte förorda sådana åtgärder.

Vi föreslår att fortbildnings- och vidareutbildningsmöjligheterna för konstnärligt verksamma byggs ut vid de konstnärliga högskolorna.

16 En samlad konstnärspolitik

Kulturpolitiken syftar bl.a. till att skapa bästa möjliga förutsättningar för det yrkesmässigt konstnärliga arbetet.

Upphovsrättslagen bör aktivt användas som ett instrument inom kulturområdet.

Frågan om ett generellt konstnärsstöd behandlas utförligt. En analys av förslag till egenavgiftsfond pekar på en rad nackdelar som leder till slutsatsen att en sådan fond ej bör inrättas. Ett alternativt förslag till generellt stöd i form av en inkomstförstärkning benämnt konstnärstillägg har också övervägts. Inte heller det förslaget bör genomföras. Mot denna bakgrund föreslår vi en kraftig ekonomisk förstärkning av nuvarande selektiva konstnärsstöd bl.a. genom

att inkomstgarantierna behålls i nuvarande omfattning, långtidsstipendierna byggs ut till 150 stycken, medlen för statsbidrag, projektbidrag och arbetsstipendier, internationellt utbyte och allmänna konstnärspolitiska insatser ökas.

En del av de arbetsmarknadspolitiska medel som dels avser utbildning, dels svarar mot den strukturella arbetslösheten bör överföras till kulturområdet. Arbetsmarknadsverkets insatser bör i ökad utsträckning anpassas till de speciella förhållanden som råder på det konstnärliga området.

17 Massmediernas möjligheter

Vi ser massmedierna som en del av kulturpolitiken. Yttrandefriheten och den konstnärliga friheten utgör grunden för deras roll i kulturlivet och i samhällsdebatten. Massmedierna gör det möjligt att sprida kultur till många. Nya uttrycksformer utvecklas och genom förenklad produktionsteknik ökar också den enskildes uttrycksmöjligheter.

Det är angeläget att motverka maktkoncentration inom medievärlden.

Det är viktigt med ett kraftfullt offentligt ansvarstagande för att bevara och utveckla public service-verksamheten som förmedlare av ett varierat utbud av hög kvalitet med stort utrymme för inhemska uttryck. De mottagaravgiftsstödda företagen bör upprätta public service-bokslut.

Även villkoren för reklamfinansierade tv- och radiokanaler bör innefatta krav av kulturpolitisk karaktär.

Antalet för tv bearbetade överföringar av musik- och teaterföreställningar bör öka genom ökat samarbete med teatrar och orkestrar i landet. Dramaten och Operan i Stockholm bör ge högre prioritet åt att utnyttja radio och tv för att nå hela befolkningen.

Nya nätverk och informationssystem bör säkras för fritt tankeutbyte. Insatser bör göras för att utveckla databaser inom kulturområdet och göra informationen tillgänglig för allmänheten. Ett särskilt kulturnät "Kulturnät Sverige" bör kunna skapas för att öka tillgängligheten till den samlade kunskapen och informationen inom kulturinstitutionerna. Statens kulturråd ges i uppdrag att ta initiativ till en försöksverksamhet med informationsstationer på bibliotek.

Utveckling av multimedieproduktioner av hög kvalitet inom kulturområdet bör göras, bl.a. genom satsning på ett kreativt centrum.

Konstnärsnämnden ges i uppdrag att ge stöd till utveckling och förnyelse av de konstnärliga uttrycken i massmedierna och genom datatekniken.

Ansvar för kulturpolitisk uppföljning och utvärdering på massmedieområdet bör läggas på någon existerande myndighet på kultur- och medieområdet.

18 Kulturarv – grunden vi står på

De kulturarv som format vår omvärld är den grund som alla står på och den baskunskap som berör alla. Kunskap om och förståelse för det samhälle man

lever i och de historiska skeenden som format det. är förutsättningar för att kunna delta aktivt i den demokratiska processen. Vi betonar att ett aktivt förhållningssätt till kulturarven måste präglade ett humanistiskt samhälle.

En vidgad syn på kulturarven innebär att de genomsyrar arbetet inom alla samhällssektorer. Rätt utnyttjat ger kulturarven en bas för integration i en vid gemenskap. Fel utnyttjat riskerar allmänna symboler att tas över av grupper med syftet att forma front mot de utanförstående.

Kulturmiljön kan ses som en för alla tillgänglig historiebok öppen att läsas av var och en som medvetet söker kunskap men också som förmedlare av intryck på en omedveten nivå.

De konstnärliga arven kommer till uttryck i kulturinstitutionernas arbete och i pågående konstnärligt skapande.

Kulturarven ska vara åtkomliga för alla. Det ställer krav på museer, arkiv, bibliotek, kulturvårdsmyndigheter och konstnärliga institutioner.

19 Kulturmiljövård i ett brett perspektiv

Förändrad näringsstruktur, stora befolkningsomflyttningar och ökad invandring har lett till att kulturmiljövården får en allt mer strategisk roll. Behovet av att relatera sig till historien och ta avstamp i de värden som finns materiellt och immateriellt ökar. Vikten av en varierad och innehållsrik miljö som förklarar historisk förankring med nytillskott av hög kvalitet betonas.

Kulturmiljövården ska utgå från en helhetssyn på människan och hennes miljö. Den måste därför spela en tydlig roll inom övriga samhällssektorer.

Arbetet med kulturmiljövården har sin tyngdpunkt på kommunal nivå. Många kommuner saknar egen kompetens. Läns museernas roll som regional resurs är betydelsefull.

Insatser för vård och förvaltning av kulturmiljön bygger på ett långsiktigt ansvarstagande. Förhållandet mellan arbetsmarknadsinsatser och stöd till vård och underhåll av kulturarv bör ses över. Villkoren för statens bidrag till regionala museer bör preciseras för att en rationell ansvarsfördelning och effektiv samverkan på kulturmiljövårdens områden ska komma till stånd. Även Riksantikvarieämbetets ansvar och befogenheter att följa upp verksamhet bör preciseras.

20 Behovet av mångfald, geografisk balans och ökad flexibilitet

Kulturpolitiken ska skapa förutsättningar för verksamhet på en rad olika områden och inom olika konstarter och genrer. Verksamheten ska vara tillgänglig för så många som möjligt. Den bör kunna bedrivas över hela landet och det bör råda en rimlig balans mellan landets olika delar.

För att öka mångfalden av konstarter, genrer och verksamhetsformer föreslås att:

- nuvarande stora skillnader i statliga och offentliga insatser för verksamheter, konstarter och genrer med respektive utan institutioner reduceras,
- proportionerna mellan satsning på kulturinstitutioner och stöd till professionell verksamhet i andra former förändras,
- det statliga stödet till regionalt verkande kulturinstitutioner bör stödja och stimulera en ökad profilering,
- att nuvarande fördelning av det offentliga stödet till producenter, distributörer, mottagare och publikorganisationer övervägs.

Huvudansvaret för att verkliga idén om kultur i hela landet ligger på lokal nivå. Insatser på regional nivå bör utformas så att de kommer hela länet till del. Fördelningen av statligt stöd till regionala institutioner bör ta större hänsyn till kravet på konstnärlig kvalitet och förutsättningar för konstnärlig och kulturell utveckling.

En viss förskjutning av det producerande uppdraget från Riksteatern, Rikskonserter och Riksutställningar till regional nivå föreslås.

Vi föreslår att den högt statligt finansierade kulturen i Stockholm medfinansieras av Stockholmsregionen.

För att främja konstnärlig utveckling och förnyelse inom en konstriktning, genre eller verksamhetsform föreslås att nationella uppdrag ska kunna ges till vissa institutioner eller verksamheter på olika håll i landet.

Uppdragen till kulturinstitutionerna bör utformas med hänsyn till avvägning mellan samhällsuppdrag och frihet, förnyelse och kontinuitet samt ett producerande och ett vidare arbetssätt. Huvudmännen har ansvar för att institutionerna ökar sina ansträngningar att få en större och bredare publik.

Människors intresse och engagemang för kultur utgör basen för kulturlivets finansiering.

Det statliga stödet till regionalt verkande kulturinstitutioner reformeras och ett system med regionala grundbidrag införs. Andelen rörliga grundbidrag bör vara stor. Ett samlat statsanslag till regionalt verkande kulturinstitutioner föreslås införas.

21 Teater

Teatern, med sin kombination av ord, bild, rörelse, ljud och musik, erbjuder allkonstverkets möjligheter och fascination. Kontakten mellan scen och salong är en viktig dimension för aktörerna och för publikens upplevelse.

Vi föreslår sektorsmål för teaterområdet.

Landsting, kommuner och övriga berörda bör utarbeta teaterpolitiska program i länen som underlag för avvägningar av framtida insatser.

Vi föreslår vidare omfördelning inom ramen för statsbidraget till regionalt verkande teatrar till förmån för teatrar som tar ett stort regionalt ansvar och till förmån för musikteater och dans. En viss minskning av Riksteaterns produktion av dramatisk teater bör ske genom mindre utbud i de tre storstadsområdena. I takt med att fasta musikteatrar tar ett regionalt turnéansvar kan Riksteaterns produktion av musikteater minska. Fortsättningsvis bör Riksteatern

tilldelas uppdrag i fråga om dans, barn- och ungdomsteater, Finsk teater, Tyst Teater och mångkulturell ensemble.

Operans i Stockholm och Dramatens turnéansvar bör öka, stödet till fria teatergrupper förstärkas och en Samisk teater inrättas.

Allt stöd till amatörteatern bör gå direkt till amatörteaterns organisationer.

22 Dans

Dansen är en av de äldsta formerna för kommunikation mellan människor. Som social funktion är dansen välkänd. Som konstupplevelse har dansen haft begränsade utvecklingsmöjligheter och inte varit tillgänglig för en bred publik på samma sätt som musik och teater.

Vi föreslår sektorsmål för dansområdet.

Olika insatser för att främja intresset för dans bör göras bl.a. i skolan och för att förbättra arrangörssituationen.

Vi föreslår vidare totalt sett ökat stöd till dansen. Det bör bl.a. leda till att regionala institutioner med dansensembler ges bättre förutsättningar så att kontinuerlig dansverksamhet av hög kvalitet säkras i regionerna. Riksteaterns ökade uppgifter på området bör leda till en bättre spridning av danskonsten i landet. Antalet länsdanskonsulenter bör öka. Stödet till de fria dansgrupperna utökas samtidigt som det koncentreras.

Stödet till dokumentation av dans bör öka.

23 Musik

Musiken är det mest vittförgrenade och omfattande konstområdet. Musiken gör, i högre grad än andra konstformer, traditioner levande på ett medryckande och engagerande sätt. För många, särskilt de unga, är musiken ett sätt att uttrycka sin identitet.

Vi föreslår sektorsmål för musikområdet.

Vi föreslår vidare att landstingen och kommunerna gemensamt och i samverkan med övriga intressenter utarbetar regional musikpolitik som underlag för kommunernas, landstingens och statens avvägningar av insatser i länen och om samarbete mellan länen.

Länsmusiken bör utvecklas till ett samordnande, initierande och stödjande regionalt musikorgan. Det generella stödet minskas med hälften, och en betydande del av det frigjorda statsbidraget bör användas för ett selektivt stöd till genreprofilering av länsmusiken och till genreprofilerade centra för jazz, folkmusik, körliv och kammarmusik.

En viss minskning bör ske av anslaget till Rikskonserter. Medlen för utvecklingsarbete och konsertproduktion förs samman till ett belopp som fördelas av en särskild arbetsgrupp efter ansökan från länsmusiken och andra arrangörer.

Fortsatt stöd till Stockholms Blåsarsymfoniker förutsätter att landstinget i Stockholms län tar huvudmannaskapet för orkestern.

Statens olika stöd till fonogramproduktion sammanförs till ett stöd som fördelas av Statens kulturråd.

Prop. 1996/97:3
Bilaga 1

24 Bild och form

Bilden som kommunikationsform och uttrycksform blir allt mera betydelsefull. Vi möter ständigt bilder av högst skiftande kvalitet. Konstbilden informerar, uttrycker och förmedlar känslor. Den möter stark konkurrens från ett brett utbud av bilder.

Bild- och formkonsten kan inte längre enbart definieras som skulptur, måleri, teckning, grafik, foto osv. utan omfattar även installationer, performance, video och multimedia.

Vi föreslår sektorsmål för bild- och formområdet.

Stödet till det konstbildande arbetet bör förstärkas. Sveriges Konstförenings Riksförbund och Folkrörelsernas Konstfrämjande tillförs ökade medel för utställningsersättning. Konstnärsnämnden tillförs ökade resurser för internationellt konstnärs- och utställningsutbyte.

Förslag läggs fram om att inrätta ett designråd.

Regional bild- och formplanering som omfattar hela konstlivet i länet bör göras av landstingen och kommunerna i samverkan med övriga intressenter. Delar av det statliga stödet till regionala museer knyts till insatser på bild- och formområdet.

25 Arkitektur

Ett samhälles vilja att uttrycka sig och manifesteras har i alla tider varit nära sammanbundet med dess byggande. Arkitektur är den konst som påtagligt lever i. Den påverkar oss medvetet och omedvetet. Arkitekturen är tillämpad konst med starka bindningar till funktionella och tekniska krav liksom till givna ekonomiska och politiska villkor.

Vi föreslår att regeringen ger Boverket i uppdrag att tillsammans med andra berörda ta fram underlag för ett arkitekturpolitiskt handlingsprogram. I detta bör bl.a. kvalitetsbegreppet behandlas liksom utbildningsfrågor och Arkitekturmuseets verksamhetsprofil.

26 Film

Film är en ung konstform. Den förenar och förmerar egenskaper från andra konstområden. Film är ett effektivt medium för massspridning av rörliga bilder. Bland de unga är intresset för film mycket stort.

Ökade insatser bör göras för bevarandet av film.

Stödet till produktion av film bör göra det möjligt att tilldela konstnärligt angelägna produktioner större belopp än vad nuvarande ordning medger. Åtgärder bör vidtas för att de grundläggande ambitionerna i filmavtalet vad av-

ser fördelningen av produktionsstödet mellan för- och efterhandsstöd uppfylls.

Vi föreslår stöd till regionala filmproduktionsfonder och till regionala film- och mediecentra.

27 Litteratur och bibliotek

Språket är utomordentligt viktigt som identitets- och kulturbärare. Det är avgörande för den enskildes möjlighet att förstå vad som händer i tillvaron och för utbyte av tankar och idéer. Ett rikt och levande språk förutsätter förankring i det språkliga arvet och en kontinuerlig och varsam förnyelse.

Vi föreslår att Statens kulturråd får i uppdrag att dels särskilt uppmärksamma behovet av översättningar av litteratur från för svensk publik mindre kända språkområden och kulturkretsar, dels i samarbete med bokbranschen lägga fram förslag till åtgärder för att öka möjligheterna att köpa äldre litteratur och klassiker i bokhandeln. I det fall bredden i utgivningen minskar och/eller bokhandeln uppvisar ökade ekonomiska svårigheter bör åtgärder övervägas.

Vi föreslår att en bibliotekslag införs. Lagen garanterar de avgiftsfria boklånen och innehåller regler om ett väl fungerande nationellt nätverk.

Verksamheten på länsbiblioteken bör bli mer flexibel bl.a. vad gäller inriktningen av konsulenttjänsterna. Medel bör omfördelas från länsbiblioteken till lånecentralerna. Statens kulturråd ges i uppdrag att, i samråd med Kungliga biblioteket och andra berörda, utveckla ett katalogdatorsystem omfattande all utgivning av allmänlitteratur som kan göras tillgänglig för allmänheten.

28 Museer, utställningar

Museerna speglar utifrån sina föremål, bilder och andra data förändringar i naturen och i människors liv och verksamhet genom årtusenden.. Verksamheten spänner över ett brett fält och omfattar, förutom den publika delen, även insamling, vård och dokumentationsarbete.

Vi föreslår sektorsmål för museiområdet.

Balansen mellan rollerna att samla, vårda, visa och forska och att göra de rätta avvägningarna i satsningar på naturvetenskap, teknik, konst och kulturhistoriska är av stor betydelse för museisystemets möjligheter i ett snabbt föränderligt samhälle.

Vi föreslår vidare två nationella uppdrag för museerna: att dokumentera vår egen tid och att utveckla museet som läromedel.

Museiforskningen ska finansieras med externa medel och museerna ges möjlighet att vara representerade i de humanistiska forskningsområdena.

Riksutställningars medel för central produktion minskas och fördelningen av medlen bör göras av en för ändamålet sammansatt grupp.

Landsting och kommuner bör gemensamt och i samverkan med övriga berörda formulera museipolitiken i respektive län genom regionala museiprogram.

Statens kulturråd ska vara sektorsmyndighet på museiområdet. Ett museiråd inrättas och knyts till kulturrådet.

Riksantikvarieämbetet skiljs från de i organisationen ingående historiska museerna.

29 Kultur och turism

Kultur och turism har många beröringspunkter. Som turist kommer många i kontakt med kulturyttringar som man annars sällan möter. I vissa regioner befruktar satsningar på kultur och turism varandra. Samarbetet mellan ansvariga organ behöver förstärkas och kulturen bör få en mer framskjuten ställning i lokala och regionala turismsatsningar.

30 Lokaler för kultur

Goda lokaler är en förutsättning för en mångsidig kulturverksamhet nära människorna. Överlag bedrivs kulturverksamhet i goda och välutrustade lokaler. Offentligt stöd till kulturlokaler är angeläget.

Vi föreslår att kulturpolitiska bedömningar ska vara det centrala vid fördelning av stöd till icke statligt ägda kulturlokaler. Sådant stöd ska även kunna utgå till biografier.

31 Vissa frågor om kultur, högre utbildning och forskning

Högre utbildning och forskning spelar stor roll inom alla samhällssektorer, men sambanden med kulturområdet är fler och mer djupgående än med många andra områden.

Både kultur och forskning handlar om tankens frihet, om sökande efter nya kunskaper och djupare insikter, om kreativitet och kommunikation.

Det finns ett stort behov av fortbildning och vidareutbildning inom kultursektorn. En ettårig kompletterande museologisk utbildning bör inrättas.

Den kulturvetenskapliga grundutbildningen behöver förbättras och ges forskningsanknytning. På sikt bör kulturvetenskap etableras som en egen vetenskaplig disciplin med egna forskningsresurser.

För att kunna bedriva en verkningsfull kulturpolitik behövs bättre kunskaper om kulturpolitikens drivkrafter och effekter. Frågan om att inrätta ett centrum för kulturvetenskaplig forskning bör studeras vidare.

Samverkan mellan forskarsamhället och kulturlivet i fråga om forskningsinformation till allmänheten bör öka.

32 Former för statens styrning

Grunderna för den nationella kulturpolitiken formuleras som normer, anges genom mål och regler. En tydligt uttalad ansvarsfördelning klargör roller och förväntningar. Inom dessa ramar är pengar det dominerande styrmedlet.

Den statliga kulturbudgeten behöver reformeras och antalet anslag minska kraftigt.

Vi föreslår några mindre förändringar i den statliga myndighetsstrukturen. Sektorsansvaret behöver göras tydligare. Formerna för Kulturrådets samarbete med andra organ inom område bör utvecklas. Rådet tilldelas uppgifter inom massmedieområdet.

Uppföljning och utvärdering bör tillföras ökade medel. Behovet av tillförlitlig och kontinuerlig produktion av statistik på kulturområdet är stort.

33 Kostnadsbedömningar och finansiering

Vi föreslår ökade statliga insatser inom flera områden och förslag till finansiering. Det innebär att reformerna inte leder till budgetförsvagningar. Eftersom vårt uppdrag haft övergripande karaktär har vi ej preciserat storleken på insatser eller finansieringskällor.

Tyngdpunkten i våra förslag till ökade insatser ligger på:

- barn och ungdom,
- verksamhet över hela landet,
- konstnärlig verksamhet.

Om moms införs på kulturområdet bör en reducerad skattesats tillämpas. Konsekvenserna av ett eventuellt införande bör noggrant analyseras innan beslut fattas.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 12 september 1996

Närvarande: statsministern Persson, ordförande, och statsråden Hjelm-Wallén, Peterson, Freivalds, Wallström, Tham, Åsbrink, Blomberg, Andersson, Winberg, Uusmann, Ulvskog, Sundström, Lindh, von Sydow, Klingvall, Åhnberg, Pagrotsky, Östros, Messing

Föredragande: statsrådet Ulvskog

Regeringen beslutar proposition 1996/97:3 Kulturpolitik